

BUNYAN'S PILGRIM'S PROGRESS.

યાત્રાકરી:

અંદલે

આ લોકથી પરલોક જનાર

મુસાફરના ચાલવાની વાંત.

બુન્યાન નામે

એક ઉપદેશકે પેઢેલાં અંગ્રેજી ભાષામાં

આ પુસ્તક બનાવ્યું,

અનું ભાષાંતર

પાદરી વિલિયમ કુલાવર સાહેબે કીધું.

જે વાંચે તેને સમજવું.

ખીજી આવૃત્તિ.

સુરતમધ્યે :

ગુજરાતની પુસ્તક પ્રસારક મંડળીને સાર

આકરિશ મિરાન છાપખાનામાં છપાવ્યું.

BY W. RAYMOND.

ઈ. સ. ૧૮૭૭.

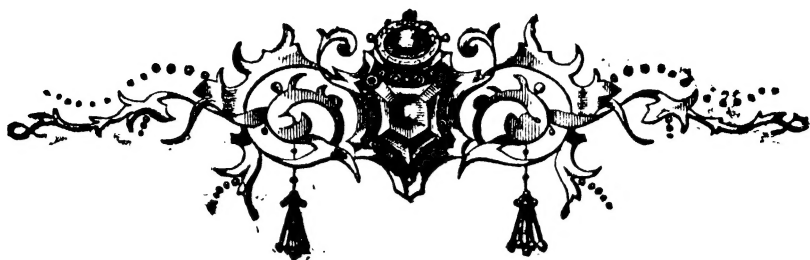
2nd Edition.

1000 Copies.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
૧૫૬
ગુજરાતી કૌપીરાઈ-સંગ્રહ

૧૧૧૭

૧૯૨૦

વન્યનચરિતાવ્યાન.

ઈંગ્લાન્ડ દેશમાં, બેડફોર્ડ શહેરથી આસર એક મૈલને છેટે, એલસ્ટો નામ એક ગામ છે. તેમાં સને ૧૬૨૮ મેં વર્ષે જન બન્યનનો જન્મ થયો. તેનાં માઆપ કુલીન કે ખાનદાન નોતાં, એટલુંજ નહિ, પણ બહુ ગરીબ અને છેક દીન હતાં.

કલાઈ, ત્રાંબું ઈત્યાદિનાં જૂનાં વાસણ સાંધી સુધારવાનું કામ ઈંગ્લિશ લોકોમાં નીચ જવું ગણાય છે. કેટલાએક નિર્ધન જેવા અંગ્રેજ એ ધંધાએ કરીને પોતાનો નિર્વાહ કરેછે ખરા, પણ જીખ્સી કરીને એક પરજાતિ લોક વિશેષ કરીને એ કામ ચલાવે છે. એવા કારીગર ધણું કરીને (ગુજરાતમાં મારવાડી હુહારાની પહે) ગાડાં લઈને ગામગામ ફરેછે, અને કોઈ વેળા નૂના સરખા તંબુ મારીને ગામોની આગળ થોડા દિવસ રહીને, પૈસા ટકાની કમાઈથી પોતાના દંહાડા કહાડેછે. એવું કામ બન્યનનાં માઆપ કરતાં હતાં. તેઓ પરજાતિ જીખ્સી હતા કે અંગ્રેજ કુળના ગરીબ લોક હતા, એ વિષેની નકકી ખબર નથી. એક વેળા જન બન્યનના મનમાં આવ્યું, કે કદાચ હું થહુદી વંશનો હાઉં, માટે તેણે પોતાના પાપને એ વિષે પૂછ્યું. પાપે કહ્યું, કે ના, બાઈ, આપણે થહુદી કે થહુદ કુળના તો નથી. પણ જીખ્સી છિયે કે અંગ્રેજ, એ વિષે કેઈ કહેલું જણાતું નથી. એ ઉપરથી તો જાણ્યામાં આવેછે કે તેઓ પોતાના કુળ વિષે અજાણ્યા એવા ગરીબ લોક હતા.

કલાઈગરનો ધંધો ચલાવનારની રીતિ પ્રમાણે તેઓ ગામગામ ફરતા ખરા, તો પણ ચીલરડો ગામમાં બન્યનના બાપનું ચીક ધર હતું. એ બાપનો ચીક ગુણ તો સારો હતો, કે પોતાનો દિકરો વિદ્યા શીખે એવું તે ઇચ્છતો. માટે તેણે તેને ન્હાનપણમાં નિશાળે મોકલીને થોડો ભણાવ્યો, પણ વહેલાં ધંધે વળગવું, માટે તેનાથી નિશાળમાં ઘણા દિવસ ખેસાયું નહિ.

જનનો સ્વભાવ બહુ આતુર હતો; જે કાંઈ તે કરતો તે ખરી હેંસથી કરતો. માટે છેક નીકળી ગયેલા કે ચળી ગયેલા છોકરાની પેઠે તેણે પોતાની જીવાનીના દિવસ કહાડ્યા. ગાળ ભાંડવામાં, શાપશાપતના રાખ્દો ઉચ્ચારવામાં, અને છૂટે મ્હોડે સર્વ પ્રકારનાં દુર્બાધણ અને જૂઠું બોલવામાં, એના ખરાખર કોઈ નોતા; માટે લાંઠિયા છોકરાનો આગેવાન કે સરદાર જેવા તે દેખાતો, અને જે પાંકું, વિપરિત, અને વિરુદ્ધ છે તેજ કરવા કરતો. એ એવા ઊધાડો દુરાચારી હતો, તોપણ નથી દેખાતું કે તે દારૂડિયો હતો, પણ ખીજી ઘણી વાતોમાં માણસની રામ વિના, પ્રભુની ખીક વિના, ધર્મના ધારણ વિના, અને ભડિતના ધારણ વિના તે ચાલતો.

તેને કેટલીએક વાર તો ચેતવણીઓ થયેલી. એક વખત સમુદ્રમાં અને ખીજી વખત નદીમાં પડીગયાથી મરણની ખીક લાગી; વળી એક વખત ગેતરમાં ચાલતો હતો ત્યારે એક સાપથી માત આવે એવું થયેલું; પણ એથી કંઈ તેનું મન નમ્મ થયું નહિ; આ ચેતવણીથી એ કંઈ ચેત્યો નહિ—ધંધરે મારા ઉપર દયા કરીને મરણની ખીકથી મને બચાવ્યો, એવા કોઈ સુવિચાર તેના મનમાં આવ્યો નહિ.

તે જીવાન હતો તે વેળા ઈંગ્લાંડમાં તો માહોમાહેની બારે લડાઈ ચાલતી હતી. જન બન્યને જેવા સ્વભાવના સાક સિપાઈગિરીનું કામ સેહેજે ચાહે છે, માટે ફોજમાં ચાકરી લઈને તે સોલ્જર થયો. સને ૧૯૪૫ માં રાજની તરફની ફોજે, લેસ્ટર કિલ્લાનો ઘેરો ધાલેલો, તેમાં તે હતો. હાં પણ એના જીવની રક્ષા યઈ. વિશેષ એક વેળા એવું થયું કે એક ઢેકાણે પોહરો કરવા સાથે એના સદાઈ એને ઠરાવ્યો. ત્યાં જઈ ઊભા રહેવા સાથે તે તૈયાર થઈ નીકળતો હતો, ત્યારે તેના એક સોબતીએ કહ્યું, કે “તારે બદલે મને જવા દે.” બન્યને હા કહીને તેને જવા દીધો. પેલા બિચારો ત્યાં જઈ ઊભો રહ્યો, પણ ખંડુકની ગોળી તેને માથે વાગી,

માટે ન્યાં ઊભા હોતો ત્યાંજ તે પડ્યો. મારી જગ્યામાં જઈ ઊભેલા મારે સોજતી મરીગયો ને મારે જીવ ઉગરચો, એ ઉપર વિચાર કરીને એનું મન કંઈ પણ પલળ્યું એવું દેખાતું નથી. લડાઈ બંધ થયા પછી ફોજ વિખરાઈ ગઈ, માટે બન્યન પોતાને ગામ ફરી આંચો, ને ત્યાં પેહલાં કરતાં અધિક કઠણ અને કરડો દેખાયો. પોતાનો જૂનો ધંધો ચલાવવા લાગ્યો, પણ તેમાં બરાબર વળગી રહ્યો નહિ. તેનું મન અસ્થિર અને અસુખી હતું, માટે ખ્યાલ ખુશામતમાં અને લાંઠાઈ લખાડીમાં પોતાનો વખત બગાડવા લાગ્યો.

વીસ વર્ષનો હતો ત્યારે બન્યનના વેહવા થયા. તેની વડુ તેના જેવી ગરીબ હતી ખરી, તો પણ સ્વભાવે કંઈ સારી હતી ને તેમાં ધર્માચારનો કાંઈ સુગ્રાન સુભાવ હતો. તેઓના ઘરમાં વાપરવા સારૂ ચમચો કે વાસણ કુસણ નોતું. પણ આ બાઈ પોતાના બાપના ઘરમાંથી એ પુસ્તક લાવી હતી. એક (THE PLAIN MAN'S PATHWAY TO HEAVEN.) બિાળાનો ભક્તિમાર્ગ, અને બીજું (THE PRACTICE OF PIETY.) ભક્ત્યાચાર. તેનો બાપ એ પુસ્તકો તેને વાસ્તે મૂકીને મરી ગયો હતો. બન્યનની ધણીઆણીએ તેને સમજાવી સમજાવીને આ ચોપડી વાંચવાના અભ્યાસનો આરંભ કરાવ્યો, એથી સુચુણરૂપ શિરોમણી પતિના હાથમાં આવે એવા ઉપાય કરનારી પત્ની તે દેખાઈ. એણે કરીને ધર્મ વિષે જ્ઞાન બન્યનને પ્રાપ્ત થયું. “દીનતામાં સુભાર્યા સુખદાતા.”

એટલે બન્યને ધર્માચાર ચલાવવાનો ઠરાવ કીધો, અને પોતાના આતુર સ્વભાવનાં લક્ષણ પ્રમાણે ઠરાવ પાર પાડવાનાં પ્રયત્ન બહુ હોંરાથી કીધાં. નિષ્ઠાધારી થઈને તે પ્રભુવારે એ વખત ધર્મસભામાં હાજર થતો; ભક્તોની પેઠે પાઠ કરે ને બજનો ગાય. એમાં તત્પર રહેતાં ધર્મ વિષેની બધી વાતોમાં તે તો અતિશય ભાવિક કે વેહમી જેવા દેખાયો. દેવને બજવું એટલુંજ તો નહિ, પણ ધર્મ વિષયનું જે બધું હોય; એટલે, સભાલય, બોધક, સેવક, સેવાવિધિ, વચ્ચાદિ એવા એવાને પણ પૂરા હેતુથી બજવાને નેતૈયાર હતો. તો પણ જગતના વેહવારમાં એની ચાલ અજી કુદ ને કુદજ રહી. એવું તો જગતમાં ધણીવાર દેખાવામાં આવેછે. ન્યાં સુધી ખરી ભક્તિજ્ઞાનનો પ્રકાશ અંતરમાં નથી થયો, ત્યાં સુધી ગમે તેવી નિષ્ઠા રાખીને ધર્મનું જે છે, તે પાળવાનું ઠરાવીને ધર્માચારનાં ઉપર

ઉપરનાં ને છે તે ધણી ચોખ્ખાઈથી તથા ચોક્કસાઈથી પાળિયે તો પાળિયે, તો પણ તે ઉપર ને ઉપર ને છે. એવું કરનારા વિષે એ કહેવત પૂરી થાય છે, કે—

“ભેદ વિના ભજન કરે, ધમધમાટ કરે દારા;

ઉપર પરશેવથી પલજે, માહે છે કારા ને કારા.”

એમ બન્યન વિષે થયું. ધર્મનું કંઈ વાંચી જોઈ સાંભળીને તેના ઉપલા અંગનું થોડું કે ઘણું તેના ધ્યાનમાં ઉતર્યું, પણ માહેના અજવાળા વિના તેનું મન અણપલજેલું રહ્યું. પ્રભુવારની સવારે ગંભીર તથા આતુર દેખાવ દેખાડીને, તે ભક્તસભામાં જઈને બેસતો, અને ભજનોમાં કંઠ ચઢાવતો. પણ આ સેવા કે આ ક્રિયાની ધડી વીતી ગઈ, તો તે તરત, છૂટી ગયેલા ઘોડાની પેઠે, પોતાના ખ્યાલમાં દોડ્યા કૂદ્યા કરતો, ને સોમવારથી મંડીને, ધર્મનો કોઈ પણ વિચાર કસ્યા વિના, પોતાના મનની સંધી બદલ આહુના પૂરી કરતો. એવું ચાલતું હતું એટલામાં એક દિવસ ધર્મોપદેશકે એવા બોધ કાઢ્યો, કે પ્રભુને નામ પ્રભુવારને પવિત્ર પાળવો, તેમાં સંસારી કામ ચલાવતામાં ને ખ્યાલ પૂરાણીની રમત ગમતમાં વખત કહાડવો નહિ. એ બોધ સાંભળીને બન્યનનું મન વ્યાકૂલ થયું. શોકાતુર જેવા થઈને તે સભામાંથી નીકળીને ઘેર ગયો. પણ ભાજન કર્યા પછી એ બોધનાં વચન બધાં જૂલી ગયો, અને પોતાના વહિવટ પ્રમાણે રમનારાની સાથે રમવા સાંજ નીકળ્યો. પણ એના રમતામાં અકસ્માતે જાણે એક આકાશવાણી સાંભળવામાં આવી, એટલે કે, “અરે, તું ક્યાને પસંદ કરીશ? શું તું પાપ તજીને સ્વર્ગે જઈશ, કે પાપ રાખીને નરકે ડુબીશ?”

એ પર તે નિરાશ જેવા થયો. તેને એવું લાગ્યું કે ગમે તે કરું, પણ કુખ્યાએ છું ખરો. પાપ તજું, તો તેને તબ્યાનું દુઃખ તો થશે, ને પાપ રાખું, તો રાખ્યાની સજા મળશે. માટે છેા રહું, ને થાય તે થાય. પાપનો માર જો આવા પડે, ને છૂટકો નથી, તો હ્યો, થોડા પાપનું સુખ ભોગવીને મરિયે તે શું કરવા? તે કરતાં ધણાં પાપનું સુખ ભોગવીને મરવું, તે સારું છે. પણ એમાં એનું મન ઠરતું નહિ. નિરાશની સામા તો આશા, અને પશ્ચાત્તાપની સામા, પાપની આહુના એવું કરે. તે પાપ કરે, પણ તેમાં સુખ ફળ મળતું નહિ, માટે નાપૂરા થતો; પછી વતો ને વતો આકરો થઈને મહાન્મતપણે માતેલો દેખાયો. જાણે “વિનાશ કાંજે વિપરીત જીવિ” પ્રગટવા લાગી. એમ પોતાનું ગંડકપણું

દેખાડતાં એક દિવસે તે એક ધરની પાસે ઊભા હતો. તે ધરમાંની એક ખાઈડી તેનું જોઈને અને સાંભળીને ભયાનુર થઈ. ખારી ઉપેડીને કહેવા લાગી, કે “અરે તારૂં સાંભળીને મને ધ્રુજ આવેછે. એવી દુષ્ટાધર્મ બોલી મેં કદિએ સાંભળી નહિ. તારાથી ગામના બધાં જુવાન બ્રહ્માચારી થઈ જાય એવું છે.” હવે આ ખાઈડી પોતે દુરાચારી હતી ; અન્યન એ જાણતો હતો ; માટે આવી નીકળી ગયેલી હીણી ખાઈડી મારૂં જોઈને એવું કહે, એ તેને બહુજ લાગ્યું. એક દમ ચૂપ રહ્યો. પરમશ્વરનું સંભારીને મહા શરમ લાગી. તેના મનમાં એવું આનંદ કે મારી આ ટેવ તો કદિ છૂટવાની નથી. તો પણ એવું થયું કે તે દિવસથી આગળ જતાં તેણે કોઈ દહોડો મ્હોડામાંથી દુર્ભાષણ કહાડયું નહિ. એ ફેર જોઈને બધા લોકને આશ્ચર્ય લાગ્યું. એ પર તે, એકની પછવાડે એક, થોડે થોડે, ખીન્ન દુષ્ટર્મી પણ મૂકી દેવા લાગ્યો. પણ એવું કરતાં એને બહુ માંડુ લાગ્યું. જાણે આખ ફેડી નાખતો કે હાથ વાડી નાખતો હોય, એવું એને એ લાગતું. પણ એટલું બધું તો પોતાના મનના પ્રયત્નથીજ થયું. ઇશ્વરદત્ત નવા મનના શુદ્ધ પરાક્રમથી તો નહિ, પણ સ્વાભાવિક મનના પાપયુક્ત બળથી. ચાલચલાણમાં ને વાત વિચારમાં ફેર પડેલા, એ જોઈને પાડ પડોશીમાં જોતા સ્રોતા બધા આશ્ચર્ય જાણીને વાત કરવા અને વખાણવા લાગ્યા. એથી એનું મન મગ્ન થયું. લોક કહે કે જૂએને આતો ભક્ત થઈ ગયો છે, એમાં સદાચાર ધર્માચાર પ્રગટ થાયછે. મહા શુભ કાર્ય થયું છે. પણ જેમ જેમ તેઓની આ વાતો તે સાંભળે તેમ તેમ અહંકારાભિમાન એને ઘેરી ઘેરીને ફાંદામાં નાખવા લાગ્યાં. એવું એક વર્ષ આલ્યું.

પણ ઇશ્વરની દયાદૃષ્ટિ એના ઉપર હતી, માટે એના ઉદ્ધારનો વખત પાસે આવવા લાગ્યો. એક દિવસ તે પોતાના ધંધાના ઉપર બેઠકડું શેહેરમાં જતો હતો. ત્યાં તડકામાં બેઠેલાં ત્રણ બેરાં તેણે દીઠાં. પાસે થઈને જવું હતું, તો તેણે સાંભળ્યું કે તેઓ એક ખીજની સાથે સંભાષણ કરેછે. શું જાલતી હોય, એ જાણવા સાર તે ઊભો રહ્યો. એથી માલમ પડ્યું કે ઇશ્વર વિષે, નવા જન્મ વિષે, હૃદયમાં ઇશ્વરના ચલાવેલા કામ વિષે, સ્વાભાવિક દુઃખાવસ્થાનું જ્ઞાન શી રીતે થાય એ વિષે, તે સંભાષણ હતું. તેઓ કહેતી કે ઇશ્વર પ્રીત પરની આહના ઇશ્વરે અમારા આત્મામાં કેવી રીતે ઉત્પન્ન કરી ; કેવી વાતો કહીને અને વચનો આપીને અમારા આત્માને તાબા કીધા છે, અને શોતાનને વિરુદ્ધ ઊભાં રહી શકિયે માટે દિલાસો તથા ટેકો આપ્યા કરેછે. વળી શોતાન કેવી કેવી ઋમના આપેછે ને કેવી રીતે પરીક્ષા

કરેછે, એ વિષે તેઓ બોલતી હતી. કેવી રીતિએ શેતાનની તરફથી દુઃખ થતું ને તે કેવા હુમલા કરે, પણ એમાં તેઓને ઈશ્વરની ગમથી કેવી કેવી સહાય મળેછે, એનું પણ તેઓએ કહ્યું. વળી પોતાના સ્વાભાવિક મન વિષે તેઓના કેવા અનુભવ છે, એટલે કેટલી અને કેવી દુઃખદશા છે ને કેવા અવિશ્વાસ ઊભોછે, એ તેઓએ કહ્યું. વળી પોતાના સંધાં કૃત્ય એવાં ગંદાં અને એવાં અધુરાં છે, કે તેઓ કરા પણ કામમાં આવે એવાં નથી, માટે કેવા દ્વેષ તથા ધિક્કાર યોગ્ય છે, એ પણ તેઓએ કહ્યું.

એ સંભાષણ સાંભળતાં અન્યને એવું લાગ્યું કે આ લોકના બોલ્યા ઉપરથી જણાય છે કે તેઓ આ જગતની નહિ હોય. જાણે તેઓ એકલી જેવી કે જૂદી જેવી છે, ને પોતાના પાડ પડોશીઓમાં ગણી જાય એવી નથી; કેમકે તેઓ શાસ્ત્રમાંનાં વચનો વાપરતાં એવી મગ્ન થાયછે કે તે વચનોની શોભા પ્રગટાય છે અને એમના મનમાં ઈશ્વરના અનુગ્રહનો દેખાવ દીપ્તો આવેછે.

એ પર અન્યને સત્યવેદનો અભ્યાસ બહુ હોંશથી કરવા લાગ્યા. ને વિશેષ કરીને જે ભાગો ઉપર તેનું મન પૂર્વે થાડું બેસતું હતું, તે ભાગોનો અભ્યાસ તેણે બહુ કરવા માંડ્યો. એ કામ ચાલતું તેટલામાં તેને કોઈ લોક મળ્યા. તેઓ (આંટિનોમિયન) નિર્નિયમ પંથના હતા. તેઓ કહેતા કે પાપ પ્રુણ એ તો ઈશ્વરના નિયમ ઉપરથી તો નહિ, પણ માણસના ધાર્મ્ય ઉપરજ રહેછે; જેને માણસ પાપ ધારેછે તેજ પાપ છે ને જેને તે પાપ નથી ધારતો તે પાપ નથી. એ મતનો સ્વીકાર કરવાની તરફ અન્યને કંઈ વાર સુધી બહુ ખેંચાયો. પણ ઈશ્વર કૃપાથી એ ક્ષંદામાં તે પડતાં પડતાં બચી ગયો.

હવે તો તેણે પોતાના દુરાચારી સાંબતીઓની સંગત મૂકી દીધી. તોપણ એ એક વર્ષ સુધી એનું મન શાંતિરહિત હતું. દેવવચનો વાંચે, તેના ઉપર વિચાર કરે, તે પ્રમાણે ચાલવાનું કરે, તોપણ સ્થિર સુખ શું છે એનો ખરો અનુભવ થયો નહિ. એટલામાં એક દિવસ તે એતરે થઈને જતો હતો, ત્યારે એ વિચાર તેના મનમાં આવ્યો, કે “તારે નીતિવાનપણું સ્વર્ગમાં રહેછે.” એ શબ્દો તો ઈશ્વરૈક્ષત વેદમાં નથી, પણ આ શબ્દ છે કે “ખ્રીસ્ત આપણે સાર માન તથા ન્યાયીપણું તથા પવિત્રીકરણ તથા ઉદ્ધાર થયો છે.” એ ઉપરથી અન્યને જાણ્યું કે આ પૃથ્વી પરની કોઈ પણ વસ્તુ એ કરીને આશા પૂર્ણ થવાની નથી, પણ જે જોઈએ તે બધું ઈશ્વરમાં છે. ઈશ્વર પોતે બધી આશા પૂર્ણ કરી રાકેછે ને તે આકાશમાં રહીને અગત્યનું બધું આપેછે;

માટે કેવળ તેના ઉપર ભરોસો કરવો જોઈએ. એ વાત મનમાં ઠસી ગઈ તે દિવસથી તેને મહા સુખશાતા થઈ. ઇશ્વર પૂર્ણ છે, અને મારી સંપૂર્ણતા તેમાં જ છે, એ સમજીને તેને હર્ષાનંદ થયો.

સન ૧૯૫૩માં અન્યત્ર પચીસ વર્ષની ઉમ્મરનો થએલો હતો. તે વર્ષે તેણે એવો ડરાવ કીધો કે હું પ્રભુની મંડળીમાં મળું. આખિસ્ત મતના લોકોની એક સભા બેડફોર્ડ શહેરમાં હતી. તેમાં જે ઉપદેશક હતા તેનું નામ જન ગીર્ડ હતું. જ્ઞાનપણમાં એ પણ અન્યત્ર જોવા હતા. પણ વિશ્વાસમાં આવ્યા પછી તે પ્રભુના લોકોને મોટો દિલાસો દેનાર એવો ઉપદેશક થયો. તેનું સાંભળતાં અન્યત્રને સારી અસર લાગતી હતી, માટે તેની અલાવેલી સભામાં બેસવાનો તેણે ઇશ્વર કીધો; એથી તેને અનેક પ્રકારે ફાયદો થતો ગયો. રોતાનની તરફથી પરીક્ષા થતી હતી ખરી, પણ ઇશ્વરકૃપાથી તેને બળ મળ્યું, માટે રોતાનને તે એવું કહી શક્યો કે “અરે રોતાન તું મારી પછવાડે જા.” અને, ઇશ્વરનાં વચન પ્રમાણે, તેને જાણવામાં આવ્યું કે રોતાન મને મૂકીને ગયો. આ અનુભવની સાથે તેના ભક્ત્યાચારમાં તથા સદાચારમાં સુધારો જણાવામાં આવ્યો. તેની મંડળીના લોકોએ ડરાવ કીધો હતો, કે અમારામાંના કોઈ ભાઈએને અજાણ્યા લોકોને ઉપદેશ કરવા સારું ડરાવવા જોઈએ. આ કામને વાસ્તે ડરાવેલા ભાઈએમાં અન્યત્ર એક હતો. પેહલાં, ઉપદેશ કરતાં એને શરમ જેવું લાગતું, પણ જેમ જેમ એ કામમાં અભ્યાસ કરવા લાગ્યો, તેમ તેમ એની સુખદિ પ્રકૃતિલત થઈ, અને એનાં બોધવચનો ઘણાને સારાં અસરકારક દેખાયાં. ખીજની પાસેથી સાંભળેલી તથા શીખેલી વાતો તો નહિ, પણ પોતાના ખરે અનુભવની વાતો તે કેહતો એવું બધાને પ્રસિદ્ધ જણાયું, માટે કાન દઈને સત્યવાદીનું કહેલું સાંભળે એ પ્રમાણે સાંભળવા લાગ્યા. ચાર પાંચ વર્ષ એ કામ ચાલ્યું.

સન ૧૯૬૦માં વિશ્વાસીએને વિરૂદ્ધ સતાવણી ચાલવા લાગી. અન્યત્ર જેવાને ઉપદેશ કરવાની મના થઈ. માટે યુગ સભાએ કડીને આવા લોક છાની રીતિએ ઉપદેશ કરતા. તે સાલના નોવેમ્બરની ૧૨મી તારીખે અન્યત્ર એક જગ્યામાં ઉપદેશ કરવા સારું બોલાવેલો હતો. એની ખબર માજીસ્ટ્રેટ સાહેબને થયેલી, માટે તેને પકડવા સારું તેણે વારણ મોકલ્યું. અન્યત્રના કેટલાએક મિત્રોએ આવીને તેને કહ્યું, કે તમને પકડવાનું વારણ થયું છે. એ પર તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે મારે શું કરવું, નાહસયું કે જબાં રહેવું? તેની ખીચારી વહુ તથા ચાર નાહનાં છેાકરાંનો વિચાર મનમાં આવ્યો. વળી બંદીખાનાનું

હું ખૂબ અને કદાચ મરણની સજા પણ થાય એવા વિચાર મનમાં આવ્યા, તેથી એવું ભાસ્યું કે મારે નાહસવું જોઈએ. પણ વળી સામાં વિચાર થયા, કે હું તો ઉપદેશક છું. બોધ કરતી વેળા નિર્ભયપણે તો મારા બોલવામાં જણાયછે. મોટે આ સંકટકાળે મારા જેવા જે છે, તે ખીને નાહાસી જાય, તો નિર્બળ જેવા અને શિશ્ય જેવા જે છે, તે શું કરે? તેઓ નિરાશ થઈ જશે અને કદાચ વિશ્વાસ મૂકી દેશે. એથી એણે ઠરાવ્યું કે હું બોધક થઈને આગેવાન જેવો છું, મોટે જોડા જેવો થઈને યુદ્ધમાં અને મરણ સ્થળમાં પણ મારે આગળ પડવું જોઈએ. એવે સમયે મારામાં દૃઢતા દેખાય તો હથરૂપા મારા ઉપર મોટી થઈ એવું જણાય. એવી કૃપાની આશા રાખીને, અને પ્રભુ ઉપર ભરોસા રાખીને, હું તો ઉપદેશ કરીશ.

ઉપદેશ કરતો હતો ત્યારે વારણ પબ્લવનારા આવીને તેને માજીસ્ટ્રેટની આગળ પકડી લેઈ ગયા. માજીસ્ટ્રેટ સાહેબ એને કંઈ ધમકાવવાનું અને કંઈ સમજાવવાનું કરીને કેલવા લાગ્યા, કે હું તમારી પાસે એટલું જ ભાગું છું કે “હવેથી હું ઉપદેશ કરીશ નહિ” એવું વચન આપો, ને હું તમને છોડી દઈશ. નહિ તો જોજો તમારી આખી જરો; હું તમને બંધીખાનામાં મોકલીશ.

અન્યનનું મન ચિયર રહ્યું. બંધીખાને જવાનો ધિક્કાર સેહતાં, એના મનમાં વિશ્વાસ દૃઢ રાખવાનો હાંસુભવ એટલો થયો, કે જાણે મનની ઉલટ તે દાખી રાખી રાખ્યો નહિ. પછી જડજ સાહેબની આગળ એનું કામ ચાલ્યું. એ સાહેબ તો બહુ આકરા સ્વભાવના હતા. તેણે એવા હુકમ કરીધો કે “તારે બંધીખાનામાં લાવ મહિના રહેવું. ત્યાર પછી જો કોઈવાર તું ઉપદેશ કરતો પકડાયો, તો તારો દેશવટો થશે; ને જો ત્યાર પછી તું આ દેશમાં કદી પકડાયો તો તને ફાંસીએ ચડાવામાં આવશે.” એ પર અન્યને જવાબ દીધો કે “એ વાતમાં મારે તો નક્કી કેલવું પડેછે, કે જો તમે મને આજ બંધીખાનામાંથી કાઢડશો, તો કાલે હું ઉપદેશના કામમાં વળગવાનો. પછી વાત તો પ્રભુના હાથમાં છે.”

સને ૧૯૬૧ નું વર્ષ ચાર્લસ રાજના યુકુટધારણનું, એટલે ગાદીપર બેસવાનું, વર્ષ હતું. ધણાખરા બંધીવાનોને છોડીદવાનો હુકમ થયો. ધણા લોકોને આશા હતી કે અન્યન, અને અન્યન જેવા ખીજા ઉપદેશકો જે બંધીખાનામાં પડેલા છે, તેઓના છૂટકા થશે; પણ એવું થયું નહિ. ચોર ઇલાદિ દુરાચારીઓના છૂટકા થયો, પણ કેવળ ધર્મ માન્ય કરનારે લીધે એઓ બંધીખાનામાં નંખાએલા હતા તેઓ ત્યાંજ રહ્યા. અન્યન એડ્વોર્ડ શેહરની તરંગમાં પાર વર્ષ રહ્યો. તે ભયાનક

તથા ગંદી જગ્યા હતી. તો પણ તે તાં નિરાશ નેવા પડી રહ્યો નહિ. ધરમાં વહુ બચ્ચાં નિરૂપાય છે એ સંભારીને કંઈ પણ નાહના નાહના કામ કરતો. વિલાયતમાં કલાઈની સળીઓ કરીને, બૂટ ઈત્યાદિ બાંધવા સાડ, વાધરને છેડે વળગાડે છે. એવા કામમાં લાભ તો થોડો મળે, પણ બન્યન એવા વાધરો કરીને વચ્ચતો હતો. એમ જો પણ તે બંધીખાનામાં હતો, તોપણ પોતાથી ચાચ તેટલું કરીને પોતાના કુટુંબના નિર્વાહને વાસ્તે કંઈ ઉપાય કરતો. બંધીખાનાનો એક દરોગો ડાયો માણસ હતો, માટે તેણે એ કામ કરવાની રજા આપી. બન્યનની એક નાહની દીકરી આંધળી હતી, તે પોતાના બાપને મળવા સાડ શેજ આવે એવી રજા પણ દરોગાએ આપી. તેને હથુ બન્યન તૈયાર કરેલા વાધરો ઘેર મોકલતો. તેને વચ્ચીને જો મળે તે પર ધરના લોક દાહાડા કાઢતા. દાહડે તો એ કામ ચાલતું, ને પોતાની આંધળી દીકરી પાસે રહીને રમતી, એથી બાપનું માયાનું મન મગ્ન થતું. રાત પડતી ત્યારે એ કામ બંધ રાખતું પડતું. તોય પણ બન્યન નિરોગી આબસુ નેવા સ્વર્ગ જઈને જાયી નોતો જતો. નાહની સરખી પત્ની તેના ઓરડામાં કરતા હતા. તેની પાસે બેસીને બન્યન વાંચવાનો અને લખવાનો અભ્યાસ કરતો. એવા પ્રસંગમાં અને એવી અવધડ જગ્યામાં મુસાફરના ચાલવાની વાત તેણે લખી. એ કામ ચલાવતાં પણ તે નિત્ય સંભારતો કે બીજા લોકો ઉપર મારે તો દયા રાખવી અને પરોપકાર કરવો. માટે જેમ લાગ મળે તેમ તેઓને શાસ્ત્રની વાતો વાંચી સંભળાવીને ઉપદેશ કરતો, અને જે ગ્રંથ તે રચતો હતો, તે જેમ જેમ લખાતો ગયો, તેમ તેમ પોતાના સાથી બંધીવાનોને અને બંધીખાનાના સીપાઈ ઈત્યાદિઓને વાંચી વાંચીને દેખાડતો. સાંભળીને તેઓ મગ્ન થતા.

એ રીતિએ ૧૯૧૦ થી તે ૧૯૭૨ માં સાલ સુધી બંધીખાનામાં છૂતાં પણ, પોતાના ધરના લોકોના નિર્વાહને અર્થ, તથા પોતાના અભ્યાસને અર્થ, તથા પોતાની સાથે બંધીખાનામાં કુખીઆ લોકોના સુખને અને સુધારાને અર્થ, રાત દિવસ તેણે ઉદ્યોગ કર્યા કીયા; અને એવામાં જો ગ્રંથ તેણે લખ્યો તે તો પછી છૂપાઈ ગયાથી ધણાનાં વાંચવામાં આવ્યો. એ ગ્રંથે કરી ધણાને બોધ થયેલા છે. એકલી ઈંગ્રેજી ત્રણભાષામાં એ રહ્યો એવું નથી, પણ યુરોપની બધી ભાષાઓમાં અને આશિઆ તથા આફ્રિકાની ધણી ભાષાઓમાં, એનો જીતારો થયેલા છે. એના

લખ્યાને ખરોતી ઉપર વર્ષ થયાં તોપણુ ઈંગ્લાંડમાં ય્મની નવી નવી આવૃત્તિઓ છુપાતી જાયછે, અને પરદેશોમાં ય્મનું ભાષાન્તર થતું જાયછે.

૧૬૭૨ માં બન્યનનો છૂટકો થયો. બની રોકે તેમ ફરીને તેણે ધરાદિક વિષે ખંદાબસત કીધી. પછી ઉપદેશના કામમાં સંપૂર્ણ મન ય્મક નિઠાથી રાખીને ય્મણે બાધકનો ઉચોગ ચલાવ્યો. ય્મવું આસરે દશ વર્ષ ચાલ્યું. પછી ૧૬૮૨ માં ય્મના ઉપર સતાવણી ફરી ઉભી થઈને એ વર્ષ ચાલી. ય્મની સભારાખામાં મંડળીના યોદ્ધાને ય્મકદા કરીને ઉપદેશ કરવાનો પ્રસંગ ય્મને મળ્યો નહિ, માટે આડે અવરોધે કંઈ કંઈ એતરોમાં ય્મને ગુપ્ત જીવી જગ્યામાં તે કોઈ કોઈ વેળા ઉપદેશ ચલાવતો. પણ ય્મ કામ ય્મનાથી બહુ કરાવું નહિ, ય્મથી લખવા સૌ કંઈ અવકાશ મળ્યો, માટે ય્મણે યુદ્ધની ઉપમાયે કરીને વિશ્વાસીઓને વાસ્તે શુદ્ધ-પ્રયુદ્ધ નામે ગ્રંથ લખ્યો. આ ગ્રંથ પણ બહુ વખણાય છે, અને ઘણી ભાષાઓમાં ય્મનો જીતારો થયેલો છે.

બન્યન વિશ્વાસી થયા પછી તેના મનમાં ધર્માદિ વાતોનો વિચાર જાણુ ચાલ્યા કર્યો. અને ઉપદેશ કરવા લાગ્યો તે દિવસથી બોલવાનો પ્રસંગ મેળે તો મુખ્ય-વાચાથી, અને ન મેળે તો પુસ્તકો રચીને પોતાની નિજા પ્રગટ કરતો. ય્મવું કરવામાં ઈશ્વરનો ઉપકાર પામતો અને જાણતો ગયો. સને ૧૬૮૮ ના સાલ સુધી ય્મવું ચાલ્યું. તે વર્ષના એસ્તાં, મંદવાડ થવાના કારણથી તે નિર્બળ થયો. તોપણુ પશૌપકાર કરવાનું તેણે શ્રદ્ધા દીધું નહિ. તેના ગામથી કંઈ છેડે ય્મક મોટા સાહેબ હતા. કોઈ કારણને લાધે તે પોતાના દીકરા ઉપર બહુ શીશાયલા, માટે તેણે ય્મવા દરાવ કીધો કે ય્મને વારસો આપું નહિ. ય્મથી દીકરો બહુ દુઃખી થઈને અથડાતો ફરતો. ય્મે જાણીને બન્યનને દયા આવી. માટે બાપની પાસે જઈને બહુ સમજાવીને બાપદિકરામાં સમ્મત ફરી કરાવ્યું. આ ઉપકારનું કામ કર્યા પછી તે ઘોડા ઉપર બેસીને પોતાને ગામ જતો હતો. વરસાદમાં પલળી ગયાથી તેને સરદી લાગી ને પછી તાવ આવ્યો. દશ દિવસ માંદા રહ્યા પછી સ્વર્ગવાસી થયા. અંત્ય ધડિયે તેના મુખમાંથી વિશ્વાસયુક્ત વચનો નીકળ્યાં. પાસે જીભેલા મિત્રોને રડતા જોઈને તેણે કહ્યું, “તમે તો મારે વાસ્તે રડશો ના, રડો તો પોતાને વાસ્તે રડો; કેમકે હું તો આપણા પ્રભુ ઈસુ ખ્રીસ્તના પિતાની પાસે જઈશું. પિતાની આગળ જીભેલા પુત્ર તે આપણો મધ્યસ્થ છે.

તેનું કહેલું બધું જાણીને મારા જેવા પાપીનો પણ તે અંગીકાર કરશે, એમાં કંઈ સંદેહ નથી. મારી આરા એવી છે કે થોડા દિવસ પછી આપણે બધા ત્યાં એકઠાં મળીશું, અને નવું ગીત ગાતાં સદા, જીગે જીગ, હર્માનંદમાં રહીશું.”

સને ૧૯૮૮ના, આગસ્ટ માસની ૧૨મી તારીખે, અને પોતાની ઊંમરને સાઠમે વર્ષે એનું મરણ થયું. લંડનમાં બનિલશીટ્સ નામના કબરસ્થાનમાં એનું મુરદું સૂકાયું. એની અંત્યક્રિયા કરવા સારૂ ધણા ભક્તો એકઠા મળ્યા અને તેઓએ માટે વિલાપ કર્યો.

બન્યનની વાત અદ્ભૂત જેવી છે. કુળ જોતાં તો તે અધમ દેખાય, કામ જોતાં તો મહા કીર્તિ જોગ છે; એમાં ઈશ્વરદયાનો અનુપમ મહિમા દેખાય છે.

એનો ઉપદેશ સાંભળવા સારૂ સર્વ પ્રકારના લોક એકઠા થતા. દરિદ્ર ધનવાન, કુલીન અકુલીન, વિદ્વાન અવિદ્ય, એવા એવા વિવિધ લોક એના શ્રોતાજનો હતા. એક વખત ઈંગ્લાંડના રાજ્યે એક મહા પંડિતની સાથે વાત કરતાં એવું પૂછ્યું કે “અમારા સાંભળવામાં આવેછે, કે આપ બન્યનનો ઉપદેશ સાંભળવા જાઓછો. એથી આશ્ચર્ય લાગેછે; કેમકે આપ તો પંડિત છો, ને તે તો અભણ કલાઈગર છે.” પંડિતે કહ્યું, “કે આ અભણ માણસનો ઉપદેશ એવા ઉત્કૃષ્ટ છે, કે જો તેનાં જેવાં બોધવચનો કરવાની શક્તિ પામવા વાસ્તે મારી બધી વિદ્વાત મારે દૂર કરવી પડે, તો તે દૂર કરીને, આ માણસમાં જે બોધશક્તિ છે તે મળવી જોવી એ મને સારું લાગે.”

એના મુખ્ય કારણ એછે, કે ઈંગ્રેજ સાધારણ ભાષા તે ચોખ્ખી વાપરતો; એના આતુર સ્વભાવને અનુકૂલ આવે એવા હેંશવાળા વિચારો દેખાડતો; ખીજની પાસે જોઈ સાંભળેલું તો નહિ, પણ પોતાનું અનુભવેલું તે વિષે બોલતો; અને વિશેષે કરીને, શાસ્ત્રનો અભ્યાસ અહોનિશ કરવાથી, તેમાં એવા પ્રવીણ થયો કે તેનાજ ધોરણ પ્રમાણે તે સંકુ જોતો. જૂત ભવિષ્ય ને વર્તમાન વિષે, પાપ પ્રણય, ભક્તિ અભક્તિ, સ્વર્ગ નરક ને જુમંડળ, ઈશ્વર માણસ ને શેતાન, તથા સર્વેના

ગુણ સ્વભાવ તથા પ્રકૃતિ વિષે, સત્ય વેદમાં કહ્યા પ્રમાણેજ તે જાણતો, ખારતો તથા ખોલતો. માટે એમાં કલ્પિત વિષયોનો જૂઠ્ઠા અલંકાર તો નહિ, પણ પૂર્ણ અનુભવનો તથા સમ્પ્રજ્ઞાના યોગ્ય વિષયોનો ખરો અલંકાર દેખાવામાં આવેછે. એની ઉત્કૃષ્ટ બુદ્ધિનું વિશેષ કારણ એજ છે.

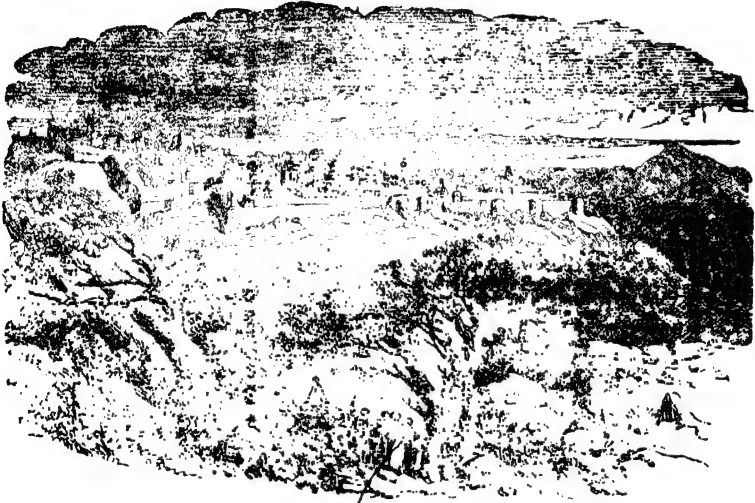
અન્યને જ્ઞાના મોટા મળીને આસરે ખાસરેકે ગ્રંથો લખ્યા છે. તેઓમાં “યાત્રાકર્ત્રી” સરસ ગણાય છે, એના મે ભાગ છે, પેહલા ભાગનું ભાષાંતર ગુજરાતીમાં થયેલું, તે ખ્રીસ્તીની સુસાક્ષી વિષે છે ; બીજો ભાગ ખ્રીસ્તણુ વિષે છે. એનો જિતારો અજી ગુજરાતીમાં થયો નથી. “યાત્રાકર્ત્રી” નામે પુસ્તકમાં ઉપમારૂપ કે દૃષ્ટાંતરૂપ કથા આવેછે. આ કથામાં, વિશ્વાસના માર્ગ ઉપર નીકળ્યા પછી વિશ્વાસીએ કેવું ચાલવું ને વર્તવું, શું સહેવું અને અનુભવવું, શાથી બીડું અને શાની આરા શાખવી, અને કઈ રીતે અંત સુધી નભતા રહેવું, આ વિષે રસિક રસિક કલ્પિત વર્ણન આવેછે. એ કથા કલ્પિત છે, ખરી, તો પણ એમાં જૂઠ્ઠી જૂઠ્ઠી વાતો ગોઠવેલી તો નથી. એમાંની સર્વ વાતો ખરી છે. પાને પાને ભક્તિશ્રવ્યક બોધ અને સદાચારસાધક ઉપદેશ આવેછે.

યાત્રાકર્ત્રી કરતાં લગારેક ઉતરતી કીર્તિ પામેલું પુસ્તક ને છે તે “યુક્તપ્રયુક્ત” નામે કહેવાય છે. એમાં પણ ઉપમારૂપ કે દૃષ્ટાંતરૂપ કથા આવેછે. માનવને વિરક્ત થઈ લઢનારા એવા આત્મિક રાત્રુઓ છે ; એમની વાત માન્યાથી માણસ પાપી થાયછે, અને વિરક્ત થયાથી ભક્ત ઠરેછે ; હરેક ભક્તે એમને વિરક્ત સદયું જોઈએ, માટે ને ભક્ત છે તે જોઈએ પણ છે, ને તેણે યુક્ત ચલાવવું જોઈએ. એ વિષે આ પુસ્તકમાં વિસ્તારે બોધ કરેલો તથા શ્રવના આપેલી છે. ભક્તના રાત્રુ કોણ, તેની જીવંતી કેવી, તેની સાચું શી રીતે સદયું, ભક્તની તરફનો થઈને કોણ લઢીને પરાક્રમ દેખાડેછે, એનું ચતુરાઈ ભરેલું વર્ણન આ પુસ્તકમાં કરેલું છે. એનું ગુજરાતી ભાષાંતર કરવાનો આરંભ થયેલો છે, અને આરા છે ‘કે વહેલું કે માડું પૂરું થશે.

અન્યને એક ત્રીજું પુસ્તક લખ્યું છે ; તે દૃષ્ટાંતરૂપ નથી, પણ ઇતિહાસરૂપ છે. પોતાનું ચરિતાખ્યાન તેમાં કરેલું છે. “અતિ પાપિષ્ઠ ઉપર ઇશ્વરાનુગ્રહની જીત,” એ નામે કરી એ પુસ્તક ઓળખાય છે. તેમાં અન્યન દેખાડેછે, કે

તે પોતે પહેલાં અતિ પાપિષ્ઠ હતો, પણ ઈશ્વરે દયા કરીને પવિત્રતાનું સાધન કરનાર વિશ્વાસ તેમાં ઉપજાવીને તેનું તારણ કર્યું.

અન્યનકૃત ખીજાં પુસ્તકો વિશેષે કરીને સાધારણ બોધ ગ્રંથો તથા બોધ ભાષણો છે, અને કેંઈ થોડી કવિતા પણ છે; પણ ઉપર કહેલા ત્રણ પુસ્તકોને આધારે એની કીર્તિ ચાલે છે. પણ કેવળ કીર્તિ એ કેંઈ જોડી વાત નથી; કીર્તિ કીર્તિમાં ફેર છે. માણસને પરમાપયોગ (એટલે તારણ) સાધવાને અર્થ જોણે કામ કર્યું છે, તે કેવળ કીર્તિવાન નથી, પણ વિશ્વોપકારી છે; એવા ઉપકારી અન્યન અરે.

તા. ૧૬ મી ડિસેમ્બર ૬, સને ૧૮૭૭.

સુસાદરની પદિ બાબ.

૪૦ ૧.

મુસાફરના ચાલવાની વાત.

હું આ જંગલરૂપ દુનિયામાં ફરતો ફરતો એક જગ્યાએ જઈ પોહ્યાં; ત્યાં એક ગુફા* હતી; તેમાં હું સૂઈ ગયો. હું જીંધતો હતો એટલામાં મને સમજું આનંદ. તે સમણામાં મેં ફાટાંતુટાં લગડાં પેહેરેલો માણસ એક જગ્યામાં ઉભેલો જોયો. તેનું મોઢો પોતાના ધરની ગમથી અવળું હતું; તેના હાથમાં પુસ્તક હતું, ને તેની પીઠ પર એક માટો બોજા હતો.† મેં તેને પુસ્તક ઉઘાડીને વાંચતાં જોયો. વાંચતાં વાંચતાં તે રડતો ને ધુજતો હતો; પછી કુઝ ન દાખી રાકાયાથી તેણે માટે ઘાટે વિલાપ કરી કહ્યું, કે “હું થું કરું.”‡

એવી અવસ્થામાં તે ઘેર ગયો. તેનું કુઝ તેની વડુ તથા છોકરાંને માલમ ન પડે, માટે બની રહે ત્યાં સુધી તેણે દાખી રાખ્યું. પણ તેનું કુઝ એવું તો વધ્યું, કે તે ધણી વાર ચૂપ રહી રાખ્યો નહિ; માટે તે આખરે પોતાની વડુને તથા છોકરાંને દિલ ખોલીને કહેવા લાગ્યો, કે “એા મારી પ્રિય વડુ ને મારાં પ્રાણપ્રિય છોકરાં, હું તમારા વહાલા મિત્ર પર એક ભારી બોજ છે, તેને લીધે હું નિરાશ છું. વળી મને નિશ્ચય ખબર પડી છે કે આ આપણું શહેર† આકારથી પડ-નાર આગે બળી જશે. તે ભારી આફતથી નહાસવાનો મને કોઈ ઉપાય હજી સૂઝતો નથી; ને જો સૂઝશે નહિ, તો એા મારી પ્રિય વડુ તથા મારાં પ્રાણપ્રિય છોકરાં, તમે મારી સાથે કુઝી ધઈને નારા પામશો.” એ વાતથી તેનાં સગાંને બહુ અચ-રત લાગ્યું. તો પણ તેની વાત ખરી છે એવું માન્યાથી તો નહિ, પણ તેના માયામાં કોઈ ધુન આવેલી છે એમ જાણીને વિસ્મય થયાં, ને તેઓએ ધાર્યું કે તે જીંધી ઉઠ્યા પછી હોશિયાર થશે. તે વખત રાત પડવા આવી હતી, માટે તેઓએ તેને વહેણો સુવાડ્યો. પણ તેને રાતે દિવસની પંઠે કુઝ થયું, માટે તે જીંધ્યો નહિ,

* કેદખાનું. શુભવર્તમાન પ્રગટ કરતો હતો માટે તેમાં એ માણસ નંખાયો હતો. † પાપ. ‡ દુનિયા.

૧—ઈશા. ૬૪; ૬. જુડ ૧૪; ૩૩. ઘીત ૩૮; ૪.

૨—પ્રેરિ. ૨; ૩૭. પ્રેરિ. ૧૬; ૩૦. હબા. ૧; ૨-૩.

પણ શેક કરતાં ને રડતાં તેણે આખી રાત કહાડી. સવારે તેઓ તેની ખબર લેવા સારૂં આવ્યાં. ને તેણે તેઓને કહ્યું કે મને કુઝવ વતું થતું જાય છે. વળી તે પહેલાંની પેઠે બોલવા લાગ્યો; પણ તેઓનાં મન કઠણ થવા લાગ્યાં. તેઓએ ધાર્યું, કે જો આપણે એના પર ધુમરાંમિલા રહીશું, તો એ ઠેકાણે આવશે. માટે કોઈ વાર તેઓએ તેની મરકરી કીધી, કોઈ વાર ધમકાવ્યો, ને કોઈ વાર તેના પર આંખઆડા કાન કીધા. એ માટે તેઓને સારૂં પ્રાર્થના કરવા, તથા તેઓ પર દયા લાવવા, તથા પોતાનું કુઝવ વિસરવા સારૂં ધણું કરીને તે પોતાની ઓરડીમાં રહેવા લાગ્યો. વળી તે કોઈ વાર વાંચતાં ને ઠેક વાર પ્રાર્થના કરતાં એકલા એતરમાં ફરતો હતો. એ પ્રમાણે તેણે ઘણાંમિક દહાડા સુધી પોતાનો વખત કાઢ્યો.

હવે એક વખત એ જોયું તો તે એતરમાં ફરતો ને અગાઉ પ્રમાણે પુસ્તક વાંચતો હતો, ત્યારે તે મનમાં ઘણો કષ્ટિ થયો; ને વાંચતાં વાંચતાં તેણે પહેલાંની પેઠે છાતીફાટ ખૂમ પાડી કહ્યું કે “બચાવ પામવા સારૂં હું થું કરું.”^૧ પછી તેના આમ તેમ જોવાથી જાણે તે નાહાસી જાય એવા તે મને માલમ પડ્યો. પણ તે નાહાસી ગયો નહિ; કારણ મારા જણ્યામાં આવ્યું કે કહી ગમ નાહાસી જવું એ તેને સ્વચ્છું નહિ. ત્યારે શુભવર્તમાન-જણાવનાર નામે એક માણસને એ તેની તરફ આવતો જોયો, ને તેણે તેને પૂછ્યું કે “તમે કેમ ખૂમ પાડો છો?”

તેણે જવાબ દીધો, કે “સાહેબ, આ પુસ્તક વાંચ્યાથી મને માલમ પડે છે કે મારું માત આવી ને પછી મારો ઈન્સાફ થાય, એ એવું મારા પર કર્યું છે. ને હું જાણું છું કે મારું માત આવી એ પર હું રાજી નથી. ને ઈન્સાફમાં હું જઈ શકતો નથી.”^૨ ત્યારે શુભવર્તમાન-જણાવનારે કહ્યું કે “આ કુનિયામાં બહુ આપદા પડે છે, તો તમે મરવાને કેમ રાજી નથી?” તે માણસે જવાબ દીધો કે “મારી પીઠ પરના જાળને લીધે હું કબરથી જોડો દબાઈ જઈશ, ને તોફાનમાં પડીશ, એવી મને બિહીક લાગે છે,^૩ ને, સાહેબ, જો હું કેદમાં જવા સારૂં તૈયાર નથી, તો ઈન્સાફ પર જવા, તથા ઈન્સાફ પછી સજા ભોગવવા સારૂં પણ હું તૈયાર નથી; એવા વિચારથી મને રડવું આવે છે.”

૧—પ્રેરિ. ૧૬; ૩૦-૩૧.
૪—રિજી ૨૨; ૧૪.

૨—ફ્રી. ૯; ૨૭.
૫—પ્રમા ૩૦; ૩૩.

૩—અબુ ૧૬; ૨૧-૨૨.

ત્યારે શુભવર્તમાન-જણાવનારે કહ્યું કે “જો તમારો હાલ સ્થિતિ છે, તો તમે હાં કેમ જીભા રોહો છો?” તેણે જવાબ દીધો, કે “મારે ક્યાં જવું સ્થિતિ મને સ્વચ્છ નથી.” ત્યારે તેણે વીરગિલું સ્થિતિ ચર્મપત્ર તેને આપ્યું. તેમાં સ્થિતિ લખેલું હતું કે “આવનાર કાપથી નાહાસી જાઓ.”^૧

તેણે તે વાંચ્યું ને શુભવર્તમાન જણાવનારની તરફ જોઈને કહ્યું, કે “મારે ક્યાં નાહાસી જવું?” ત્યારે તેણે સ્થિતિ પોહોળા મિદાનની તરફ આંગળી બતાવીને કહ્યું, કે “પેલો દરવાજો તમે જુઓ છો. શું?”^૨ તે માણસે કહ્યું કે, ના. વળી તેણે પૂછ્યું કે “તમે પેલો પ્રદાશી દીધો જુઓ છો. શું?”^૩ તેણે કહ્યું કે “હા, સ્થિતિ દેખાય તો છે.” ત્યારે શુભવર્તમાન-જણાવનારે તેને કહ્યું કે “તે દીધા પર તમારી નજર રાખીને સીધા ચાલ્યા જાઓ, સ્થિતિ દરવાજો તમારી નજરે પડશે, ને જો તમે ઠોકશો, તો તમારે જ કરવું જોઈ સ્થિતિ તેની તમને અપર પડશે.”

હવે સમણામાં જે જોયું તો તે માણસ દોડતો જવા લાગ્યો, ને તે પોતાના ધરથી ધણે આધે જઈ પોહોળા નોતો, સ્થિતિમાં તેની વહુ તથા તેનાં છોકરાં તેને જોઈને પાછા આવવા સારૂ ખૂમ પાડવા લાગ્યાં. પણ તેણે પોતાના કાનમાં આંગળી ધાલીને દોડતાં જતાં સ્થિતિ ખૂમ પાડી, કે “જીવન, જીવન, સદાકાલનું જીવન!”^૪ ને પાછું ફરી જોયા વિના,^૫ તે મિદાનની મધ્યે થઈને દોડતો ગયો.

તેના પડોશીઓ પણ તેને દોડતો જતો જોવા સારૂ બહાર આવ્યા.^૬ તેને જોઈને કેટલાઓએ તેની મશ્કરી કીધી, કેટલાઓએ ધમકા દીધી, ને કેટલાઓએ તેને પાછા ફરવા સારૂ કહ્યું. સ્થિતિમાંના જે જોઈ રૂંટવું કે આપણે સ્થિતિ જોરથી પાછો તેડી લાવિયે. તે જેમાંના સ્થિતિનું નામ હુડીલો ને બીજાનું નામ ચંચળ હતું. હવે તે માણસ દૂર નીકળી ગયો હતો, તો પણ તેઓએ તેની પછવાડે જવા ઠરાવ્યું. સ્થિતિ પ્રમાણે તેઓ ગયા ને વેહેલા તેની પાસે જઈ પોહોળા. ત્યારે તે માણસે તેઓને કહ્યું કે, પડોશીઓ, તમે શા માટે આવ્યા છો? તેઓએ

^૧શાસ્ત્રની વાત વિના કોઈ માણસ શ્રીમતને મળે નહિ. જો આવનાર કાપથી નાહાસી જાય, તેઓની તરફ ટુનિયાના લોક નજર કરે છે.

૧—માત્રી ૩; ૭. ૨—માત્રી ૭; ૧૩-૧૪. ૩—ગીત ૧૧૬; ૧૦૫. ૨. પિત. ૧; ૧૯.
૪—હુડ ૧૪; ૨૬. ૫—ઉપ. ૧૬; ૧૭. ૬—ધર. ૨૦; ૧૦.

કહ્યું, કે તમને સમજાવીને અમારી સાથે પાછા તેડી લઈ જવા સારૂ આઠ્યા છિયે. પણ તેણે કહ્યું કે “અંધ કદાપી યનાર નથી ; કેમકે હું જનમ્યો હતો તે નારા યનાર શહેરમાં તમે રહે છો. તેનો નારા થવાનો છે અંધ હું જાણું છું. ને જો તમે વહેલા મોડા ત્યાં મરશો, તો કબર કરતાં જોડી જગ્યા, ત્યાં આગ તથા બળતો ગંધક છે, તેમાં પડશો ; માટે, બલા પડોસીઓ, તમે સંતોશ રાખીને મારી સાથે આવા.”

હઠીલો.—થું અમે અમારા મિત્રોનો તથા સુખનો ત્યાગ કરીને તમારી જોડે આવિયે !

ખ્રીસ્તી.—(અંધ તેનું નામ હતું) તેણે કહ્યું કે હા ; કેમકે હું જો ઉપભોગ શાકું છું, તેમાંનું થોડું તમારી સર્વ વસ્તુ કરતાં ઉત્તમ છે.^૧ ને જો તમે મારી સાથે દેહ આવશો, તો જો હું પામીશ, તે તમે પણ પામશો ; કેમકે હું જાણું છું ત્યાં જો જોઈએ તે કરતાં ઘણું છે.^૨ માટે આવા, ને મારી ખરી વાત તપાસી જુઓ.

હઠી.—અંધ થું છે કે તમે આખી દુનિયાનો ત્યાગ કરીને તેને શોધવા જાઓ છો ?

ખ્રીસ્તી.—હું અપિનાશી, પવિત્ર તથા અક્ષય વારસો શાકું છું.^૩ તે સ્વર્ગમાં સાચવી રાખેલા છે,^૪ ને જોઈએ તેને ઉદ્યમથી શોધશે, તેઓને દરાવેલ વખતે અપાશે. તમારી ઈચ્છા હોય તો તે મારા પુસ્તકમાં પાંચો.

હઠી.—છી ! તારું પુસ્તક તારી પાસે રાખ. તું અમારી સાથે પાછો આવે છે કે નહિ ?

ખ્રીસ્તી.—ના, હું નહિ આવું ; કેમકે મેં હોળ પર હાથ મુક્યો છે.^૫

હઠી.—પડોસી ચંચળ, ચાલો, તેને શ્રદ્ધાને આપણે પાછા ઘેર જઈએ. એવા આપમતિયા લોક છે કે તેઓને તુરંગ આવે છે ત્યારે સાત બુદ્ધિવાન ખરે કારણ બતાવનાર માણસ કરતાં તેઓ પોતાની નજરમાં ડાહ્યા છે.

ત્યારે ચંચળે કહ્યું, કે તાનો ન લગાડો. જો અંધ બલા ખ્રીસ્તીની વાત ખરી હોય, તો જો વસ્તુ તે શોધે છે તે આપણી પાસેના કરતાં સારી છે. મારા મનમાં આવે છે કે હું એની સાથે જઈ.

હઠીલો.—થું તમે પણ શ્રદ્ધા યથા ! મારું માનો તો પાછા ચાલો ; કોણ

૧—૨. કરિ. ૪; ૧૮.

૨—હુક ૧૫; ૧૭.

૩—૧. પિતર ૧; ૪.

૪—૨જી. ૧૧; ૧૬.

૫—હુક ૯; ૬૨.

જાણે, કે જિવી ધૂન લાગેલો માણસ તમને ક્યાં લઈ જશે. પાછા ફરો, પાછા, અકલ પકડો.

ખ્રીસ્તી.—પડોસી ચંચળ મારી સાથે આવા. મેં તમને કહી તે વસ્તુ તો છે, ને તે ઉપરાંત પણ ખીજી ધણી સારી વસ્તુ પામવાની છે. જો મારી વાત ન માનો તો આ પુસ્તક વાંચો, ને તેમાંનું લખેલું તે ખરું છે એ મનાવવા સારૂ જેણે તે લખાવ્યું તેણે પોતાનું લોહી વહેવડાવ્યું, એ જાણો. ૧

ચંચળ.—વારૂ, પડોસી હઠીલા, હું કોઈ કરાવ કરવા માંડું છું. મારું મન છે કે આ ભલા માણસની સાથે જઈ, ને તેની સાથે ભાગીએ. યાહું. પછી તેણે ખ્રીસ્તીને પ્રશ્ન કર્યું કે મારા સજ્જન પડોશી તે ઈશ્વર જગ્યાનો રસ્તો તમને માલમ છે શું ?

ખ્રીસ્તી.—શુભવર્તમાન જણાવનાર નામના એક માણસે મને કહ્યું, કે આગળ જાએ એટલે જાનો દરવાજો આવશે, ને ત્યાં તમને રસ્તા સંબંધી ખબર મળશે.

ચંચળ.—તો સારું, ચાલો ભાઈ. પછી તે બેઠું ચાલતા થયા.

હઠીલો.—વારૂ, હું તો મારે ઘેર પાછો જઈ છું. જિવા પારકી અકલ પર ચાલનારા તથા તુરંગી લોકની સંગતમાં હું આવીશ નહિ.

ખ્રીસ્તી અધ્યાય.

હવે સમણામાં મેં જોયું કે હઠીલો પાછો ગયા પછી, ખ્રીસ્તી તથા ચંચળ મિદાનમાં વાત કરતાં કરતાં ચાલ્યા; ને આ રીતે તેઓએ વાતચિત કરવા માંડી.

ખ્રીસ્તી.—મારા પડોશી ચંચળ, કેમ છે ? તમારી મરજી મારી સાથે આવવાની થઈ એથી હું બહુ ખુશ થયો. જે હજી અણદીઠ છે તેની જે સત્તા તથા બિહીક મારા મનમાં આવી તે જો હઠીલા જેવાના મનમાં પણ આવી હોત, તો તે એમ સેહેજમાં આપણને મુકીને પાછો ન જત.

• ચંચળ.—પડોશી ખ્રીસ્તી, આપણે બે જણ, ત્યાં એકલા છિયે માટે કોહો કે જે જગ્યાએ આપણે જઈએ છિયે, ત્યાં શી વસ્તુ છે. ને આપણાથી તેઓનો ઉપભોગ શી રીતે થાય ?

ખ્રીસ્તી.—મારી જામી કેહેવા કરતાં તે સંબંધી મારા મનમાં સમજવું મને

સેહેલું લાગેછે ; પણ તમે તે જાણવા ચાહોછો, માટે તે સંબંધી મારા પુસ્તકમાંથી હું તમને વાંચી સંભળાવુંછું.

અંચળ.—વાર તે પુસ્તકની વાત સાચી છે એમ તમે ધારોછો શું ?

ખ્રીસ્તી.—હા, નિશ્ચે સાચી વાત છે ; કેમકે જે અસત્ય બોલી શકતો નથી, તેણે એ લખાવ્યું.^૧

અંચળ.—તો ઠીક, તે શી વસ્તુ છે ?

ખ્રીસ્તી.—અનંત રાજમાં રહેવાનું પ્રાપ્ત થવાનું છે, ને આપણે તેમાં સદા ફાળ રહિયે એ સારૂ અનંત જીવન આપણને અપાશે.^૨

અંચળ.—ઘણું સારું, ખીજું શું છે ?

ખ્રીસ્તી.—મહિમાવાન તાજ, તથા જે પોરાક પેહેરવાથી આપણે આકારના સ્વરૂપ સરખા પ્રકારવાન થઈયે, તે આપણને અપાશે.^૩

અંચળ.—એ તો ઘણુંજ સારું છે, ને ખીજું શું ?

ખ્રીસ્તી.—ત્યાં રૂદ્ધ અથવા શોક કદી થશે નહિ, કેમકે તે જગ્યાનો ધણી આપણી આંખમાંથી બધાં આંસુ ઢાળી નાંખશે.^૪

અંચળ.—આપણને કોની સંગત થશે ?

ખ્રીસ્તી.—ત્યાં આપણે શીરાફીમ તથા ખીરૂખીમ સાથે રહીશું.^૫ ને તેઓનું તેજ એવું તો છે કે આપણી આંખે ખમી શકાશે નહિ, ને હજારો લોક જે આપણી આગળ ત્યાં ગયા છે, તેઓની સાથે પણ આપણો મિળાપ થશે; તેઓમાંનો એક પણ દુઃખકારક નથી, પણ સખળા પ્રેમી તથા પવિત્ર છે ને તેઓ સંધાઈશ્વરની સન્નિધિ રહી, તથા તેની પ્રસન્નતા પામતાં, તેની આગળ સદા રહેશે. ત્યાં સોનાના તાજ પેહેરેલા વૃદ્ધોને,^૬ તથા સોનાનાં વાજીત્ર સાથે પવિત્ર કુંઆરીઓને આપણે જોઈશું.^૭ ત્યાંના પ્રભુ પર પ્રેમ રાખ્યાના કારણથી આ દુનિયાના લોકે જે માણસોના કકડા કરી નાખ્યા, તથા આગમાં બાળી નાખ્યા, તથા જંગલી જનવરોની પાસે મારી નાખાવ્યા, તથા દરિયામાં ડુબાવ્યા,^૮ તેઓને ત્યાં સાજા ચમ્પેલા તથા વચ્ચરૂપ અમર જીવન પેહેરેલા આપણે જોઈશું.^૯

૧—તિતસ ૧; ૨. ૨—યશા. ૪૫; ૧૭. યોહાન ૧૦; ૨૭, ૨૮, ૨૯. ૩—૨.તીમો. ૪; ૮.

પ્રકી. ૨૨; ૫. માત્થી. ૧૩; ૪૩. ૪—યશા. ૨૫; ૮. પ્રકી. ૭; ૧૬, ૧૭. વળી ૨૧; ૪.

૫—યશા. ૬; ૨. ૧. યેસા. ૪; ૧૬, ૧૭. પ્રકી. ૫; ૧૧. ૬—પ્રકી. ૪; ૪.

૭—પ્રકી. ૧૪; ૧-૫. ૮—યોહા. ૧૨, ૨૫.

૯—૨-કોર. ૫; ૨, ૩, ૫.

ચંચળ.—એ સાંભળ્યાથી દિલને અતિ આનંદ થાયછે. એવા ઉપભોગ કરવાની વસ્તુઓ છે, તો તેમાંથી ભાગ આપણે શી રીતે લઈયે ?

ખીસ્તી.—પ્રભુ, તે દેશના રાજાએ, આ પુસ્તકમાં એ લખાવ્યું છે. ૧ તે વાતનો સાર એ છે કે જો આપણને ખરેખરી યેવાની ઈચ્છા હોય તો તે મફત અપાશે.

ચંચળ.—મારા સારા સાથી, એ વાત સાંભળ્યાથી હું ઘણો ખુશ થયો. ચાલો, આપણે પગ ઉઠાડીયે.

ખીસ્તી.—મારી ઉતાવળે ચાલવાની તો ઘણી મરજી છે, પણ મારી વીઠ પરના ખોજને લીધે હું જલદી ચાલી શકતો નથી.

ત્યારે સમણામાં મેં જોયું, કે તેઓ આ વાતચિત કરી ચૂક્યા એટલે તેઓ મેદાનની વચમાં એક કાદવે ભરેલા કળણ આગળ જઈ પોહ્યા, ને ગફલતથી તેઓ એકાએક તેમાં પડી ગયા. તે કળણનું નામ નિરાશ હતું. તેમાં તેઓએ થોડી વાર કાદવે ગરકાવ થઈ તરફડવા માંડ્યું, ને ખીસ્તી પોતાની વીઠ પરના ખોજથી કાદવમાં દબાઈ જવા લાગ્યો.

ત્યારે ચંચળે કહ્યું, કે “પોતાની ખીસ્તી, અમણાં તમે કેવી જગ્યામાં છો?”

ખીસ્તીએ કહ્યું, કે “નિએ હું જાણતો નથી.”

એને લીધે ચંચળ નાખુશ થવા લાગ્યો, ને ગુસ્સો કરીને તેણે પોતાના સાથીને કહ્યું, કે “જે સુખ સંબંધી તમે મને એટલી વાર સુધી કહ્યું, તે શું એજ છે? જે ખુસાફરીના આરંભમાં એવી વિપત છે, તો ખુસાફરીના અંત સુધીમાં કોણ જાણે શું થશે. જો હું જીવતો બહાર નીકળું, તો તમે એકલા તે ઈચ્છિત દેશનો અનુભવ કરજો.” એમ કહીને તેણે બહાર નીકળી જવા સારૂ હાથ પગ જોરથી પછાડ્યા, ને કળણની જે બાજુ પર તેનું ઘર હતું તે બાજુએથી નીકળીને ચાલ્યો ગયો. ત્યાર પછી ખીસ્તીએ તેને જોયો નહિ.

હવે ખીસ્તી નિરાશ કળણમાં પછાડા મારતો એકલો રહ્યો, તો પણ પોતાના

ધરની બાજુ ધ્રુવીને દરવાજાની બાજુએ જવા સારૂ તેણે મહેનત કર્યા કીધી. તે બાજુએ પોહોંચ્યો, પણ તેની પીઠ પરના બોજને લીધે તે બહાર નીકળી શકતો નોહોતો. ત્યારે સમણામાં મેં જોયું, કે સહાય નામ એક માણસે તેની પાસે આવીને પૂછ્યું કે “તમે હાં થું કરોછો?”

ખ્રીસ્તી.—સાહેબ, હું આવનાર કોપથી બચું એ સારૂ શુભર્તમાન-જણાવનાર નામના એક માણસે મને એ રસ્તે પેલા દરવાજાની ગમ જવાનું કહ્યું, ને ત્યાં જતાં હું એમાં પડ્યો.

સહાય.—તમે પગથી* જોઈને કેમ ચાલ્યા નહિ?

ખ્રીસ્તી.—હું બચને મારે, પાસેને મળે ચાલતાં, એમાં પડી ગયો.

ત્યારે સહાયે કહ્યું, કે તમારો હાથ આપો, ને તેણે આપ્યો. હાથ આપતાંજ તેણે તેને બહાર કાઢાડીને સખત ભોંય પર આણ્યો; પછી કહ્યું, કે “હવે તમે ચાલ્યા જાઓ.”

તેને કાઢડનારની પાસે જઈને મેં તે પૂછ્યું, કે, “સાહેબ, નારા યનાર શહેર-માંથી પેલ દરવાજો જવાનો રસ્તો એ છે, તો એ જગ્યા દુરસ્ત કર્યામાં કેમ નથી આવતી, કે મુસાફરો સલામત ચાલ્યા જાય?” તેણે મને કહ્યું, કે “એ કળણ એવું છે કે તે દુરસ્ત કરી શકાતું નથી. જે ફીણ તથા મેલ પાપના પસ્તાવાથી ઉત્પન્ન થાયછે, તે આ નીચી જગ્યામાં વહ્યા કરેછે, માટે તે નિરાશ કળણ કેહેવાયછે; કેમકે ન્યારે કોઈ પાપીને પોતાની નારાવંત અવસ્થા સંબંધી સ્વચ્છતા થાયછે, ત્યારે ઘણો ભય તથા સંદેહ તથા હિમ્મત ગુટવાનો વિચાર તેના મનમાં ઉત્પન્ન થાયછે; ને તે સંધા એકઠા થઈને આ જગ્યામાં ઠરી રહેછે. જમીન ખરાબ થયાનું કારણ એજછે.”

રાજાની ખુશી નથી કે આ જગ્યા એવી ખરાબ રહે;ર માટે રાજાના દારોગાના બતાવ્યા પ્રમાણે મજુરો, સોલસે વરસ થયાં, એ જગ્યા સમારવા બહુ મહેનત કર્યા કરેછે. વળી હું જાણું છું કે આ જગ્યા સમારવા સારૂ એાણમાં એાછી સારી શીખામણે ભરેલી વીસ હજાર ગાડી, રાજાના દેરાની હરેક ગમથી, તેઓ લાવ્યા, ને જે વાકેફગાર છે તેઓ કેહેછે, કે એકલી એ શીખામણે કરીને

* સારા સમાચારમાંનાં વચનો.

એ જમીન સારી થઈ શકશે, તો પણ હજી સુધી તે નિરાશાનું કળણ છે, ને જો થઈ શકે તે કરે તો પણ એવું ને એવું જ રહેશે.

ફરી એ કળણની વચમાં ધારા બાંધનારના હુકમથી કેટલીએક સારી ને મજબૂત પગથી * છે. પણ જ્યારે એ જગ્યામાં કાદવ વધે છે (ને માત્રમ બદલાય છે ત્યારે તો એમ અથુશ થાય છે) ત્યારે તે પગથી કમ દેખાય છે, ને જો દેખાય તો પણ માથામાં ચકર આવવાથી થોડા પગથી મૂકે છે, ને તે છતાં પણ, તેઓ કાદવમાં પડીને બહુ ખરડાય છે. પણ દરબાજો પોતાં આ પછી તો રસ્તો સારો છે. ૧

હવે સમણામાં મેં જોયું કે ચંચળ પોતાને ઘેર પોતાઓ, ને તેના પડોસીઓ તેને મળવા સાફ આંખ્યા. તેઓમાંના કેટલાએકે તે પાછા આંખ્યા માટે તેને બુદ્ધિવાન કહ્યો. બીજાઓએ તે ખ્રીસ્તી સાથે ગયો માટે તેને મૂર્ખ કહ્યો. બીજાઓએ તેની નામરદીને લીધે તેની એવી મશ્કરી કીધી, કે “જો એમ ખ્રીસ્તી સાથે જવા માંડીને છાતી ચલાવત તો એવી બેવકુફીનું કામ ન કરત, કે થોડીએક હરકતના કારણથી પાછા આવત.” તેને લીધે ચંચળ અશિયાણો પડ્યો, પણ આખરે તેણે શરમ મૂકી દીધી. ત્યારે સઘળાએ પોતાની વાત ફેરવીને બિચાર ખ્રીસ્તીની પૂઠ પાછળ નિંદા કરવા માંડી.—એટલું જ ચંચળ સંબંધી છે.

ત્રીજો અધ્યાય.

પછી ખ્રીસ્તી એકલા ચાલ્યો જતો હતો, ત્યારે તેણે એક માણસને એતરમાં થઈને તેને મળવા આવતો જોયો. ને એમ થયું કે બે રસ્તા એકઠા થયા તે જગ્યામાં તેઓ મળ્યા. જો સાહેબ તેમને મળ્યો તેનું નામ સંસારી-બુદ્ધિવાન હતું. તે દૈહિક-ગુણગતી નામે શહેરમાં રહેતો હતો. એ શહેર બહુ મોટું હતું તથા ખ્રીસ્તીના શહેરની પાસે હતું. હવે ખ્રીસ્તીના નાશ થનાર શહેરમાંથી નીકળવાની અખર એકલા પોતાના શહેરમાં ફેલી હતી એમ નહિ, તે બીજા શહેરમાં પણ ફેલી હતી માટે સંસારી બુદ્ધિવાન તેને બારે લદાએલા, અક્સોસ કરતો, કહ્યો તો વગેરે ચાલતો જોઈને, એટલે જો એમણે તેની સાથે વાત કરવા લાગ્યો.

સંસારી.—આહો સજ્જન, આવા બારે લદાએલા તમે ક્યાં જાઓ છો ?

* હજી પહેલા વિશ્વાસથી પાપની મારી તથા સ્વર્ગ પામવાનાં વચન.

ખ્રીસ્તી—ભારે લદામ્મિણા તો ખરે. ઝિવા મેં ખીજે કોઈ જાણ્યો નથી. તમે પૂછાછો કે ત્યાં જામ્યાછો, તો સાંભળો. હું પેલે સામે દરવાજા જઈ છું; કેમકે મને ખબર પડી છે કે મારા ભારી બોજ ઉતારવાનો ઉપાય મને ત્યાં મળશે.

સંસારી.—તમારે વહુ છોકરાં છે થું ?

ખ્રીસ્તી.—હા; પણ આ બોજથી હું ઝિવા લદામ્મિણા છું, કે જેવું સુખ તેમ્મીથી મને પેહેલાં થતું હતું તેવું હમણાં થતું નથી; ને જેમ માઈ કોઈ ન હોય, ઝિમ મને લાગેછે. ૧

સંસારી.—જો હું તમને સારી મસલહત આપું, તો તમે સાંભળશો ?

ખ્રીસ્તી.—હા; જો સારી હોય તો સાંભળીશ; કેમકે સારી મસલહતની મને અગત છે.

સંસારી.—મારી મસલહત તો ઝિ છે, કે તમારા બોજથી જેમ વેહલું યાય તેમ છૂટવું; કેમકે ત્યાં સુધી તમારું મન ઠેકાણે બેસશે નહિ, ને જે સારી વસ્તુ ઈશ્વરે તમને આપી છે તેનો પણ ત્યાં સુધી તમે ઉપભોગ કરી શકશો નહિ.

ખ્રીસ્તી.—હું તો મારા બોજથી છૂટવા ચાહું છું, પણ ઝિવું કરવાને હું અશક્ત છું. આપણા દેશમાં મારી ખાંધ ઉપરથી તેનો ઉતારનાર કોઈ નથી; માટે મેં તમને કહ્યું તે પ્રમાણે મારા બોજથી છૂટકો પામવા હું આ રસ્તે જઈ છું.

સંસારી.—તમારા બોજથી છૂટકો પામવા સારું ઝિ રસ્તે જવાનું તમને કોણે કહ્યું ?

ખ્રીસ્તી.—યુભવર્તમાન-જણાવનાર નામ ઝિકે મોટા તથા આખરદાર માણસે.

સંસારી.—ઝિવી તેની મસલહતને લીધે હું તેને આપ દજ છું. જે રસ્તો તેણે ખતાવ્યો તેના જેવો આ દુનિયામાં ખીજે કોઈ ભયંકર તથા વિકટ રસ્તો નથી; ને જો તમે તેની મસલહત પ્રમાણે ચાલશો, તો તમને ઝિમજ માલમ પડશે. મને ઝિવું દેખાયછે કે ઝિલસામાં પણ તમને કાંઈ થયું છે; કેમકે નિરાશ કળ જીતે કાલ્વ તમને લાગ્યો છે, પણ ઝિ કળજી તે રસ્તે જનારને વિપતનો આરંભ છે. માઈ સાંભળો, હું તમારા કરતાં મોટી ઉમ્મરનો છું. તે રસ્તે જતાં તમને યાક, કુખ, જૂખ, ભય, ઉઘાડાપણું, તરવાર, સિંહ, અજગર, અંધકાર, મોત

વગરે મળશે. એ વાત ખરી છે, કેમકે ધણાઓના કહેવાથી તેની સાખીલી થઈ છે. કોઈ માણસ પારકાની વાત સાંભળીને પોતાનો જીવ ભયમાં કેમ નાખે?

ખીસ્તી.—સાહેબે જે મને કહ્યું, તે સંધા કરતાં આ મારી પીઠ પરનો બોજ મને વતો ભર્યંકર લાગેછે.* જે એ બોજથી હું છૂટકો પામું, તો રસ્તે જે મને મળે તે સંબંધી હું ફિકર રાખતો નથી.

સંસારી.—પ્રથમ એ બોજ તમારા પર કેમ આબ્યો?

ખીસ્તી.—આ પુસ્તક વાંચ્યાથી.

સંસારી.—એમજ હું ધારું છું. જેમાં અફલ પોહોંચતી નથી તે સંબંધી વિચારવાથી ધણા હલકા લોક તમારી પેઠે અધિકારીક થેલા થાયછે,† ને એ થેલા-પણાથી તેઓ તમારી પેઠે અધિકારી પુરુષાર્થ વગરના થાયછે અટલુંજ નહિ, પણ જે સંબંધી તેઓ અજાણ્યા છે તે પામવા જતાં જાતનું જોખમ કપૂલ કરેછે.

ખીસ્તી.—હું જે પામવા આહું છું તે હું જાણું છું, અટલે મારા ભારી બોજથી છૂટકો.

સંસારી.—એ રસ્તે ધણો ભય છે, તો તેમાં તમે છૂટકો પામવા કેમ જાણો છો? જો ધીરજ રાખીને મારી વાત સાંભળશો, તો જે તમે પામવા ઇચ્છો છો, તે આ ભયકારક રસ્તે આઘ્યા વિના પામવાનો ઉપાય તમને બતાવીશ. હા, ને તે ઉપાય પાસે છે. ને વળી હું કહું છું, કે ભયને બદલે તમને શાંતિ, મિત્રાઈ તથા સંતોષ મળશે.

ખીસ્તી.—સાહેબ, એ ભેદ મારી આગળ બોલો.

સંસારી.—થેલા-કૃતના-અભિમાની નામે ગામમાં પોતાના-પુણ્યનો-અભિ-માની નામે એક સાહેબ રહેછે. તે વિવેકી તથા આભરદાર માણસ છે, ને તમારા જેવો બોજ માણસની પીઠ પરથી ઉતારવામાં તે હોશીઆર છે. હું જાણું છું, કે એ રીતે તેણે ધણા ઉપકાર કીધા છે. વળી જે પોતાના બોજને મારે થેલા જેવા થયા, તેઓને સારા કરવાને પણ તે હોશીઆર છે. તેની પાસે જરો, તો તમે સહાય વેહેલા પામશો. તેનું ધર જાંથી એક ગાઉમાં કાંઈ એક આહું છે. જે તે ધરમાં ન હોય, તો આદરભાવ નામે તેના રૂપવાન દિકરા પોતાના બાપ સરખું એવું કામ કરી શકેછે, તે તમને સહાય કરશે; માટે મેં કહ્યું

* ન ખરખરો ખીસ્તી જે તે આપદા તથા સતાવણી કરતાં પાપથી મુક્ત બીરજે.

† લોક શુભવત્તેમાનની વાત ધ્યાન રાખીને વાંચે એ તેને પસંદ નથી.

કે ત્યાં તમારા બોજથી તમને છૂટકો મળશે. પછી જો તમારા અસલના ધરમાં પાછા જવાની મરજી ન હોય (તે તમે પાછા જમ્યાં એવું હું આલેખી નથી), તો તમારાં વહુ છેાકરાંને પેલા ગામમાં તેડી લાવો. ત્યાં ધરો ખાલી છે, ભાડું મોંઘું નથી, ખાવાનું પણ સસ્તું તથા સારું છે. ત્યાં સારા પડોસીઓ સાથે તમારે સમાગમ થયાથી, તમે આખરે પામીને લાયક રીતે દહાડા કાઢાડશો.

હવે ખ્રીસ્તીનું મન ચળવચળ થવા લાગ્યું. પણ થોડીવાર પછી તેના મનમાં આવ્યું, કે જો એ સાહેબની વાત ખરી હોય, તો તેની સલાહ લેવી એ બુદ્ધિનું કામ છે.* માટે તેણે ફરી એવું કહ્યું કે, સાહેબ, તે સારા માણસને ધેર જવાનો કિયો રસ્તો છે ?

સંસારી—પેલા જાંચો પાહાડ તમે જૂઓછો શું ? †

ખ્રીસ્તી—હા, હું જોઉં છું.

સંસારી—તે પાહાડની પાસે જમ્યાં, ને જે પોહેલું ધર આવશે, તે તેનું જ છે.

ત્યારે પોતાના-પુણ્યના-અભિમાનીને ત્યાં સહાય પામવા સારું ખ્રીસ્તી રસ્તેથી કસ્યો. પણ તે પાહાડ આગળ પોહોંચ્યો, ત્યારે તે એવા ઉંચા દેખાયા, ને જે બાજુ રસ્તાની તરફની હતી, તે એવી તો વુઠી પડવા જેવી તેને દેખાઈ કે રખે તે મારા માથા પર પડશે, માટે આગળ જવાને તેની હિમ્મત રહી નહિ. ને હવે શું કરવું એ તેને ઝઝૂંબું નહિ. માટે તે ઉભે રહ્યો ને તે ખરે રસ્તે હતો ત્યાર કરતાં તેના બોજ હમણાં વતો ભારી જણાયો. વળી પાહાડમાંથી આગના બબુકા નીકળ્યા, ‡ તેથી રખે હું બળી જઈ એમ તેના મનમાં આવ્યું. બિહીકથી પસીનો તેને છૂટ્યો, ને તે કાંપવા લાગ્યો. † ત્યારે સંસારી બુદ્ધિવાનને મનસુએ આલ્યાથી તે દલગીર થવા લાગ્યો. એટલામાં તેણે શુભવર્તમાન-જણાવનારને પોતાની ગમ આવતો જોયો. તેને જોઈને તે શરમાયો, ને શુભવર્તમાન-જણાવનાર આવતો આવતો છેક પાસે આવી પોહોંચ્યો, ત્યારે બચકર રીતે મ્હે અડાવીને તેણે એમ કહેવા માંડ્યું.

શુભ—ખ્રીસ્તી, તમે હ્યાં શું કરોછો ? એ સાંભળીને ખ્રીસ્તીને જવાબ દેવો કાંઈ ઝઝૂંબો નહિ, માટે તેની આગળ ચૂપ બોલો રહ્યો. પછી શુભવર્તમાન-જણાવનારે કહ્યું કે નારા થનાર રોહેરના કોટની બાહાર મેં જે માણસને ખૂમ પાડતો જોયો તે તમે નથી શું ?

* સંસારી બુદ્ધિવાનની વાતના કાંઠામાં ખ્રીસ્તી પડે છે. † પાહાડ એટલે શીનાઈ પાહાડ.

ખ્રીસ્તી—હા, બાઈ સાહેબ, હું તેજ માણસ છું.

શુભ—મેં ન્હાના દરવાજાનો રસ્તો તમને બતાવ્યો નહિ શું ?

ખ્રીસ્તી—હા, બાઈ સાહેબ, તમે બતાવ્યો.

શુભ—તો ઝમવા પેહેલા તમે તે રસ્તેથી કેમ ફર્યા ? અમણાં તમે ખરે રસ્તે નથી.

ખ્રીસ્તી—નિરાશ કળણની ઝમ બાજુ પર મને ઝમક સાહેબ મળ્યો ; તેણે મને સમજાવ્યો કે સામા ગામમાં તમારો બોજ ઉતારી શકે ઝમવા ઝમક માણસ છે.

શુભ—તે કોણ હતો ?

ખ્રીસ્તી—તે બલા માણસ જેવો દેખાયો. તેણે મને ઘણી વાત કહી, ને અંતે મેં તેનું માન્યું, માટે હું હ્યાં આવ્યો. પણ મેં ઝમ પાહાડને જોયા તથા તે તુટી પડવા જેવો છે તે પણ જોયું, ત્યારે તે મારા માથા પર ન પડે માટે હું ઝમકાઝમક ઊભો રહ્યો.

શુભ—તે સાહેબે તમને શું કહ્યું ?

ખ્રીસ્તી—તેણે મને પૂછ્યું, કે તમે ક્યાં જાઓ છો ? ને મેં તેને તે કહ્યું.

શુભ—ત્યારે તેણે શું કહ્યું ?

ખ્રીસ્તી—તેણે પૂછ્યું, કે તમારે કુટુંબ છે ? ને મેં કહ્યું, કે હા. વળી મેં કહ્યું, કે મારી પીઠ પરના બોજથી હું ઝમવા લદાઝમલા છું, કે પેહેલાંની પઠે તેથી મને સુખ થવું નથી.

શુભ—પછી તેણે શું કહ્યું ?

ખ્રીસ્તી—તેણે કહ્યું, કે તમારા બોજથી જલદી છૂટકો થાય તેમ કરો. ને મેં કહ્યું, કે હું ઝમવા વિસામો શોધું છું ; ઝમજ સાહે હું પેલે દરવાજે જાઉં છું ; કેમકે ત્યાં છૂટકો પામવાની જગ્યા સંબંધીની ખબર મને મળે ઝમવું છે.

ત્યારે તેણે કહ્યું, કે હું તમને ઝમ કરતાં સારો, ફૂટકો, તથા શુભવર્તમાન-જાણનારના બતાવેલા રસ્તામાં જોવી અડચણ છે, તેવી ન હોય, ઝમવા રસ્તો બતાવીશ. તે રસ્તે જતાં ઝમવા બોજ ઉતારવામાં હોશિયાર ઝમક સાહેબનું ધર આવશે. માટે મેં તેનું માન્યું, ને મારા બોજથી જલદી છૂટકો થાય ઝમ સાહે તમારો બતાવેલો રસ્તો ચૂકી દઈને હું આણી ગમ આવ્યો. પણ ન્યારે હ્યાં આવી પોહોંઝ્યો ને મેં ઝમ સંધું જોયું, ત્યારે બિહીકથી હું ઊભો રહ્યો ને હવે મને કાંઈ કરવું શક્યું નથી.

ત્યારે શુભવર્તમાન-જાણાવનારે કહ્યું, કે થોડીવાર સુધી ઊભા રાહો. હું તમને ઈશ્વરની વાતો સમજાવું છું. ત્યારે તે ધૂજતો ધૂજતો ઊભો રહ્યો. ને શુભવર્તમાન-જાણાવનારે કહ્યું, કે “જે બોલે છે તેના નકાર ન કરે, કેમકે પૃથ્વી-પરના બોલનારને જે આપમે નકાર્યો હતો તે આપમે નહિ, તો સ્વર્ગથી બોલનારની ગમથી ફરિયે તો નિશ્ચય આપણે બચીશું નહિ.”^૧ વળી તેણે કહ્યું, કે “નીતિવાનો વિશ્વાસથી જીવશે, પણ જો કોઈ માણસ પાછો હટશે, તો તે પર મારો જીવ પ્રસન્ન થશે નહિ.”^૨ તેણે પણ આ વાતો તેના પર આમ લગાડી, કે સંકટમાં પડવા જનાર માણસ તમે છો. તમે પરાતપરના ઉપદેશનો ત્યાગ કરવા માંડ્યો, ને તમારા આત્માનો નાશ થઈ જાય એટલે સુધી શાંતિના માર્ગથી તમે પગ પાછા કાઢાડવા માંડો છો.

ત્યારે ખ્રીસ્તી મરણુતોલ થઈ ગયો, ને તેના પગ પાસે પડીને ખૂમ પાડી કે “મને અફસોસ છે, કેમકે હું નારા પામવાનો છું.” તે જોઈને શુભવર્તમાન જાણાવનારે તેનો જમણો હાથ પકડીને કહ્યું, કે “બધાં પાપ તથા દુર્ભાષણ માણસને માફ થશે.”^૩ “અવિશ્વાસી ન થાઓ, પણ વિશ્વાસી થાઓ.”^૪ ત્યારે ખ્રીસ્તી હોરામાં આવવા લાગ્યો, ને પેહેલાંની પોઠે શુભવર્તમાન-જાણાવનારની આગળ ધૂજતો ધૂજતો ઊભો રહ્યો.

પછી શુભવર્તમાન-જાણાવનારે કહ્યું, કે જે વાત હું તમને કહું છું તે પર સારી પોઠે ધ્યાન રાખો. જેણે તમને જાણાવ્યા, ને જેની પાસે તેણે તમને મોકલ્યા, તે આ કોણ છે, તે હું તમને જાણાવું છું. જે તને મળ્યો તેનું નામ સંસારી-જીવિવાન છે. આ નામ તેને લાયક છે; કેમકે આ દુનિયાનો ઉપદેશ માત્ર તેને ગમે છે. આ આટલે ભજન કરવા તે હમેશા કૃતના-અભિમાની નામે શહેરના મંદિરમાં જાય છે. વળી તે આપણે ઉપદેશ પર પ્રેમ રાખે છે; કેમકે તેને લીધે કાંઈ સતાવણી થતી નથી.^૫ તેનો સ્વભાવ દૈહિક છે, માટે મારો ઠીક માર્ગ નહારો જાણાવવા સારું તે યત્ન કરે છે. હવે આ માણસની મસલહતમાંની લણ વાત પર તમારે કંટાળો આણવો જોઈએ. તે આ છે:—

૧. તેણે તમને માર્ગથી ભુલાવ્યા.
૨. મરણુસ્તંભ પર તમને કંટાળો આવે, આપે, આપે તેણે યત્ન કરીધું.
૩. જે માર્ગથી નારામાં જવાય છે, તે માર્ગમાં તેણે તમને ફેરવ્યા.

૧—લુકા. ૧૨; ૨૫. ૨—લુકા. ૧૦; ૩૮. ૩—માત્થા. ૧૨; ૩૧.

૪—માત્થા. ૨૦; ૨૭. ૫—માત્થા. ૧૫. ૪; ૫. ૬—માત્થા. ૬; ૧૨.

૧. તેણે તમને માર્ગથી ભુલાવ્યા, ને તમે બૂલને માની, એ બે વાત પર તમારે કંટાળવું; કેમકે એમ કચ્છાથી તમે સંસારી—શુદ્ધિવાનના ઉપદેશ માન્યો, ને ઇસ્તિસ્ના ઉપદેશ મૂકી દીધો. પ્રભુ કહેછે કે, “સાંકડે દરવાજોથી જવા યત્ન કરો”.^૧ એટલે જ દરવાજો મેં તમને મોકલ્યા તે; કેમકે જીવનમાં પોહોંઆડનાર દરવાજો સાંકડો છે, ને થોડા લોકને તે જોડે છે.^૨ એ નહાના દરવાજાથી તથા તેમાં પોહોંઆડનાર રસ્તા પરથી, આ દુષ્ટ માણસે તમને એવા ભુલાવ્યા, કે તમારો નાશ લગભગ આવી પોહોંએ, માટે તેના ભુલાવ્યા પર કંટાળો આણવો; ને તમે તેનું સાંભળ્યું માટે તમારે પોતાપર પણ કંટાળો રાખવો જોઈએ.

૨. મરણસ્તંભ તમને અપ્રસન્ન લાગે એવું તેણે યત્ન કર્યું, માટે તે પર કંટાળો; કેમકે મિસરની સંપત્ત કરતાં તે મરણસ્તંભને વધારે પસંદ કરેલા.^૩ વળી મહિમાવાન રાજાએ તમને કહ્યું છે કે “જે પોતાના જીવ બચાવેછે તે તેને ઓરો; ને જે મારી પાછળ આવેછે ને પોતાનાં માખાપ તથા વડુ છોકરાં તથા બાઈ બેઠેન તથા પોતાના જીવ પર પણ દ્રેષ કરતો નથી, તે મારો શિષ્ય યદિ શિક્ષો નહિ.”^૪ માટે હું કહું છું કે જે સંબંધી શાસ્ત્ર કહેછે, કે તે વિના તમારું સદાકાળનું જીવન થરો નહિ, તે સંબંધી કોઈ માણસ ઉલટું સમજાવે, કે તેથી તમારો નાશ થરો, એવા ઉપદેશ પર તમે કંટાળો.

૩. જે માર્ગથી નાશમાં જવાય છે તે માર્ગમાં તેણે તમને ફેરવ્યા તે પર તમે કંટાળો; ને કંટાળો આવે એ સાર વિચાર કરો કે તેણે અમને કોણની પાસે મોકલ્યા, ને વળી તે માણસ તમારો જોજ ઉતારવાને કેવો અશક્ત છે.

પોતાના-પુણ્યના-અભિમાની પાસે તેણે તમને મોકલ્યા, તે તો દાસીનો પુત્ર છે, કે જે હમણાં છે ને પોતાનાં છોકરાંની સાથે દાસપણામાં છે.^૫ ને આ શીનાઈ પાહાડ સંબંધી તમે ખીધા કે એ મારા માથા પર તુટી પડશે, તે તો દૃષ્ટાંતમાં એજ છે. હવે જો તે તથા તેનાં છોકરાં દાસપણામાં છે, તો તેથી તમારો છૂટકો શી તરેહ થઈ શકે? માટે એ પોતાના-પુણ્યના-અભિમાની તમારા જોજથી તમારો છૂટકો કરી શકતો નથી. હજી તો તેનાથી કોઈ માણસ પોતાના જોજથી છૂટકો પામ્યો નથી, ને હવે પછી પણ પામનાર નથી. કેમકે નિયમ-શાસ્ત્રના કૃત્યથી તમે નિરપરાધી ઠરશો નહિ, તેનાથી કોઈ માણસ એવા જોજથી છૂટકો પામી શકતો નથી; માટે સંસારી-શુદ્ધિવાન પારકો છે, ને પોતાના-પુણ્યના-

૧—લુક. ૧૩; ૨૪. ૨—માત્થી. ૭; ૧૩, ૧૪. ૩—લુક. ૧૧; ૨૫, ૨૬. ૪—માર્ક. ૮; ૩૮. યોહાન. ૧૨; ૨૫. માત્થી. ૧૦; ૩૯. લુક. ૧૪; ૨૬. ૫—ગલા. ૪; ૨૧, ૨૭.

અભિમાની ડગ છે. તેનો દિકરો આદરભાવ હસમુખો છે ખરો, તો પણ તે ટાંગી છે, ને તમને સહાય કરી શકશે નહિ. માઈ માનો, જે વાત એ વ્યસની માણસથી તમે સાંભળી, તેમાં એટલું માલ છે કે તમારો ખ્યાલ ન થાય મોટે મારે અતાવેલે રસ્તેથી તમને ફેરવવા. પછી શુભવર્તમાન-જાણાવનારે સ્વર્ગની તરફ ઘાંટો પાડીને કહ્યું કે “મારી વાતની સાબિતી આપો;” એટલે જે પાહાડની હેઠળ ખ્રીસ્તી ગભો હતો, તેમાંથી એવા શબ્દ તથા આગ નિકળ્યાં કે તેના શરીરનાં રૂઆં ગભાં થયાં. તે શબ્દ આ હતા કે, “શાસ્ત્રનાં કૃત્યના અભિમાની જેટલા છે, તેટલા શ્રાપમાં છે; કેમકે એમ લખ્યું છે કે જે વાત નિયમ શાસ્ત્રના પુસ્તકમાં લખી છે, તે બધી કરવામાં જે ટકતો નથી તે શ્રાપિત છે.”

ત્યારે ખ્રીસ્તીએ જાણ્યું કે નિશ્ચયે માઈ જાત આવશે. શોકે તે ખૂમ પાડવા લાગ્યો, ને જે સમે સંસારી-ચુધિવાન તેને મળ્યો તે સમેને તેણે શ્રાપ દહને કહ્યું કે “અતિ ઘણી મારી મૂખાંઈ થઈ કે મેં તેની સલાહ માની.” તે સાહેબનું સમજાવવું દૈહિક છતાં પણ તેની એવી તો અસર લાગી કે ખરે રસ્તેથી ફર્યો તેથી ખ્રીસ્તી શરમીંદો થયો. પછી તેણે શુભવર્તમાન-જાણાવનારને આ પ્રમાણે કહ્યું

ખ્રીસ્તી—સાહેબ, તમે શું ધારો છો? હવે મારી આશા પૂરી થઈ શકે? શું પાછો ફરીને હું દરવાજે જઈ? શું એવું કસ્યાને લીધે તેઓ મને કાઢાડી તો નહિ મૂકે? ને મને શરમીંદો કરી પાછો તો નહિ વાળે? હું દલગીર છું, કે મેં એ માણસની મસલહત સાંભળી. હવે મારાં પાપની માફી થાય શું?

ત્યારે શુભવર્તમાન-જાણાવનારે તેને કહ્યું, કે તમારું પાપ બહુ મોટું છે ખરું; કેમકે એમ કસ્યાથી તમે જે અપરાધ કીધા, એટલે જે રસ્તો સારો છે તે તમે મૂકી દીધો, ને મને કરેલે માર્ગે આપ્યા; તો પણ દરવાન તમને પેસવા દેશે; કેમકે માણસો પર તે અનુગ્રહ કરે છે. પણ ખબરદાર, ફરી પાછા ફરતા ના, રખે “જ્યારે તેનો કોપ કાંઈ એક પણ સળંગે ત્યારે રસ્તેથી તમારો નાશ થાય”. ૧

ચોથો અધ્યાય.

ત્યાર પછી ખ્રીસ્તીએ પાછા જવાને રૂખ કીધી, ને શુભવર્તમાન જાણાવનારે તેને ચુંબન દીધું. ને ગમળકો લાવીને કહ્યું કે “ધન્ય તમને કુશળ રાખો.” ત્યારે તે ઉતાવળે આપ્યા ને રસ્તામાં કોઈની સાથે બોલ્યા નહિ, ને

ઠીઠી ને તમારે સારૂં ઉપકારી.

કોઠાએ તેને કાંઈ કહ્યું, તો પણ તેણે જવાબ દીધો નહિ; પણ મને કાવેલી જમીન પર ચાલનાર માણસની પેઠે, તે આખે રસ્તે ચાલ્યા ગયો, ને સંસારી શુદ્ધિવાનની મસલહત લેવાથી જે રસ્તેથી તે પાછો ફર્યો, તે રસ્તે પાછો જઈ પોહોંચ્યો, ત્યાં સુધી કોઈ તરેહથી તેના મનમાં આવ્યું નહિ કે મને કુરાળ છે. આખરે તે દરવાજે પોહોંચ્યો. તે દરવાજાની ઉપર લખ્યું હતું કે “કોડો ને તમારે સાડે ઉઘડારો”^૧ માટે તેણે બે લણ વાર ડોકતાં કહ્યું, કે—

પાપ મથા ડીધાથી હું તો ઘેલો છું ને ઘીન;
કુદાયરિ આવ્યો માટે પૂર્ણ થયો બળહીન.
તોય પછી ને મારે રહેલે, નો ઊઘાડો દાર,
‘આવ’ કહીને આજ્ઞા આપે, દયા કરી નિર્ધાર;
તો તેનો ઉપડાર થયો તો સંભારે સહુ કાળ;
ડીતેન ગાતાં ગગને ચાલું, હૃત માની કશ્ચાળ.

ત્યાર પછી અનુગ્રહ નામે એક ઠાવકો માણસ દરવાજા આગળ આવ્યો, ને તેણે પૂછ્યું કે તમે કોણ છો? ને ક્યાંથી આવ્યા? ને તમે શું માગો છો?

ખ્રીસ્તી—હું એક ભારે લદાએલો પાપી છું. નારા થનાર શહેરમાંથી હું આવ્યો છું, ને આવનાર કોપથી બચું એ માટે શીએમાન પાહાડ પર જઈ છું ને સાહેબ, મને ખબર થઈ છે કે એ દરવાજેથી ત્યાં જવાનો રસ્તો છે. તો તમારી ખુશી હોય તો હું અંદર આવું?

અનુ—હા, મારી ઘણી ખુશી છે કે તમે આવો. એમ કહેતાંજ તેણે દરવાજો ઉઘાડ્યો.*

ને ખ્રીસ્તી દરવાજામાં પેસતો હતો એટલે ખીજાએ તેને અંદર ખેંચી લીધો. ત્યારે ખ્રીસ્તીએ પૂછ્યું કે “એનું શું કારણ?” ખીજાએ કહ્યું કે “આ દરવાજાથી થોડે વેગે એક મજબૂત ક્રીસ્તો બાંધેલો છે. ત્યાંનો સેનાધિપતિ બાલક્રમ્બલ છે, ને અંદર પેસવા પેહેલાં, આ દરવાજા પાસે આવનારા એમાનું મોત આવે એ ભારે, તે તથા તેના સાથીઓ તીર મારે છે.”^૧ ત્યારે ખ્રીસ્તીએ કહ્યું કે “હું હરખાઉં છું તથા ધૂંધું છું.” ને તે માંહે ગયો ત્યારે ત્યાંના રેહનારે પૂછ્યું કે “હાં આવવાનું તમને કોણ કહ્યું?”

* તુરલા મનવાળા પાપીઓને સાડે દરવાજો ઉઘડારો.

† માંડડે દરવાજા પસનારાઓ પર શેતાન રૂપ રાખેલો.

૧—માર્ચી ૭; ૭.

ખ્રીસ્તી—શુભવર્તમાન-જાણાવનારે મને હ્યાં આવવાનું તથા દરવાજે ઠોકવાનું કહ્યું; વળી તેણે કહ્યું કે તારે જે કરવું જોઈએ તે સાહેબ તને કેહેશે.

અનુ.—એક ઉધાડો દરવાજો તમારી આગળ છે, ને કોઈ તેને ખંધ કરી શકતો નથી.

ખ્રીસ્તી—હવે મારી વિપતનું કૃળ મને મળવા લાગ્યું.

અનુ.—તમે એકલા કેમ આવ્યા ?

ખ્રીસ્તી—જેમ મને ભયદેખાયો, તેમ મારા પડોશીઓને દેખાયો નહિ માટે.

અનુ.—તેઓમાંના કોઈએ તમારા આવવા સંબંધી જાણ્યું શું ?

ખ્રીસ્તી—હા, પહેલાં તો મારાં વહુ છોકરાંએ મને જોયો, ને મને પાછો ફેરવવાને ખૂમ પાડી; મારા પડોશીઓમાંના કેટલાએકે પણ ઊભા રહીને મને પાછો ફેરવવાને ખૂમ પાડી; પણ કાનમાં આંગળી ધાલીને હું આગળ ચાલ્યો.

અનુ.—શું, તેઓમાંનું કોઈ તમને પાછો ફેરવવા માટે પછવાડે લાગ્યું નહિ ?

ખ્રીસ્તી—હા, હઠીલો તથા ચંચળ આવ્યો, પણ તેઓનું કાંઈ ચાલ્યું નહિ. એમ જોઈને હઠીલો મેહેણાં મારતાં પાછો ગયો, પણ ચંચળ થોડે એક રસ્તે મારી સાથે આવ્યો.

અનુ.—તે આપે રસ્તે કેમ નહિ આવ્યો ?

ખ્રીસ્તી.—નિરાશ કળણ સુધી તો એમ સાથે આવ્યો, ને તેમાં એમ એકાએક પડ્યા, તેથી મારા પડોસીની હિંમત હટી ગઈ, ને આગળ આવવાને તેણે જીવ ચલાવ્યો નહિ; પણ તેણે કળણમાંથી નીકળીને તેના ઘરની તરફ જતાં કહ્યું, કે “તમે એકલા તે ઈશ્વર દેશનો અનુભવ કરજો.” પછી તે પોતાને રસ્તે ગયો, ને હું મારે રસ્તે આવ્યો. તે હઠીલાની પછવાડે ગયો, ને હું આ દરવાજાની ગમ આવ્યો.

ત્યારે અનુબ્રુએ કહ્યું, કે તે માણસને અફસોસ છે. શું, સ્વર્ગના મહિમાને તેણે એવો હલકો ગણ્યો કે તે પામવામાં થોડી આપદાના ભયથી તે પાછો ફર્યો ?

ખ્રીસ્તીએ કહ્યું, ચંચળ સંબંધી મેં સાચું કહ્યું ખરું, ને જો મારા સંબંધી હું સાચું કહું તો જાણ્યો કે તે કરતાં હું સારો નથી. તે પોતાને ઘેર પાછો ગયો ખરો, પણ હું સંસારી-હ્રદયવાનની દૈહિક વાત માન્યાથી નાશને માર્ગે ફર્યો.

અનુ.—ઓ હો ! તે તમને મળ્યો શું ? તમે પુણ્યના-અભિમાની પાસે વિશામી પામવા જાઓ, એવું તે આહાતો હશે. તે બેહુ ખરેખરા ઠગ છે, પણ તમે તેની મસલહત માની શું ?

ખ્રીસ્તી.—હા, હું જઈશક્યો ત્યાં સુધી તો હું પુણ્યના-અભિમાનીને શાધી કાઢાડવા ગયો. પણ આગળ જતાં મને એવું દેખાયું કે જે પાહાડ તેના ઘર પાસે છે, તે મારા માથા પર તૂટી પડશે, માટે હું ત્યાંથી અટક્યો.

અનુ.—તે પાહાડથી ઘણાએક મોત પામ્યા, ખીજ ઘણા મોત પામશે. તમે ચુરેચુરા થયાથી ખચ્યા એ ધણું સારું થયું.

ખ્રીસ્તી.—હું ત્યાં એવી દુર્દશામાં હતો, ત્યારે જે શુભર્તમાન-જાણનાર મને ફરી મળ્યો ન હોત, તો કોણ જાણે મને શું યાત. ઈશ્વરની દયાથી તે ફરી મારી પાસે આવ્યો ન હોત, તો હું હાં કદી આવત નહિ. પણ હવે હું આવ્યો ખરો, તો પણ હું તો આપ સાહેબ સાથે વાતચિત કરવા કરતાં તે પાહાડથી મોત પામવા લાયક છું. મારા પર કેવી કૃપા છે, કે મને આ દરવાજામાં પેસવાનું મળ્યું.

અનુ.—હાં આવ્યા અગાઉ, કોઈએ ગમે તેવું જોડું કામ ક્રીકું હોય, તો પણ અમે તેને આવવા દેવામાં કાંઈ હરકત કરતા નથી. તેને અમે કદાપિ કાહાડી શકતા નથી.^૧ માટે, ભલા ખ્રીસ્તી, તમે થોડેએક મારી સાથે આવા, ને તમારે જે રસ્તે જવું જોઈએ તે સંખંધી હું તમને સમજાવું. તમારી સામા પેલા સાંકડો રસ્તો તમે જાણો છો શું ? તે રસ્તે તમારે જવું. વૃદ્ધોએ, પેગંબરોએ, ખ્રીસ્તે તથા તેના મોકલેલાઓએ એ રસ્તો ખાંધ્યો છે ; તે આંકણીથી આંકેલા જેવા સીધા રસ્તો છે ; તે રસ્તે તમારે જવું.

ખ્રીસ્તી.—અજાણ્યો માણસ બુદ્ધા પડે, એવા તેમાં કાંઈ વાંકવળામણો રસ્તો છે શું ?

અનુ.—હા, ઘણા ખીજ રસ્તા એમાં મળેલા છે ખરા, પણ તેઓ વાંકાચુંકા તથા પોહોળા છે. ખરો રસ્તો એ ઊપરથી જણાયે, કે તે એકલા સીધા તથા સાંકડો છે.^૨

ત્યારે સમણામાં મેં જોયું, કે શ્રીસ્તીએ તેને વળી પૂછ્યું, કે “તમે મારી પીઠ પરનો બોજ ઉતારવાની મને સહાય કરશો શું?”*—અજી સુધી તે બોજથી તેનો છૂટકો થયો નોહોતો ; ને કોઈની સહાય મળ્યા વિના તે કોઈ તરફથી ઉતરે નહિ.

તેણે જવાબ દીધો, કે તમે છૂટકો પામવાની જગે જઈ પોહોંચશો ત્યાં સુધી ધીરજ રાખીને બોજ લઈ જાઓ, કેમકે ત્યાં તમારી પીઠ પરથી તે પોતાની મેળે પડી જશે.†

પછી શ્રીસ્તીએ કમ્મર બાંધીને યુસાફરી કરવા તૈયારી કીધી. ત્યારે બીજાએ કહ્યું કે હાંથી કેટલેએક દૂર સમજવનારનું ઘર આવશે, તેનું બારણું ઠોકજે, ને તે તમને ઘણી સારી વસ્તુઓ બતાવશે. ત્યારે શ્રીસ્તીએ પોતાના મિત્ર પાસેથી આજ્ઞા લીધી, ને તેણે ફરી તેને કહ્યું, કે ઈશ્વર તમને કુરાળ રાખો.

પાંચમા અધ્યાય.

ત્યારે તે આગળ ચાલીને સમજવનારને ઘેર પોહોંચ્યો. તેણે ત્યાં બહુ વાર બારણું ઠોક્યા કીધું. આખરે એકે દરવાજા આગળ આવીને પૂછ્યું, કે એ કોણ છે ?

શ્રીસ્તી.—સાહેબ, યુસાફર છું. મારા કલ્યાણને સારૂ એ ઘરઘણીના મિત્ર મને હાં મોકલ્યો છે, માટે ઘરઘણી સાથે વાતચિત કરવા ચાહું છું.

ત્યારે તેણે ઘરઘણીને બોલાવ્યો. થોડી વાર પછી ઘરઘણીએ શ્રીસ્તીની પાસે આવીને પૂછ્યું, કે “તમે શું ચાહો છો ?”

શ્રીસ્તી.—સાહેબ, હું નારા થનાર શહેરમાંથી નીકળીને શીશ્માન પાહાડ પર જઈ છું. જે દરવાજો રસ્તાને નાકે છે, તેના દરવાજે મને કહ્યું, કે “તમે સમજવનારને ઘેર જાઓ, યુસાફરીમાં ચાલતાં ચાલતાં સારા કામમાં આવે એવી ઘણી સારી સારી વસ્તુ તે તમને દેખાડશે.”

ત્યારે સમજવનારે કહ્યું, કે “અંદર આવો ; જેથી તમને ગુણ થાય તે હું બતાવીશ.” પછી તેણે પોતાના આકરને કહ્યું, કે “દાવો કરી લાવો.” ને શ્રીસ્તીને કહ્યું, કે “તમે મારી સાથે આવો.” ને તે તેને એક કોઠડીમાં એકાંત તેડી ગયો,

* ખરા શ્રીસ્તી બોજથી થાકે છે.

† વાવની બુઝાઈ તથા બોજથી શ્રીસ્તીના માન તથા લોહી વિના છુટકો થઈ શકેના નથી.

ને આકરને કહ્યું, કે પેલું પારણું ઉઘાડ. તેણે ઉઘાડ્યું અંટલે ખ્રીસ્તીએ ભીત પર ટાંગેલી એક ઢાવકા માણસની તસવીર જોઈ. તે તસવીર એવી હતી કે તેની આંખ સ્વર્ગની ગમ ફેરવેલી હતી; તેના હાથમાં પરમાત્મ પુસ્તક હતું; તેના હૃદય પર સતનો ધારો લખેલો હતો; સંસાર તેની પીઠ પછવાડે હતો. તે તસવીર માણસની આજીજી કરતી હોય એવી દેખાતી; ને તેના માથા ઉપર જ્યો સુંનાનો તાજ લટકતો હતો.

ત્યારે ખ્રીસ્તીએ પૂછ્યું, કે આ તસવીર કોણની છે ?

સમ.—જેની એ તસવીર છે, તેના જેવા હજારોમાં એક ભાગ્યેજ મળશે. તે ઈશુના એક મોકલેલાની પેઠે કહી શકે, કે “ખ્રીસ્તની ગમના દસ હજાર શીષ્યવનાર હોય, તો પણ તમારે ધણા પાપ નથી; કેમકે શુભવર્તમાનને આસરે ખ્રીસ્ત ઈશુની ગમ મેં તમને જન્માવ્યા છે. મારા જ્ઞાના છાકરાઓ, ઈશુ ખ્રીસ્ત તમારાં મનમાં ઉત્પન્ન થાય, ત્યાં સુધી મને તમારે સાફ ફરી જણવાનું કષ્ટ થાયછે.”^૧ તમે સ્વર્ગની ગમ એની ફેરવેલી આંખ, તથા તેના હાથમાં પરમાત્મ પુસ્તક, તથા તેના હૃદય પર લખેલો સતનો ધારો જુઓછો. એ ઉપરથી તમારે સમજવું કે ભેદનો અર્થ શાધી કાઢાડીને પાપીઓને બતાવવા, એ તેનું કામ છે; માટે જાણે માણસની આજીજી કરતો હોય એવા દેખાયછે. વળી સંસાર તેની પીઠ પછવાડે તથા તાજ તેના માથા ઉપર લટકતો જુઓછો, એ ઉપરથી સમજવું કે તે પોતાના શેઠની સેવા પર પ્રેમ રાખતાં, અમણાંની વસ્તુ તુચ્છ જાણેછે; માટે પરલોકમાં તેને ફળ, અંટલે મહિમા, નિશ્ચય મળશે. ફરી સમજવનારે કહ્યું, કે મેં એ તસવીર તમને પેઠેલી દેખાડી, એ સાફ કે જે માણસની એ છે, તેને તમારે જવાની જગ્યાના ધણીએ ફરવ્યો છે, કે જે વિકટ જગ્યા રહેને તમને મળે, તેમાં તે એકલો તમારો ભોમિયો થાય. માટે જે મેં તમને દેખાડ્યું તે પર ધ્યાન રાખજો, ને તમે જે જોયું તે યાદ રાખજો, રખે મુસાફરીમાં કેટલાએક ખરો રસ્તો બતાવવાનું બહાનું કરીને તમને નારાને માર્ગ લઈ જાય.

પછી તે તેનો હાથ પકડીને તેને માટી કોટડીમાં લઈગયો. ત્યાં બહુ ધૂળ હતી; કારણ કે તે અવાવરી હતી. થોડીએક વાર સુધી ખ્રીસ્તીએ જોયા કીધું. પછી

સમજવનારે વાળનારને તેડાવ્યો; ને તેણે આવીને વાળવા માંડ્યું. ત્યારે એવી ધૂળ ઉડી કે ખ્રીસ્તીનો દમ રૂંધાવા લાગ્યો. પછી સમજવનારે ત્યાં ઉભેલી સ્ત્રીને કહ્યું, કે પાણી લાવીને છાંટો, ને છાંટ્યા પછી કોટડી સેહેલથી વળાઈને સાફ થઈ.

ત્યારે ખ્રીસ્તીએ કહ્યું, કે એનો અર્થ શા છે ?

સમજવનારે જવાબ દીધો, કે જે માણસનું મન શુભવર્તમાનવડે કોઈ વાર શુદ્ધ થયું ન હોય, તેની ઉપમારૂપ એ કોટડી છે. મનની દુષ્ટતાએ કરીને માણસનું મન પુરું અશુદ્ધ થઈગયું, તેની ઉપમા ધૂળ છે. જેણે પેહેલાં વાળવા માંડ્યું તે નિયમ શાસ્ત્ર છે; પણ જેણે પાણી લાવીને છાંટ્યું તે શુભવર્તમાન છે. તમે જોયું કે ન્યારે વાળનારે વાળવા માંડ્યું ત્યારે એવી ધૂળ ઉડી કે તેનાથી કોટડી સાફ થતી નોહાતી, પણ ઉલટો તમારો દમ રૂંધાવા લાગ્યો. એથી સમજવું કે નિયમ શાસ્ત્ર માણસના મનને પાપથી શુદ્ધ કરતું નથી; કેમકે તેથી પાપ પર જ્ય પામવાની રક્તિ આવતી નથી; પણ જેમ જેમ તે પાપ જાણવેછે તથા પાપ કરવાની મને કરેછે, તેમ તેમ તેથી પાપ મનમાં તાજું થાયછે,^૧ દૃઢ થાયછે,^૨ તથા વધેછે.^૩ વળી તમે જોયું કે સ્ત્રીએ કોટડીમાં પાણી છાંટ્યું, ત્યારે તે સેહેલથી વળાઈને સાફ થઈ. તેથી જાણવું, કે ન્યારે શુભવર્તમાનની મીઠી ઉમદા અસર મનને લાગેછે, ત્યારે જેમ પાણી છાંટ્યાથી ધૂળ ખેડી, તેમ માણસના મનનું પાપ દબાઈ જાયછે, તેનો પરાજય થાયછે, તે પરના વિશ્વાસથી મન શુદ્ધ થાયછે, ને ત્યારે તે મહિમાના રાજની પાસે રહેવા જોગ થાયછે.^૪

વળી મેં સમજામાં જોયું, કે સમજવનાર કરી તેનો હાથ પકડીને તેને એક જાની કોટડીમાં તેડી ગયો. ત્યાં ખુરસી પર બેઠેલા બે જાના છોકરા હતા. એકનું નામ ઉતાવળો ને બીજાનું નામ ધીરજ. ઉતાવળો અસંતોષી દેખાયા, પણ ધીરજ સંતોષી હતો. ખ્રીસ્તીએ પ્રશ્નનું કે ઉતાવળો અસંતોષી દેખાયછે તેનું કારણ શું છે? સમજવનારે જવાબ દીધો કે તેના શેઠની મરજી છે, કે આવતા વરસના આરંભ સુધી, તે પરમપદ પામવાની સમૂર રાખે; પણ ઉતાવળો તો અમણાંજ તેને પામવા ચાહેછે; પણ ધીરજ સમૂર રાખવા રાજી છે.

૧—૧મી. ૭; ૯. ૨—૧ કોરિ. ૧૫; ૫૬. ૩—૧મી. ૫; ૨૦.

૪—યોહાન. ૧૫; ૩. એફેસિ. ૫; ૨૬. પ્રિ. ૧૫; ૯. ૧મી. ૧૬; ૨૫-૨૬. યોહાન. ૧૫; ૧૩.

ત્યારે મેં જોયું કે એકે ઉતાવળાની પાસે આવીને તેના પગ આગળ એક દ્રવ્યની થેલી ખાલી કીધી. તે તેણે હરખે લીધું. પછી તે ધીરજને બહુ હસ્યો. પણ થોડીવાર પછી મને દેખાયું, કે તેણે બધું ઉડાવી નાખ્યું, ને તેની પાસે ફાટાં તૂટાં લગડાં માત્ર રહ્યાં. ત્યારે ખ્રીસ્તીએ સમજવનારને કહ્યું કે એનો પ્રશ્ન અર્થ મને સમજાવો.

સમજવનારે જવાબ દીધો, કે આ બે છોકરા દૃષ્ટાંતરૂપ છે. ઉતાવળાથી, સંસાર પર મન લગાડનારા સમજવા; ને ધીરજથી, સ્વર્ગ પર મન લગાડનારા સમજવા. તમે જુઓ છો કે ઉતાવળો આ વરસમાં, એટલે આ દુનિયામાં, બધું પામવા ચાહે છે; તેજ પ્રમાણે સંસાર પર મન લગાડનારા છે, તેઓ અમણાંજ પરમપદ પામવા ચાહે છે. આવતા વરસમાં, એટલે આવતી દુનિયામાં, તેઓ, પરમપદનો ભાગ પામવા સુધી સખૂર રાખતા નથી. આવતી દુનિયાના પરમપદ સંબંધી ઈશ્વરે જે ખતાબું, તે કરતાં તેઓ આ કેહેવતને વત્તા ભરોસા જોગ ગણે છે; એટલે “ઝાડ પરની બે ચલ્લી કરતાં હાથમાંની એક સારી છે.” પણ તમે જોયું કે તેણે તે જલદી ઉડાવી નાખ્યું, ને ફાટાં તૂટાં લગડાં માત્ર તેની પાસે રહ્યાં. તેજ પ્રમાણે એવા સર્વ છોકરે જગને અંતે થશે.

ત્યારે ખ્રીસ્તીએ કહ્યું, કે ધણાં કારણથી ધીરજની બુદ્ધિ મને સારી માલુમ પડે છે. પેહેલું પોતાનું પરમપદ પામવા તે સખૂર રાખે છે. ખીજું ઉતાવળા પાસે ફાટાં તૂટાં લગડાં માલ રહેશે, ત્યારે ધીરજને પરમપદનો મહિમા મળશે.

સમ.—હા. ને ખીજું પણ કારણ છે, કે આવતી દુનિયાનો મહિમા કદી જશે નહિ; પણ હાંતો મહિમા પેહેલો જતો રહે છે, માટે ઉતાવળાને પોતાનું પરમપદ પેહેલું મળ્યું તેથી તે ધીરજને હસ્યો. પણ એ કરતાં ધીરજને તેના પર વત્તું હસવાનું કારણ થશે; કે મને તેને પોતાનું પરમપદ છેલ્લુંજ મળ્યું; કે મને પેહેલાએ છેલ્લાને જગ્યા આપવી પડશે; છેલ્લાને આપવાનો વખત છે, પણ છેલ્લાએ કોઈને જગ્યા આપવી પડશે નહિ, કે મને તેની પછવાડે કોઈ છેલ્લો નથી. માટે જોને પોતાનો ભાગ પેહેલાં મળે છે, તે ખરચવાનો તેને સમય છે, પણ જોને પોતાનો ભાગ છેલ્લો મળે છે તેની પાસે તે સદા રહેનાર છે. એ માટે ધનવાનને એમ કહ્યું હતું કે “તમારા જીવનમાં તમને સારી વસ્તુ હતી ને લાજરસને નહારી, પણ અમણાં તે દિલાસો પામે છે, ને તમે દુઃખી છો.” ૧

ખ્રીસ્તી.—એ ઉપરથી મને જણાય છે કે જે અમણાં છે, તે પર મમતા રાખવી સારી નથી; પણ જે આવનાર છે તે પામવાની સમૂર રાખવી ઠીક છે.

સમ.—તમે ખરું કોહો છો, કેમકે જે જે દેખાય છે, તે ક્ષણિક છે; પણ જે જે દેખાતું નથી, તે અક્ષય છે; ૧ તો પણ જે ક્ષણિક છે તે તથા આપણા દૈહિક વિષય એવા પાસે પાસે રહેનારા છે, કે તેઓ પરસ્પર પ્રેમ રાખે છે. પણ જે વસ્તુ હવે પછી આવનાર છે તેઓ તથા આપણા દૈહિક વિષયો એક ખીજના આજખીતા નથી, તેથી તેઓમાં જુદાઈ રહેછું. ૨

ત્યારે સમણામાં મેં જોયું કે સમજવનાર ખ્રીસ્તીનો હાથ પકડીને એક જગ્યામાં તેને તેડી ગયો. ત્યાં ભીતની પાસે અગ્નિ સળગેલા હતો ને તે હોલવવા સારૂ એક જણ ઊભો રહીને તેના પર ધણું પાણી નાંખ્યા કરતો હતો, તો પણ અગ્નિ વત્તો સળગતો હતો ને તાપ વધારે થતો ગયો.

ત્યારે ખ્રીસ્તીએ પૂછ્યું, કે એનો અર્થ શા છે?

સમજવનારે જવાબ દીધો, કે જે કૃપાનું કામ માણસના મનમાં ઉત્પન્ન થયું છે, તેના સરખું એ છે. જે તેને હોલવવા સારૂ પાણી નાંખે છે, તે શેતાન છે; પણ તમે જુઓ છો કે અગ્નિ વત્તો સળગતો જાય છે ને તાપ વધારે થાય છે, એનું કારણ પણ તમે જાણો. પછી ભીતની પછવાડે તે તેને તેડી ગયો. ત્યાં તેણે એક જણ જોયો, તેના હાથમાં તેણે ભરેલું એક વાસણ હતું, ને તે છુનામાના તે અગ્નિમાં નાખતો હતો.

એ જોઈને ખ્રીસ્તીએ પૂછ્યું, કે એ કાણ છે?

સમજવનારે જવાબ દીધો, કે એ ખ્રીસ્ત છે. પોતાના કૃપારૂપ તેણે કરીને તે માણસના મનમાં ઉત્પન્ન થયેલાનું હંમેશા પોષણ કરે છે, ને, શેતાન પોતાનું ચાલે તેટલું કરે, તો પણ, ખ્રીસ્તીઓનાં મન કૃપાવાળાં કરે છે. ૩ વળી તમે જોયું કે અગ્નિ સળગેલા રાખવા સારૂ તે ભીત પછવાડે ઊભો રહે છે, એ પરથી તમારે સમજવું, કે જે લોકની પરીક્ષા શેતાનથી થાય છે તેઓનાં મનમાં એ કૃપાના કામનું શી રીતે પોષણ થાય છે, એ સમજવું તેઓને કઠણ લાગે છે.

ફરી એ જોયું કે સમજવનાર તેનો હાથ પકડીને તેને એક રળીઆમણી જગ્યા-
માં તેડી ગયો. ત્યાં એક માટો સુંદર મહેલ બાંધેલો હતો. તે જોઈને ખ્રીસ્તી ખુદ
ખુશ થયો. વળી તેની અગાથી પર તેણે જમીનાં લગડાં પેહેરેલા કેટલાએક
લોકોને ફરતા જોયા.

ત્યારે ખ્રીસ્તીએ પૂછ્યું, કે શું આપણે માંહે જઈએ ?

પછી સમજવનાર તેને મહેલના દરવાજા પાસે તેડી ગયો. એટલે તેણે દીકું કે
દરવાજા માંહે જવા સારૂ ધણા પુરૂષ ઊભા હતા, પણ કોઈને જવાની છાતી નોહાતી.
વળી દરવાજાથી થોડે દૂર, એક માણસ મજા આગળ ચોપડો તથા ખડીઆ સમિત
માંહે પેસનારનું નામ લખવા સારૂ બેઠેલો હતો. વળી પેસનારાઓને જોઈને થઈ
શકે તેટલું ગુસ્સાન તથા દુઃખ પોહોંચ્યાડવા સારૂ, દરવાજાની પેલી ગમ ધણા હથિ-
યારબંધ ઊભેલા હતા. તે જોઈને ખ્રીસ્તીને અચરત લાગ્યું. પેહેલાં તો તે હથિયાર-
બંધના બચને મારે લોક પાછા હટ્યા, પણ આખરે ખ્રીસ્તીએ જોયું કે એક
જોરાવર માણસે લખનારની પાસે જઈને તેને કહ્યું, કે સાહેબ, મારું નામ લખો.
તેનું નામ લખાયા પછી તેણે જોયું કે તે માણસ પોતાની તરવાર મિયાનમાંથી
કાઢીને, તથા પોતાના માથા પર ટોપ પેહેરીને, દરવાજાની તરફ દોડીને હથિયા-
રબંધ પર ટૂટી પડ્યો. તેઓએ તેના પર મારીનાખવાના જવા હુમલો કીધો.
પણ તેણે નિર્ભયતાથી તરવાર જોરમાં ચલાવી, ને જ્યારે તેઓ આમણુ સામણુ સારી
પેઠે ધાયલ થયા, ૧ ત્યારે તેમને હટાડીને તેણે રસ્તો ચૂકાવ્યો, ને એમ ધસીને
મહેલમાં ગયો. તેવારે મધુર સ્વર માંહેથી સંભળાયો, તે મહેલની અગાથી પર
ફરનારાઓનો હતો. તેઓએ એમ કહ્યું, કે:—

આવને, આવને, મુખ તો આવને;

સનેદા બેલને માન મેળાવને.

• ત્યારે તે માંહે ગયો, ને તેઓના જવાં લગડાં તેને પેહેરાવ્યાં. ત્યારે ખ્રીસ્તીએ
મત્રકાઈને કહ્યું, કે મારા જાણ્યામાં આવેછે કે એનો અર્થ મને માલમ છે.

ત્યાર પછી ખ્રીસ્તીએ કહ્યું, કે હવે મને હાંથી જવા દો. સમજવનારે કહ્યું,
કે ના. હું તમને ખીજું કોઈ દેખડાવું ત્યાં સુધી રોહો, પછી તમે જાઓ. ત્યારે

તેનો હાથ પકડીને તે તેને ખુબ અંધારી કોઠડીમાં તેડી ગયો. ત્યાં લોહોડાના પાંજરામાં એક માણસ બેઠેલો હતો.

હવે તે માણસ શોકાતુર દેખાયો. તેની આંખ ઓંચની ચમ રાખેલી હતી ; તેના હાથ જોડેલા હતા ; ને તે એવી તો હાથ મારતો હતો, કે જાણે તેની છાતી ફાટી જશે. ત્યારે ખ્રીસ્તીએ પૂછ્યું, કે આ કોણ છે ? સમજવનારે કહ્યું, કે તેની સાથે વાત કરો.

ત્યારે ખ્રીસ્તીએ તે માણસને કહ્યું, કે “તમે કોણ છો ?” તે માણસે જવાબ દીધો કે “હું પેહેલાં હતો તેવા હું અમણાં નથી.”

ખ્રીસ્તી.—પેહેલાં તમે કેવા હતા ?

તે માણસે કહ્યું, કે પેહેલાં તો મારી નજરમાં તથા ખીજની નજરમાં હું સુંદર તથા ફળદાયક ધર્મી હતો. પેહેલાં હું જાણતો કે હું સ્વર્ગી શહેરમાં જનાર છું, ને હું ત્યાં પોહ્યાંથીશ એમ ધારીને હું હરખાતો.

ખ્રીસ્તી.—વાર, તો અમણાં તમે કેવા છો ?

માણસ.—અમણાં હું નિરાશ માણસ છું, ને જેમ આ લોહોડાના પાંજરામાં હું બંધાઈલો છું, તેમ નિરાશથી પાંજરામાં પૂરાઈલો પણ છું. હું બહાર નીકળી શકતો નથી. અફશોસ ! હું નીકળી શકતો નથી !

ખ્રીસ્તી.—તમે એ અવસ્થામાં શાથી પડ્યા ?

માણસ.—સાવચિત્ત તથા સાવધાન રહેવું મેં શ્રદ્ધા દીધું ; મેં વિષયની ગર્દન પર લગામ છૂટી શ્રદ્ધા દીધી ; ધર્મ શાસ્ત્રનો પ્રકાર મારામાં થયા છતાં ને ઈશ્વરનો ઉપકાર મારા પર થયા છતાં, મેં પાપ કીધું. મેં પવિત્ર આત્માને દલગીર કીધો, ને તે મારી પાસેથી ગયો. મેં શિતાનને લલચાવ્યો, ને તે મારી પાસે આવ્યો છે. મેં ઈશ્વરને કોપાયમાન કીધો, ને તેણે મને શ્રદ્ધા દીધી છે. માફ મન એવું કહ્યું થયું છે કે હું પસ્તાવા કરી શકતો નથી.

ત્યારે ખ્રીસ્તીએ સમજવનારને પૂછ્યું, કે એવા માણસે આશા ન રાખવી જોઈએ શું ? સમજવનારે કહ્યું, કે એને પૂછો.

ત્યારે ખ્રીસ્તીએ તેને પૂછ્યું, કે નિરાશથી લોહોડાના પાંજરામાંથી નીકળવાની આશા તમે રાખતા નથી શું ?

માણસ.—ના, કંઈજ નહિ.

ખ્રીસ્તી.—એમ કેમ ? આશીર્વાદિતો દીકરો બહુ દયાળુ છે.

માણસ.—ખીજી વાર પોતાને સાર મેં તેને મરણસ્તંભે જડ્યો છે, ૧ તેને મેં વખોડ્યો છે, ૨ તેની નીતિ મેં વખોડી છે, તેનું લોહી મેં અપવિત્ર ગણ્યું છે, ને અનુગ્રહના આત્માની મેં નિંદા કીધી છે. ૩ માટે, સંધા વચન પ્રમાણે જોતાં, દયા પામવાથી હું ખારજ થયો, ને અમણાં ડરાવણા ઈનસાફ તથા અગ્નિરૂપ કોપની ધમકી, જે વચીઓની પેઠે મને બાલીનાંખશે, તેવી બચંકર ધમકીજ મારે સાર છે.

ખ્રીસ્તી.—થું પામવાને તમે એવી અવસ્થામાં પડ્યા ?

માણસ.—આ દુનિયાના વિષય તથા ઈશ તથા લાભ પામવા સાર પડ્યો. મને એવું ભાસ્યું કે તેનો ઉપભોગ કરવાથી મને ધાણું સુખ થશે, પણ અમણાં તે સંધાં વીછુની પેઠે મને ડંસે છે.

ખ્રીસ્તી.—થું અમણાં તમે મન ફેરવીને પાપનો પસ્તાવો કરી શકતા નથી ?

માણસ.—ના. ઈશ્વર મને પસ્તાવો કરવાનું મન આપતો નથી ; તેની પાતથી વિશ્વાસ કરવાની હિમ્મત મને થતી નથી. હા, તેણે પોતે મને આ લોહોડાના પાંજરામાં બંધ કીધો છે, ને આ દુનિયાના સંધા લોક મળીને મારો છૂટકો કરી શકશે નહિ. ઓ સદાકાળ ! સદાકાળ ! જે દુઃખ સદાકાળ મારા પર આવનાર છે તે હું કેમ સહી શકીશ !

ત્યારે સમજવનારે ખ્રીસ્તીને કહ્યું, કે આ માણસનું દુઃખ સંભારો, કે તેથી હંમેશા તમને સાવધાની રહે.

ખ્રીસ્તીએ કહ્યું કે એ બધાનક છે. હું સાવચિત્ત તથા સાવધાન રહું, ને એ માણસના દુઃખ જ્યું મને ભોગવવું પડે નહિ, એ સાર ઈશ્વર મારી સહાય કરો. સાહેબ, હવે મારે રસ્તે ચાલવાનો સમય નથી થયો થું ?

• સમ.—સખર કરો. એક ખીજી વસ્તુ હું તમને બતાવું, ત્યાર પછી તમે જાનો.

ત્યારે ખ્રીસ્તીનો હાથ પકડીને તે સુવાની ઓરડીમાં તેને તેડી ગયો. તેમાં એક માણસ ખીજાના પરથી ઊઠતો હતો, ને તે લગડાં પેહેરતાં ધૂન્યો તથા કાંપ્યો. ત્યારે ખ્રીસ્તીએ પૂછ્યું, કે એ માણસ એમ કેમ ધૂન્યે ? ને સમજવનારે તેને

કહ્યું, કે તમારા ધુળવાનું કારણ ખ્રીસ્તીને કોહા. ને તેણે કહેવા માંડ્યું, કે ગઈ રત્ન મેં સમણામાં જોયું, કે આકારા અંધરાવા લાગ્યું, ને ગડગડાટ તથા વીજળી ચીટલાં યયાં કે તેથી હું અતીથે બીધા. હવે સમણામાં મેં નજર હંચી કરીને જોયું, કે પવનના સુસવાટથી વાદળાં ખરી ગયાં, ને મેં તુરંધનો માટે નાદ સાંભળ્યો. ને વાદળાં પર બેઠેલા એક માણસને હજારો સ્વર્ગવાસી સાથે જોયો. તેઓ આગના ભજુકા જેવા હતા, ને આકારા ભજુકાદાર આગથી સળગેલું હતું. પછી મેં માટી વાણી સાંભળી કે “મુચ્છેલાઓ, ઉઠો; ને તમારો ઈન્સાફ થાય, માટે આવો.” વાણી યઈ, એટલે પાહોડો ફાટી ગયા, ને કપરો ઉઘડી ગઈ, ને જે મુચ્છેલા તેમાં હતા તેઓ નીકળ્યા. તેઓમાંના કેટલાએક બહુ ખૂરા હતા, ને તેઓએ જીવું જોયું; પણ કેટલાએકે પાહોડ તજે સંતાઈ રહેવાનું યત્ન કીધું. ત્યારે વાદળા પર બેઠેલા માણસે એક પુસ્તક ઉઘાડ્યું, ને ફુનિયાના બધા લોકને પોતાની પાસે આવવાનો હુકમ કીધો. મેં જોયું, કે જેમ ઈન્સાફ કરનારની તથા અપરાધીની વચમાં અંતર હોયછે, તેમ તે માણસની તથા લોકની વચમાં તેની આગળ આગના ભજુકા નીકળ્યાથી અંતર પડ્યો. ૧ તેની સાથે જે આવ્યા હતા તેઓને હુકમ થયો, કે “નકામા દાણા, નીદણુ, તથા કચરો એકઠાં કરીને બળતા ખાડામાં નાંખી દો.” ૨ તેવારે જે જગ્યામાં હું જોભા હતો, તેની પાસે અચાક ખાડો પડ્યો. તે માંહેથી ખેસુમાર ધૂમાડો તથા અંગારા તથા બીહામણા રાખ નીકળ્યા. વળી તે લોકને ફરીથી હુકમ થયો “કે મારા ધજ વખારમાં ભરો.” ૩ એટલે મેં જોયું કે તેઓ ઘણા લોકને જગ્યા વાદળમાં લઈ ગયા, પણ મને તો તેઓએ પડતો મૂક્યો. ૪ મેં સંતાવા સાર મેહેનત કીધી, પણ સંતાઈ શક્યો નહિ; કેમકે વાદળા પર બેઠેલા માણસ મારા પર નજર રાખતો હતો. મારાં પાપ પણ મને યાદ આવ્યાં, ને હરેક બાબતમાં મારા અંતઃકરણથી હું અપરાધી જણાયો. ૫ એટલામાં હું બગ્યો.

ખ્રીસ્તી.—એ સમજું જોયાથી તમે એવા કેમ બીધા.

માણસ.—મેં ધાર્યું કે ઈન્સાફનો દહોડો આવ્યો છે, ને હું તે સાર તૈયાર

૧—૧ કરિ. ૧૫. ૧ થેસ. ૪; ૧૬. ૫. ૧૫. ચાહાન. ૫; ૨૮-૨૯. ૨ થેસ. ૧; ૮-૧૦. પ્રક. ૨૦; ૧૧ થી ૧૪ મુખી. ઇશાયા. ૨૬; ૨૧. મીકાહ. ૭; ૧૬-૧૭. ગીત. ૫; ૪. તથા ૫૦; ૧, ૨, ૩. મલકી. ૩; ૨, ૩. દાની. ૭; ૯, ૧૦. ૨—માત્થી. ૩; ૧૨ તથા ૧૩; ૩૦ તથા ૨૫; ૩૦. મલકી. ૪; ૧. ૩—લુકા. ૧૭. ૪—૧ થેસ. ૪; ૧૬ ૧૭. ૫—૧ મી. ૨; ૧૪, ૧૫.

નથી. વળી દૂતો ઘણાને ઉપર લઈ ગયા, ને મને પડતો મૂક્યો, ને મારી પાસે નરકનું મ્હોડું ઉઘડ્યું હતું. મારા અંતઃકરણે પણ મને અપરાધી ઠેરવ્યો, ને મને અંધું માલમ પડ્યું કે ઈન્સાફ કરનાર યુસ્સે ભરેલી પોતાની આંખો મારી તરફ રાખી. અમે સંધાંધી હું ઘણો ખીધા.

ત્યારે સમજાવનારે ખ્રીસ્તીને કહ્યું, કે અમે સંધાં સંબંધી તમિ વિચાર કીધા છે શું? ખ્રીસ્તી.—હા. ને તેથી મને આરાધા યાયછે, ને ભય પણ યાયછે.

સમ.—વારૂ, અમે બહુ તમારા મનમાં અંધું રાખ્યો, કે જે રસ્તે તમારે જવું તેમાં તમને જલદી ચલાવવા સારૂ તેઓ તમારી બાજુ પર અંકુશરૂપ થાય.

પછી ખ્રીસ્તીએ કમ્મર બાંધીને મુસાફરી કરવાની તૈયારી કીધી. ત્યારે સમજાવનારે કહ્યું, કે “ઓ ભલા ખ્રીસ્તી, જે રસ્તેથી શહેરમાં જવાયછે તે ખતલાવવા સારૂ બોધ કરનાર હમિશ તમારી સાથે રહેા.” પછી ખ્રીસ્તીએ રસ્તે ચાલતાં કહ્યું કે—

અહિં તો કેવી અદ્ભુત વાતો, જવલે ને રેખાય,
ને મુખકારક, ને શુભકારી, ભય પણ નથી થાય;
આત્મામાં પણ જ્ઞાન કરાવી મન રાખે ગંભીર;
મન નબળામાં બળ ઉપજાવી, નિભવા આપે ધીર.
ને પથમાં હું ચાલવા લાગ્યો, ને લીધું મેં કામ,
તેમાં જોર ચલાવી દેવા, શુદ્ધ કરાવે હામ.
એ સદુ રેખાડયાનો ફેતુ, સ્મરતાં, રાષ્ટ્ર ધ્યાન;
ધ્યાન થકી તો મનમાં થાન્ને, શુભ વાતાનું જ્ઞાન.
આપ પછીએ સમજાવીને, કીધો છે ઉપકાર;
જીવન ફેરી ત્યાં મુખી હું, સંભારી ફેનાર.

છઠ્ઠો અધ્યાય.

હવે સમજામાં મેં જોયું, કે જે સડકને રસ્તે ખ્રીસ્તી જવાનો હતો, તેની ખંને બાજુ પર ભીત હતી; તે ભીત ખચાવ કેહેવાય છે. ૧ તે રસ્તા પર લદાએલા ખ્રીસ્તી દોડ્યો; પણ પીઠ પરના બોજને લીધે તેને દોડવામાં ઘણી અડચણ પડી.

તે દોડતો દોડતો થોડીએક ચડવાની જગ્યાએ પોહ્યો. તે જગ્યામાં એક જાંઘી મરણસ્તંભ હતો, ને તેની તળે એક કબર હતી. ને સમજામાં મેં જોયું, કે ખ્રીસ્તી

મરણસ્થાનની પાસે આવી પોહ્યાંએ. ય્યેટલે તેની વીઠ પરથી બાજ છૂટી પડ્યો. તે ગબડતો ગબડતો કબરના મ્હે આગળ આવ્યો, ને તેમાં પડ્યો. પછી મેં તેને જોયો નહિ.

ત્યારે ખ્રીસ્તી ખૂશ થયો ને હરખાયો, ને આનંદે તેણે કહ્યું, કે દલગીરીથી મને વિશામ, ને માતથી મને જીવન મળ્યું છે. * પછી તે વિસ્મય થઈને જોવા સાર થોડું જીભા રહ્યો; કેમકે મરણસ્થાનને જોવાથી તે બાજથી છૂટકો પામ્યો. ય્યે તેને ઘણું અચરત લાગ્યું; ને તે જોવા કરતાં કરતાં તેની આંખોમાંથી આંશુ વહ્યાં.† હવે તે રડતો તથા જોતો જીભા હતો, ય્યેટલે ત્રણ તેજસ્વીય તેની પાસે આવીને કહ્યું, કે “તમને કુશળતા થાઓ.” તેઓમાંના ય્યેકે કહ્યું, કે તમારાં પાપ તમને માફ થયાં છે,‡ બીજાએ તેનાં કાઠાં તૂટાં લગડાં કાઢાડીને બીજો પેહેરવશ પેહેરાવ્યો,§ ને ત્રીજાએ તેના કપાળ પર માહેર કાપી,¶ ને માહેર કરેલા ય્યેક વાજેલા લખોટા તેને આપ્યો. ય્યેવું કરતાં કહ્યું, કે તમે રસ્તે ચાલતાં ય્યેમાં જોજો, ને સ્વર્ગની બાગજે પોહ્યાંનીને આપજો. પછી તેઓ ચાલ્યા ગયા, ને ખ્રીસ્તી ખૂશીએ ત્રણવાર કહ્યો, ને ય્યેવું ગાતો ગાતો ચાલ્યો :—

પાતક પીડાએ લારેલો, હું આવ્યો આ ઠામ,
તાં લગ ડાપણ રીત થયી તો. નો' તું મુખનું નામ.
પન પન આ તો ઠામ મળ્યું, મુખનો અર્ધિ આરેલ;
મન શિર પરથી બોજ ગયાં, તરત,—વિનાજ બિલંબ.
ને બંધનથી હું બંધિલો, તે અર્ધિ ધૂલી ભય,
મન બેડીનાં બારે કુઝો, દૂર બધાં તો થાય.
પન પન, પન પન, થંજ કડું, પન પન આ પથ માર;
પથ તેને પન મોગથ, નેથે બેઠું મોત કદાર.
મન કાને પિકકાર સહીને, પાતે ત્યાગ્યો પ્રાથ,
મારે હું ઉપકારી માની, ગાઈ પરમ નાથ.

* ઈશ્વર ડાઘ માથમનો તેના અપરાધ તથાં પાપના બોજથી છૂટકો કરેલે ત્યારે ડાઘ ખૂશીથી કુદતો શાય તેજા તે થાયલે.

મરણરત્ન તથા લણ તેજસ્વીઝ્યા.

ત્યાર પછી સમણામાં મેં જોયું, કે તે હુકળ આળ્યો ત્યાં સુધી તે એ પ્રમાણે આળ્યો. ત્યાં, રસ્તાની કોરે, તેણે પગે બેડી ધાણલા તણ માણસને જીધતા જોયા. એકનું નામ મૂર્ખ, બીજાનું નામ આળસુ, ને ત્રીજાનું નામ ધીટાઈ.

ખ્રીસ્તીએ એવી અવસ્થામાં તેઓને જોઈને, તેમને જગાડવા સારૂ પાસે જઈને એવી ખૂમ પાડી, કે “વાહાણના ડોલ પર જીધનારના જેવા તમે છો. ૧ કેમકે જાતનો સમુદ્ર, એટલે અથાક ખાડી, તમારી હુકળ છે; માટે જગો, ને ત્યાંથી આવો. મરજી હોય તો તમારી બેડી કાઢાડવાને હું સહાય કરીશ.” વળી તેણે કહ્યું, કે “ગરજનાર સિંહ જેવા જે ફરેછે, તે જો છાંં આવે, તો નિશ્ચયે તમે તેનો શીકાર થશો.” ૨ એ સાંભળીને તેઓ તેની તરફ જોઈને એ રીતે જવાબ દેવા લાગ્યા. મૂર્ખે કહ્યું, કે “મને ભય દેખાતો નથી.” આળસુએ કહ્યું, કે “હજી થોડી વાર મને જીધવા દો.” ને ધીટાઈએ કહ્યું, કે “હરેક પીપ પોતાના તળિયા પર રહેછે.” ૩ પછી તેઓ ફરીથી સૂઈ ગયા, ને ખ્રીસ્તી પોતાને રસ્તે આળ્યો.

હવે ખ્રીસ્તીએ તેઓને જગાડ્યા હતા, ને સલાહ આપીને તેઓની બેડી કાઢાડવામાં સહાય કરવાનું કહ્યું હતું, તો પણ તેઓએ તેનો ઉપકાર હલકો ગણ્યો હતો, એથી તે દુઃખ પામતો ચાલતો હતો.

એટલામાં ડાખા હાથની ગમના કોટ ઉપરથી એ માણસ તે સાંકડા રસ્તામાં ઉતરીને તેની પછવાડે જલદી આળ્યો. એકનું નામ કરમઠ, ને બીજાનું નામ ઢોંગી. તેઓના તેની પાસે આળ્યા પછી, તેણે તેઓની સાથે વાત કરવા માંડી.

ખ્રીસ્તી.—સાહેબો, તમે ક્યાંથી આળ્યા ને ક્યાં જાઓછો ?

જેમાણસો.—અમે મિથ્યાવખ્યાણ દેશમાં જન્મ્યા હતા, ને સીયોન પાહાડ પર સ્તુતિ કરવા સારૂ અમે જઈએ છીએ.

ખ્રીસ્તી.—જે દરવાજો રસ્તાની આદે છે, તેમાં થઈને તમે કેમ આળ્યા નહિ? “ખારણેથી જે આવતો નથી, પણ બીજે રસ્તેથી ચઢી આવેછે, તે ચોર તથા હુઠારો છે,” એવું લખ્યું છે એ તમને માલમ નથી થું? ૩

જેમાણસો.—તે દરવાજો જવાને અમારા દેરાના બધા લોક આપું ગણેછે; માટે પાસે પડે એ સારૂ તેઓ ધણું કરીને અમારી પેઠે કોટ ઉપરથી ઉતરી આવેછે.

* જે ઇસવર માણસની મનરૂપી આંખ ઉઘાડે નહિ, તો તેને સમજાવવું નિષ્ફળ જશે.

ખ્રીસ્તી.—જે શહેરમાં આપણે જઈએ છીએ, તેના ધણીની પ્રગટ કરેલી ધંધાનું ઉલ્લંઘન કરવું, એ અપરાધ ગણાશે નહિ થું ?

જેમાણસ.—તે સંબંધી તમારે ફીકર રાખવી નહિ; કેમકે અમે અમારા વહીવટ પ્રમાણે કરીએ છીએ ; ને જો જરૂર પડે, તો એના એક હજાર વરસના વહીવટની સાબિતી આપી શકીશું.

ત્યારે ખ્રીસ્તીએ કહ્યું, કે ધંન્સાફમાં તમારો વહીવટ ચાલશે થું ?

જેમાણસો.—તેઓએ કહ્યું, કે અમારો વહીવટ એક હજાર વરસ થયાં ચાલ્યો આવેછે, માટે કોઈ અદલ ધંન્સાફ કરનાર તેને વાજબી ગણશે એમાં શો શક ? વળી તેઓએ કહ્યું, કે જો અમે ઠીક રસ્તે હોઈએ, તો ગમે તે રસ્તે આવિયે, તેમાં થું ? જો રસ્તામાં છિયે તો તેમાંજ છિયે. અમને માલમ પડેછે કે તમે દરવાજેથી આવ્યા, તો પણ તમે રસ્તામાંજ છો; ને કોટ પરથી ઉતરી આવેલા અમે પણ રસ્તામાંજ છિયે, તો તમારી અવસ્થા અમારા કરતાં શી બાબતમાં સારી છે ?

ખ્રીસ્તી.—મારા ધણીના ધારણા પ્રમાણે હું ચાલ્યો જઈછું. તમે તમારા ખ્યાલ પ્રમાણે ચાલો છો. અમાણાં પણ રસ્તાનો ધણી તમને ચોર ગણેછે, માટે હું જાણુંછું કે રસ્તાને એને તે તમને સારા માણસ ગણશે નહિ. તેની આગળ વિના તમે રસ્તામાં આવ્યા છો, ને તેની દયા પામ્યા વિના તમે એને બહાર જશો.

એનો તેઓએ સ્પષ્ટજાણ જવાબ દીધો, કે તમે તમારી ફીકર રાખો. ત્યારે મેં જોયું કે તેઓ, કોઈ કોઈવાર, વાત કરતા આગળ ચાલ્યા, ને તે બે માણસે ખ્રીસ્તીને કહ્યું, કે જે ધારા તથા ઠરાવ છે તે જેમ તમે પાળો છો તેમ અમે પણ અંતઃકરણથી પાળીશું એમાં શક નથી. વળી તેઓએ કહ્યું, કે તમે અંગરજો પેહરચો છે ખરો, પણ તે વિના, તમારા ને અમારામાં કોઈ તફાવત માલમ પડતો નથી. તે તો કદાચ તમારા પડોસીમાંના કોઈએકે તમારું ઉઘાડપણું ઢાંકણ સાફ તમને આપ્યો હશે.

ખ્રીસ્તી.—તમે દરવાજેથી આવ્યા નહિ, માટે નિયમ શાસ્ત્રનાં વ્રત પાળ્યાથી બચવાના નથી. ૧ ને મારા અંગરજા સંબંધી જે તમે કહો છો, તે તો જ્યાં હું જઈછું ત્યાંના ધણીએ મારું ઉઘાડપણું ઢાંકણ સાફ મને આપ્યો છે. તે હું તેની કૃપાની નિસાણી ગણુંછું ; કેમકે અગાઉ ફાટાં તુટાં લુગડાં એકલાં મારી

પાસે હતાં. વળી એ પ્રમાણે વિચાર કરવાથી રસ્તામાં મને દિલાસો ઉપજે, કે હું શેહેરની ભાગળે પોહ્યાંથીરા, ત્યારે ત્યાંના પ્રભુ મને આગળથી; મેં જ અંગરખો પહેર્યા છે, તેથી તે મને આગળથી; કમકે તેણે મારાં ફાટાં તૂટાં લગડાં કહાડ્યાં, તે વળાએ તેણે મને એ અંગરખો આપ્યા. વળી મારા ભોજ મારી પીઠ પરથી પડ્યો, તે દાહડે મારા પ્રભુના એક અંગીમિત્રે મારા કપાળ પર મોહાર કીધી, તે તમારી નજરે પડી નહિ હશે. ને વળી એક મોહાર કરેલા વાજેલા લખોટા તેણે મને આપ્યા, કે તે વાંચવાથી રસ્તે મને દિલાસો થાય; ને તેણે મને કહ્યું કે સ્વર્ગની ભાગળે પોહ્યાંથી એટલે એ ત્યાં આપશે, તો નિશ્ચે તમને અંદર જવા દેશે. હવે તમે ભાગળેથી આવ્યા નહિ, માટે મને સંદેહ આવે છે, કે એ સંધુ તમારી પાસે નહિ હશે ?

એ વાતનો જવાબ તેઓ આપ્યો, ને એક ખીજની તરફ જોઈને હસ્યા. ત્યારે મેં જોયું કે ખીસ્તીએ તેઓની સાથે ફરીથી વાત કીધી નહિ; પણ તે પોતાના મનમાં વિચાર કરીને, કોઈ વાર અફસોસ કરતો ને કોઈવાર ખૂસ થતો આગળ ચાલ્યો ગયો. ને તેજસ્વીએ જ વાજેલા લખોટા તેને આપ્યા હતા, તેમાં તે વારે વારે વાંચતો, તેથી તેના મનનું સમાધાન થતું હતું.

સાતમો અધ્યાય.

મેં જોયું કે તેઓ દુર્ધટ પાહાડ આગળ પોહ્યાં; તેની હેઠળ એક ઝરો હતો. પાહાડ હેઠળ ખીજ એ રસ્તા પણ સીધા રસ્તાને મળેલા હતા, એક ડાબી ગમ, ને ખીજે જમણી ગમ. પણ સાંકડો રસ્તો પાહાડ પર ચડવાનો હતો, ને તે ચડવાના રસ્તાનું નામ દુર્ધટ હતું. હવે ખીસ્તીએ ઝરો આગળ જઈને પાણી પીધું. ૧ પછી પાહાડ પર ચડતાં તેણે એમ કહ્યું કે:—

આ તો પર્વત હેય મલ્લો છે, તોપણ ચડવા માહું;
વિકટ હશે, પણ હું તો તેથી જીવન ટાળે નહીં.

માટે મનમાં ધીર પરીને, ત્યાંનું જાય, નળખાઈ.
કુઝ પડે પણ, માનું કરજી; અમરું મુખ, મુખાઈ.

પછી બીજા બે માણસ પાહાડ હેઠળ આવ્યા. પણ તેઓએ જોયું કે રસ્તો જમણા છે, ચડવાને કઠણ પડશે, ને હાં બીજા બે રસ્તા છે. ત્યારે તેઓએ વિચાર કીધા કે શ્રીસ્તી ભય છે, તે રસ્તાને પાહાડની પેલી તરફ એ બે રસ્તા મળતા હોય; માટે તેઓએ તેઓમાં ચાલવાનું ઠરવ્યું. તે રસ્તામાંના એકનું નામ ભય ને બીજાનું નામ નારા હતું. એક ભય નામે રસ્તે જવાથી અંધાર જંગલમાં પોહોંચ્યો. બીજો નારા નામે રસ્તે જવાથી અંધારમય પાહાડની એક માટી જગ્યામાં પોહોંચ્યો, ને તેની વચમાં તે ઠોકર ખાઈને પડીગયો ને પાછો ઉઠ્યો નહિ.

ત્યાર પછી મેં શ્રીસ્તીની તરફ જોયું. તે જગ્યા ચડવાની ધણી વિકટ હતી, માટે પેહેલા દોડતો, પછી ધીમે ચાલતો, ને આખરે ધુંટણે પડીને હાથે પકડતો પકડતો તે ચઢ્યો. હવે તે પાહાડના રસ્તાની વચમાં એક સારી કુંજ હતી. તે પાહાડના ધણીએ થાકેલા યુસાફરને વિસામાને સારૂ ખનાવી હતી. ત્યાં શ્રીસ્તી જઈને થાક ખાવા બેઠો, ને તે પોતાની ફેટમાંથી વાજેલા લખોટા કાઢીને વાંચતાં વાંચતાં દિલાસો પામ્યો, ને મરણસ્તંભ આગળ તે જમી હતો, ત્યારે જ અંગ-રખો તેને અપાયો તે તે ફરી તપાસવા લાગ્યો. એ પ્રમાણે તે ફેટલીએક વાર આનંદ પામ્યો, ને આખરે તેને એવી જાંઘ આવી, કે તે સાંજ સુધી તે જગ્યામાં સૂઈ રહ્યો, ને હંધમાં તેના હાથમાંથી વાજેલા લખોટા પડીગયો. * તે જાંઘતો હતો ત્યારે એકે તેની પાસે આવીને તેને જગાડ્યો, ને કહ્યું, કે “એા હંધણસી, કીડી પાસે જ, તેની ચાલ પર વિચાર, ને જીવવાન થા.” † એ સાંભળીને શ્રીસ્તી ઝપઝપી ઉઠ્યો, ને પાહાડના મથાળા પર પોહોંચ્યો ત્યાં સુધી ઉતાવળે આવ્યો.

હવે પાહાડના મથાળા પર તે પોહોંચ્યો, એટલે બે માણસ તેની સામાં જલદી દોડતાં આવ્યાં. એકનું નામ બિહીકણ, ને બીજાનું નામ ભ્રાંતવાજો. તેઓને શ્રીસ્તીએ કહ્યું, કે “સાહેબો, શું છે? તમે ઉલટે રસ્તે જાઓ છો.”

બિહીકણે જવાબ દીધો કે “અમે શીએમન શહેરમાં જતા હતા ને પેલી ફુર્કટ જગ્યા ઉપર ચડ્યા, પણ જેમ જેમ અમે રસ્તે આગળ જઈયે છિયે તેમ તેમ અમને ભય વેત્તા લાગેછે, માટે અમે ફરીને પાછા જઈયે છિયે.”

બ્રાંતવાળાએ કહ્યું, કે “હા, એમજ છે. હાંથી થોડે આગળ રસ્તામાં બે સિંહ બેઠેલા છે. તેઓ જાંધતા કે જાંગતા છે એ એમ જાણતા નથી, પણ એમ જાણ્યું, કે જો તેઓની પાસે જાંધ્યું, તો તેઓ એકદમ અમારા કંકડે કંકડા કરશે.”

ત્યારે શ્રીસ્તીએ કહ્યું, કે “તમારા કેહેવાથી મને બિહીક લાગેછે, પણ કુશળ રહેવા સાથે હું ક્યાં નહાસી જઈ ? મારો દેશ તો આગ તથા ગંધકે બળવાનો છે. જો હું ત્યાં પાછો ફરું, તો મારો નિશ્ચે નાશ થશે ; પણ જો હું સ્વર્ગી શહેરમાં પોહોંચીશ, તો નિશ્ચે હું સલામત રહીશ ; માટે હું જવાને છૂટી ચલાવીશ. પાછા જવામાં મારું મોત થશે. આગળ જવામાં મોતનો ભય છે ખરો, પણ તે વટયો એટલે સદાકાળનું જીવન છે. હું તો આગળ જઈશ.”

બ્રાંતવાળો તથા બિહીકણ પાહાડ પરથી દોડતા હોવાથી, ને શ્રીસ્તી તેઓ સંબંધી વિચાર કરતો આગળ ચાલ્યો. વાંજેલા લખેટા વાંચવાથી દિલાસો થાય એ સાથે તે પોતાની ફેટમાં જોવા લાગ્યો, પણ તે તેને જડ્યો નહિ. તેથી શ્રીસ્તીના મનમાં ધણો ક્ષેપ થયો, ને તેને કાંઈ કરવું સ્પષ્ટ નહિ ; કમઠે જ્યાં તે પેહેલાં દિલાસો પામતો તથા સ્વર્ગી શહેરમાં તેને પેસવાનું હતું, તે તેની પાસેથી ખોવાઈ ગયો. તે ધણો ગભરાયો ને તેને કાંઈ કરવું સ્પષ્ટ નહિ. આખરે તેને યાદ આવી, કે પાહાડના રસ્તાની બાજુ પર કુંજમાં હું જાંધી ગયો હતો, માટે ધુંટણીએ ખેસીને એ મૂર્ખાઈની માફી તેણે ઈશ્વર પાસે માગી ; પછી તે વાંજેલા લખેટા શોધવા ગયો. પાછા જતાં, જે દુઃખ તેના મનમાં આવ્યું તે કાણથી કહી શકાય કે કોઈ વાર તેણે અફસોસ કીધી, કોઈ વાર રડ્યો, ને ધણી વાર પોતા પર ધિક્કાર કીધી, કે “હું કેવા મૂર્ખ, કે જે જગ્યા મારા વિસામાને સાથે બાંધેલી હતી તેમાં હું સંકેત ગયો.” એ પ્રમાણે તે પાછા જતાં રસ્તાની બંને બાજુએ જે વાંજેલા લખેટા વડે રસ્તામાં ધણીવાર તેને દિલાસો થતો હતો, તેને ધુંટણે ચાલ્યો. ને જે કુંજમાં તે ખેસીને જાંધી ગયો હતો, તે તેની નજરે પડી, ત્યાં સુધી તે એમ કરતો ચાલ્યો. પણ તે જોઈને તેનું જાંધવાનું ખાટું કામ સાંભરી આવ્યું, તેથી તેના મનમાં વધારે શોક થવા લાગ્યો. ને અપાત્ર જીવ સંબંધી વિલાપ કરતો ને એમ કેહેતો ગયો કે હું “કેવા નહારો માણસ છું, કે હું દિવસે જાંધી ગયો ; ભયને ઠામે હાંધી ગયો, ને જે

જગ્યા પાહાડના પ્રભુએ કુસાફરના મનને શાંતિ આપવા સાફ બનાવી, તેને હું શરીરના સુખના કામમાં લાગ્યો ! મેં કેટલાં ડગલાં વૃથા બરયાં ! એમજ ધ્રુવાએ કી લોકને યથું હવું. તેઓના પાપને લીધે ધ્રુવે તેઓને પાછા લાલ દરિયાની તરફ મોકલ્યા. એ પાપી જીવ આવવાથી તો ને રસ્તે હું ખૂશીથી જાત, તે રસ્તે મારે શોકાત્મક થઈને જવું પડે છે. અમણાં તો હું કેટલા આગળ જઈ પોહાંચત. ને રસ્તે મારે એક વાર ચાલવાનું હવું, તે રસ્તે અમણાં મારે ત્રણ વાર ચાલવું પડે છે. ને અમણાં દહાડો પણ નમવા લાગ્યો, માટે મારે અંધારામાં ચાલવું પડશે. જો હું જીવત નહિ તો કેવું સારું થાત.

હવડાં તે કુંજમાં પોહાંચ્યો, ને ત્યાં કેટલીએક વાર સુધી તે રડતો બેઠો. આખરે ધ્રુવરના કરવાથી તેણે પોતાની આંખ બેઠકની નીચે ફેરવી, એટલે તેણે પોતાનો વાજેલા લખોટો જોયો. તે તેણે ધૂજતાં, ઝડપથી હંચકી લઈને ફેંટમાં ખાસ્યો. હવે એ માણસને પોતાનો વાજેલા લખોટો જડ્યો, તેથી કેવા આનંદ થયો એ કોણ કહી શકે ? કેમકે તે વાજેલા લખોટો તેને જીવન પાંખવાનો, તથા સ્વર્ગના શેહેરમાં જવાના દાખલારૂપ હતો, માટે તે તેણે ફેંટમાં ખાસ્યો. ને ને જગ્યાએ તે પડી રહ્યો હતો, તેમાં ધ્રુવરના કસ્યાથી તેણે પોતાની આંખ ફેરવી, માટે ધ્રુવરની શ્રુતિ કરીને તે હરખાઈને તથા આંસ આંછીને તે ફરી પોતાને માર્ગ ચાલ્યો ગયો. તે ધણી જલદીથી પાછો પાહાડ પર ચઢી ગયો, તો પણ ઉપર પોહાંચ્યા પેહેલાં સુરજ અસ્ત થયો. તેથી પેલી મીઠી ગંધ સાંભરી આવી, ને તે ફરીથી એમ વિલાપ કરવા લાગ્યો કે “એ કુપાત્ર જીવ, તારે લીધે મને રસ્તામાં રાત પડશે ; સ્વર્ગના પ્રકારાવિના મારે ચાલવું પડશે ; રસ્તે ચાલતાં અંધારું પડશે ; ને મારી કુપાત્ર હંધથી બચકારક જનવરોનો ધાંટો મને સાંભળવો પડશે. હવે ભાંતવાજો તથા બિહીકણ, સિંહ જોઈને ખીંધા હતા, તે સંખંધી તેઓએ ને કહ્યું હવું તે તેને યાદ આવ્યું. ત્યારે ખીસ્તી મનમાં કેહેવા લાગ્યો કે એ જનવરો શીકાર શોધવા સાફ રાત્રે ફરે છે, ને જો અંધારામાં મને મળે તો તેઓના હુમલાથી હું શી તરફ બચું ; તેઓ મારા કકડા ન કરે એવા શો ઉપાય કરે.” એમ વિચાર કરતો તે રસ્તે ગયો. તે પોતાની બૂલ સંખંધી વિલાપ કરતો હતો, એટલે સામા જોઈને તેણે સડકના રસ્તાની કોરે સુંદર નામ એક માટો મહેલ બાંધેલા જોયો. ૧

सिरो—हरान.

४० ३७.

આક્રમો અહ્યાય.

હવે સમણામાં મેં જોયું કે તે તેની તરફ જલદી ચાલ્યો કે જો ત્યાં રહેવાનું મેં જોયું તો રહે. તે થોડેમ્મક દૂર ગયો ઝમ્મલામાં ઝમ્મક ધણે સાંકડો રસ્તા આપ્યો. તે દરવાનની દેવડીથી આસરે પાગાડ વેગળો હતો. તેણે પોતાની સામું ધારીને જોયું તો જો સિંહ રસ્તા પર તેની નજરે પડ્યા, ને તેણે વિચાર્યું કે જો બયથી બ્રાંતવાળો તથા બિહીકણ પાછા ફર્યા તે બય હું જોઉં છું. સિંહ સાંકળે બાંધેલા હતા ખરા, પણ તેણે સાંકળ જોઈ નહિ. ત્યારે તેને બિહીક લાગી ને તેણે વિચાર્યું કે હું પેલાની પકે પાછો ફરું કે નહિ; કેમકે તેણે જાણ્યું કે આગળ જવામાં નિશ્ચે મારું મોત આવશે. ને જાણે પાછો ફરતો હાથ ઝિવા જામી રહ્યો. તે જોઈને જગરૂત નામે દરવાને ખૂમ પાડી કે તમારો વિશ્વાસ ઝમ્મક થોડો છે શું? ૧ સિંહથી ન ખીહો; કેમકે તેઓ તો સાંકળે બાંધેલા છે. વિશ્વાસીઓના વિશ્વાસનું તથા અવિશ્વાસીઓનું પારખું જોવા તેઓ ત્યાં રાખેલા છે. રસ્તાની વચ્ચે ચાલો, ને તમને કાંઈ નુકસાન પોહાંચશે નહિ.

ત્યારે મેં જોયું, કે સિંહની બિહીકથી તે ધુજતો ધુજતો ચાલ્યો ગયો, પણ દરવાનના કહ્યા પર ધ્યાન રાખવાથી તેઓની ગર્જના સાંભળ્યા છતાં પણ, તેઓથી તેને કાંઈ નુકસાન પોહાંચ્યું નહિ. ત્યારે તાળી પાડીને જો ભાગળ આગળ દરવાન હતો, ત્યાં જઈને તે જામી રહ્યો. ને ખ્રીસ્તીએ દરવાનને કહ્યું “કે સાહેબ, આ કેવું થયું છે; હું ત્યાં આજ રત્ને રહું શું?” દરવાને જવાબ દીધો કે “પાહાડના પ્રભુએ મુસાફરના વિસામને તથા સુખશાતાને સારૂં એ ધર બંધાવ્યું છે.” વળી દરવાને તેને પ્રશ્ન્યું, કે તમે ક્યાંથી આવ્યા, ને ક્યાં જાઓ છો?

ખ્રીસ્તી.—હું નારા થનાર શહેરમાંથી આવ્યો, ને સીયાન પાહાડ પર જાઉં છું; પણ સુરજ આવ્યો, માટે જો રજા આપો તો મારી ઈચ્છા આજ રત્ને હાં રહેવાની છે.

દરવાન.—તમારું નામ શું છે?

ખ્રીસ્તી.—મારું નામ અમણાં ખ્રીસ્તી છે, પણ પેહેલાં અધર્મી હતું. હું યાકતના વંશનો છું, જેને શેમના માંડવામાં રહેવા સારૂં ઈશ્વર પ્રેરણા કીધી. ૨

દર.—સુરજ આયમ્યો છે. તમે ઝેટલા માડા કેમ આવ્યા ?

ખ્રીસ્તી.—હું વેહેલા આવત, પણ મને અફસોસ છે; કેમકે જો કુંજ રસ્તાની બાજુએ છે તેમાં હું જીંધી ગયો, ને જીંધમાં મારી દાખલો ખોવાઈ ગયો, તે વિના હું પાહાડના મથાળા પર આવ્યો, ને ત્યાં મેં મારી ફેટમાં જોયો, પણ મને તે જડ્યા નહિ; માટે મનમાં શોક કરતો, હું ભ્યાં સૂતો હતો ત્યાં પાછો ગયો, ને ત્યાંથી મને તે જડ્યા ને અમણાં હું આવ્યો.

દર.—વાર, આ જગ્યાની એક કુંઆરી સ્ત્રીને હું ધરમાંથી ખોલાવી લાવું, ને જો તમારી વાત તેને પસંદ આવે, તો ધરના ધારા પ્રમાણે તે તમને કુંડુપમાં તેડી જશે. ત્યારે જગૃત નામે દરવાને ઘંટ વગાડ્યો, ને તે સાંભળીને ધરના આગળ આગળ વિવેક નામે એક ઠાવકી રૂપવાળી સ્ત્રી આવી, ને તેણે પૂછ્યું કે તમે મને શા માટે ખોલાવી ?

દરવાને જવાબ દીધો કે આ માણસ નારા ચનાર શહેરમાંથી આવ્યો છે ને સીયાન પાહાડ પર જવાનો છે, પણ તે થાકેલો છે, ને અંધારું થયું છે, માટે તેણે આજ રાત્રે હ્યાં રહેવાનું મને પૂછ્યું, ને મેં તમને ખોલાવ્યાં કે ધરના ધારા પ્રમાણે તમે એની સાથે વાતચિત કરો, ને જો તમારી નજરમાં આવે તેમ કરો.

ત્યારે તેણે ખ્રીસ્તીને પૂછ્યું કે તમે ક્યાંથી આવ્યા ને ક્યાં જાઓ છો? ને તેણે તે કહ્યું. ફરી તેને પૂછ્યું, કે તમે એ રસ્તે શી તરફ આવ્યા? ને તેણે તે કહ્યું. ત્યારે તેણે પૂછ્યું, કે રસ્તામાં તમે શું શું જોયું, ને તમને શું શું મળ્યું? ને તેણે તે કહ્યું. ને આખરે તેણે તેનું નામ પૂછ્યું. ને તેણે કહ્યું કે મારું નામ ખ્રીસ્તી છે, ને મને એમ દેખાય છે કે એ ધર પાહાડના પ્રભુએ યુસાફરને વિસામા તથા સુખ શાતાને સાફ ખંધાવ્યું છે, માટે હ્યાં રહેવાની મારી ધણી ઈચ્છુ છે. ત્યારે તે મલકાઈ, ને તેની આંખમાં આંશું ભરાઈ આવ્યાં. ને થોડી વાર પછી તેણે કહ્યું, કે કુંડુપનાં બીજાં બે ત્રણ ખોલાવી લાવું. ને દરવાજા પાસે દોડી જઈને અગમશ્ચ-સી, ધર્મી, તથા પ્રેમીને તેણે ખોલાવ્યાં. થોડી વાતચિત કર્યા પછી તેઓ તેને કુંડુપમાં તેડી ગયાં. કુંડુપમાંનાં ઘણાંઓ તેને જાંબરા આગળ મળ્યાં, ને કહ્યું કે, પ્રભુના આશીર્વાદિત, અંદર આવો. પાહાડના પ્રભુએ તમારા જેવા યુસાફરને સાફ એ ધર ખંધાવ્યું છે. ત્યારે પ્રણામ કરીને તેઓની સાથે તે ધરમાં ગયો. હવે તે અંદર આવીને બેઠો. પછી તેઓએ તેને કાંઈ બીજાનું આપ્યું, ને માહોમાહે

ઠેરબું, કે વાળું તૈયાર થાય ત્યાં સુધી, આપણો વખત નકામો જાય નહિ, માટે આપણે ખીસ્તી સાથે વાતચિત કરીશું. ને તેઓએ ધર્મી, અગમશીખી, તથા પ્રેમીને તેની સાથે વાતચિત કરવા ઠેરવ્યાં. ને તેઓ એમ વાતચિત કરવા લાગ્યાં.

ધર્મી—આવો, બહા ખીસ્તી. અમે પ્રેમને લીધે તમને અમારા ધરમાં ઉતારે આપ્યો, માટે અમારા કલ્યાણને અર્થે તમારી મુસાફરીમાં જે જે તમને બન્યું હોય, તે વિશે આપણે વાતચિત કરીએ.

ખીસ્તી—ધણી ખુશીથી કરીશ. તમારી એવી ઈચ્છાથી મને ધણો આનંદ થયો છે.

ધર્મી—પહેલાં તમે શા કારણથી મુસાફરી કરવા નીકળ્યા ?

ખીસ્તી—એક ભયંકર રાખ્દ મારા કાનમાં આવ્યો; તે એવા હતો, કે “જે તમે હાં રહેશો, તો તમારો નાશ જરૂર થશે.” તેમજી મારા દેશમાંથી મારે નીકળવું પડ્યું.

ધર્મી—તમારું આ રસ્તેથી આવવાનું શા ઉપરથી થયું ?

ખીસ્તી—ઈશ્વરના કરવાથી થયું; કેમકે નાશ થવાની બિહીક મારા મનમાં આવી ત્યારે કાંઈ કરવું મને સ્વપ્ન નોહાતું, ને હું ધૂજતો ને રડતો હતો, ત્યારે શુભ-વર્તમાન જણાવનાર એક માણસે મારી પાસે આવીને દરવાજાની તરફ જવા સાથે કહ્યું. નહિ તો મને તે કદી જડત નહિ. જે રસ્તો તેણે બતાવ્યો તે રસ્તેથી હું હાં આવી પોહ્યો છું.

ધર્મી—તમે સમજાવનારના ધર પાસેથી આવ્યા નહિ શું ?

ખીસ્તી—હા, ને ત્યાં મેં એવી વસ્તુ જોઈ, કે જીવતાં સુધી મને સાંભરશે. વિશેષ લણ વસ્તુ—એટલે શેતાનને ઉલટું ખીસ્ત પોતાના કૃપાના કામનું માણસના મનમાં પાષણ કરેછે તે; ને જે માણસે પાપ એવું કીધું હતું કે ઈશ્વરની દયા પામવા વિષે તે નિરાશ હતો તે; ને જે માણસને એવું સમજ્યું આવ્યું કે ઈસાફનો દાહોડા આવ્યો છે તે. એ લણ વસ્તુ મેં જોઈ.

ધર્મી—પેલા માણસે સમજામાં જે જોયું, તે તેણે તમને કહ્યું શું ?

ખીસ્તી—હા, ને તે મને બહુ બચકારક લાગ્યું. તેકેહતો હતો ત્યારે મારા મનમાં દુઃખ આવ્યું, તો પણ મેં તે સાંભળ્યું. એથી હું ખુશ છું.

ધર્મી—સમજવનારના ઘરમાં તમે કાંઈ ખીજું જોયું શું ?

ખ્રીસ્તી—હા, જ્યાં મોટો મેહેલ હતો ત્યાં તે મને તેડી ગયો. જે લોક ત્યાં હતા તેઓ જરીના લુગડાં પહેરતા હતા. દરવાજો અટકાવનાર હથિયારબંધ માણસોમાંથી એક હિમ્મતવાને પોતાને જવા સારું રસ્તો ચુકાવ્યો, ને લોકોએ તેને પેસવાનું તથા સર્વકાળનો મહિમા પામવાનું કહ્યું, તેથી મને ખડું આનંદ ઉપજ્યો. મારે આગળ હજી જવું છે, એ હું જાણતો હતો, નહિ તો હું એક વર્ષ સુધી તે ભલા માણસને ત્યાં રહેત.

ધર્મી—તમે રસ્તામાં ખીજું શું જોયું ?

ખ્રીસ્તી—ત્યાંથી હું થોડે દૂર ગયો, ત્યારે લાકડા પર ટાંગેલા તથા લાંછીએ વેહેતા એવા એક માણસ મને ભાસમાન થયો. તેને જોયાથી મારી પીઠ પરનો બોજ પડી ગયો; કેમકે ત્યાં સુધી હું ભારે બોજથી લદાએલો હતો. તે મારી પીઠ પરથી પડી ગયો, એ મને ખડું આશ્ચર્ય લાગ્યું; કેમકે પહેલાં મેં એવું કદી જોયું નોહોતું. તે પર મારી આંખ એવી તો બેઠી, કે તે પરથી હું ફરવી શકતો નોહોતો. હું બોભો રહીને જોતો હતો, ત્યારે ત્રણ તેજસ્વી મારી પાસે આવ્યા. તેઓમાંના એકે મને કહ્યું, કે તમારાં પાપ માફ થયાં છે; ખીજાએ મારાં કાટાં તૂટાં લુગડાં કાઢાડીને મને આ ચીકન ભરેલા અંગરોષો આપ્યા; ને ત્રીજાએ આ નિરાશુભી મારા કપાળ પર કીધી, ને મોહોર કરેલા એક વાળેલા લખોટો મને આપ્યો. એમ કેહતાંજ તેણે પોતાની ફેંટમાંથી તે લખોટો કાઢાડી દેખાડ્યો.

ધર્મી—એ ઉપરાંત તમે ખીજું કાંઈ જોયું હશે ?

ખ્રીસ્તી—જે વસ્તુ સંબંધી મેં તમને કહ્યું તે સહુથી સારી; પણ મેં ખીજું જોયું, એટલે મૂર્ખ, આલસુ, તથા ધીટાઈ. એ લણ માણસને રસ્તાથી થોડે દૂર બેઠી ઘાલેલા ઉંઘતા મેં જોયા, પણ તેઓને હું ઉઠાડી શકતો નોહોતો. પછી મેં કરમઠને તથા ઢોંગીને કોટ પરથી ઉતરતા જોયા. તેઓએ મને કહ્યું કે અમે શીએમાં પાહાડ પર જઈએ છીએ. મેં કહ્યું કે તમારો નારા થરો, પણ તેઓએ માન્યું નહિ, ને તે પ્રમાણે તેઓ જલદી નારા પામ્યા. વળી પાસેના પાહાડ પર ચઢવાનું ને સિંહોની પાસે યજ્ઞને આવવાનું મને ખડું કઠણ પડ્યું. હું જાણું છું કે ભાગળ આગળ બોભો રહેનાર ભલા દરવાને મને સહાય કીધી ન હોત, તો હું પાછો ફરત. પણ હું હ્યાં આવી પોહોંએ, મોટે હું ઈશ્વરનો પાડ માનું છું, ને તમારા આવકારનો પણ હું પાડ માનું છું.

પછી અગમશીઝીએ ધાર્યું, કે હું પણ તેને થાડા સવાલ પૂછું. ને તેણે કહ્યું, કે હું પૂછું તેના તમે જવાબ દો.

અગમ.—જે દેરામાંથી તમે આવ્યા, તે સંબંધી તમે કોઈવાર વિચાર કરેછો શું ?

ખ્રીસ્તી—હા, કરું છું; પણ તેથી મને શરમ તથા કંટાળો લાગેછે. જે દેરામાંથી હું આવ્યા તે સંબંધી જે હું શીકર રાખત, તો નિશ્ચે મને પાછા જીવાનો સમય આવત; પણ અમણાં હું ઉત્તમ દેરા, ઈટલે સ્વર્ગના દેરા પામવાની ઇચ્છા રાખું છું. ૧

અગમ.—તમારી ત્યાંની જાણીતી વસ્તુમાંની કાંઈતમારી સાથે લાવ્યાછો શું?

ખ્રીસ્તી—હા, પણ મારી ઇચ્છા ન છતાં લાવ્યા છું. અશુભ મારા મનની દૈહિક કલ્પના તે મને તથા મારા દેશી શોકને ઘણું સાઈ લાગતું, પણ હવડાં તો તે સંધાથી મને દિલગીરી થાયછે. * ને જે મને અમણાં સાઈ લાગેછે તે જે હું પસંદ કરું, તો તે વસ્તુ સંબંધી હું કદી વિચાર કરીશ નહિ. પણ ન્યારે હું સાઈ કરવા ચાહું છું, ત્યારે મારા મનમાં જૂડાઈછે. ૨

અગમ.—જે વસ્તુથી તમે કોઈવાર ગભરાયા, તે ખીજીવાર તમને સ્વાધીન થયેલી માલમ પડેછે કે નહિ ?

ખ્રીસ્તી—કોઈકોઈવાર ઈમ થાયછે, ને તે હું સુના સરખી ધડી ગાણું છું.

અગમ.—કિયા કારણથી ઈમ્મો સ્વાધીન થાયછે ઈમ્મોની યાદ તમને છે શું ?

ખ્રીસ્તી—હા, યાદ છે. મરણુરતંબ પાસે મેં જોયું તે સંબંધી વિચારવાથી ઈમ થાયછે; ને ઈમ ચીકનભરેલો મારો અંગરખો જોવાથી ઈમ થાયછે; ને જે વાળેલો લખોટો મારી જેટમાં રાખું છું તેમાં જોવાથી પણ ઈમ થાયછે; ને ન્યાં હું જાઉં છું, તે સંબંધીના વિચાર મારા દિલમાં ઉભરાઈ આવેછે તેથી પણ ઈમ થાયછે.

• અગમ.—તમે શીઝીન પાહાડ પર જવાની ઈમ્મો ઇચ્છા કેમ રાખોછો ?

ખ્રીસ્તી—મરણુરતંબ પર ટાંગેલા મુઝીલાને હું ત્યાં જીવતો જોવાની આશા રાખું છું. જે મારા મનમાં આવીને મને ગભરાવેછે તે સંધાથી મારો

* દૈહિક કલ્પના ખ્રીસ્તીને ગમતી નથી.

ફૂરકારે થવાની પણ હું આશા રાખું છું. ને સાંભળ્યામાં આવેછે કે ત્યાં માત નથી. ૧ ત્યાં જેની સંગત મને પસંદ આવશે તેમાં હું રહીશ, ને સાચું પૂછે। તો તે ટેંગાચ્છેલાના આસરા વડે મારા બોજથી હું છૂટો થયો, મોટે તેના પર હું પ્રેમ સંખું છું. વળી મારા મનના મંદવાડથી હું થાકી ગયો છું, ને જ્યાં હું ફરીથી મરીશ નહિ, ને મંડળી હમેશા પવિત્ર, પવિત્ર, પવિત્ર, મોટે ધાંટે કેહેછે, ત્યાં હું સંગાતી થવા ચાહું છું.

પછી પ્રેમીએ ખ્રીસ્તીને પૂછ્યું, કે તમારે કુટુંબ છે કે નહિ ? તમે પરણેલા છો કે નહિ ?

ખ્રીસ્તી—મારે ઘણીઆણી તથા ચાર નાનાં છોકરાં છે.

પ્રેમી—તેઓને તમે તમારી સાથે કેમ લાવ્યા નહિ ?

ખ્રીસ્તી—ત્યારે ખ્રીસ્તીને ૨૭ વર્ષ આંધું, ને તેણે કહ્યું કે જો તેઓ મારી સાથે આવત, તો હું તેઓને ઘણી ખુશીથી લાવત, પણ મારી સુસાફરી કરવા પર તેઓ સંધાં સામાં થયાં.

પ્રેમી—તમારે તેઓને કેહેવું જોઈતું હતું, કે એ જગ્યાએ રહેવાથી તમે બચમાં પડશો.

ખ્રીસ્તી—એમ મેં કહ્યું, ને અમારા શહેરના નાશ સંબંધી ઇન્ધિરે મને ચેતાવ્યો હતો, તે પણ મેં તેઓને કહ્યું. પણ તેઓએ મારી વાત મશ્કરીમાં ગણી, ને માંડે માંડું નહિ. ૨

પ્રેમી—તેઓ તમારી વાત માને, એ સાર તમે ઇન્ધિરની વિનંતિ કીધી હતી ?

ખ્રીસ્તી—હા, ખરા દિલથી મેં એવું કીધું; કેમકે મારી વહુ તથા છોકરાં મને ખડું વાહાલાં છે.

પ્રેમી—તમારે શોક તથા આવનાર નાશની બિહીક સંબંધી તેઓને તમે કહ્યું શું ? કેમકે હું જાણું છું કે નાશ નિશ્ચે આવેછે એ તમને સાફ માલમ પડ્યું.

ખ્રીસ્તી—ખડું ખડું વાર એમ મેં તેઓને કહ્યું, ને મારા મ્હો પરથી તથા મારાં આંશુથી, તથા મારા માથા પર આવનાર કોપને લીધે મારા ધુન્યાથી, મારી બિહીક તેઓને માલમ પડત; પણ એ સંધું જોયા છતાં તેઓ મારી સાથે આવ્યા નહિ.

પ્રેમી—તેઓએ પોતાના ન આવવાનું શું કારણ બતાવ્યું ?

ખ્રીસ્તી—મારી વહુ સંસારનો ત્યાગ કરવાથી ખીધી, ને મારાં છોકરાં એમના આરામમાં પડ્યાં હતાં ; એવાં કારણથી મારે એકલું આવવું પડ્યું.

પ્રેમી—પણ તમારી નાલાયક ચાલચલણથી તમારી સમજાવવાની બધી વાત નિષ્ફળ ગઈ હશે.

ખ્રીસ્તી.—હું મારી ચાલચલણ સંબંધી છુટી ઠોકીને કેહેતો નથી ખરો, કેમકે તેમાં મેં ધણી બલ કીધી છે. હું જાણું છું કે વાદવિવાદથી અથવા સમજાવવાથી કોઈ માણસ ખીજા છોકરા કલ્યાણને સારૂ તેઓનાં મનમાં વાત ઉતારવા યત્ન કરે, પણ તેના ખોટી ચાલચલણથી તે વાત નિષ્ફળ જાય. મારાં કોઈ નાલાયક કામથી તેઓને મુસાફરી પર કંટાળો ન આવે, માટે મેં ધણી અપ્પરદારી રાખી. હા, ને એવું જોઈને તેઓએ મને કહ્યું, કે તમે સખત રીતે ચાલો છો, ને જોમાં અમને કોઈ બંધું સ્વચ્છ નથી તે અમારે લીધે તમે ચૂકી દીધું છે. જો તેઓને મારાથી કોઈ હરકત થઈ, તો તે એજ હશે કે હું ઈશ્વરને ઉલટું પાપ કરવાથી તથા મારા પડોસીનું નુકસાન કરવાથી ધણો સાવધાન રહ્યો.

પ્રેમી.—કાંઈને પોતાના બાઈ પર દેખ રાખ્યો ; કારણ કે પોતાનાં કામ બંડાં હતાં ને પોતાના બાઈનાં કામ રૂડાં હતાં. ૧ ને જો એવા કારણને લીધે તમારી વહુ છોકરાંઓએ ઠાકર ખાધી, તો એમ જણાય છે કે તેઓ ભલાઈ પર દેખ રાખે છે. તેઓના છાહીના દાવથી તમે તમારા જીવનો છૂટકો કીધો. ૨

હવે સમજામાં મેં જોયું, કે વાળું તૈયાર થયું ત્યાં સુધી તેઓએ એ પ્રમાણે વાત કરવા કીધી. પછી તેઓ વાળું કરવા બેઠા. સારૂ આવવાનું તથા પૂરો નીતરો વૈન મેજ પર હતાં. બેઠાં બેઠાં પાહાડના પ્રશ્ન સંબંધી તેઓએ માત્ર વાતચિત કીધી, એટલે કે તેણે શું કીધું છે, તે શા માટે કીધું છે, ને આ ઘર કેમ ખંધાવ્યું. તેઓની વાતથી મને માલમ પડ્યું કે તે ધણી મોટો જોદ્ધો છે, ને જેના અગ્નિચારમાં માત્ર હવું તેની સાથે લડીને તેને મારીનાંખ્યો છે ; પણ એવું કરતાં તેણે બચાવક કુઃખ સહ્યું માટે મેં તેના પર વત્તા પ્રેમ કીધો. ૩

ખ્રીસ્તીએ કહ્યું, કે મેં સાંભળ્યું છે ને હું ખરું માનું છું કે લડાઈમાં તેણે ધણું લાહી વહેવા દીધું, ને એ સંકુ પોતાના દેશ પરના ધણા પ્રેમને લીધે તેણે કીધું; એ ઉપરથી તેના અનુગ્રહનો મહિમા દેખાય છે. વળી કુટુંબમાંના કેટલાએકે કહ્યું, કે મરણસ્તંભ પર યુઆ પછી એમને તેને જોયો હતો, ને તેની સાથે વાતચિત પણ કીધી હતી. ને તેઓએ કહ્યું, કે તેના કદા ઉપરથી એમને જણાય છે, કે પૂર્વથી તે પશ્ચિમ સુધી યુસાફર પર એવા પ્રેમ રાખનાર ખ્રીસ્તો કોઈ નથી. તેના તેઓએ એક દાખલો આપ્યો, કે તેણે ગરીબ લોકોનું કલ્યાણ કરવા સાર પોતાનો મહિમા મૂકી દીધો. વળી તેઓએ કહ્યું, કે એમને તેને એવું કેહતાં સાંભળ્યું, કે “સીયોન પાહાડ પર હું એકલો રહીશ નહિ.” તેઓએ વળી કહ્યું, કે ધણા યુસાફર જે પેહેલાં બીખારી તથા મૃગે કંગાલ હતા તેઓને તેણે અમીર કીધા છે. ૧

એમ વાત કરતાં રાત ધણી ગઈ, પછી પોતાના રક્ષણને સાર પ્રભુની પ્રાર્થના કરીને તેઓ સૂઈ ગયા. હવે ઉપલે મોળે, સૂર્યના ઉગવાની ગમતી એક મોટી સ્પારડીમાં, તેઓએ તે યુસાફરને જણાડ્યો. તે સ્પારડીનું નામ કુશળતા હતું. તેમાં તે પોહો ફાટવા સુધી સૂઈ રહ્યો, ને જગ્યા પછી તેણે એમ ગાયું:—

હું છું હવડાં કેવે ધામ ? ખ્રીસ્તતણું આ કેવું કામ ?

યુસાફરી પર કેવું જાલ ? કેવી તે રાખે સંભાળ ?

કે તે ચલ કરીને આપ, મારૂં કર્યું મારાં પાપ,

હમણાંથી પણ મારા બાપ, સ્વર્ગનિકટમાં આપે આપ.

સવારે તેઓના ઉઠ્યા પછી તેઓએ તેની સાથે ફરી વાતચિત કરી, ને કહ્યું કે એમને તમને આ જગ્યાની કુર્લભ વસ્તુ અતાવિયે ત્યાર પેહેલાં તમે જ્યાંથી ન જશો. પછી તેઓ તેને બહુવાની કોઠડીમાં તેડીગયા, ને ત્યાં તેને જૂની તવારીખો અતાવી, એટલે તેમાં તેઓએ તેને પાહાડના પ્રભુની વંશાવળી અતાવી, કે તે દાહાડાના-કદીમનો દીકરો ને સદાકાળનો છે. વળી જે કામ તેણે કીધાં હતાં તે, તથા તેની સેવામાં અંગીકાર થયેલાંના સેંકડોનાં નામ, તથા તે સેવકોને તે એવા ધરમાં રાખે છે કે ધણાં વરસ થઈ જાય ને જગતનો ક્ષય થાય તો પણ તેઓનો નાશ કદી થશે નહિ, એ સંકુ તેમાં લખ્યું હતું. ત્યાર પછી સેવકોનાં કેટલાએકે જે લાયક કામ કીધાં હતાં તે તેઓએ તેને અતાવ્યાં, એટલે

તેમ્હા રાજ જીતીને સત્તા તજે લાભ્યા હતા, અદલ ઇન્સાફ ચલાવ્યો હતો, વચનો પાળ્યા હતા, સિંહાનાં મ્હેલે બંધ કીધાં હતાં, અગ્નિના જોરને દાખી નાખ્યું હતું, તલવારની ધારથી બચ્યા હતા, નબળા છતાં પણ સખળા થયા હતા, લડાઈમાં જીત્યામરદ થયા હતા, ને પરદેશીઓની ફોજોને નસાડી હતી. ૧

વળી તેમ્હાઓ ધર્મીના ઇતિહાસની ખીજ જગ્યામાં એમ વાંચ્યું, કે માણસોએ અગાઉ પ્રભુનું તથા તેના ઈરાવનું ઉલટું કીધું હતું, તે પછી તેમ્હા પર અનુગ્રહ કરવા તે રાજ છે. તે ઇતિહાસમાં ધણી નામીઓ વસ્તુનું વર્ણન હતું, એટલે પ્રાચીન તથા અર્વાચીન કાળનું વર્ણન, તથા જે ભવિષ્યવાત પૂરી થયાથી વૈરીઓ બચ તથા વિસ્મય પામ્યા, ને મુસાફરો દિલાસો તથા કુસળતા પામ્યા ; એવી એવી વાતો તેમ્હાઓ ખ્રીસ્તીને બતાવી.

ખીજે દહોડે હથિયારખાનામાં તેમ્હા તેને તેડી ગયા, ને ત્યાં જે તરેહ તરેહના હથિયાર મુસાફરોને સાફ તેમ્હાના પ્રભુએ તૈયાર કીધાં હતાં, એટલે તરવાર, ઢાલ, ટોપ, અખતર, નિરંતર પ્રાર્થના, ને જે જોડા જૂના થતા નથી, તે તેમ્હાઓ બતાવ્યાં. ત્યાં, પ્રભુની સેવા કરનાર માણસને વાસ્તે, આકારામાંના તારા જેવા અગણિત હથિયારનો સંગ્રહ તૈયાર કરી રાખેલો હતો.

વળી જે હથિયારથી પ્રભુના સેવકોએ અદ્ભૂત કામ કીધાં હતાં, તેમ્હામાંના તેમ્હાઓ તેને કેટલાંએક બતાવ્યાં, એટલે મુસાની લાકડી તે, તથા જે હથોડી તથા ખીલા વડે જેલે શીરાંરને મારીનાંજ્યો તે, તથા જે ધડાઓ ગુરહઓ તથા દીવાઓથી ગીંછોને મીઠીઆનની શેજને નસાડી તે, તથા જે પરાણાથી સામગરે છરોં માણસને મારીનાંજ્યાં તે, તથા ગધેડાના જે જડબાથી શામરોને ધણું અચરત કામ કીધાં તે, તથા જે ગોફાલુ તથા પત્થરથી દાઉદે ગાયના ગોલિયાથને મારીનાંજ્યો તે, તથા તેમ્હાનો પ્રભુ પાપનાં માણસને સામા ઉઠશે તે દાહોડે જે તલવારે તેને મારીનાંજ્યો તે, તથા તે ઉપરાંત ધણી ઉત્તમ વસ્તુઓ, જેના જોયાથી ખ્રીસ્તી બહુ ખૂશ થયો, તે બધું તેમ્હાઓ તેને દેખાડ્યું. ત્યાર પછી તેમ્હા સ્મરણ્યા.

સમાણમાં મેં જોયું કે ખીજે દહોડે ઊઠ્યા પછી તે આગળ જવા તૈયાર થયો, પણ તેમ્હાઓ કહ્યું કે આવતી કાલ સુધી તમે રોહો. ત્યારે જે આકાશ ઉઘડી

જશે, તો મનોરંજન પાહોડા અમે તમને દેખાડીશું. આ જગ્યા કરતાં, તે તમારા જવાની જગ્યાની પાસે છે, તે જોવાથી તમને બહુ આનંદ થશે. અમે સાંભળીને તે હા કહીને રહ્યા. સવાર થઈ ત્યારે તેઓ તેને અગાશી પર તેડી ગયા, ને તેઓએ કહ્યું કે દક્ષિણની ગમ જૂઓ, ને તેણે જોયું અંટણે ધણે વેગળે એક મનોરંજક પાહોડી દેરા દીઠા. ત્યાં સારાં વનો, દરાખવાડી, નાના પ્રકારનાં ફળ તથા ફૂલ હતાં; ને ઝરા તથા હોળે હતાં; તે સંધાં ધણાં મનોરંજક દેખાયાં. ૧ ત્યારે તેણે તે દેરાનું નામ પૂછ્યું ને તેઓએ કહ્યું, કે તે ઇમાનુઅલનો દેરા છે, ને તે આ પાહોડની પેઠે મુસાફરોને રેહવા સારું છે. વળી તેઓએ કહ્યું કે ત્યાં પોહોંચશો ત્યારે ત્યાંના બરવાડા તમને સ્વર્ગી શહેરની ભાગળ દેખાડશે.

ત્યારે તે આગળ જવાનો વિચાર કરવા લાગ્યો, ને તેને જવા દેવા તેઓ ખુશી હતા; પણ તેઓએ કહ્યું કે પેહલાં આપણે હથિયારખાનામાં જઈએ, ને તેઓ ગયા. રખે રસ્તામાં કોઈ તેના પર હુમલો કરે, એ માટે તેઓએ તેને માથાથી તે પગ સુધી અજમાવેલાં બખતર પેહરાવ્યાં. એ પ્રમાણે બખતર સજીને તે પોતાના મિત્રોની સાથે દરવાજા સુધી ગયો, ને ત્યાં તેણે દરવાજાને પૂછ્યું કે કોઈ મુસાફર ત્યાં થઈને ગયો? દરવાજા જવાબ દીધો કે, હા.

ખ્રીસ્તી—તમે તેને આલખાછો શું?

દરવા.—મેં તેનું નામ પૂછ્યું, ને તેણે કહ્યું કે મારું નામ વિધાસુ છે.

ખ્રીસ્તી.—હોહો, હું તેને આગળ ખુંદું. તે મારો સ્વદેશી તથા પેડાશી હતો. જો જગ્યામાં હું જાઉં ત્યાંથી તે આવ્યો. વાઈ, તો તે કેટલે દૂર ગયો હશે.

દરવા.—અમણાં તે પાહોડની હેઠલ પોહોંચ્યો હશે?

ત્યારે ખ્રીસ્તીએ દરવાજાને કહ્યું, કે સારા દરવાજા ઈશ્વર તમારી સાથે રોહો, ને તમે મારા પર ઉપકાર ક્રીધો એ સારું તેનો આશિષ તમારા પર વત્તો યાઓ.

ત્યારે તે આગળ ચાલવા લાગ્યો. તેની સાથે પાહોડ હેઠળ સુધી જવાની મરજી વિવેક ધર્મી, પ્રેમી, તથા અગમશાસ્ત્રીએ દેખાડી. તેઓ તેની સાથે જતાં જતાં આગલી વાત કરતા પાહોડને છેડે પોહોંચ્યા. ત્યારે ખ્રીસ્તીએ કહ્યું, કે પાહોડ પર ચઢડવું મને કઠણ લાગ્યું, ને ઉતરવું પણ ભયકારી દેખાય છે. અગમશાસ્ત્રીએ કહ્યું, કે

એમ છે, કેમકે કોઈ માણસ નક્કતા નામે મેદાનમાં તમારી પંઠે ઉતરતાં પગ ન સરે એમ ચાલવું અઘરું છે; માટે એમ તમારી સાથે પાહાડ પરથી ઉતરવા આળ્યા છિયે. ત્યારે તેણે અપરદારીથી ઉતરવા માંડ્યું, તો પણ એક બે વાર તેનો પગ સરચો.

ને મેં સમજામાં જોયું કે પાહાડ પરથી ઉતરવા પછી ખ્રીસ્તીના મુગુણી સાથી-ઓએ એક રોટલી તથા વૈનનો એક શીશો તથા દરાખની એક લૂમ તેને આપ્યાં. પછી તે પોતાને રસ્તે ચાલતો થયો.

નવમો અધ્યાય.

હવે નક્કતાના મેદાનમાં ખ્રીસ્તીને એક માટી આકૃત પડી, કેમકે તે થોડે દૂર ગયો એટલે તેણે એક રાક્ષસને એતરની તરફથી તેની સામા આવતો જોયો. તેનું નામ અપાલિયન હતું. ત્યારે ખ્રીસ્તી બિહીવા લાગ્યો ને મનમાં એમ વિચારવા લાગ્યો, કે હું પાછો ફરું કે એની સામા થઈ રહું. વળી તેણે વિચાર્યું કે મારી પીઠ પર અપ્પતર નથી, ને જો હું મારી પીઠ તેની ગમ ફેરવું, તો તેના બાલાથી તે મને સેહેલથી વીંધી નાંખશે; માટે તેણે છુતી ચલાવવા તથા તેની સામા જીભ રહેવા ઠરાવ્યું; ને તેના મનમાં આળ્યું કે એકલા મારો જીવ માત્ર અચાવવા હોય તો પણ જીભ રહેવું ઠીક છે.

ત્યારે તે આગળ ગયો ને અપાલિયન તેને મળ્યો. તે રાક્ષસ જોવામાં બિહામણો હતો. માણસાંની પંઠે તેને ભિગડાં હતાં ને તેથી તે મગરૂરી રાખતો હતો, ને ઉડતા સાપ જેવી તેને પાંખ હતી, ને રીછુના જેવા તેના પગ હતા, ને તેના પેટમાંથી અગ્નિ તથા ધૂમાડો નીકળતાં હતાં, ને સિંહના જેવું તેનું મોઢું હતું. તે ખ્રીસ્તી પાસે આળ્યો, ત્યારે તેણે ધિક્કાર દેખાડીને એમ પ્રજવા માંડ્યું.

• અપાલિયન—તમે ક્યાંથી આવ્યા ને ક્યાં જાઓ છો ?

ખ્રીસ્તી—નારા થનાર શહેર સર્વ બુઝાર્ધનું ઢેકાણું છે, ત્યાંથી હું આવ્યો, ને સીયોન પાહાડના શહેરમાં જઈ છું.

અપા.—એથી મને જણાય છે કે તું મારી પ્રજા છે, કેમકે તે આખો દેશ મારો છે. હું તેનો રાજ તથા દેવ છું, તો તું તારા રાજની પાસેથી કેમ નાહાશી

ગયો. તું ફરી મારી ચાકરી કરશે એવી આશા મને ન હોત, તો અમણાં એક સપાટે હું તને ભાંય પર પાડત.

ખીસ્તી—હું તમારા રાજમાં જનમ્યા ખરે, પણ તમારી ચાકરી કઠણ હતી ને મારે પગાર ગુજરાન વધે શકે એટલા નોહોતો; કેમકે પાપનો પગાર માત્ર છે. માટે હું મોટી ઉમ્મરનો થયો ત્યારે ખીજા વિચારી પુરુષની પઠે મેં કીધું, એટલે મારે હાલ સુધરે એ સંબંધી મેં તજવીજ કીધી.

અપા.—કોઈ રાજ એવી સેહેલ રીતે પોતાની પ્રજાને જવાદેશે નહિ, ને હજી હું પણ તને જવા દઈશ નહિ, પણ તું મારી ચાકરી પર તથા પગાર પર દોષ શ્રેકે. વાર, તો તું રાજી થઈને પાછો જા, ને અમારા દેશમાંનું જે તને જોઈશે તે હું તને આપવા હાં કમૂલ કરુંછું.*

ખીસ્તી—અમણાં તો હું ખીજાની એટલે રાજાએના રાજાની પ્રજા છું, ને તમારી સાથે પાછા જવું મને લાયક નથી.

અપા.—એ બાબતમાં તેં આ ઠેહવત પ્રમાણે કીધું છે, કે ખરાખીમાંથી નીકળીને વધારે ખરાખીમાં પડવું† પણ ઘણું કરીને જેમ્મા તેની ચાકરી કરવા જાય છે તેમ્મા થોડીવાર પછી તેને શુક્રી દે છે ને મારી પાસે પાછા આવે છે; એમ તું પણ કર ને સંધું સાઈ થશે.

ખીસ્તી—મેં સમ આઈને તેને કમૂલ કીધું કે હું તમારી પ્રજા છું, માટે જો હું મારી કમૂલીયતથી ફરું, તો તે મને દગાખોર જાણીને ફાંસી નહિ દેશે શું?

અપા. એજ પ્રમાણે તેં મારી સાથે કીધું છે, તોપણ જો અમણાં તું પાછો ફરશે, તો હું સંધું માફ કરવા રાજીછું.

ખીસ્તી—તમને મેં જે વચન આપ્યું તે જાનપણમાં આપ્યું, ને હું જાણુંછું કે અમણાં જે મારે રાજ છે તે મારે છૂટકો કરી શકે છે, ને તમારી ઈચ્છા પ્રમાણે જે મેં કીધું તેની માફી પણ તે આપી શકે છે. વળી, એા નારાકારક અપાલિયન, હું કહુંછું તે સાચું માનો, કે જે તે પગાર આપે છે તે, તથા તેની ચાકરી, તેના ચાકર,

* અપાલિયન ખીસ્તીની સલામત કરે છે.

† અપાલિયન ખીસ્તીની સેવા દલકી ગણે છે.

તેની હકુમત, તેની સંગત, તથા તેનો દેશ એ સંધાં તમારાં કરતાં મને પસંદ આવેછે; માટે ફરી એ સંજંધી મને સમજાવવું મુકી દે. હું તેનો ચાકર છું ને તેનું માનીશ.

અ.પા.—અમણાં તારું દિલ ઠેકાણું છે, માટે રસ્તામાં જે જે તને વીતશે એ સંજંધી તું વિચાર કર. તેના ચાકર મારું તથા મારા માર્ગનું ઉલ્લંઘન કરનારા છે, માટે બધા ખરાનો પરિણામ ખરાબ છે. તેમના કેટલાનાં લજ્જાકારી મોત થયાં. વળી તું તેની ચાકરી મારા કરતાં સારી ગણેછે, તોપણ જે તેની ચાકરી કરેછે, તેઓને પોતાના દુશ્મનના હાથમાંથી બચાવવા સારૂ તે પોતાની જગ્યામાંથી કદી આવ્યો નથી; પણ જે મારી ચાકરી ખરાબ કરેછે, તેઓને, પરાક્રમથી અથવા દગાથી, મેં તેના તથા તેના ચાકરોના હાથમાંથી કેટલીવાર છોડાવ્યા, એ સંધા લોક જાણેછે; ને તે પ્રમાણે હું તને પણ છોડાવીશ.

ખીસ્તી—તે તેઓનો છૂટકો કરવામાં વાર લગાડેછે એ તો તેઓના પ્રેમનું પારખું જોવા સારૂ છે; તેઓ અંત સુધી તેને વળગ્યા રહેશે કે નહિ, એ જોવા સારૂ. ને ખરાબ પરિણામ સંજંધી તમે કોહાછો તે તેઓ મહિમા ગણેછે; છૂટકો અમણાં થાય એની તેઓ પક્કી આશા રાખતા નથી; પણ મહિમા પામવાની આશાએ તેઓ સખર રાખેછે. તેઓનો રાજ પોતાના મહિમાએ તથા દૂતોના સંઘ સાથે આવશે ત્યારે તે તેઓને મળશે.

અ.પા.—એટલામાં પણ તું તેની ચાકરીમાં નીમકહરામ યચ્છો છે, તો તેની પાસેથી પગાર મળવાની આશા કેમ રાખેછે?

ખીસ્તી—ઓ અપાલિયન, મેં શામાં નિમકહરામી કીધી?

અ.પા.—નિરાશ કણમાં તું ગુંગળાવા લાગ્યો, ત્યારે તારી હિમ્મત હઠીગઈ; તારા બોલ ઉતારવા સારૂ તેં જોટો ઉપાય કીધા, કેમકે તારો રાજ ઉતારે ત્યાં સુધી તારે સખૂર રાખવી જોઈતી હતી; તને કુપાત્ર ઉંઘ આવી, ને તારી ઉત્તમ વસ્તુ જોવાઈ ગઈ; સિંહ જોયાથી પાછા ફરવાનું તારા મનમાં આવ્યું; તારી ખુસાફરી સંજંધી તથા તેમાં જે જે તે જોયું તથા સાંભળ્યું તે સંજંધી તું વાત કરેછે, ત્યારે તારી વાત તથા કામ સંજંધી તું અમથી આપણે મામવાની ઈચ્છા રાખેછે.

ખીસ્તી—એ સંધુ ખરૂં છે, ને તમે કોહાછો તે ઉપરાંત ખીજું પણ ખરૂં છે; પણ હું જે રાજની સેવા કરું છું, ને જેને માનું છું, તે દયાળુ છે ને માફ

કરવા રાજી છે. વળી એ સંધા વાંક તમારા દેશમાં મને લાગ્યા છે. ત્યાં હું તે કરવા શીખ્યો, ને તેના બોજથી હું દબાઈ ગયો, ને તેને લીધે મેં શાક કીધો, ને મારા રાજથી હું તેની માફી પામ્યો.

ત્યારે અપાલિયને ધણો ક્રોધ ચઠડ્યો, ને તેણે કહ્યું કે તે રાજનો હું દુશ્મન છું. હું તેના પર, તેના ધારા પર, તથા તેના લોક પર દેવ રાખુંછું, ને તારી સામ થવા સાર માત્ર હું આવ્યો છું.

ખ્રીસ્તી—અપાલિયને, ખબરદાર ; હું રાજના શરિયામ રસ્તે, એટલે પવિત્રાઈને રસ્તે છું, માટે તમે સાવચિત્ત રહો.

ત્યારે અપાલિયને પોતાના પગ રસ્તાની એ બાજુએ પસારીને કહ્યું, કે એ સંબંધી હું નિર્ભય છું. તું મરવાને તૈયાર થા, કેમકે મારા નારકા કોતરના હું સમ ખાઉંછું, કે તું આગળ ચાલવાનો નથી; છતાં હું તારા જીવ લઈશ. એવું કેહેતાં તેણે ખ્રીસ્તીની છાતીમાં બળતો બાણો માર્યો ; પણ ખ્રીસ્તીના હાથમાં ઢાલ હતી તેથી તેણે બાણો ત્રીલી લીધો, ને તેને કાંઈ ગુકસાન પોહોંચ્યું નહિ.

ત્યારે ખ્રીસ્તીને માલમ પડ્યું કે લડાઈમાં કમ્મર બાંધવી જરૂર છે, માટે તેણે તરવાર કાઢાડી. અપાલિયને પણ હુમલા પર હુમલો કરતાં જાણે બાલાનો વરસાદ વરસાવ્યો. ખ્રીસ્તીએ પોતાને બચાવવા સાર જોમ બની આવ્યું તેમ કીધું ; પણ અપાલિયને તેના માથા, હાથ, તથા પગ પર ધા માચ્યા ; * તેથી ખ્રીસ્તી થોડું એક પાછો હટ્યો, ને અપાલિયને પોતાનું કામ દાખીને ચલાવ્યું ; પણ ખ્રીસ્તીએ હિમ્મત પકડીને પુરવાર્યપણાએ તેને રોક્યો. એ ભારે લડાઈ અડધા દહાડા સુધી ચાલી, તેથી ખ્રીસ્તીની શક્તિ કમ થઈ ગઈ ; કેમકે તેના ધાના કોરણથી તેને નબળાઈ વધતી થતી ગઈ.

ત્યારે અપાલિયને લાગ જોઈને ખ્રીસ્તી પાસે આવવા માંડ્યું, ને તેને વળગીને જોરથી નીચે પાડ્યો ; એટલે ખ્રીસ્તીની તલવાર તેના હાથમાંથી પડીગઈ. ત્યારે અપાલિયને કહ્યું કે “અમણા તું મારા હાથ તળે આવ્યો છે.” એમ કહીને તેણે તેને પ્રાણ જીવ એવો દાખ્યો, તેથી ખ્રીસ્તી જીવવાની આશા ત્રકવા લાગ્યો. પણ જ્યારે અપાલિયને તે બલા માણસને મારીનાંખવા સાર જોરથી એક જખમ

* ખ્રીસ્તી બુદ્ધિમાં, વિશ્વાસમાં, તથા ચાલપલણમાં જખમી થયા.

अपोलियन धाम्मल यथा.

४० ५१.

મારનો હતો, ત્યારે ધન્યરના કરચાથી એમ થયું કે ખ્રીસ્તીએ લાંબો હાથ કરીને ઝડપથી તેની તરવાર પકડીને કહ્યું, કે “ઓ મારા કુશન, મારા પર ન હરખાઓ. હું પડી જાઉં, પણ પાછો જાડીરા.”^૧ ને તે વખત તેણે તરવારે એવી બારે ફુલ મારી કે જાણે અપાલિયનને કારી ધા લાગ્યો, તેમ તે પાછો હટ્યો. એ જોઈને ખ્રીસ્તીએ ફરી ફુલ મારી ને કહ્યું કે “જે અમારા પર પ્રેમ રાખેછે તે વડે એ બધી વાતમાં આપણે ક્તેહમંદ કરતાં ચડતા થઈએ છીએ.”^૨ ત્યારે અપાલિયન પોતાની પાંખ ફેલાવીને ઉડીગયો, ને ખ્રીસ્તીએ ફરી તેને જોયો નહિ.^૩

આ લડાઈના બધા વખતમાં જે અફસોસ તથા કણ્ણવું ખ્રીસ્તીના મનમાંથી નીકળ્યાં, ને અપાલિયને ચીસ તથા બરાડા પાડ્યા તથા રાક્ષસની પટે ઘોઘ્યો, તે સંધું જોનાર વિના ખીજ કોઈના મનમાં આવી શકે નહિ. મેં જોયું કે ખ્રીસ્તીએ એ ધારી તરવારે અપાલિયનને જખમી કીધા પેહેલાં, તે કોઈ વાર ખૂશ દેખાયો નહિ, પણ જખમી કીધા પછી તેણે મલકાઈને ઉંચું જોયું. એવી બચકર લડાઈ પેહેલાં મેં કોઈવાર જોઈ નોહોતી.

લડાઈ થઈ ચૂક્યા પછી ખ્રીસ્તીએ કહ્યું, કે “જેણે મને સિંહના મ્હોમાંથી ઉગાર્યો, ને અપાલિયનને હરાવવા સારૂ મારી સહાય કીધી, તેની સ્તુતિ હું છાંં કરીશ.” ને તેણે સ્તુતિ કરતાં એમ કહ્યું કે:—

ખાલજખૂલ વિનાશક રાજા, આ પૈસાચ તજ્જો સરદાર,
તેજ મરિા માત ઠરાવી, એને મોકલ્યો, જો, એ ઠાર.

આ તો આબ્બો શસ્ત્ર સજ્જને, રાખી મનમાં નારક નેર,
દામતો કીધો જોર કરીને, એવું તેમાં માતક ઝેર.

તેવામાં, શ્રી ખીખલ પાતે સાક્ષ કરીને કીધું જોર,
એવું કે, જે ખદ્ગ પદ્માવે, માતક નહિ, પાડી શોર.

માટે જેજ સાક્ષ કર્યું એ, પન પન ફાળે તેનું નામ;
કાળ નિરંતર તેને ગાઉં સને પ્રકારે શુદ્ધ જખાલ.

ત્યાર પછી એક જન હથિ જીવનનાં ઝાડનાં પાતરાં લઈને ખ્રીસ્તી પાસે આવ્યો. ખ્રીસ્તીએ તે લઈને લડાઈમાં વાગેલા ધા પર આંધ્યાં, ને તત્કાલ ધા ફેંકાઈ ગયા. તેણે પણ તે જગ્યાએ બેસીને રોટલી ખાધી, ને જે સીસા

થોડીએક વખત અગાઉ મળ્યા હતા, તેમાંથી તેણે પીધું, તેથી તે તાજે થયો, ને આગળ ચાલતાં તેણે પોતાના હાથમાં તરવાર પકડી ; કેમકે તેણે વિચાર્યું કે કદાચ ખીજે કોઈ દુશ્મન આવી ચડે; પણ મેદાનમાં આગળ જતાં તેને અપાલિયનથી ખીજી કાંઈ હરકત પડી નહિ.

દશમો અધ્યાય.

તે મેદાનને છેડે એક ખીજી મેદાન હતું. તે મોતની છાયાનું મેદાન કેહેવાય છે. તેમાં થઈને ખ્રીસ્તીને જવાની જરૂર હતી ; કેમકે સ્વર્ગી શહેરમાં જવાનો રસ્તો તેની વચમાંથી હતો. હવે તે મેદાન, વગર વસ્તીનું હતું. તે સંબંધી ઇમેયા નામે ભવિષ્ય કહેનાર એમ કહેછે, કે “તે અરણ્ય છે. તે ઉજડ તથા ખાડાની તથા અનાવૃષ્ટિની તથા મોતની છાયાની જમીન છે. તે જમીનમાંથી (ખ્રીસ્તી વિના ખીજે) કોઈ જતો નથી, ને ત્યાં કોઈ માણસ રહેતો નથી.” ૧

અપાલિયન સાથેની લડાઈ કરતાં અમણા ખ્રીસ્તી વધારે આપદામાં પડ્યો. એ નીચે વાંચવાથી માલમ પડશે.

પછી મેં સમણામાં જોયું, કે ખ્રીસ્તી મોતની છાયાની સીમ પર પોહોંચ્યો, એટલે ઉતાવળે પાછાં જતાં એ માણસ તેને મળ્યાં. તેઓ સારી જમીનની ખોટી ખપ્પર લાવનારના છોકરા હતા. ૨ તેઓને ખ્રીસ્તી કેહેવા લાગ્યો કે— તમે ક્યાં જાઓ છો ?

તેઓએ કહ્યું, કે પાછા જઈએ છિયે ! ને જો જીવવું કે સુખ શાતા તમને સારી લાગતી હોય, તો તમારે પણ પાછું ફરવું જોઈએ.

ખ્રીસ્તીએ કહ્યું, કે શું થયું ?

તેઓએ કહ્યું, કે અમે તમારી પદો એ માર્ગે ચાલતા હતા ; ને અમે જઈ રાક્ષા ત્યાં સુધી ગયા. અમે એટલે તો દૂર ગયા કે પાછા આવવાની જરૂર પડી ; કેમકે જો અમે થોડે આગળ ગયા હોત, તો ત્યાંની ખપ્પર તમને કેહેવા અમે જ્યાં આવી રાકત નહિ.

ખ્રીસ્તીએ કહ્યું, કે તમે શું દીઠું ?

માણસો—મીઠાની છાયાના મેદાનની પાસે અમે જઈ પોહ્યાંઆ હતા, ને આગળ જોયું અંધ જો બધાં ત્યાં છે, તેમાં અમારા પડવા અગાઉ, અમે કિસ્મતથી દીઠું. ૧
ખ્રીસ્તીએ કહ્યું, કે તમે શું દીઠું ?

માણસો—મેદાનમાં ધોર અંધકાર છે તે અમે દીઠું. ત્યાં ખાડીના જૂત, અજગર, તથા રાક્ષસને પણ જોયા; ને અતિ ઘણા કુખમાં પડેલા તથા બેડીરૂપ આકૃતે જડામ્મિલામ્મિની ચીસ તથા ખરાડા અમે સાંભળ્યા; ને તે મેદાનના ઉપર હિંમત તોડનાર ગજરાટનાં વાદળાં રહેછે, ને તે ઉપર મીઠા પણ પોતાની પાંખો ફેલાવી રાખેછે. સારારા એ છે કે તે હરેક બાબતમાં ભયંકર છે ; કેમકે ત્યાં પૂરે અંધાર આવેછે. ૨

ત્યારે ખ્રીસ્તીએ કહ્યું, કે આ રસ્તો સ્વર્ગે જવાનો નથી, એ તમારા કહ્યા ઉપરથી જણાવું નથી. ૩

માણસો—એ જવાનો તમારો રસ્તો હોય, પણ અમને તે પસંદ આવતો નથી. પછી તેઓ જૂદા પડ્યા, ને ખ્રીસ્તી પોતાને રસ્તે ચાલ્યો, ને રજા કોઈ તેના પર હુમલા કરે, માટે તેણે પોતાના હાથમાં તરવાર રાખી.

ત્યારે મેં સમણામાં જોયું, કે આખા મેદાનની જમણી બાજુ પર એક ઘણી જડી ખાડી હતી. સંધા જીવમાં આંધળાએ આંધળાએ તેમાં લઈ ગયા, ને બેઠું ત્યાં નારા પામ્યા. વખી ડાખી ગમ એક ભયંકર કળણ હતું. તેમાં જો ભણા માણસ પણ પડી જાય, તો ત્યાં તેને પગે મુકવાને તળિયું લાગતું નથી. તે કળણમાં દાઉદ રાજ એક વાર પડી ગયો, ને જો સમર્થ છે તેણે જો તેને કહાડ્યો ન હોત, તો બેરાક તે ત્યાં ગુંગળાઈને મરી જાત. ૪

તે જગ્યામાં પણ રસ્તો બહુ સાંકડો હતો ; તેથી ભણા ખ્રીસ્તીને ચાલવામાં બહુ હરકત પડતી હતી ; કેમકે જ્યારે અંધારામાં એક બાજુએ ખાડીમાં ન પડે માટે હોશિયારી રાખી, ત્યારે બીજી બજુએ તે કાદવમાં પડવા લાગે. કાદવમાં પડવાથી હોશિયાર રહ્યો, ત્યારે અપરદારી ન રાખત તો ખાડીમાં પડત. એ પ્રમાણે તે આસ્થા, ને ત્યાં મેં તેને ઘણા અફસોસ કરતાં સાંભળ્યો ;

૧—ગીત ૪૪; ૧૯. તથા ૧૦૭; ૧૦.

૨—અયુજ ૩; ૫. તથા ૧૦; ૨૨.

૩—ગીત ૪૪; ૧૮, ૧૯. યર. ૨; ૬.

૪—ગીત ૬૬; ૧૪.

કેમકે ઉપર લખેલા ભય ઉપરાંત અંધારું ચ્મિયું તો થયું કે હું મારો પગ ક્યાં ને શા પર મૂકું ચ્મિ તેને સ્પર્શતું નોહતું.

મેં જોયું કે આ મેદાનની વચમાં રસ્તાની પાસે નરકનું મ્હે છે. તે જોઈને ખ્રીસ્તીએ વિચાર્યું કે હવે હું શું કરું. કોઈ કોઈ વાર ભડકાં, ધુંમોડો, તતડીઆ, તથા ભયંકર અવાજ ચ્મિવા તો નીકળતા હતા, (તે બધી ચીજ અપાલિયનની પેઠે ખ્રીસ્તીની તરવારથી ખીધી નહિ), કે તેને પોતાની તરવાર મીઆનમાં ધાલવી પડી; પણ નિરંતર પ્રાર્થના નામે ખીજું હથિયાર તે કામમાં લાગ્યો. ૧ ને તેની ખૂમ મારા સાંભળ્યામાં આવી, કે “ચ્મિ પ્રભુ, હું તારી વિનંતિ કરું છું, કે મારા જીવનું રક્ષણ કર.” ૨ ચ્મિમ ધણીવાર સુધી તે ચાલ્યો ગયો. પણ તેની તરફ ભડકાં આવતાં હતાં, ને તેણે રોકે ભરેલા શબ્દ તથા જતા આવતાનો ચ્મિવા તો ગરબડાટ સાંભળ્યો, કે ધણીવાર તેણે ધાર્યું કે તેચ્મિથી મારા કકડે કકડા થઈ જશે, અથવા રસ્તાના કાદવની પેઠે ખુંદાઈ જઈશિ. ધણા ગાઉ સુધી ચાલતાં તેણે ધણી ખીહામણી ચીસ ને મોટો ભયંકર શોર સાંભળ્યો. પછી તેને ચ્મિયું માલુમ પડ્યું કે ભૂતોનું ટોળું સામાથી મારી પાસે આવેછે. ત્યારે તે જાભો રહ્યો ને વિચારવા લાગ્યો કે મારે શું કરવું સાહે છે. કોઈ વાર તેના મનમાં પાછા જવાનું આવ્યું, ત્યારે તેણે વિચાર્યું કે મેદાનને અર્ધે રસ્તે આવી પોહોંચ્યો હોઈશિ, ને વળી મેં ધણી આફતો પર ક્રીત ક્રીધી, ને પાછા જવાનો ભય આગળ જવાના ભય કરતાં કદાસ વત્તો થશે. મોટે તેણે આગળ જવાનું ઠેરવ્યું. હવે ભૂતોનું ટોળું પાસે આવતું હતું, પણ ન્યારે તે છેક નજદીક આવી પેહોંચ્યું, ત્યારે તેણે ધણે મોટે ધોટે ખૂમ પાડી, કે “પ્રભુ ધ્વજરના સામર્થ્યથી હું ચાલ્યો જઈશિ.” તેથી તેચ્મિ હટયા ને પાસે આવ્યા નહિ.

હવે હ્યાં ચ્મિક વાત કેહવાની છે, ચ્મિટલે ખ્રીસ્તી ચ્મિવા ગભરાયો હતો, કે તે પોતાના ધોટો ચ્મિજાળી શકતો નોહોતો. ચ્મિ ઉપરથી મને જણાયું કે બળતી પ્પાડી આગળ તે પોહોંચ્યો ચ્મિટલે દુષ્ટોમાંનો ચ્મિક તેની પછવાડે આવીને ધીમે ધીમે મહા દુર્ભાષણ કરવા લાગ્યો. ખ્રીસ્તીએ ધાર્યું કે તે દુર્ભાષણ મારા મનમાંથી નીકળ્યું; તે કારણથી પેહેલાં કરતાં તે વત્તો કષ્ટિત થયો, કે જેના પર મેં પેહેલાં પ્રેમ ક્રીધો તેનું અમણા દુર્ભાષણ ક્રીધું. જો બની શકત તો તે ચ્મિમ કરત નહિ, પણ પોતાના કાન અંધ કરવાનો તથા દુર્ભાષણ ક્યાંથી નીકળ્યું ચ્મિ જાણવાનો તેને હોશ નોહોતો.

એવા દિલાસા વગરના હાલમાં શ્રીસ્તી કેટલીએક વાર સુધી ચાલ્યો ગયો. પછી તેણે આગળ જતાં એક માણસને એવું કેહેતાં સાંભળ્યો કે મોતની છાયાના મિદાનમાંથી હું ચાલ્યો જાઉં, તો પણ હું કરાથી બિહીરા નહિ; કેમકે તું મારી સાથે છે. ૧ એ સાંભળીને તે હરખાયો, કારણ કે—

૧. તેને ભાસ્યું, કે મારા જોવા ધર્મચર્યા બિહીનાર કોઈએક તે મિદાનમાં છે.

૨. વળી અંધકારમાં તથા વિપતમાં તે માણસ ચાલતો હતો; તો પણ ધર્મચર તેની સાથે હતો, ને શ્રીસ્તીએ ધાર્યું, કે ધર્મચર તેની સાથે છે, તો મારી સાથે પણ હશે. તો પણ આ જગ્યાની અડચણને લીધે તે મને માલમ પડતો નથી. ૨

૩. તેણે એવી ઉમિદ રાખી, કે જો હું તેની પાસે જઈશ તો મને તેનો સંગાય થશે. પછી જતાં જતાં આગળનાને તેણે ખૂમ પાડી; પણ તેને કાંઈ જવાપ દેવા સૂઝ્યો નહિ; કેમકે તે પણ ધારતો હતો, કે હું હાં એકલા છું. થોડીવાર પછી પોણા ફાટવા આવ્યો ત્યારે શ્રીસ્તીએ કહ્યું, કે “મોતની છાયાને બદલીને તેણે સવાર કાઢી.” ૩

સવાર થઈ એટલે તેણે પાછળ જોયું. તે પાછો જવા ચાહતો હતો એમ નહિ, પણ રત્ન જે બચમાંથી તે આવ્યો તે દિવસના અજવાળાએ જોવા સાફ તેણે પાછું જોયું. હવે જે ખાડી એક બાજુ પર હતી, ને જે કળણ બીજી બાજુ પર હતું, ને રસ્તો કેવા સાંકડો હતો, તે સંકુ તેણે જોયું. વળી ખાડીનાં બૂત, અજગર, તથા રાક્ષસ તેણે જોયાં; પણ તેઓ દૂર હતાં, કેમકે પોણા ફાટ્યા પછી તેઓ તેની પાસે આવ્યા નહિ. તો પણ આ લેખ પ્રમાણે તેઓ તેને દેખાયાં કે “તે અંધકારમાંથી હુંડી વાતો બતાવે છે ને મોતની છાયાને અજવાળામાં દેખાડે છે.” ૪

તે વગર વસ્તીના બચથી શ્રીસ્તીનો બચાવ થયો, માટે તેણે ધર્મચરની ધણી સ્તુતિ કાઢી. તે બચથી શ્રીસ્તી પેટેલાં બહુ બીધા ખરો, પણ અમણા દહાડાના અજવાળાથી તે ખુલ્લું માલમ પડ્યું. હવે સુરજનો ઉદય થયો એ પણ શ્રીસ્તી પર કૃપા થઈ; કેમકે મોતની છાયાના મિદાનના રસ્તામાંથી તે આવ્યો. તે બચકર હતો ખરો, પણ તે કરતાં બાકીનો રસ્તો વત્તા બચકર હતો; કેમકે જ્યાં તે અમણાં હતો ત્યાંથી તે મિદાનના છેડા સુધી આગે રસ્તે હરેક તરેહના ફસાવવાનાં

યંત્ર તથા ખાડી, ચોર, ખાડા, ખોખાણુ, તથા કુરાડા ચ્ચેટલાં હતાં કે જે આગલા રસ્તાની પંઠે રાત્રે ચાલત, ને તેના ચ્ચેક જીવને ઢાકણે હજાર જીવ હેત, તે પછુ તે નાશ પામત ચ્ચેમ સંભવછે. પણ સુરજ ઉગ્યો હતો માટે તેણે કહ્યું, કે “તેના દીવા મારા માથા પર પ્રકાશછે ને તેના અજવાળાચ્ચે હું અંધારામાંથી જાઉંછું.” ૧

ચ્ચે અજવાળાચ્ચે કરીને તે મેદાનને છેડે પોહોંચ્યો. હવે સમણામાં મેં જોયું કે મુસાફર આ રસ્તે પેહલાં ગયા હતા. તેચ્ચેનાં ઘોહી, હાડકાં, રાખ, તથા કકડા કીધેલાં શરીરો મેદાનને છેડે પડ્યાં હતાં. તેનું કારણ શું હશે ચ્ચે સંબંધી હું વિચાર કરતો હતો, ચ્ચેટલે થોડે આગળ મેં ચ્ચેક ગુફા જોઈ. તેમાં પોપ તથા પેગાંન નામના બે દૈત પેહલાં રહેતા હતા. ને જે માણસનાં હાડકાં, ઘોહી, રાખ વગેરે ત્યાં પડ્યાં હતાં, તેચ્ચે તે દૈતના સામર્થ્ય તથા જીલમથી નિર્દયપણાચ્ચે માર્યા ગયા હતા. ચ્ચે જગ્યા આગળ જગ્યાથી ખ્રીસ્તીને ધણો ભય નોહતો, તેથી મને અચ્ચેરત લાગ્યું; પણ પછી મેં સાંભળ્યું કે પેગાંન તો ધણા દાહાડા થયા મરૂંગયો, ને ખીજે અમણાં જીવતો છે ખરો; પણ તેના ધડપણને લીધે તથા જીવાનીમાં તેના ધાયલ થયોને લીધે, તેનું શરીર ચ્ચેવું નખડું તથા અકડી ગયું છે કે પોતાની ગુફાના મ્હે પર બેસી રહેછે, ને જે મુસાફર ત્યાં થઈને જાયછે તેઓને ગુફાના ન કરી શક્યાને લીધે તેઓ પર તે દાંત પીસવા તથા આંગળી કડવા કરતાં ખીજું કાંઈ કરી શકતો નથી.

મેં જોયું કે ખ્રીસ્તી ચાહ્યો ગયો, પણ ગુફાના મ્હે પર ધરડો માણસ બેઠેલો જોયાથી તે ગભરાયો; ને ખસુશા જ્યારે દૈતે (તેની પછુવાડે જવાની શક્તિ ન છુતાં) કહ્યું કે તમારામાંના ખીજા બાળી નંખાશે નહિ, ત્યાં સુધી તમે સુધરશો નહિ. ત્યારે પણ તેણે કાંઈ કહ્યું નહિ, ને હિંમત પકડીને આગળ જતાં તેને કાંઈ ગુફાના પોહોંચ્યું નહિ ત્યારે તેણે ગાયું કે —

અધપધ! અધપધ! આ જુઓને, અદ્ભુત નવી વાત!
 કે આ જાળને ઢાકણે હું રક્ષાયો સાક્ષાત.
 હું પાતે તો જાજી ધએજો, પોપ નરકનો દાસ;
 માટે હું તો કહિંથી રાખત બધી જવાની આશ!
 ખાડા કાંદા પણ મજ પંથે, જાળ ધણી ને પાસ,
 રાત તણું પણ અંધક જારિ, વિધવિધ ભયપોપાસ;

११५ हेत.

४० ५६.

નારક રાજના પથ દૂતો અધિગમ તે દાગ.
તેમાં રક્ષા જોયે કીધી પન પન નેનું નામ.

મન જોવા તો નિર્ભય, નાનો, અથલાવડ, ને ઘન,
મનને પકડી પાડે માટે કુદ થયા બહુ લીન :

પથ તેમાં હું રક્ષણ પામી, ઘૂંટણે હું સાક્ષાત ;
માટે, તાતા, પન પન હોજી, તાજ પરે શિર, નાય.

અગિયારમો અધ્યાય.

ખ્રીસ્તી રસ્તે ચાલતાં ચાલતાં એક ઉંચી જગ્યા પાસે પોહોંચ્યો. તે ઉંચી જગ્યા એ વાસ્તે કીધી હતી કે મુસાફરની નજર દૂર પોહોંચી શકે. તે જગ્યા પર જઈને ખ્રીસ્તીએ જોયું, તો વિશ્વાસુ નામે મુસાફર જતો તેની નજરે પડ્યો. ત્યારે ખ્રીસ્તીએ ખૂમ પાડી કે “એ વડેમાયું, એ વડેમાયું, જીભા રહો; આપણુ સાથે જઈયે”. એ સાંભળીને વિશ્વાસુએ પાછું ફરીને જોયું. ત્યારે ખ્રીસ્તીએ ફરી ખૂમ પાડી કે “હું તમારી પાસે આવું ત્યાં સુધી જીભા રહો.” પણ વિશ્વાસુએ જવાબ દીધો કે “ના, હું જીવન શોધું છું, ને મારા પર વેર લેનાર મારી પછવાડે છે.” તે ખ્રીસ્તીને કાંઈ માફ લાગ્યું. માટે જોરથી દોડીને તે વિશ્વાસુને પછવાડે મૂક્યો, એવી રીતે આગલો પાછળ પડ્યો. ત્યારે ખ્રીસ્તી ગર્વયુક્ત થઈ મલકાવા લાગ્યો, કેમકે પોતાના ભાઈ કરતાં તે આગળ નીકળ્યો. પણ પોતે રસ્તા સંબંધી સાવધાન ન રહ્યાથી ઠોકર ખાઈને પડી ગયો. ને વિશ્વાસુની મદદ વિના તે પછેા બીડી શકતો નહોતો.

ત્યારે સમણામાં મેં જોયું, કે તેઓ માહોમાહે પ્રેમ રાખીને આગળ ચાલ્યા, ને તેઓની મુસાફરીમાં જે જે બન્યું હતું તે સંબંધી વાતચિત કીધી. ખ્રીસ્તીએ એમ કહેવા માંડ્યું કે —

• એ મારા પ્રતિષ્ઠિત તથા વહાલા ભાઈ વિશ્વાસુ, તમારી પાસે હું આવી પોહોંચ્યો, ને ઈશ્વરે આપણને એવો મળતો સ્વભાવ આપ્યો કે આપણે સંગાથે આ રસ્તામાં જઈયે, એ સારું હું ધણું ખુશ થયો.

વિશ્વાસુ—મારા વહાલા મિત્ર, આપણા શહેરમાંથીજ મેં તમારી સાથે આવવાનું ધાર્યું; પણ તમે મારા કરતાં આગળ નીકળ્યા, વાસ્તે મારે હાં સુધી એકલા આવવું પડ્યું.

ખ્રીસ્તી—મારા નીકળ્યા પછી તમે કેટલા દહાડા નારાયનાર રોહરમાં રહ્યા?

વિશ્વા.—હું રહી શક્યો ત્યાં સુધી; કેમકે તમારા ગયા પછી મ્મિ વાત જાન્યો આવી હતી, કે આપણું રોહર આકાશથી પડનાર અગ્નિમ્મિ વેહેલું બળી જશે.

ખ્રીસ્તી—તમારા પડોશીમ્મિ મ્મિ પ્રમાણે કહ્યું શું?

વિશ્વા.—હા; કેટલીમ્મિક વાર સુધી હરેક માણસને મ્હેડે તેજ વાત આ-
બતી હતી.

ખ્રીસ્તી—તમારા વિના કોઈ ખ્રીજે તે બયમાંથી નાસવા નીકળ્યો નહિ શું?

વિશ્વા.—લોકે તે સંબંધી ઘણી વાતચિત કીધી ખરી; પણ હું જાણું છું કે તેમ્મિમ્મિ ખરેખરે માન્યું નહિ. કેમકે જ્યારે તે વાત પૂર આવી, ત્યારે કેટલામ્મિકે તમારી મુસાફરી વિષે કહ્યું કે તે કેવળ વિપતનો માર્ગ છે, ને તેમ્મિ તે પર તથા તમારા પર તિરસ્કારની વાત જોડ્યા. પણ ત્યારે કોઈ વાર મને ખાતરી હતી, ને અમણાં પણ છે કે આકાશથી પડનાર અગ્નિમ્મિ તથા ગંધકે આપણા રોહરનો નાશ થશે, માટે હું તેમાંથી નીકળી નાંઠો.

ખ્રીસ્તી—આપણા પડોશી મંચળ સંબંધી તમે કંઈ સાંભળ્યું?

વિશ્વા.—હા, ખ્રીસ્તી, મેં સાંભળ્યું કે નિરાશ કળણ સુધી તે તમારી સાથે આવ્યો. કેટલામ્મિકે કહ્યું કે તે તેમાં પડી ગયો, પણ તેણે છાનું રાખવા આજુ-
હું જાણું છું કે તે તેવી જાતના કાદવથી બહુ ખરડાયો.

ખ્રીસ્તી—તેના પડોશીમ્મિમ્મિ તેને શું કહ્યું?

વિશ્વા.—તેના પાછા આવવાથી બધી જાતના લોકમાં તેની બહુ મસ્કરી થાય છે. કેટલામ્મિક ખીજવે છે ને તેને વખોડે છે. ઘણાજ થોડા તેને કામ પર રાખે છે. રોહરમાંથી નીકળ્યા પેહેલાંના હાલ કરતાં અમણાં તેના હાલ સાતગણી ખરાબ છે.

ખ્રીસ્તી—જે માર્ગથી તે પાછો ફર્યો તે તેમ્મિ વખોડે છે, તો તેના પર વેર રાખવાનું શું કારણ હશે?

વિશ્વા.—લોક કેહે છે, કે “મ્મિને ફાંસી દા. તે ફરી જનાર છે, ને પોતાના માનેલા મત પ્રમાણે ચાલ્યો નહિ.” હું ધારું છું કે તે માર્ગથી પાછો ફર્યો, માટે ઈશ્વરે તેના દુશ્મનોને ઉસ્કેર્યા કે તેમ્મિ તેને હસે ને તેની કેહેવત ચાલે. ૧

ખ્રીસ્તી—તમારા નીકળ્યા પેહેલાં તમે કોઈવાર તેની સાથે વાતચિત કીધી નહિ શું ?

વિશ્વા—એક વાર હું તેને રસ્તામાં મળ્યો, પણ ખરિયાણા પડીને તે ખીજી ગમ ગયો, માટે મેં તેને કંઈક કહ્યું નહિ.

ખ્રીસ્તી—હું નીકળ્યો ત્યારે તે માથુસ પર મારી ઉમેદ હતી, પણ અમણાં હું ખીડુંકું કે શહેરના નારાની સાથે તેના નારા થયો. કેમકે આ ખ્રી કેહેવત પ્રમાણે તેને થયું કે “કુતરો પોતાના એકેલા પર પાછો જાય છે, ને ધોઝીલી બુંડણ પાછી કાઢવામાં આજોટવા જાય છે.” ૧

વિશ્વા.—મને પણ એવી ખીક છે, પણ જે થવાનું તેને કોણ અટકાવી શકે ?

ખ્રીસ્તીએ કહ્યું કે વાર, પંડાશી વિચારસુ, હવે તેના સંબંધીની વાત મૂકીને આપણા સંબંધીની વાત કહાડીએ. રસ્તે તમને શું શું થયું તે કોહો; કેમકે તમને કાંઈ વિરોધ ન થયું હોય એ અસંભવિત છે.

વિશ્વા.—જે કળણમાં તમે પડ્યા તેમાં પડવાથી હું બચ્યો, ને નુકસાન લાગ્યા વિના હું દરવાજે પોહોંચ્યો; પણ વ્યભિચાર નામે એકે મને નુકસાન પોહોંચાડવાનું કીધું.

ખ્રીસ્તી—બહુ સારું થયું કે તમે તેના ફાંદાથી ઉગર્યા. હુસક જીવની હાની યાવ એવી કરડી હાલતમાં પડ્યો, પણ તમારી પહે તે પણ બચી નીકળ્યો. ૨ વાર પણ તેણે તમને શું કીધું.

વિશ્વા.—તે સંબંધી તમે કાંઈ એક જાણો છો, નહિ તો તે કેવી રીતે જવાની ભાષા બોલે છે એ તમારા સમજ્યામાં આવે નહિ. તેણે મને પોતાની સાથે પાછા ફેરવવાનું બહુ યત્ન કીધું, ને હરેક પ્રકારનાં સુખ આપવાનું વચન આપ્યું.

ખ્રીસ્તી—ના ના, નિરપરાધી અંતઃકરણનું સુખ આપવાનું વચન તેણે આપ્યું નહિ.

વિશ્વા.—હું બધાં સંસારી તથા દૈહિક સુખ સંબંધી કહું છું, એ તમે જાણો છો.

ખ્રીસ્તી.—તેથી તમે બચી નીકળ્યા માટે ઈશ્વરની સ્તુતિ કરો. જેના પર ઈશ્વર કંટાળે છે, તે વ્યભિચારના પાડામાં પડશે. ૩

વિશ્વા.—હું પૂરો બચી નીકળ્યો, એ મને નિએ માલુમ નથી.

ખીસ્તી—હું બહુધું કે તેની ઈચ્છા પ્રમાણે ચાલવાની તમારી મરજી નોતી.

વિરવા.—ના, મને અયુક્તતા લાગી અટલા સુધી નહિ, કેમકે અંક જૂના ધર્મ મેં જોયો હતો, તે મને વાદ આપ્યો, અંકે “તેનાં ડગલાં નરકને વળગે છે.” ૧ તેના સ્વરૂપથી હું માહ ન પામું, અંક સાથે મેં મારી આંખો મીચી. ૨ ત્યારે તેણે મારી નિંદા કીધી, ને હું મારે રસ્તે ચાલ્યો ગયો.

ખીસ્તી—તમારે આપતાં તમારા પર કોઈ અંક હુમલો કીધો નહિ થું ?

વિરવા.—હું કુદરત પાછાડતી હોઉં પોતાં અંક, અંકે મને અંક બહુ ધરડો માણસ મળ્યો. તેણે મને પૂછ્યું, કે તમે કોણ છો, ને ક્યાં જવાના છો ? મેં તેને કહ્યું કે હું યુસુફર છું, ને સ્વર્ગી શહેરમાં જાઉં છું. ત્યારે તેણે કહ્યું કે વિશ્વાસુ જ્યાં તમે દેખાયા છો. જો પગાર હું તમને આપું તે કમળ કરીને તમે મારે ત્યાં રહેશો થું ? ત્યારે મેં તેનું નામ કામ પૂછ્યું. તેણે કહ્યું કે મારું નામ પેહેલા આદમ છે, ને કપટ નામ શહેરમાં હું રહું છું. ૩ પછી મેં પૂછ્યું કે તમારું કામ શું છે, ને શો પગાર આપશો ? તેણે કહ્યું કે વિષ વિષ સુખ બિાગ અંજ મારાં કામ છે ; ને તમે મારા વારસ થશો અંક તમારો પગાર છે. વળી મેં પૂછ્યું કે તમારા ધરમાં શું છે, ને બીજા ચાકર કેટલા છે ? ત્યારે તેણે કહ્યું કે મારા ધરમાં આખી દુનિયાની ન્યામત છે, ને મારા ચાકરો મારાથી પેદા થયા છે. પછી મેં તેને પૂછ્યું કે તમારે કેટલાં છોકરાં છે ? તેણે કહ્યું કે મારે અંકલી ત્રણ દીકરી છે. તેઓનાં નામ દેહવિષય, નેત્રવિષય, ને જીવાભિમાનવિષય છે. ૪ ને તમારી ખૂશી હોય, તો તમે તેઓની સાથે પરજાઓ. પછી મેં પૂછ્યું કે તમે મને ક્યાં સુધી રાખશો ? તેણે જવાબ દીધો, કે હું જીવું ત્યાં સુધી.

ખીસ્તી—વાર, આખરે તમારા બેમાં થું ઠર્યું ?

વિરવા.—તેની વાત સાચી લાગી, માટે પેહેલાં તો તેની સાથે જવાની મારી કાંઈ અંક મરજી થઈ ; પણ વાતચિત કરતાં તેના કપાળ પર મેં અંક લખેલું જોયું, કે “ધરડા માણસને તેનાં કામ સમિત મુકી દો.”

ખીસ્તી—પછી થું થયું ?

વિશ્વા.—પછી મારા મનમાં જોરથી જીઠી આબુનું, કે તે સારી સારી વાત કહે, ને ખુસામત કરે, પણ ઘેર લઈ જઈને મને ગુલામી કરવા સારૂ વેચી નાખશે ; મારે મેં કહ્યું, કે તમે વાત ન કરો, કેમકે તમારા ધરના પારણા પાસે પણ હું આવીશ નહિ. ત્યારે તેણે મારી નિંદા કરીને કહ્યું, કે તમારા રસ્તાથી તમને કંટાળો લાગે એ સારૂ હું તમારી પછવાડે કોઈને માકલીશ. પછી તેની પાસેથી હું જવા લાગ્યો, એટલે તેણે મારું અંગ પકડીને મને એવા જોરથી આવકો માર્યો કે જાણે મારા શરીરનો ભાગ તોડી લીધો એમ મને લાગ્યું. તેથી મેં એવી ખૂમ પાડી, કે “ઓ આપદામાં પડેલા માણસ.” ૧ પછી હું પાહાડ પર ચડ્યો.

હું પાહાડને અડધે રસ્તે ગયો ત્યારે પાછો ફરીને એક માણસ પવનને વેગે આવતો મેં જોયો, ને ન્યાં કુંજ છે તેની પાસે તે મને આવી મળ્યો.

ખ્રીસ્તી.—ત્યાં હું યાક ખાવા સારૂ ખેડો, ને મને જીલ્લો આવવા લાગી, એટલે આ વાળેલો લખોટો મારી ફેંટમાંથી નીકળી પડ્યો.

વિશ્વા.—સારા ભાઈ, મારી વાત પૂરી સાંભળો. તે માણસ મને આવી મળ્યો. બેલવાલાગતાંજ તેણે મને તરત માર્યો. એમ કરીને મને પાડી નાખ્યો ને મુએલાની પેઠે હું પડ્યો. પણ જ્યારે મને હોશ આવ્યો ત્યારે મેં પૂછ્યું, કે તમે મને કેમ પાડી નાખ્યો ? તેણે કહ્યું, કે તમે પેહેલાં આદમની તરફ તમારા મનમાં ગુમ ફરવાનું કાકું. એ કેહેતાંજ તેણે મારી છાતીમાં એવા ગુસ્સો માર્યો કે હું ચતોપાટ પડી ગયો, ને પેહેલાંની પેઠે તેના પગ આગળ હું મુએલા સરખો પડ્યો. હું ફરી સાવચિત થયો ત્યારે મેં કહ્યું, કે મારા પર દયા કરો. પણ તેણે કહ્યું, કે તમારા પર દયા હું કેમ કરું ? ને ફરી તેણે મને પાડી નાખ્યો, ત્યારે મારી પાસેથી જનાર એક જાણે તેને વારચો નહિ હોત તો ખેરાક મારો પ્રાણ લેત.

ખ્રીસ્તી.—તેને વારચો તે કોણ હતો ?

વિશ્વા.—પેહેલાં તો મેં તેને એાળખ્યો નહિ, પણ તે જતો હતો ત્યારે તેના હાથ તથા ખાજી પર મેં જખમ જોયા. તેથી મને માલમ પડ્યું, કે તે આપણો પ્રભુ છે. પછી હું પાહાડ પર ચડ્યો.

ખ્રીસ્તી.—જે માણસ તમને આવી મળ્યો, તે મૂસા હતો. જે તેના નિયમ શાસ્ત્રનું ઉદ્ધેધન કરેછે, તેઓને સજા દીધા વિના તે મૂકી દેતો નથી, ને તેને તેઓ પર દયા પણ આપતી નથી.

વિશ્વા.—ને હું સારીપઠે જાણું છું, કેમકે પેહેલાં હું તેને મળ્યો હતો. નિર્ભયથી હું મારા ધરમાં રહેતો હતો ત્યારે તેણે મારી પાસે આવીને કહ્યું, કે જો તમે હ્યાં રહેશો, તો તમારા ધરને હું ખાળી નાંખીશ.

ખ્રીસ્તી.—જે પાહાડ પર મૂસા તમને મળ્યો, તેના મથાળા પર એક ધર છે, તે તમે જોયું નહિ થું ?

વિશ્વા.—હા; ને સિંહ પણ મારા ત્યાં પોહ્યાંઆ અગાજી મેં જોયા; પણ અપેાર થયા હતા, માટે હું જાણું છું કે સિંહ ઉંમેલા હતા; ને દાહાડો હતો માટે હું દરવાન પાસેથી જઈને પાહાડ પરથી ઉતર્યો.

ખ્રીસ્તી.—તેણે તમને પાસેથી જતાં જોયા એ તેણે મને કહ્યું; પણ જો તમે ધરમાં આવત, તો સાઈં થાત. કેમકે ત્યાંના ઘોઠો એવી દુર્લભ વસ્તુ તમને ખતાવત કે જીવતા સુધી તમે વીસરત નહિ. પણ મને કહો મેદાનમાં તમને કોઈ મળ્યો નહિ થું ?

વિશ્વા.—હા, અસંતોષ નામિ એક માણસ મને મળ્યો. તેણે મને પાછો પોતાની સાથે તેડી લઈજવા સાફ સમજાવ્યો, ને તેણે કારણ ખતાવ્યું કે તે મેદાન આખરે વગરનું છે. વળી તેણે મને કહ્યું કે જો તમે બેવકુફીથી આ મેદાનમાં આગળ જશો, તો તમારા બધા મિત્રો એટલે અભિમાન, મગરૂરી, ખુદ પસંદી, સંસારી મહિમા, વગેરે બહુ નાખૂશ થશે.

ખ્રીસ્તી.—વાર તમે તેને શો જવાબ દીધો ?

વિશ્વા.—મેં તેને કહ્યું, કે જે લોક સંબંધી તમે કોહો છો, તેઓ દૈહિક વિષે મારાં સગાં છે ખરાં; પણ જ્યારથી હું મુસાફરી કરવા નીકળ્યો ત્યારથી તેઓએ મને મૂકી દીધા; ને મેં પણ તેઓનો ત્યાગ કીધો. તેથી અમણાં મને એવું થાય છે, કે જાણે તેઓ કદી મારાં સગાં નોહોતાં. વળી મેં કહ્યું કે મેદાન સંબંધી તમે મૂંઝે ઉલટું કહ્યું; કેમકે “આખરની પેહેલાં નક્કતા છે; ને પડ્યા પેહેલાં મગરૂરી

છે." માટે તમે જે પ્રેમ જોગ ગણોછો, તેને હું પસંદ કરતો નથી, પણ જેને પરમ બુદ્ધિવાન આપણે ગણીએ, તે પામવા સાર આ મેદાનમાંથી જવું મને ગમીએ.

ખ્રીસ્તી—તે મેદાનમાં તમને કાંઈ ખીજું મળ્યું શું ?

વિશ્વા.—હા : મને શરમ મળ્યો. પણ તેનું નામ તેને નાલાયક છે. જે માણસો મુસાફરીમાં મને મળ્યાં તેઓમાંના કોઈનું નામ એવું નાલાયક નોહોતું, થોડા સવાલ જવાબ વગેરે કીધા પછી, ખીજા લોક ચૂપ રહેતા હતા; પણ એ નિર્લજ્જ શરમે કાંઈ પણ ચૂપ રહેવા આહું નહિ.

ખ્રીસ્તી—કેમ; તેણે તમને શું કહ્યું ?

વિશ્વા.—તેણે ધર્મ પર આધ કાઢાડ્યો. તેણે કહ્યું કે ધર્મ પર મન લગાડવું હલકું, નીચું, તથા નાલાયક કામ છે. નામ મન રાખવું માણસને લાયક નથી, ને જે માણસ પોતાની વાત તથા ચાલ પર એવો સાવધાન રહે, કે છાતીવાળા માણસની પેઠે તે સ્વતંત્રપણાની ડીંગ નહિ મારે, તો લોકમાં તેની મશ્કરી થશે. વળી તેણે એવો દોષ કાઢાડ્યો, કે રાક્ષિતવાન, દોલતવાન, તથા બુદ્ધિવાનોમાંના થોડાએકે તમારો મત કબૂલ કીધો; ને તેઓ ખીજના સમજાવ્યાથી મૂર્ખ થયા પેહેલાં, તથા જે સંબંધીની ખબર કોઈને માલમ નથી તે પામવા સાર હાથમાંનું ખૂશીથી મૂકી દેવા પેહેલાં, તેઓએ એવો મત કબૂલ કીધો નહિ.^૧ વળી તેણે ખીજે દોષ કાઢાડ્યો, કે મુસાફર ઘણું કરીને પોતાના જીવતી વખતમાં હલકા, નીચા, તથા દુરવસ્થામાંના છે, ને સૃષ્ટિની વિદ્યા સંબંધી અજાણ્યા તથા બેઅકલ છે. ને ખીજા ઘણી બાબત સંબંધી તેણે એવી એવી વાત કહી, એટલે ધર્મના બોધ સાંભળતી વખત, શોક તથા હાથ હાથ કરતાં બેસવું, ને પાછા ઘેર અફસોસ કરતાં ને કણુતાં જવું, એ શરમનું કામ છે. વળી તેણે કહ્યું કે પડોશી પાસે ન્હાના અપરાધની માફ માગવી, ને કોઈની પાસેથી લીધેલું પાછું આપવું, એ પણ શરમનાં કામ છે. વળી તે માટા લોકના અપરાધ કશામાં ગણતો નોહોતો, ને તેણે કહ્યું કે માટા લોકના ન્હાના અપરાધને લીધે ધર્મી તેઓથી દૂર રહેછે, પણ જે ધર્મમાંના નીચા લોક છે, તેઓને તે કબૂલ કરેછે, ને માન આપેછે એમાં શરમ નથી શું.

ખ્રીસ્તી—ત્યારે તમે તેને શું કહ્યું ?

વિચારવા.---પેહેલાં તેને કાંઈ કેહેવું મને જાણ્યું નહિ, ને મારા મ્હો પર લાછીને, બેસ આભ્યા. હા, એ રામથી એમ થયું. ને મને કાંઈ કરવું જાણ્યું નોહોતું; પણ એતે મેં એમ વિચારવા માંડ્યું, કે “માણસોમાં જે સાહે ગણાયછે, તેને ઈશ્વર કંટાળવા બેગ ગણેછે.” ૧ વળી મેં એમ વિચાર્યું, કે માણસ કેવાં છે એ સંબંધી રામ મને કેહેછે; પણ ઈશ્વર તથા ઈશ્વરની વાત સંબંધી તે મને કાંઈ કેહેતો નથી. વળી મેં ધાર્યું, કે ઈસાકને દહોડે છાતીવાળાના કહ્યા પ્રમાણે આપણું મોત અથવા જીવન ઈશ્વરે નહિ; પણ પરાતપરનાં બુદ્ધિ તથા ધારા પ્રમાણે ઈશ્વરે. માટે મેં ધાર્યું કે જેને ઈશ્વર સાહે કેહેછે, તેના ઉલટા આખી દુનિયાના લોક થાય, તો પણ તે સાહે છે. ઈશ્વર તો પોતાના ધર્મ પર પ્રસન્નતા રાખેછે, ને નમ્ર મનવાળા ઈશ્વરને પસંદ આવેછે, ને જે મૂર્ખ ગણાયછે તે સ્વર્ગના રાજને સાહે મહા બુદ્ધિવાન છે. ને આ દુનિયામાં જે સહુથી મ્હોટું માણસ છે તે જે ખ્રીસ્ત પર દ્વેષ રાખે તો તે કરતાં, ખ્રીસ્ત ઉપર પ્રેમ કરનાર માણસ, ગમે-તેવા ગરીબ હોય, તો પણ દાલતમંદ છે. એવું જાણીને મેં કહ્યું કે રામ, જાતું મારા તારણનો દુશ્મન છે. શું મારા પ્રભુ રાજ કરતાં હું તને કામૂલ કરું? ને જે કરું, તો તે આવે ત્યારે તેની સાચું મજથી કેમ જોવાય? ૨ જે અમણાં તેના માર્ગથી તથા સેવકથી હું રામભાઈ, તો તેનો આશીર્વાદ મને કેમ મળે? એ રામ તો નિર્લજ્જ, દુષ્ટ છે. મેં તેને બલાત્કારે મારી પાસેથી ખસેડ્યો. પણ તે ધણીવાર મારી પાસે આવતો, ને ધીમે રહી મારા કાનમાં ધર્મોના નાના વાંક સંબંધી વાત કરતો. આખરે મેં તેને કહ્યું કે એ કામમાં તમારી મેહેનત અફળ જાયછે; કેમકે જેને તમે વખોડાછો, તેને હું મહિમાવાન ગણું છું. એમ કરી હું એની પાસેથી છૂટ્યો. પછી મેં એમ ગાવા માંડ્યું.

ઈશ્વરના તેડયાળ પ્રમાણે અનુકૂલ ચાલી ન કરનાર,
કસી કસીને જોવા તેને વિષ વિષ શોધન વારંવાર.

દહ વિષને મળતા આવી, આ શોધન તો રાખે જોર;
ફરી ફરી તે ખેંચ કરીને, ટેલ ખવાડે, ટેરિટાર;

એણું, કે જે બની શકે તો, વેશું મોડું, ડાઘ તો શીત,
પકડી પાડી, નાંખી ફેર, જૂઠાની કેખાડે જીત.

તો મુસાફર, ૨ મુસાફર, સાવધ રજો વાતે વાત;
ચેતી રેતાં, જોષા નવા વીર જણાવ્યો, કિન ને રાત.

ખ્રીસ્તી.—તમે હિમ્મતથી તે દુષ્ટ માણસની સામા ઊભા રહ્યા, ઝમ્પી હું પૂરા થયા; કેમકે તમારી પટે હું પણ જાણું છું કે તેનું નામ તેને લાયક નથી. તે ઝમ્પી નિર્લજ્જ છે કે રસ્તામાં સંધા માણસની આગળ આપણને શરમીંદા પાડવા સાર તે યત્ન કરેછે, ઝમ્પીને જે સારું છે, તેથી આપણને શરમાવવા સાર યત્ન કરેછે. પણ જો તે પોતે પૂરે નિર્લજ્જ ન હોત, તો નિશ્ચય તે ઝમ્પી ન કરત. પણ આપણે તો તેની સામાં જ થયું; કેમકે તે ડીંગમાર છે, ને મૂર્ખાની મ્હોટાઈ માલ બતાવેછે. સુલેમાને કહ્યું હતું, કે “બુદ્ધિવાન મહિમા પામશે, પણ મૂર્ખાની મ્હોટાઈ શરમરૂપ થશે.”

વિશ્વા.—જે આહે કે આપણે દુનિયામાં સતને સાર જવાંમરદ થઈએ, તેની પાસેથી શરમથી છૂટકો પામિયે એ સાર આપણે મદદ માગવી જોઈએ.

ખ્રીસ્તી.—તમે ખરે કોહોછો. વાર, તે મેદાનમાં ખીજે કોઈ તમને મળ્યા નથી શું?

વિશ્વા.—ના. કેમકે બાકીના રસ્તામાં તથા માતની છાયાના મેદાનમાં થઈને આવતાં મને સુરજનો પ્રકાશ હતો.

ખ્રીસ્તી.—તે બહુ સારું થયું; પણ તેમાંથી આવતાં મને તો તેથી ઉલટું થયું. મેદાનને આરંભે દુષ્ટ રાક્ષસ અપાલિયનની સાથે મારે ધણી વાર મુઠી બારે લડાઈ થઈ, ને મેં નિશ્ચય ધાર્યું કે તે મને મારીનાખશે. વિશેષ જ્યારે તેણે મને પાડી નાખીને ઝમ્પી દાખ્યો કે મારે છુંદા થઈજાય, ત્યારે ધણી ખીક લાગી; કેમકે તેણે મને પાડી નાખ્યો, ને મારી તરવાર હાથમાંથી પડીગયાથી, તેણે કહ્યું કે “અમણાં તું મારા હાથ તળે આવ્યો છે.” પણ મેં હૃદયની પ્રાર્થના કીધી, ને તેણે મારે સાંભળીને મારા સંધા સંકટમાંથી મને બચાવ્યો, પછી માતની છાયાના મેદાનમાં હું ગયો, ને તેમાં અડધા રસ્તા લગી મારા પર કાંઈ અજવાળું નહોતું. ત્યાં ધણીવાર મારા મનમાં આવ્યું કે મારે નાશ થશે; પણ અંતે પોહો ફાટ્યો ને સુરજ ઉગ્યો, માટે બાકીને રસ્તે હું સહેલથી તથા નિર્ભયતાથી આવ્યો આવ્યો.

ખારમો અધ્યાય.

હવે મેં સમણામાં જોયું, કે તેઓ જતા હતા, ત્યારે વિશ્વાસુએ એક બ્રજી પર પાયાળ નામે એક માણસને દૂર ચાલતો જોયો. એ જગ્યાએ રસ્તો એટલો

પોહોજો હતો, કે તેઓ સાથે સાથે ચાલી રાકતા હતા. તે માણસ હંચો હતો, ને પાસેના કરતાં વગેરેથી રૂપવાન જણાતો. તેને વિશ્વાસુ કેહેવા લાગ્યો કે, મિત્ર, તમે ક્યાં જાઓછો? સ્વર્ગી શહેરમાં જાઓછો શું?

જાઆળ.—હા; તે જગ્યાએ હું જઈછું.

વિશ્વા.—તો સારું, તમારા સારા સંગાથનો હું ઉમેદવાર છું.

જાઆ.—વાર, ખૂશીથી તમારો સંગાથ કરીશ.

વિશ્વા.—તો ચાલો, આપણે સાથે જઈએ, ને જે વાતોથી આપણને ફાયદો થાય તે સંબંધી બાપણ કરતાં કરતાં વખત કાઢાડિયે.

જાઆ.—જે થોડું છે તે સંબંધી તમારી સાથે, કે હર કોઈની સાથે પણ, વાત કરવી મને ખુબ ગમે છે. જે એવું સારું કામ કરવા ચાહેછે તેઓને હું મળ્યો, એથી હું ખૂશ થયો; કેમકે મુસાફરીમાં એવું કામ કરતાં પોતાનો વખત કાઢાડવા ચાહેછે એવર ઘણું થોડું છે. ઘણું કરીને જે મને મળ્યા તેઓની વાત નકામી હતી, તેથી હું દિલગીર થયો છું.

વિશ્વા.—એ અફસોસાની વાત છે; કેમકે સ્વર્ગવાસી ઈશ્વર સંબંધીની વાતમાં પૃથ્વી પરના માણસ પોતાની જીભ તથા મોઢો કામમાં લાવે, તે કરતાં ખીજી શી વાત લાયક છે?

જાઆ.—તમે મને ખુબ સારા લાગોછો; કેમકે તમારી વાત મારા મનમાં ઉતરેછે. વળી હું કહુંછું, કે ઈશ્વર સંબંધી વાતચિત કરવી તે વિના ખીજું શું આનંદદાયક અથવા ગુણકારી છે? જે અદ્ભૂત છે તે જો કોઈ માણસને ગમે, તો એના જેવું મનોરંજક ખીજું શું છે? એટલે જો કોઈ માણસ થયેલી વાતો તથા તેઓના બેદ સંબંધી જાણવા ઇચ્છે, અથવા ચમત્કાર, અદ્ભૂત કામ, કે નિસાણી સંબંધી વાત કરવા ચાહે, તો પવિત્ર લેખ જેવી ખૂરાકરનારી મધુર વાત ખીજી ક્યાં મળે?

વિશ્વા.—ખરી વાત; પણ એવી વાતચિતથી ફાયદો મળવવા, એપરજ આપણે મન રાખવું જોઈએ.

જાઆ.—મેં પણ એમજ કહ્યું. એવા વિષયો સંબંધી વાત કરવી ખુબ ગુણકારી છે; કેમકે એમ કસ્યાથી ઘણી વાતો સંબંધીનું જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાયછે; એટલે,

કુનિયાની વસ્તુનું વ્યર્થપાણું તથા સ્વર્ગની વસ્તુનો ફાયદો. ખસુરા એથી નવા જન્મની અગત સંબંધી, આપણા કૃત્યની અપૂર્ણતા સંબંધી, તથા ખ્રીસ્તના પ્રુણની અગત સંબંધી અનેક વાતો જણાય છે. વળી પસ્તાવો કરવો, વિશ્વાસ કરવો, પ્રાર્થના કરવી, દુઃખ સહેવું, એ સંકુ થું છે, એ વાતચિતથી જાણવામાં આવે છે. વળી તેથી શુભવર્તમાનમાંનાં વચનો તથા દિલાસો કેવાં છે, એ માલમ પડે. તેથી દિલાસો પામવો, ને ખોટા મતનું ખંડન કરવું, ને સત્યનું પ્રતિપાદન કરવું, તથા નાદાનોને શીખામણ દેવી, એ પણ વાતચિતથી જાણી લેવાય છે.

વિશ્વા.—તમારી બધી વાત સાચી છે, ને એ તમારું સાંભળવાથી મને આનંદ થયો.

વાચા.—અરેરે ! વાતચિત ન કરવાને લીધે, સદાકાળનું જીવન પામવા સાર વિશ્વાસની અગત સંબંધી, તથા મનમાં ધૃત્યરની કૃપાનાં કામની અગત સંબંધી, ઘોડાજ માણસ જાણે છે. પણ અજ્ઞાનપણાએ નિયમ શાસ્ત્રને પકડી આલવાથી ઘોક ધણું કરીને સ્વર્ગે જવા આહે છે, પણ એ રીતે કોઈથી સ્વર્ગના રાજમાં જવાય નહિ.

વિશ્વા.—તમારી રજ હોય તો હું એટલું કહું છું, કે એ વાતનું જ્ઞાન ધૃત્યરના આપવાથી થાય છે ; માણસની મહેનતથી કે એકલી ને સંબંધીની વાતચિત કરવાથી થતું નથી.

વાચા.—એ સંકુ હું સારી પઠે જાણું છું, કેમકે સ્વર્ગમાંથી જો માણસને નહિ અપાય, તો તે કાંઈ પામી શકતો નથી. આપણા કામથી નહિ, પણ ધૃત્યરની કૃપાથી સંકુ થાય છે. એની સો સાબિતી શાસ્ત્રમાંથી બતાવી શકું છું.

વિશ્વા.—વાર, આપણે એકજ બાબત સંબંધી વાતચિત કરવી જોઈએ, તો શી બાબતની કરિયે ?

વાચા.—તમારી ખૂશી હોય તેની—સ્વર્ગની કે કુનિયાની, નીતિની કે શુભવર્તમાનની, ધર્મની કે સંસારની, બૂતકાળની કે વર્તમાનકાળની, પરદેશની કે સ્વદેશની, જરૂરની કે વગર જરૂરની વસ્તુ સંબંધી—સારારા, કે જે જે વિષે વાતચિત કરવાથી ફાયદો થાય, તે તે સંબંધી વાત કરીશું.

વિશ્વા.—હવે, વિશ્વાસુને અચરત લાગ્યું, ને ખ્રીસ્તી એકલા ચાલતો હતો

તેની પાસે જઈને તેણે તેને ધીમ ધીમ કહ્યું, કે કેવા સારા આ આપણો સાથી છે. નિશ્ચે તે ધણેજ સારા યુક્ત કર થશે.

ત્યારે ખ્રીસ્તીએ મલકાઈને કહ્યું, કે જે આ માણસ તમને પસંદ આવેછે તે પોતાની જામ કરીને તેના અણુઅણુખીતા વીસ માણસને ઠગી શકેછે.

વિશ્વા.—તો શું તમે તેને ઝાળવો છો ?

ખ્રીસ્તી.—તે પોતે પોતાને ઝાળવે છે તે કરતાં હું તેને સારી પેઠે ઝાળવું છું.

વિશ્વા.—તો તે કાણ છે ?

ખ્રીસ્તી.—તે આપણા શહેરમાં રહેછે, ને તેનું નામ વાચાળ છે. આપણું નગર મોટું છે ખરું, તોપણ તમે તેને ઝાળવતા નથી, એ મને અજબ લાગેછે.

વિશ્વા.—તે કાણનો દીકરો, ને કહી જગ્યાએ રહેછે ?

ખ્રીસ્તી.—તે યુદ્ધાધીનો દીકરો છે, ને બકબકિયાની પોળમાં તે રહેતો. જોકે બકબકિયાની પોળમાંના વાચાળ નામથી તેને ઝાળવેછે. તે મધુર વાણી બોલેછે ખરો, તો પણ તે નકામો માણસ છે.

વિશ્વા.—તે તો ખૂબસુરત દેખાયછે.

ખ્રીસ્તી.—તેને સારીપેઠે ઝાળવતા નથી, તેઓને તો તે તેવા દેખાયછે ; ધરની બહાર તે સારો, પણ ધરની માંહે સારો નથી દેખાતો, બદસુરત છે. તમે કહ્યું, કે તે ખૂબસુરત છે, તેથી મને ચીતારાના ચિત્રની યાદ આવેછે. તેઓ દૂરથી સારાં દેખાય, પણ નજદીકથી તેવાં સારાં દેખાતાં નથી.

વિશ્વા.—તમારા મલકાવાથી તો મને દેખાયછે કે તમે મજાક કરો છો.

ખ્રીસ્તી.—હું મલકાયો ખરો, પણ એવું ન થાય કે એ બાબતમાં હું મજાક કરું, અથવા કોઈ પર જોડું તોહોમત થૂકું. એ માણસ સંબંધી હું બીજું બતાવું છું. તે હરેક સાથે સંગત કરેછે, ને હરેક બાબતની વાત કરેછે. જેમ અમણાં તેણે તમારી સાથે વાતચિત કરીધી, તેમજ પીઠામાં તે વાતચિત કરેછે, ને જેમ જેમ નીરા સઠતી જાયછે, તેમ તેમ તેના મ્હોમાંથી હર કોઈ બાબતની વાત નીકળેછે. તેના દિલમાં, ધરમાં, કે ચાલચલણમાં ધર્મને રહેવાની જગ્યા નથી ; જે તેની પાસે છે તે તેની જામમાં જ છે, ને ગડબડ કરવી એજ તેનો ધર્મ છે.

વિશ્વા.—અમું છે તો હું તેથી ધણો ઠગાયો.

ખીસ્તી.—હા, નિશ્ચે તમે ઠગાયા. આ કહેવત યાદ કરો, કે “તેમ્મા કહેછે પણ કરતા નથી,” પણ ઈશ્વરનું રાજ વાતમાં નથી, પણ સામયમાં છે. ૧ પ્રાર્થના, સુધરાઈ, વિશ્વાસ, તથા નવા જન્મ સંબંધી સારી સારી વાતો કરવી અટલુંજ તેને આપડેછે. હું તેના કુટુંબમાં રહ્યો હતો, ને ઘરમાં તથા બહાર મેં તેના પર નજર રાખી; માટે હું જાણું છું, કે તે સંબંધીની મારી વાત સાચી છે. જેમ દંડાની સફેદીનો સ્વાદ નથી, તેમ તેનું ઘર ધર્મ વિનાનું છે. તેમાં પ્રાર્થના નથી, ને પાપના પસ્તાવાની કાંઈ નિસાણી પણ નથી. એ માણસ કરતાં જનપર, પોતાના સ્વભાવ પ્રમાણે, ઈશ્વરની સારી સેવા કરેછે. તેના આજખીતાઓની નજરમાં તે ધર્મને ડાઘડપ, નિંદાડપ, તથા લજ્જામણો છે. ૨ શહેરના જે ભાગમાં તે રહેછે, ત્યાં તેને લીધે ધર્મ સંબંધી સારી વાત ચાલતી નથી. જે સાધારણ લોક તેને આજખેછે, તેમ્મા તે સંબંધી એમ કહેછે, કે “બહારનો સાધુ, ને ઘરનો શત્રુ.” તેના બિચારા કુટુંબને પણ એમજ જણાયછે. તે એવો આકરો, ને પોતાના આકર પર એવો મિજબ, તથા એવી કરડી ચાકરી કરાવનાર છે, કે તેમ્મા તેનું કામ શી રીતે કરવું. અને તેની સાથે શી રીતે બોલવું, એ તેમ્માને સ્વપ્ન નથી. જે લોક તેની સાથે કામકાજ પાડેછે, તેમ્મા કહેછે, કે “એમ્માની જેડે કામકાજ પાડવા કરતાં તુરફાની જેડે પાડવું સારું છે; કેમકે તેમ્મા તે કરતાં વાજબી રીતે ચાલેછે. વળી, જે થઈ શકે, તે વાચાળ જેનારની આંખમાં ધૂળ નાખે, દગો કરે, છેતરે, અથવા કોઈ તરેહથી જીતી લે. વળી તે પોતાના છોકરાને એવીજ રીતે ચાલતાં શિખવેછે. મનના દીનપણાને તે ગ્રાપાઈ બરેલી નામરદી કહેછે. ને અમું કાંઈ તેના દીકરાઓમાં માલમ પડે, તો તે તેમ્માને બેવકુફ તથા ગધેડા કહેછે, ને તેમ્માની પાસે કામ કરાવતો નથી, ને ખીજ લોકની આગળ પણ તેમ્માનું વખાણ કરતો નથી. મારા વિચારમાં આવેછે, કે તેની કૃષ્ટ ચાલથી ધણા લોકો ઠાકર આઈને નારા પામ્યા. ને જે ઈશ્વર અટકાવે નહિ, તો ખીજ ધણાનો નારા એનાથી થશે.

વિશ્વા.—વાર, મારા બાઈ, તમારી વાત માનવી જરૂર છે; કેમકે

તમે કહોછો, કે હું તેને ઝ્યાળખુંદું, ને વળી ખીસ્તી માણસની પઠે તમે માણસો સંબંધી બતાવોછો. વરથી તમે ઝમવું કહોછો. ઝમ હું ધારતો નથી; પણ તેનો સ્વભાવજી ઝમવા છે. ઝમ માટે તમે ઝમવું કહોછો.

ખીસ્તી.—તમારા કરતાં જો હું તેને સારી પઠે ઝ્યાળખતો નહિ હોત, તો કદાચ, જો તમે પેહેલાં તે સંબંધી ધારતા હતા તો હું પણ ધારત; ઝિકલા ધર્મ દેખીતી પાસેથી મેં ઝમવું સાંભળ્યું હોત તો મારા મનમાં આવત કે તે તેની પીઠ પાછળ બુંદું બોલેછે; કેમકે ખરાબ માણસના મ્હેમાંથી સાચા માણસના નામ તથા ચાલ-ચલણપર બહુ વાર ઝમવું બુંદું નીકળેછે. પણ ઝમ બધી વાત સંબંધી, તથા તેના ખીજા ધણા અપરાધ સંબંધી, મારા જાણ્યા પ્રમાણે હું સાખીતી આપી શકુંદું. વળી સાચા લોક તેથી રામચા છે; તેઓ તેને બાઈ અથવા મિત્ર કહેતા નથી, ને જો તેને ઝ્યાળજેછે, તેઓ તેનું નામ લેવાથી અથવા સાંભળ્યાથી લજવાયછે.

વિશ્વા.—વાર, મને જણાયછે, કે કહેવું તથા કરવું જુદું છે; ને હવે પછી તેમાંના તફાવત હું સારી પઠે યાદ રાખીશ.

ખીસ્તી.—નિશ્ચય તે જુદુંજ છે. જીવમાં તથા શરીરમાં જોઈએ તફાવત છે તેજી તફાવત તેઓમાં છે. કેમકે જીવ વગર જો શરીર મુરદું છે, તેમ ઝિકલું કહેવું, પણ મુરદા સરખુંજ છે. કરવું, ઝિજ ધર્મનો જીવ છે. આપ, ઝિકલ ઈશ્વની આગળ થુફ તથા સ્વચ્છ ધર્મ ઝમ છે, કે માખાપવગરનાઓને તથા વિધવાઓને તેઓના દુઃખની વળાઓ જોવા જવું, ને પોતાને સંસારથી નિષ્કલંક રાખવા, ઝમ વાચાળ જાણતો નથી. તે ધારેછે કે સાંભળવાથી તથા કહેવાથી ખરો ખીસ્તી થાયછે, ને ઝમ રીતે પોતાના આત્માને બૂલાવે દેછે. સાંભળવું ખીજા વાવવા સરખું છે; દિલમાં તથા ચાલચલણમાં ખરેખરે ફળ છે; ઝમની સાખીતી તો કેવળ બોલવાથી થતી નથી. આપણે ઝમ નિશ્ચય જાણવું કે ઈન્સાફને દાહાડે માણસનો પોતાના ફળ પ્રમાણે ઈન્સાફ થશે. ૨ ત્યારે તેઓને ઝમ કહેવાશે નહિ કે તમે વિશ્વાસ કીધો કે નહિ, પણ ઝમ કહેવાશે કે તમે કરનારા હતા કે કેવળ કહેનારા હતા. ને જ્યું હોશે તેવો તેઓનો ઈન્સાફ થશે. જગતના અંતને ફસલની ઉપમા આપેલી છે. ૩ હવે તમે જાણોછો કે ફસલમાં માણસ

ફળ વિના ખીજ કરા તરફ નજર રાખતાં નથી. જે વિશ્વાસથી થયું નથી, તે કપૂલ કરવામાં આવશે નહિ. ખરું, પણ તે દાહડે વાચાળનું આવરણ હલકું દેખાશે, એ ખતાવવા સારૂં મેં એમ કહ્યું.

વિશ્વા.—એ પરથી ત્રસાએ શુદ્ધ જનવર સંબંધી કહ્યું, તે મને યાદ આવેછે, ૧ એટલે કે તે ફાટેલી ખરીવાળું છે, તથા વાગોલેછે. તે એકલું ફાટેલી ખરીવાળું અથવા એકલું વાગોલનાર નથી. શરાલું વાગોલેછે, પણ ફાટેલી ખરીવાળું નથી; માટે તે અશુદ્ધ છે. તે ઉપમા પરથી વાચાળનું જાણ્યું. તે વાગોલેછે એટલે માન ધરેછે; તે વાતને વાગોલેછે. પણ તેને ફાટેલી ખરી નથી, એટલે પાપીના માર્ગથી તે જૂદો રહેતો નથી. જેમ શરાલાના પગ કુતરા અથવા સીંછના સરખા છે, તે અશુદ્ધ છે, તેમ વાચાળ પણ અશુદ્ધ છે.

ખ્રીસ્તી—મને સૂઝેછે કે તે શુભવર્તમાનની વાતને અર્થ તમે કહ્યો; ને હું ખીજ વાત કહુંછું. કેટલાએક લોક જે બહુ બડબડીઆ છે, તેઓને પાઉલ રાખ્દ કરનાર પિતૃત્વ તથા ખલુખલુતી આંજ કેહેછે. ૨ એટલે તેના ખીજ જગ્યાએ સમજાવ્યા પ્રમાણે તેઓ રાખ્દ કરનારા નિર્જીવ વસ્તુ છે. ૩ એટલે શુભવર્તમાનનો ખરો વિશ્વાસ તથા કૃપા વગરના છે, માટે તેઓના રાખ્દ દેવ દૂતની વાણી જેવા હોય, તો પણ જીવનના છોકરાઓ તેઓને સ્વર્ગરાજની વાતોમાં ગણશે નહિ.

વિશ્વા.—તેની સંગત પેહેલાં મને પસંદ આવી; હમણાં તે મને નાપસંદ લાગેછે. આપણે તેને શી તરેહ દૂર કરીએ ?

ખ્રીસ્તી—મારી મસલહત લો. ને હું કહુંછું તે કરો. જે ધધિર તેનું મન ફેરવે નહિ, તો તમને જલદી માલમ પડશે કે તમારી સંગત પણ તેને નાપસંદ છે.

વિશ્વા—મારે શું કરવું જોઈએ ? એ બાબતમાં તમારો શો વિચાર છે ?

ખ્રીસ્તી—તેની પાસે જઈને ધર્મના સામર્થ્ય સંબંધી ઠાવકાઈથી વાત કરો. તે તમારી વાત કપૂલ કર્યા વિના રહેવાનો નથી; ત્યારે તેને ખુલ્લું પૂછો કે “તમારા મનમાં, કે ઘરમાં, કે ચાલચલણમાં એ પ્રમાણે છે શું” ?

ત્યારે વિશ્વાસુએ વાચાળની પાસે જઈને કહ્યું કે, બાઈ, કેમ છે ?

વાચા.—સારું છે. મેં ધાર્યું હતું કે ઝિંટલામાં આપણી માહોમાહે ધણી વાતચિત થઈ હોત.

વિશ્વા.—જે તમારી ખૂશી હોય, તો અમણાં આપણે વાતચિત કરીશું. તમે મને કોઈ બાબતની વાત કાઢાડવાનું કહ્યું હતું, તો સાંભળો. તારણ થાય ઈશ્વરની કૃપા જે કોઈ માણસના મનમાં હોય, તો તે શી રીતે જણાયો.

વાચા.—મને તો દેખાય છે કે વાતના સામર્થ્ય સંબંધી આપણે વાતચિત કરવી છે. વારું, આ સારો સવાલ છે, ને હું જવાબ દેવા રાજી છું. મારો જવાબ ટુંકામાં એ છે; પેહેલું, જે ઈશ્વરની કૃપા માણસના મનમાં હોય, તો તેથી માણસ પાપ પર ધણી ખૂમ પડે છે. ખીજું—

વિશ્વા.—સખર કરો, એ પેહેલી વાત સંબંધી આપણે વિચાર ચલાવિયે. મારા મનમાં આવે છે કે તમારે એવું કેહેવું બેહેતર છે, કે, ઈશ્વરની કૃપા મનમાં આવી, તો પાપ પર કંટાળો આવે છે, એ એક ચિન્હ છે.

વાચા.—પાપ પર ખૂમ પાડવામાં તથા તેને કંટાળવામાં શો તફાવત છે ?

વિશ્વા.—એમહો, બહુજ તફાવત છે. લાભ થાય એ સારું કોઈ માણસ પાપ પર ખૂમ પડે, પણ તે પર કંટાળો આવે એ સારું ઈશ્વરથી ઉપજાવેલા દ્રવ્ય પાપ પર રાખવો જરૂર છે. મનમાં, ધરમાં, તથા ચાલચલણમાં પાપ છતાં પણ તેના પર કંટાળો આવતો નથી, તેવા ધણા લોકને પાપ પર, પ્રસિદ્ધ ખૂમ પાડતા મેં સાંભળ્યા. બુદ્ધિની શોધણીએ પતિવ્રતાની પઠે ધણી ખૂમ પાડી, પણ જે થઈશકત તો તેની સાથે ખૂશીથી ભુંડું કામ કરત. જેમ કોઈ મા પોતાના બાળામાંની છોકરી પર એવી ખૂમ પાડીને કેહે છે કે તું કુચ્છ તથા વુદ્ધની છોકરી છે, ને તુરત છાતીએ ચાંપે છે ને તેને બોકી દે છે, તે પ્રમાણે ધણા લોક પાપ પર ખૂમ પડે છે.

વાચા.—તમે મને વાતમાં બાંધવા ચાહો છો એમ દેખાય છે.

વિશ્વા.—ના, હું એમ ચાહતો નથી; પણ આપણી વાત ઠીક ચાલે એ હું ચાહું છું. તારણની કૃપા થયાના કામની ખીજી શી સાબિતી છે તે કોહો.

વાચા.—ખીજી સાબિતી એ, કે શુભવર્તમાનના બેદનું ધણું માન થાય છે.

વિશ્વા.—એ સાબિતી તમારે પેહેલી કેહેવી હતી, પણ પેહેલી કે છેલ્લી

કેહો, તોપણ તે ઝાટીજ છે ; કેમકે શુભવર્તમાનના ભેદનું ધણું જ્ઞાન હોય, તોપણ કૃપાનું કામ મનમાં હોય નહિ. હા, જો સંધું જ્ઞાન કોઈ માણસને હોય, તોપણ તે નકામો હોય ; ન જો નકામો હોય, તો તે ઇશ્વરના છોકરો નથી. ૧ જ્યારે ખ્રીસ્તે પૂછ્યું હતું, કે “એ સંધું તમને માલમ છે?” ને શિષ્યોએ હા કહી, ત્યારે તેણે વળી કહ્યું, કે “તમે તે પાળશો તો તમને ધન્ય છે.” તે સંબંધીના જ્ઞાન પામનારને તે ધન્ય કેહતો નથી, પણ તે પાળનારને ધન્ય કેહેછે ; કેમકે એવું જ્ઞાન છે, કે તે માણસે રાખ્યાછતાં પણ તે પ્રમાણે કરતો નથી, એટલે ધણીની ઈચ્છા જાણ્યાછતાં તે તે પ્રમાણે ચાલતો નથી. ઇશ્વરના દૂતોના જેવું માણસનું જ્ઞાન હોય, તોપણ ખ્રીસ્તી હોય નહિ. મોટે તમારી બતાવેલી સાબિતી ઠીક નથી. વળી જાણ્યું, તે તો બડબડિયાને તથા આપવખાણીઆને પસંદ આવે છે, પણ ઇશ્વરને કરવુંજ પસંદ આવેછે. જ્ઞાન વિના મન સાઈં યદી રાકે નહિ, પણ તે વિના મન ખરાબ હોયછે. તો જાણાયછે કે જ્ઞાન બે પ્રકારનાં છે, એટલે તે જ્ઞાન જે વસ્તુ સંબંધીજ વાતચિત કરવામાં આવેછે ને તે જ્ઞાન જે વિશ્વાસ તથા પ્રેમ સહિત છે ; એથી માણસ ઇશ્વરની ઈચ્છા પ્રમાણે કરવા મનથી ચત્ત કરેછે. પેહેલું જ્ઞાન બડબડિયાના કામમાં આવેછે, પણ ખીજા જ્ઞાન વિના સાચો ખ્રીસ્તી સંતોષ પામતો નથી. “મને સમજણ આપ, ને હું તારૂં શાસ્ત્ર પાળીશ. હા, મારા આપ્પા મનથી હું તે પાળીશ.” ૨

વાચા.—તમે મને ફરી વાતમાં બાંધવા ચાહેછો, એથી ફાયદો થતો નથી.

વિશ્વા.—વાર, ખૂશી હોય તો શી રીતે જાણ્યામાં આવેછે કે એ કૃપાનું કામ મનમાં છે, તેની ખીજી સાબિતી બતાવો.

વાચા.—ના, હું નહિ બતાવું ; કેમકે મને જાણાયછે કે આપણા વિચાર એક મજરો નહિ.

વિશ્વા.—વાર, જો તમે બતાવતા નથી, તો મને બતાવવાની રજા આપો.

વાચા.—વાર, તમારી ખૂશી.

• વિશ્વા.—જેના મનમાં એ કૃપાનું કામ છે તે તેને તથા પાસેના સાકને જાણાયછે ; જેના મનમાં તે છે, તેને તો એમ જાણાય છે કે હું પાપો છું એ તે જાણે છે. ખસુરા તેથી તેના સ્વભાવની અચૂંકતા તથા અવિશ્વાસીપણનું પાપ જાણાયછે, ને જો ઈશ્વર ખ્રીસ્ત પર વિશ્વાસ રાખીને હું ઇશ્વરની દયા પામુ નહિ, તો

એ પાપને લીધે નરકની સજા મળશે એ પણ જાણાય છે. એ સંબંધીના માનથી તેના મનમાં પાપનો પસ્તાગ તથા પાપને લીધે શરમ ઉપજે છે. ૧ વળી દુનિયાનો તરનાર તેના મનરૂપી આંખને નજર આપે છે. જીવન પામવા સારૂ તે પર વિશ્વાસ રાખવાની તેને અગત જાણાય છે, ત્યારે તે તેનો બૂખ્યા તથા તરમ્મો થાય છે, ને એવા બૂખ્યા વગેરેને વચન અપાયું છે. હવે તારનાર પર જેવા વિશ્વાસ તેવાં તેને આનંદ, સુખશાતા, પવિત્રાર્થ પરનો પ્રેમ, તથા તારનારને અધિક જાણવાની ને તેની આ દુનિયામાં સેવા કરવાની ઈચ્છા થાય છે. હું કુંડું, કે એજ રીતે કૃપાનું કામ તેને જાણાય છે; તે પણ તે કૃપાનું કામ છે એ તે હંમેશા જાણતો નથી. કારણ કે મનની દુષ્ટતા તથા વિરુદ્ધ વિચારને લીધે એ સંબંધી તે જૂલમાં પડે છે. મારે જેના મનમાં એ કામ છે તેને જો પાકો વિચાર ન હોય, તે તે છે એ તે નક્કી જાણી શકતો નથી. ૨

ખીજાએ તે કૃપાનું કામ એ રીતે જાણાય છે, એટલે—

૧. ખીસ્તપરના વિશ્વાસનો જે અનુભવ તેણે લીધો, તે, તે પ્રગટ કમૂલ કરે છે.

૨. તેના કમૂલ ક્રીધા પ્રમાણે તેની ચાલ હોય છે, એટલે પવિત્ર ચાલ તથા દિલની શુદ્ધિ. ને જો તેને કુંડું હોય, તે તેને કુંડું શુદ્ધિ થવાથી, તથા દુનિયામાં પવિત્ર ચાલચલાણી તે જાણાય છે, ને તેથી તેનાં પાપ પર, તથા પાપના કારણથી પોતા પર પણ, મનમાં ઈજા આપે છે. ને કુંડુંખાંનાં પાપનો પરાજય થાય, ને દુનિયામાં પવિત્રાર્થ ચાલે, તે વાસ્તે ઢાંગીએની અથવા ખડખડિયાએની પેઠે એકબી વાતથી તે ચલ કરતા નથી; પણ શાસ્ત્રને આધાર થઈને વિશ્વાસ તથા દ્રેમથી એવું કરવા ને ચલ કરે છે. ૩ ને અમાણું સાહેબ, એ કૃપાના કામના કુંકા વર્ણન સંબંધી, તથા કહી રીતે તે જાણાય છે, એ સંબંધી તમારે જો બાધ કાઢાડવાનો હોય, તે કાઢાડો, નહિ તે ખીજ સવાલ મને પૂછવા દો.

વાચા.—ના, મારે બાધ કાઢાડવો નથી, પણ સાંભળવું જોઈએ મારે ખીજો સવાલ પૂછો.

૧—ગીત ૩૮; ૧૮. ૬૨. ૩૧; ૧૯. યાદા. ૧૬; ૮. ૩મી. ૭; ૨૪. માર્ક ૧૬; ૧૬. ગલા. ૨; ૧૬. પ્રક. ૧; ૬. ૨—યાદા. ૧૬; ૯. ગલા. ૨; ૧૫, ૧૬. ગેરિ. ૪; ૧૨. માર્ક ૫; ૬. પ્રક. ૨૧; ૬. ૩—અયુબ ૪૨; ૫, ૬. ગીત ૧; ૨૩. ઇજ. ૨૦; ૪૩. માર્ક ૫; ૮. યાદા. ૧૪; ૧૫. ૩મી. ૧૦; ૧૦. ઇજ. ૩૬; ૨૫. દિલ. ૧; ૨૭, તથા ૩; ૧૭.

વિશ્વા.—મારે સવાલ એ છે, કે આ વર્ણનના પેટેલા ભાગનો અનુભવ તમને થયો છે કે નહિ. એની સાબિતી તમારી ચાલચલણ ઉપરથી જણાય છે કે નહિ; અથવા એમ છે કે તમારો ધર્મ, વાતમાં તથા જીવનમાં જીતાં, કામમાં તથા ચાલચલણમાં નથી. એ બાબતનો જવાબ તમે દેવા ચાહો, તો જે સ્વર્ગનો ઈશ્વર ખરું જાણે છે, ને જે કહેવાથી તમારું અંતઃકરણ તમને અપરાધી ન ઠેરવે, તે વિના બીજું કંઈ કહેતા ના. કેમકે જે પોતાનું વાખાણ કરે છે તે પસંદ આવતું નથી, પણ જેનું ઈશ્વર વાખાણ કરે છે તે પસંદ થાય છે. વળી કોઈ કહે, કે હું આવો આવો છું, ને તેની વાતથી તથા તેના પડોશીઓથી તે જૂઠો જણાય તો તે મહા દુષ્ટ કામ કરે છે.

ત્યારે વાચાળ પેટેલાં જંખવાયો, પણ પછી હિમ્મત પાડીને તેણે એવા જવાબ દીધો, કે અમણાં તો અનુભવ તથા અંતઃકરણના ડરાવ તથા ઈશ્વર સંબંધી તમે કહેછો, ને વાત ખરી જણાય મટે શાસ્ત્રની સાબિતી આપોછો. એવી વાત નીકળશે એ મારા ધાસ્યામાં નોડાતું, ને એવા સવલનો જવાબ દેવા હું રાજી નથી. કેમકે જે તમે પરિક્ષા કરવી માથે લેતા ન હો. તો જવાબ આપવાની જરૂર નથી. ને જો લો છો, તો પણ તમારો મારો ડરાવ થાય એને હું હા નહિ કહું; પણ મને કહે, એવા સવાલ તમે કેમ પૂછાવ્યા ?

વિશ્વા.—કારણ એ છે, કે તમે ઘણી વાત કહેવાના હતા, ને ખ્યાલ ઉપરાંત તમારામાં કંઈ બીજું છે, એ મને માલમ નોડાતું. વળી જે તમે સાચું પૂછો, તો મેં સાંભળ્યું છે કે તમારો ધર્મ વાતમાં જ છે. ને તમારા ચાલચલણ ઉપરથી, તમારા મ્હોટી ધર્મીપણાનો દાવો જૂઠો જણાય છે. લોક કહે છે કે ખ્રીસ્તીઓમાં તમે ડાહ્યપણાને તમારા દુષ્ટ ચાલચલણથી ધર્મ હલકો ગણાય છે. વળી તમારા દુષ્ટ કામથી કેટલાએકે અમણાં પણ ઠોકર ખાધો, ને તેથી બીજાઓ પણ નારા પામી એવા ભયમાં છે. તમારો ધર્મ, તથા પીડું, લોભ, વ્યભિચાર, દુર્ભાષણ, જુઠાં ખું, દુઃસંગ વગેરે સાથે રહી શકે છે. જે કહેવત છીનાળ સંબંધી ચાલે છે, કે “બધી સ્ત્રીઓને લાજ લગાડનાર છે,” તે તમારા પર લાગે છે, એટલે તમે બધા ધર્મીઓને લાજ લગાડનારા છો.

વાચા.—તમે લોકની વાત જલદી માની લો છો તથા વગર વિચારે ડરાવ કરો છો, માટે હું જાણું છું, કે તમે કોઈ તલખ મીઠાજી અથવા નાખૂરા સ્વભાવના

માણસ છો; ને કોઈ તમારી સાથે વાતચિત કરે એ હાયક તમે નથી, માટે, સાહેબ, સલામ.

ત્યારે ખ્રીસ્તીએ પોતાના બાઈપાસે આવીને કહ્યું, કે મેં તમને કહ્યું તે થયું કે નહિ? તમારે બોલવું તથા તેના વિરામ એકઠાં મળી શકે નહિ. તેને પોતાની આજ શુધારવા કરતાં તમારી સંગત મુઝી દેવી એ સારું લાગેછે. મારા કહ્યા પ્રમાણે તે ગયો. વારૂ, ગયો તો ગયો. નુકસાન એકલું તેનું છે. હવે તેની પાસેથી આપણે જવું પડવાનું નથી, કેમકે જો તે એવાનો એવા આપણી સંગતમાં રહેત, તો આપણા સાથમાં તે ડાગરૂપ થાત. વળી એક પ્રેરિતે એમ કહ્યું, કે “એવાએથી પાછા હટો.”

વિશ્વા.—આપણે તેની સાથે એટલી વાતચિત કરીધી, માટે હું ખૂશ થયો. કદાચ એ સંબંધી તે ફરીથી વિચાર કરે. મેં તેને એવું જુલું કહ્યું માટે જો તેના નારા થાય તો મારે માથું નહિકહાનો દોષ નથી.

ખ્રીસ્તી—તમે સારું કર્યું, કે તમે એવું જુલું કહ્યું, એવી સારી ચાલ અમણાં બહુ થોડી ચાલેછે; એજ કારણથી ઘણા લોકને ધર્મ પર કંટાળો આવેછે; કેમકે એવા એવકુદ્ બડબડિયા જેઓના ધર્મ માત્ર વાતમાંજ છે, ને જેઓની ચાલચલણ અવિત્ર તથા વ્યર્થ છે, તેઓ ખરા ધર્મીઓની સાથે સંગત કરેછે, તેથી દુનિયાના લોક અચરત પામેછે, ને તેથી ખ્રીસ્તી ધર્મ પર ડાગ લાગેછે, ને સાચા લોક દલગીર થાયછે. હું ચાહુંછું કે સંધા લોક, તમારી જે, એવાઓની સાથે ચાલે; તેથી તેઓની ચાલચલણ ખરા ધર્મ પ્રમાણે વત્તી થતી જશે, અથવા તેઓથી સાચા લોકના સંગમાં રહેવારો નહિ.

ભામાજી જ્યાં પદમાં, કેમકે સારું ડાગ જણાય;
પીઠ મહાવીને ખીરાનું; સુખથી શાં શાં નાકપ સુધાય.

જાણે કે નિજ સામે સંધું રેઠળ પાડીને મડનાર,
તેની આગળ ડાપણ માનવ ડાઈ દાહડે તો નહિ નિખનાર.

પણ, જે આત્મિક કૃત્ય વિષેની વિશ્વાસ ડાઈ કાઢે નાત,
પૂનમ છેડે એક ધરે નેમ, તે તો અંખારો સાસાત.

આત્માનો અનુભવ નહિ નેમાં, તેનો એજ જણારો ડાગ;
પદમાં તો રખાય સુશોભિત, પછી જણારો કાસો બોલ.

પછી રસ્તામાં જે જે તેઓએ જોયું હતું, તે સંબંધી વાત કરતા તેઓ ગયા. ને રાતમાં છતાં વાતચિત કરવાથી જે રસ્તો તેઓને લાંબો માલમ પડત તે સહેલથી તેઓને નીકી ગયો.

તેરમો અધ્યાય.

હવે તેઓ રાતને છેડે લગભગ પોહોંચ્યા ત્યારે વિદ્યાસુએ પાછા ફરીને જોયું, તો તેણે એકને પોતાની પછવોડે આવતા દીડો. તેણે તેને ઓળખ્યો, ત્યારે વિદ્યાસુએ પોતાના બાહને કંઈકે જુઓ એ કોણ આવેછે. ખીરતીએ પાછળ જોયું ને કંઈકે તે મારો સારો મિત્ર શુભવર્તમાન-જણાવનાર છે. વિદ્યાસુએ કંઈકે તે મારો પણ સારો મિત્ર છે, કેમકે તેણે મને દરવાજાનો રસ્તો બતાવ્યો. હવે શુભવર્તમાન-જણાવનાર તેઓની પાસે આવી પોહોંચ્યો, ને તેણે એમ કંઈકે—

શુભ.—ઓ મારા પરમ સ્નેહી, કુશળ રહો. તમને સહાય કરનારાઓને કુશળ થાઓ.

ખીરતી.—શુભવર્તમાન-જણાવનાર, તમે ભણે આવ્યા. તમને જોયાથી તમારી અસલ મહેરબાની તથા મારા સર્વ કાળના કલ્યાણને સારું ને અથાક મહેનત તમે કીધી, તે મને યાદ આવેછે.

વિશ્વા.—ઓ વાહલા શુભવર્તમાન-જણાવનાર, તમારું આવવું હજાર દરબજે હું શુભ શુભ ગણું છું. તમારી સંગત એમ બિચારા મુસાફરને કેરી ઈચ્છવા જોગ છે.

શુભવર્તમાન જણાવનારે કહ્યું, કે ઓ મિત્રો, આપણે જૂદા પડ્યા તે દહાડાથી તમને શું થયું, એટલે તમને શું શું મળ્યું તથા તમે શી રીતે ચાલ્યા તે કહો.

ત્યારે ખીરતીએ તથા વિદ્યાસુએ રસ્તે ને ને બન્યું હતું, ને તેઓ શી તરફ તથા કેવા પરિશ્રમે ત્યાં નીકળી આવ્યા તે સંધું તેને કહ્યું.

શુભવર્તમાન જણાવનારે તેઓને કહ્યું, કે હું ધણો ખૂસ થયો, તમે આપદામાં પડ્યા એ માટે નહિ, પણ એ સારું કે સહિસલામત આવ્યા. તમારી ચાલમાં ધણી કથુર થઈ, તો પણ આજ સુધી કીક માર્ગે તમે ચાલ્યા આવ્યા.

હું કહું છું, કે મારે વાસ્તે તથા તમારે વાસ્તે પણ હું આથી બહુ ખૂસ થયો. મેં વાળ્યું, ને તમે લણ્યું; ને વાવનાર તથા લણનારા એકઠા થઈને હરખાશે એવો દહાડો આવેછે, એટલે જો તમે સ્થિર રહેશો, તો એવું થશે. કેમકે જો

તમારી હિંમત તૂટી જશે નહિ, તો દુરાવેશ સમયે તેમ લણુશો.^૧ તાજ તમારી આગળ છે, ને તે અવિનાશી છે ; માટે ય્મિવા દોડો, કે તમે તે પામો.^૨ કેટલાંયક ય્મિવા છે, કે તેઓ આ તાજ પામવા સાફ નીકળેછે, ને તેની તરફ દૂર ગયા પછી તેઓની આગળ ખીજે વધીને પેહેલાં લઈ જાયછે ; માટે જે તમારી પાસેછે તે મજબૂત પકડી રાખો ; ને કોઈ માણસને તમારો તાજ લઈ જવા ન દો,^૩ તમે જ્ઞાતાનથી જાણીના ટપા કરતાં આધા નથી. હજી સતાવનારાઓની સામા ઘોડી વેહે ત્યાં સુધી તમે લડાઈ કીધી નથી. રાજ હમિરા તમારી આગળ રહે ય્મિવું કરો, ને જે અણુદીઠ છે, તે પર દૃઢ વિશ્વાસ રાખો. આ સંસારની વાતને તમારા મનમાં પેસવા ન દો. અથુરા તમારા મન પર તથા તેના વિશય પર સારી પઠે નજર રાખો ; કેમકે તે પરમ કપટી તથા પરમ દુષ્ટ છે. તમારાં મ્હો પથ્થર સરખાં રાખો. સ્વર્ગમાંનું તથા પૃથ્વીમાંનું સંધું સામર્થ્ય તમારી તરફ છે.

ત્યારે ખ્રીસ્તીઓ તેની શિખામણનો પાડ માનીને કહ્યું, કે બાકીને રસ્તે અમારી સહાય થાય ય્મિવી વાત અમને કહેા. તેઓ જાણતા હતા' કે તે પેગંબર છે, ને જે જે અમને થશે, ને અમે તેને જે રીતે રોક્ષી શકિયે ને તેના પરાજય કરિયે, તે સંધું તે અમને કહી શકેછે. વિધાસુઓ તેની વાતની હા કહી, માટે શુભવર્ત્તમાંન-જાણવાનારે નીચે લખ્યા પ્રમાણે કેહેવા માંડયું કે,—

મારા દિકરાઓ, શુભવર્ત્તમાનની સત્ય વાતમાંથી તમે ય્મિવું સાંભળ્યું કે “ઘણા સંકટમાં થઇને તમારે સ્વર્ગના રાજમાં જવું પડશે.” ને વળી “હરેક રોહેરમાં બંધનો તથા દુઃખ તમારી રાહા જૂઓછે ;” માટે કોઈ તરેહથી તેમાં પડવા વિના તમારે મુસાફરીમાં દૂર જવાની ઉમેદ રાખવી નહિ. ય્મિ વાત સત્ય છે. ય્મિની સાબિતી ય્મિટલામાંજ તમે જોઈ ચૂક્યા, ને દુરત ખીજી સાબિતી તમે જોશો. જુઓ, તમે આ રાતના છેડાની લગભગ આવી પોહોંચ્યા છો, માટે તમને આગળ જતાં ય્મિક રોહેર આવશે. તે તમારી નજરે જલદી પડશે, ને તે રોહેરમાં દુશ્મનો તમને ઘેરી લેશે, ને તમને મારી નાખવાનો ઘણો ઉદ્દેશ કરશે. તમે નિચ્ચે જાણો, કે જે વાત તમે પાગોછો, તેના સતતની સાબિતીને સાફ તમે બેમાંથી ય્મિકનું અથવા બેહુનું લોહી ત્યાં વેહેવડાવવામાં આવશે. પણ જો ત સુધી તમે વિધાસી રહેજો, ને રાજ તમને જીવનનું તાજ આપશે. જે ત્યાં મરીજાય, તેનું અકાળમૃત્યુ થાય ને તેને દુઃખ કદાસ બહુ પડે,

•યથેત્વ રોહર.

૫૦ ૭૬.

તો પણ તેના સાથીના કરતાં તેની અવસ્થા સારી થશે ; કારણ કે તે પેહેલાં સ્વર્ગી શહેરમાં પોહોંચશે. ને વળી આગળ મુસાફરીમાં જે આપદા ખીજને પડશે, તેમાં તે પડશે નહિ. માટે જ્યારે તમે તે શહેરમાં પોહોંચ્યા ને મારી કહેલી વાત સંપૂર્ણ થાય, ત્યારે તમારા મિત્રને સંભારજો ને પુરુષાર્થપણાએ ચાલજો ; ને સારૂ કરતાં કરતાં રક્ષણ થવા સારૂ વિધાસુ પેદા કરનાર ઈશ્વરને તમારો આત્મા સોંપજો.

પછી મેં સમણામાં જોયું, કે તેઓ રાતમાંથી વટચા, ઐટલ તેઓએ આગળ એક શહેર જોયું. તેનું નામ વ્યર્થત્વ છે, ને તે શહેરમાં રાજ બજાર ભરાયછે. તેનું વ્યર્થત્વ નામ પાડયું છે ; એથી કે જે શહેરમાં તે ભરાયછે તે વ્યર્થત્વ કરતાં પણ હલકું છે. ૧ વળી જે તેમાં વેચાયછે, ને જે ત્યાં આવેછે, તે બધાં વ્યર્થત્વ છે. બુદ્ધિવાનના કહ્યા પ્રમાણે કે જે આવેછે, તે સંપૂર્ણ વ્યર્થત્વ છે. ૨ એ બજાર નવો બાંધેલો નથી, પણ અસલનો છે. હું તેનું આદિ કારણ બતાવુંછું.

આસરે પાંચ હજાર વર્ષ ૭૫૨, આ જે સાચા મુસાફર જેવા, મુસાફર લોક સ્વર્ગી શહેર જતા હતા, ત્યારે બાલગ્રજીવે, અપાલિયને, સેનાએ, તથા તેઓના સાથીઓએ મુસાફરના શહેરમાં જવાનો રસ્તો આ વ્યર્થત્વ શહેરમાંથી છે એમ જોઈને, તેઓએ ત્યાં એક બજાર બાંધવાનું ઠરવું. એવા બજાર કે તેમાં બધી તરેહના વ્યર્થત્વ વેચાય, ને બારે માસ જારી રહે માટે, એ બજારમાં ધર, વજ્રફો, વેપાર જગા, આબરૂ, મરતબો, પદવી, દેશ, રાજ, વિષય, ખૂશી તથા હરેક પ્રકારના ભોગ ઐટલ છીનાજ વહુ, ધણી, છાકરાં, શેઠા, ચાંદર, જીવ, લોહી, શરીર, આત્મા, રૂપું, સુગંધ, માતી, જ્યાહેર વગેરે માલ વેચાયછે.

વળી એ બજારમાં હરેક વખતે હરેક પ્રકારની બાજીગરી, ડંગો, જીંઘી, ખેલ, મર્મ, વાંદરા, દગાબાજ, તથા ખંધા દેખાયછે.

ત્યાં પણ ચોરી, ખૂન, છીનાજું, જીંઘા શાહેદ વગેરે જોવામાં આવેછે.

ને જે પ્રમાણે ખીજ જાના બજારોમાં એાજો તથા રસ્તાએ છે, ને જે વેચાયછે, તેથી તેઓનાં નામ પાડેલાં છે, તે પ્રમાણે એ બજારમાં પણ એાજો

૧—ગીત ૬૨; ૯.

૨—મુસ. ૧૩; ૮. તથા ૧; ૨ થી તે ૧૪ સુધી. તથા ૨; ૧૧ થી તે ૧૭ સુધી. યશા. ૪૦; ૧૭.

તથા રસ્તાઓ (એટલે દેશ તથા રાજ છે.) ને ત્યાં એ બજારના માલ સેહેલ મેજે છે. ત્યાં અંગ્રેજી ઓલ, ફ્રાંસ ઓલ, ઇટાલી ઓલ, ઇસ્પાની ઓલ તથા જરમન ઓલ છે. ને ત્યાં ધણી તરેહનાં વ્યર્થત્વ વેચાય છે, ને જેમ ખીજ બજારમાં એક જાતનો માલ સહુથી હંચો છે, તેમ એ બજારમાં શામનો માલ હંચો ગણાય છે; તો પણ અંગ્રેજને તથા કેટલાએક ખીજ દેશના લોકને તે નાપસંદ લાગે છે.

હવે મેં કહ્યું કે સ્વર્ગી શહેરમાં જવાનો રસ્તો એ મ્હોટા બજારવાળા શહેરમાંથી છે; માટે તે શહેરમાં જ જવા ચાહે છે, ને એ શહેરમાં થઈને જતો નથી, તેને આ દુનિયામાંથી જવું જરૂર છે. ૧ રાજઓનો રાજ હાં હતો, ને પોતાના દેશમાં જતો હતો ત્યારે એ શહેરના ભરવા બજારમાં થઈને ગયો. હું જાણું છું, કે એ બજારના ધણી બાલગ્રજીલે પોને તેને કહ્યું, કે મારું વ્યર્થત્વ ખરીદ કરો. ને જો તેણે શહેરમાંથી જતાં બાલગ્રજીલને આદરમાન દીધું હોત, તો તે તેને બજારનો ધણી કેરવત. ને તે એવા આપરદાર માણસ હતો મ્હાટે બાલગ્રજીલ સમજે રસ્તે તેને લઈ જઈને આખી દુનિયાનાં રાજ થોડી વખતમાં દેખાડાયાં. એ માટે કે કદાસ તે આશીર્વાદ દેનાર કેટલુંએક વ્યર્થત્વ આપે માગે, ને ખરીદ કરે. પણ એ માલ પર તેનું મન નોહાવે, તે માટે વ્યર્થત્વ સાફ એક બદામ ખરબાવિના તે શહેરમાંથી ગયો. ૨ એ તો કદીમથી આવ્યો આવેલા બજાર છે, ને ધણો મ્હોટો પણ છે.

હવે મેં કહ્યું કે એ યુસાફરોને તે બજારમાંથી જવું પડતું હતું, ને તેઓ જતાં બજારમાં પેશાં એટલે બજારના સહુ લોકમાં ખભાજાટ થયો ને તેઓ સંબંધી આખા શહેરમાં ગડબડાટ થયો તેનાં કારણ કેટલાંક હતાં.

૧. યુસાફરોનાં લગડાં એ બજારના વેપારી લોકના લગડાંથી જુદી તરેહનાં હતાં. વાસ્તે બજારના લોક તેઓના પર ધારવા લાગ્યા. કેટલાએકે કહ્યું, કે તેઓ ચૂર્મ છે. ખીજાઓએ કહ્યું કે તેઓ ઘેલા છે. ને કેટલાએકે કહ્યું કે તેઓ જંગલી માણસ છે. ૩

૧—૧. કરિ. ૫; ૧૦. ૨—માત્રી ૪; ૮—૧૦. ૩—૪; ૫—૮.

૩—અબુબ ૧૨; ૪. ૧. કરિ. ૪; ૯.

૨. જે પ્રમાણે તેઓનાં લગડાં જોઈને લોક અચરત પામ્યા, તે પ્રમાણે તેઓની ભાષા સાંભળીને પણ અચરત પામ્યા; કેમકે થોડાજ લોક તેઓની ભાષા સમજી શકતા હતા. તેઓ કનાની ભાષા બોલતા હતા, પણ એ બજારના લોક આ દુનિયાના લોક હતા, માટે બજારના એક છેડાથી બીજા છેડા સુધી ત્યાંના લોકે તથા મુસાફરોએ એક બીજાને પરદેશી ગણ્યા. ૧

૩. મુસાફર લોકે વેપારીનો માલ હલકો ગણ્યો, તેથી વેપારી લોક માહોમાહે તેઓ સંબંધી હસવા લાગ્યા. મુસાફરો તેઓના માલને જોતા પણ નોહોતા, ને ન્યારે લોકોએ કહ્યું, કે આવી, ખરીદ કરો, ત્યારે તેઓએ પોતાની આંગળી કાનમાં ધાત્રીને ખૂમ પાડી, કે અમારી આંખ વ્યર્થત્વ પરથી ફેરવ. ૨ ને તેઓએ હુંડું જોઈને જાણાવ્યું, કે અમારો વેપાર ધંધો સ્વર્ગમાં છે. ૩

એકે તેઓની ચાલચલણ જોઈને મરકરી કરતાં તેઓને પૂછ્યું, કે તમે શું ખરીદ કરશો? ને તેઓએ ઠાવકાઈથી તેની તરફ જોઈને કહ્યું, કે અમે સત ખરીદ કરીએ છીએ. ૪ એ ઉપરથી લોકો તેઓને વત્તા વગોડવા લાગ્યા. કેટલાએક મરકરી કરવા, કેટલાએક તાના મારવા, કેટલાએક તેઓની નિંદા કરવા, ને કેટલાએક તેઓને મારવા સાડ બીજાઓને ઉત્કેરવા લાગ્યા. આખરે એવા ગડબડાટ તથા ખળભલાટ થયો, કે આખો બજાર ઉલટપાલટ થઈગયો. હવે એ સંબંધીની ખબર બજારના ધણીને થઈ. માટે તે વહેણા આવ્યો, ને જે લોકથી બજાર ધણો ખરો ઉલટપાલટ થયો, તેઓની રજુઆત કરવા સાડ, તેણે કેટલાએક વિચારો મિત્રોને ફેરવ્યા. પછી તે માણસને રજુઆત પર જોવા રાખ્યા, ને રજુઆત કરનારાઓએ તેઓને પૂછ્યું, કે તમે ક્યાંથી આવ્યા, ને ક્યાં જાઓ છો? ને એવાં નવીન તરેહનાં લગડાં પેહેરીને હાં કેમ આવ્યા? તે માણસે તેઓને કહ્યું, કે અમે આ દુનિયામાં મુસાફર તથા પરદેશી છીએ, ને અમારા દેશમાં, એટલે સ્વર્ગી યશાસેમમાં અમે જઈએ છીએ. ૫ ને જુહારના લોકને અથવા વેપારી લોકને અમારો તિરસ્કાર કરવાનું ને અમારી મુસાફરીમાં હરકત કરવાનું આ વિના બીજું કાંઈ કારણ નોહોતું, કે ન્યારે એક જણે અમને

૧—૧. કરિ. ૨; ૭, ૮.

૨—ગીત ૧૧૯; ૩૭.

૩—ફીલી. ૩; ૨૦, ૨૧.

૪—૯૪ાં. ૨૩; ૨૩.

૫—૨ની ૧૧; ૧૩—૧૬.

પ્રજ્ઞાનું, કે તમે કાંઈ ખરીદ કરશો ? ત્યારે અમે કહ્યું, કે અમે તો સત ખરીદ કરિયે-
છિયે. પણ જે લોકને રજીઆત કરવા સારૂ ઠરાવ્યા હતા તેઓએ જાણ્યું, કે
તેઓ મૂર્ખ અથવા બેલા છે ; અથવા બજારમાં ગડબડાટ કરવા સારૂ આવ્યા છે.
તેથી તેઓએ તેઓને લઈજઈને માસ્ત્રા, ને કાદવ તેઓના પર ચોપડ્યો, ને બજારના
બધા લોક તેઓને જૂએ તે સારૂ તેઓને પાંજરામાં ધાલ્યા, ને તેમાં ધણી-
વાર મુઘી તેઓને રાખ્યા ; ને લોક તેઓની ખૂશી પ્રમાણે તેઓને હસ્યા ;
તેઓને સતાવ્યા તથા તેઓ પર ખાર કાઢાડ્યો. બજારનો ઉપરી તેઓને જે
થયું તે જોઈને તેઓ પર હસતો હતો, પણ એ માણસોએ ધીરજ પકડીને નિંદાને
બદલે નિંદા કીધી નહિ, પણ ઉલટો આશીર્વાદ દીધો. ને ગાળને બદલે મીઠી
વાત કહી, ને અપકારને બદલે ઉપકાર કીધો. એ જોઈને બજારના ઠેલાએક
લોક જે બીજા કરતાં સારા વિચાર કરનારા તથા થોડો દ્વેષ કરતા, તેઓ બીજા
ખરાબ તથા અતિશય તિરસ્કાર કરનારાને શકવા તથા ઠપકા દેવા લાગ્યા. તેથી
તેઓએ ગુસ્સે થઈને શકનારને પણ એવી ગાળ દીધી, કે પાંજરામાંના લોક
જેવા તમે પણ ખરાબ છો, ને તમે તેઓના સાથી દેખાઓ છો, ને તેઓની
સજાના તમે હિંસેદાર થશો. બીજાઓએ જવાબ દીધો, કે અમને દેખાય છે.
કે એ જે માણસ શાંત સ્વભાવના તથા એક માર્ગી છે, ને ઠાઈને નુકસાન કરવા
તેઓ ચાહતા નથી. વળી આ બજારમાં જેઓ વેપાર કરે છે તેઓમાંના ઠેલો-
એક એ માણસોનો તિરસ્કાર કરે છે, માટે વસ્તુ લાયક છે કે તિરસ્કાર કરનારા
પાંજરામાં નંખાય તથા ઢેડજેતી ખર્ચ. મુસાફરાએ દાનાઈથી તથા ઠાવ-
કાઈથી લોકની સાથે સહુક રાખી ; પણ બીજા લોક ધણી તકરાર કીધા પછી
લડી પડ્યા, ને એક બીજાને નુકસાન કીધું. ત્યાર પછી એ જે માણસને
રજીઆત કરનારની આગળ તેઓ ફરી લાવ્યા, ને તેઓ પર તોહામત ચૂક્યું, કે
બજારમાં જે ગડબડાટ થઈ તે તેઓએ કીધી ; માટે તેઓએ તેઓને નિર્દય-
પણાએ માર્યા, ને તેઓને સાંકળે બાંધ્યા, ને તેઓની તરફથી ઠાઈ ન બોલે, ને
તેઓની સંગત ન કરે, માટે, સંધા લોકને નમુનો થવા તથા ધાક લગાડવા સારૂ,
તેઓને સાંકળે બાંધીને બજારમાં આમ તેમ ફેરવ્યા. પણ ખ્રીસ્તી તથા વિશ્વાસુ
વત્તી દાનાઈથી ચાલ્યા ને લોકો જે ફજેતી તથા તિરસ્કાર કીધો, ને એવી નમ્રતાથી
તથા ધીરજથી તેઓએ સહન કીધાં કે થોડાએક બજારના લોક તેઓની પક્ષે
થયા. એ ઉપરથી બીજા લોક એવા ગુસ્સે થયા, કે એ જે માણસને મારીનાખ-

વાનું તેઓએ ઠેરવ્યું. તેઓ સંબંધી તેઓએ ધમકાવીને કહ્યું કે પાંજરામાં ધાલવાની તથા સાંકળે બાંધવાની સજા તેઓને બસ નથી, પણ તેઓએ ગુકશાન પોહોં-ચાડ્યું છે ને બજારના લોકને દગો કર્યો છે, માટે તેઓ માતની સજા લાયક છે.

પછી બીજો હુકમ થાય ત્યાં સુધી તેઓ પાંજરામાં રહે એવું ઠરાવ્યું, માટે પાંજરામાં ધાલીને તેઓના પગ હેડમાં ધાલ્યા.

ત્યાં તેઓના સારા મિત્ર શુભવર્તમાન જણાવનારનું કેહેવું તેઓને યાદ આવ્યું, ને તેના ભવિષ્ય કેહેવાથી તેઓએ પોતાને માર્ગે ચાલવામાં તથા દુઃખ સેહેવામાં સ્થિર મન રાખ્યું, ને તેઓએ એક બીજાને એ રીતે દિલાસો દીધો, કે આપણા બેમાંથી જે પેહેલાં મારી નાંખાય, તેની અવસ્થા બીજી સારી થશે. ને એક એકે એવું મનમાં ચાહ્યું, કે એવું મને થાય તો સારું. પછી સર્વ પર રાજ કરનારનો માનપૂર્ણ ઠરાવ થયો, એવું કહીને તેઓ શાંત થયા. ને તેઓ સંબંધી ઠરાવ થાય, ત્યાં સુધી સંતોષ રાખીને તેઓ રહ્યા.

ઠેરવેલા વખત આવ્યો ત્યારે તેઓની રજીઆત કરી, ને તેઓને માતની સજા દેવા સારૂ તેઓને પોતાના દુશ્મનોની આગળ બોલા રાખ્યા. ઈન્સાફ કરનારનું નામ ઉત્તમ-દેવી રાખ્યું હતું. તેઓ પર તોહામતનો સાર એક હતો, પણ જૂદી જૂદી રીતે બતાવાયો. તેની મતલબ એ હતી, કે તેઓ વેપારના વેરી તથા વેપારમાં હરકત કરનાર છે. વળી શહેરમાં તેઓ હુલડ મચાવે છે તથા ફૂટ પાડે છે. વળી તેઓના રાજના ધારાને ઉલટું તેઓએ કેટલાએકને પોતાના ગુકશાન પોહોંચાડનાર મતમાં બેસ્યા છે.

ત્યારે વિશ્વાસુ જવાબ દેવા લાગ્યો, કે જે સહુથી ટ્રેલ છે તેની સામા જે થાય છે તેની સામાં હું થયો. વળી તેણે કહ્યું, કે હું શાંત સ્વભાવનો છું, ને મેં કાંઈ ગડબડ કીધી નથી. જે લોક અમારા પક્ષમાં આવ્યા, તેઓ અમારું સાચપણ તથા નિરપરાધીપણું જોઈને આવ્યા, ને તેઓ અરાબને ટૂકીને સારાની તરફ આવ્યા. વળી જે રાજ સંબંધી તમે કહો છો, તે તો અમારા પ્રભુનો દુશ્મન બાલજીવલ છે. માટે હું તેની તથા તેના સર્વ દુતોની સામા થવાથી બીજો નથી.

ત્યારે જાહેર બબર આપવામાં આવી, કે આપણા પ્રભુ રાજની તરફથી દાદી ઉપર જે કોઈ કાંઈ કેહેવા ચાહે, તે તરત આવીને શાહેદી આપે. તેથી ત્રણ

શાહેદી એટલે અદેખાઈ, અતિભક્તિ, તથા હડાપણુડાઓ આન્યા. ત્યારે એવા સવાલ પૂછ્યો, કે કચેરીમાંના દાદીને તમે ઓળખો છો કે નહિ? ને આપણા પ્રભુ રાજાની તરફથી તેના પર તમે શી શાહેદી આપો છો?

ત્યારે અદેખાઈએ બીલા યધને કહ્યું, કે સાહેબ, એ માણસને ધણી કુટતથી હું ઓળખું છું, ને સમ ખાઈને આ કચેરીમાં બેઠેલા આખરદારની આગળ હું શાહેદી આપું છું કે—

ઈન્સાફ કરનારે કહ્યું, કે સખર કરો. તેને સમ ખવડાવો.

ત્યારે તેઓએ તેને રામ ખવાડ્યા. પછી તે કેહેવા લાગ્યો, કે સાહેબ, એ માણસનું નામ માત્ર સાફ છે ખરું; તો પણ આપણા આખરદારમાં એવા ખીજે પાછા માણસ કોઈ નથી. તે રાજા અથવા પ્રજા પર, ધારા અથવા રીત પર ધ્યાન રાખતો નથી; પણ સર્વ લોક, તેની પડે રાજાને ઉલટો વિચાર રાખે, એ સાફ તે જેમ બની શકે તેમ કરે છે. ને એવા વિચારને તે વિધાસનું તથા પવિત્રાઈનું મૂલ ગણે છે. વિશેષ એક વાર મેં તેને એમ કેહેતાં સાંભળ્યો, કે ખ્રીસ્તી ધર્મ તથા આપણા વ્યર્થત્વ શોધેના ધારા એક ખીજાને ઉલટા છે, ને કોઈ રીતે મળી શકશે નહિ. સાહેબ, એવું કેહેવાથી આપણાં વખાણવા બેગ કામ જે છે તેનેજ કેવળ ખોટાં કેહે છે એવું નથી; પણ એ કામને લીધે આપણને પણ અપરાધી ગણે છે.

ત્યારે ઈન્સાફ કરનારે તેને કહ્યું કે, તમારે કાંઈ ખીજું કેહેવું છે?

અદેખાઈએ કહ્યું કે સાહેબ, મારે ખીજું કેહેવાનું તો ધણું છે; પણ કચેરીને તરફી ન પોહોંચે માટે હું કેહેતો નથી. પણ જ્યારે ખીજા સાહેબો પોતાની શાહેદી પૂરી રહેશે, ત્યારે તેના પર માતની સજા ફરાવવામાં ખીજા શાહેદીનો ખપ પડશે, તો હું ખીજું વધું બહેર કરીશ. ત્યારે તેને રજા આપી.

પછી અતિભક્તિને તેઓએ બોલાવીને કહ્યું, કે કચેરીમાંના દાદીને જૂઓ. પછી તેઓએ પૂછ્યું કે આપણા પ્રભુ રાજાની તરફથી તમે તેના પર શી શાહેદી આપો છો? એમ કહીને તેઓએ તેને રામ ખવડાવ્યા. ને તેણે એમ કેહેવા માંડ્યું.

અતિ—સાહેબ, એ માણસની સાથે મારે ધણું ઓળખાણ નથી, ને ધણું ઓળખાણ કરવા હું ચાહતો નથી; પણ એટલું હું જાણું છું, કે એક દાહડે આ શહેરમાં તેની સાથે વાતચિત કર્યાથી મને માલમ પડ્યું, કે તે ખરે

દુઃખદેનાર એવો માણસ છે ; કેમકે તેણે એવું કહ્યું, કે “તમારો ધર્મ કાંઈ નથી, ને તેથી કોઈ માણસ પર હાથર પ્રસન્ન થયો નહિ.” એવું કેહેવાથી શું નીકળેછે એ સાહેબ સારી પેઠે જાણેછે, એટલે આપણું બજન વૃથા છે, ને આપણે પાપમાં જ રહિયેછીએ, ને એને આપણને નરકની સજા મળશે. મારે કેહેવાનું હતું તે એજ છે.

ત્યાર પછી ડાપણડાદાને સમ ખવડાવીને પૂછ્યું, કે આપણા પ્રભુ રાખની તરફથી કચેરીમાંના દાદી સંબંધી જે જાણતા હો તે કહેા.

ડાપણ.—સાહેબો, એ સખસને ઘણી મુદતથી હું આગળ ખુંદું, ને ન કેહેવા જોગ વાત તેના મ્હેંથી મેં સાંભળી. તેણે આપણા મ્હેંટા રાજા બાલક્રમ્બલની નિંદા કીધી છે, ને તેના નામદાર મિત્રોનું એટલે જૂના માણસરાય, શરીરાનંદ-રાય, ઉપભોગીરાય, વૃથામાનેચ્છુરાય, વ્યભિચારરાય, લોભિયારાય તથા ખીજા સંધા અમીરને તિરસ્કારની રીતે બોલ્યો. વળી તેણે કહ્યું છે, કે “જે સઘળા લોક મારા વિચાર પર હોત, તે આ અમીરમાંનો એક શહેરમાં નહિ રહી શકત.” વળી તેના ડરવેલા ઈન્સાફ કરનાર તમ સાહેબની પણ નિંદા કીધી, એટલે તેણે કહ્યું કે તમે અધર્મી તથા દુષ્ટ છો. ને ખીજા ઘણી એવી નિંદાની વાત આપણા શહેરના અમીરો પર પણ કહી.

ડાપણડાદાએ એવી વાત કહી રહ્યા પછી, ઈન્સાફ કરનારે કચેરીમાંના દાદીને કહ્યું, કે આ ધર્મવ્રજ, કુમારી, દંગાખોર, તથા અસત્યવાદી, આ સાહેબોએ જે શાહેદી તારા પર પૂરી, તે તે સાંભલી શું ?

વિશ્વા.—જે આગ્રા હોય, તો થોડી વાત એના જવાબમાં કહું ?

ઈન્સાફ કરનાર—અરે તું જીવવા લાયક નથી, ને એકદમ આ જગ્યામાં મોતની સજા પામવા જોગ છે ; પણ સંધા લોક અમારી કૃપા તારા પર જુએ, માટે અમારી આગ્રા છે કે તારે કેહેવું હોય તે કેહે.

વિશ્વા.— ૧. અદેઆઈજીની શાહેદીનો હું એવો જવાબ આપુંછું, કે મેં એટલી વાત માત્ર કહી કે જે ધારા, કે હુકમ, કે ચાલ, કે લોક, ઈશ્વરની વાતથી ઉલટા છે, તે સંધા ખ્રીસ્તી ધર્મને પણ પૂરા ઉલટા છે. જે એમાં મેં કાંઈ ખોટું કહ્યું હોય, તો મને ખતાવો. હું હાં તમારી આગળ મારી ચૂક કમ્બલ કરીશ.

૨. અતિભક્તિએ મારા પર જે તોહોમત મુક્યું તે સંબંધીનો જવાબ એ છે, કે

મેં એટલુંજ માત્ર તેને કહ્યું, કે ઈશ્વરના ભજનમાં ઈશ્વરકૃત વિશ્વાસ રાખવાની જરૂર છે. પણ ઈશ્વરની ઈચ્છા પ્રગટ થયા વિના એવો વિશ્વાસ થઈ નહિ શકે. માટે ઈશ્વરની પ્રગટ થયેલી ઈચ્છા પ્રમાણે જ નથી, તે જો કોઈ માણસ ભજનમાં લાવે, તો તે મનુષ્યકૃત વિશ્વાસથી લાવેછે ; ને એવો વિશ્વાસ સદાકાળનું જીવન પમાડવાના ઉપયોગમાં આવતો નથી.

૩. ડાપણડાયાની નિંદાના તોહામતનો જવાબ શ્રીકૃષ્ણે પીજી વાતનો જવાબ દઈને, કે એ શહેરનો રાજા તથા તેના સંધા સેવક લોકનું ટોળું, જેનાં નામ એ સાહેબોએ લીધાં, તેઓ આ શહેરમાં તથા દેશમાં રહેવા કરતાં નરકમાં રહેવા લાયક છે. ઈશ્વર મારા પર દયા કરે.

પંચ સંકુ સાંભળવા તથા જોવા સાફ ઉભી રહી હતી. તેઓને ઈન્સાફ કરનારે કહ્યું, કે એ પંચના સાહેબો, જે માણસને લીધે આ શહેરમાં એવું મોટું હુલ્લડ થયું, તેને તમે જુઓછો. તેના પર જે શાહેદી આ નામદાર સાહેબોએ આપી, તે પણ તમે સાંભળી. તેનો જવાબ તથા જે તેણે કહ્યું કીધું, તે પણ તમે સાંભળ્યું. અમણાં તેને ફાંસી દેવા કે બચાવવા, એ તમારા અખિતવારમાં છે. તોપણ આપણા નિયમશાસ્ત્ર સંબંધી તમને સમજાવવું મને જરૂર માલમ પડેછે.

આપણા રાજાના આકર મોટા ફારોઆના વખતમાં એક ધારો નીકળ્યો હતો, કે રજે આપણા ધર્મને ઉલટ મોં ચાલનારનો વધારો થાય ને રજે તેઓ બળવાન થાય, માટે તેઓનાં છોકરાં નદીમાં નાખીદેવાં.^૧ વળી રાજાના ખીજા આકર, મહા નયુષ્પદનેસરના વખતમાં ખીજો ધારો નીકળ્યો હતો, કે મારી સુનાની શ્રીને જે પગે લાગીને પૂજા કરશે નહિ, તેને બળતી બઢીમાં નાખવામાં આવશે.^૨ વળી દાર્યુસના વખતમાં ધારો નીકળ્યો હતો, કે ફલાણા વખત સુધી જે કોઈ મારા વિના ખીજા કોઈ દેવની પ્રાર્થના કરશે, તેને સિંહના કોતરમાં નાખીદેવામાં આવશે.^૩ હવે આ દંગાઓરે એ ધારાઓના સારનું ઉલ્લંઘન કીધું. એકલા વિચારે કરીને નહિ (તે પણ સહન થવા જોગ નથી) ; બાણે તથા કૃત્યે કરીને પણ ઉલ્લંઘન કીધું, માટે તેને સજા કરવી અવશ્ય છે.

કોઈ અપરાધ થયો નોંદેતો, પણ અપરાધ થશે, એવા આભાસજી હોતો, તે પરથી ફાટીને સદર્દુ ધારો કાઢ્યો. પણ એ માણસમાં અપરાધ પ્રત્યક્ષ છે. બીજા તથા ત્રીજા ધારા સંબંધી વાત એ છે, કે તે આપણા ધર્મને ઉલટી તકરાર કરે છે ; ને જે દંગાનો તેણે એકરાર કીધો તેને લીધે તે ભાતની સજા પામવા જોગ છે.

ત્યારે પંચ વિચાર કરવા બહાર ગયા. તેઓનાં નામ આંધળાજી, નઠારાજી, અંટસજી, કામપ્રિયજી, અનાચારજી, ઉતાવળાજી, અહંકારજી, અદેખાઈજી, જૂઠાજી, નિર્દયજી, પ્રકાશવૈરીજી તથા અપ્પમજી હતાં. તે સંધાઓએ પોત પોતાની સંમતિ આપી, કે આપણે તેને ઈન્સાફ કરનારની આગળ અપરાધી કહેવા. પેહેલાં તેઓમાં આગેવાન આંધળાજીએ કહ્યું, કે મને સાફ માલમ પડેછે, કે એ માણસ કુમાર્ગી છે. નઠારાજીએ કહ્યું, કે એવા માણસને દુનિયામાંથી દૂર કરવો. અંટસજીએ કહ્યું, કે હા, તેને જોયાથી મને કંઠાજો આવેછે. કામપ્રિયજીએ કહ્યું, કે તેનું હું સહન કરીશકતો નથી. અનાચારજીએ કહ્યું, કે હું પણ તેનું સહન કરી શકતો નથી ; કેમકે મારી ચાલ તે હંમેશા વખોડયા કરેછે. ઉતાવળાજીએ કહ્યું, કે તેને ફાંસી દો, ફાંસી. અહંકારજીએ કહ્યું, કે તે અધમ માણસ છે. અદેખાઈજીએ કહ્યું, કે મારું દિલ તે પર જોસ પાવેછે. જૂઠાજીએ કહ્યું, કે તે લુચ્ચો છે. નિર્દયજીએ કહ્યું, કે ફાંસી કરતાં પણ તે વત્તી સજા જોગ છે. પ્રકાશ-વૈરીજીએ કહ્યું, કે આપણે તેને જલદીથી મારીનાખિયે. અપ્પમજીએ કહ્યું, કે જો કોઈ આખી દુનિયા મને આપે, તો પણ હું તેની સાથે મળી ચાલીશ નહિ, માટે તે ભાતની સજા જોગ છે, એમ એકદમ આપણે જઈને કહ્યે.

ને તે પ્રમાણે તેઓએ કીધું. માટે હુકમ થયો, કે ન્યાયાધી તેને લાંબા, ત્યાં પાછો લઈ જવો, ને કોઈ અતિ ક્રૂર ઉપાય શોધીને તેને મારીનાખવો.

એ માટે તેઓના ધારા પ્રમાણે તેને સજા દેવા સાફ તેઓએ તેને બહાર લઈ જઈને તેને ફટકા મારયા ; પછી ધુકાઓ મારી ; પછી છુરીએ તેને જપ્પમી કીધી ; ત્યાર પછી પથ્થર માર્યો ; પછી તરવારે તેને ભાક્યો ; ને અંતે થાંભલા સાથે બાંધીને તેને બાળી બ્રહ્મ કીધો. એ રીતે વિશ્વાસુનો અંત થયો.

હવે મેં જોયું કે છાકની પછવાડે એક પિમાન બે ઘોડાએ જોડેલું વિશ્વાસુને સાફ પાટ જોડું બીડું હતું. ને જેવારે તેના દુશ્મનોએ તેને મારીનાખ્યો તેવારે તેને તેમાં બેસાડીને વાદળ માટેથી સ્વર્ગની ભાગળમાં ટુંકે રસ્તે તરઈના રાખ્

સાથે તેને લઈ ગયા. પણ દુશ્મને શ્રીસ્તીને રહેવા દીધા, ને પાછો પાંજરામાં મોકલ્યો, ને થોડીચ્છક વાર સુધી તે ત્યાં રહ્યો, પણ જે સર્વોપરી રાજ છે તેના હાથમાં દુશ્મનોનો ક્રોધ હતો, ને તેણે ય્યવું ક્રીધું કે શ્રીસ્તી બચ્યો ને બાક્યો ગયો, ને તેણે રસ્તે જતાં ય્યમ ગાયું કે—

વિશ્વાસુ, વિશ્વાસ પરીને, જન વિશ્વાસ વિનાની સાને,
તે વિશ્વાસ કબૂલ કરીને સત્ય જણાવ્યું છે આ કામે.
નાથતણું સુખ આગળ ને ને, ડાલ કરીને માન્યું તે તો
તેને તેજ કબૂલ કર્યું છે. જહાજહા! છે સાબાશ તને તો!
જહાજહા! હજારડાં નાથ સમીપે માન મહત્ત્વ સનાતન જાને.
ધન્ય ત્રિધન્ય દિલાસો દેતાં, જુમ જુગની ગતિ અસપચારી.
જે સદુતો વિશ્વાસ ન રાખી બ્યથે વિલાશ ચલાવી ખાલે,
તેઓ સર્વે કુપાબ કુખીને, કદી ન સત્યાનંદ નિહાવે.
મૂર ચલાવી કંઠ પડાવે, પરમાનંદ કરી, વિશ્વાસી;
દેહતથો તો માત યતાં પથ, જુમ બચ્યો, તું છે અવિનાશી.

ચૌદમો અધ્યાય.

હવે સમણામાં મેં જોયું, કે શ્રીસ્તી ચ્છકલો બાહાર ગયો એમ નહિ, પણ આરાવાન નામે ચ્છક માણસ તેની સાથે જવા લાગ્યો. તેણે દોસ્તી બાંધીને કહ્યું, કે હું તમારી સંગત કરીશ. તેણે શ્રીસ્તી તથા વિશ્વાસુની દુઃખની અવસ્થામાં તેઓની વાત તથા ચાલ જોયાથી ય્યમ ક્રીધું. ય્યે પ્રમાણે ચ્છક માણસ સતની શાહેદી થવા સારૂ મરણ પામ્યો, ને તેની છારમાંથી શ્રીસ્તીનો સાથી થવા સારૂ ચ્છક માણસ નીકળ્યો. ઉમદવારે પણ શ્રીસ્તીને કહ્યું કે બજારના લોકોમાંના ઘણાચ્છક થોડીવાર પછી આપણી પધુવાડે આવશે.

મેં જોયું કે બજારથી તેઓ થોડે દૂર ગયા હતા ત્યારે તેઓ સ્વહિતશાધક નામે એક માણસને આવી મળ્યા. તેઓએ તેને કહ્યું કે, સાહેબ, તમે કહ્યા દેશના છો? ને આ રસ્તે તમે કયાં સુધી જવાના છો? તેણે જવાબ દીધો, કે હું મધુરબાજણ નામે શહેરમાંથી આવુંછું ને સ્વર્ગી શહેરમાં જાઉંછું, પણ તેણે પોતાનું નામ તેઓને કહ્યું નહિ.

ખ્રીસ્તી—મધુરભાષણથી ? શું તેમાં કાંઈ સાહે છે ? ૧

સ્વહિત—હા. હું બાણું છું, કે ત્યાં છે.

ખ્રીસ્તી—સાહેબ, હું કયે નામે તમને બોલાવું ?

સ્વહિત—આપણે એક ખીબને એમણ ખતા નથી. જો તમે આ રસ્તે આવો, ને આપણે સાથે થઈએ, તો સાહે. નહિ તો, તમારી ખુશી.

ખ્રીસ્તી—એ મધુરભાષણ શહેર સંબંધી મેં સાંભળ્યું છે, કે તે પૈસાદાર શહેર છે.

સ્વહિત—હા. એ વાત ખરી છે. ત્યાં ઘણું દોલતમંદ મારાં સગાં રહેછે.

ખ્રીસ્તી—આગ્રા હોય તો પૂછું. ત્યાં તમારાં સગાં કોણ છે ?

સ્વહિત—શહેરમાંનાં ઘણાં ખરાં મારાં સગાં છે. વિશેષ અસ્થિરરાય, સમયસ્થ અકરાય, મધુરભાષણરાય (એના ઘરડાએનાં નામથી શહેરનું નામ પડ્યું), ને ખુશામતજી, એ તરફ મ્હો રાખનારજી, હરેક વસ્તુજી. મારા આપના બાઈ, બેજીબજી, તે મારા મોહોલામાં ઉપદેશ કરનાર હતા. ને સાચું પૂછો, તો હું આનંદાન કુલીન ઘરનો થયો છું ; પણ મારો દાદા એક ગમ બોધને ખીજી ગમ હણેસાં મારનાર ખલાસી હતો. ને મારી પાસે જ માલમીલકત છે, તેમાંનો ઘણો ખરો ભાગ તેજ કામ ચલાવ્યાથી મને મળ્યો છે.

ખ્રીસ્તી—તમે પરણેલા છો શું ?

સ્વહિત—હા. મારી વહુ યુણવંતી છે, ને યુણવંતીની દીકરી પણ છે. તે ઢોંગરાણીની દીકરી છે ; તેથી જણાયછે કે તે બહુ પ્રતિષ્ઠિત કુટુંબની છે. તેની ચાલચલણ રાજને તથા જંગલીને અનુકુલ આવે એવી છે. અમારા ધર્મમાં તથા પૂરા ધર્મીએના ધર્મમાં થોડો એક તફાવત છે. પણ તે બે ન્હાની બાબતમાં જ છે. પેહેલી અમે પાણી તથા પવનના સામાં ચાલવાની મહેનત કરતા નથી. ખીજી જ્યારે ધર્મ રૂપાનો ચંપલ પેહેરીને ચાલેછે, ત્યારે અમે બહુ આતુર થઈએ છીએ ; જો સુરજ પ્રકારો ને લોક ધર્મનું વખાણ કરે, તો તેની સાથે રસ્તામાં ચાલવા અમે ઘણું ચાહીએ છીએ.

ત્યારે ખ્રીસ્તીએ પોતાના સાથી ઉમેદવાર પાસે જઈને કહ્યું, કે મારા મનમાં આવેલ છે કે આ મધુરભાષણ શહેરમાંના સ્વહિતરોધક છે. જો એમ હોય, તો આપણી સંગતમાં એવો છે કે એના જેવો કપટી આ પ્રાંતમાં ખીજે કોઈ નથી. ત્યારે આશાવાને કહ્યું કે તેને પૂછો, ને શરમાઈને પોતાનું નામ છાતું રાખે એ લાયક નથી. પછી ખ્રીસ્તીએ તેની પાસે ફરી જઈને કહ્યું કે, સાહેબ, આખી દુનિયા કરતાં જે કાંઈ વસ્તું જાણે છે, તેના જેવી તમે વાતચિત કરો છો. જો હું જાણ નથી ખાતો, તો તમે કોણ છો, એ મને અટકળથી કાંઈ એમક જણાય છે. તમે મધુરભાષણ શહેરમાંના સ્વહિતરોધક નથી શું?

સ્વહિત.—એ માંડે નામ નથી; પણ જો હું પસંદ આવતો નથી, તેઓએ એવી મારી અટક પાડી છે. જેમ મારા પેહેલાં, ખીજા સારા લોકે સંતોષ રાખીને પોતાપર પાડેલી અટક સહન કીધી, તેમ મારે પણ આ અટક સહન કરવી પડે છે.

ખ્રીસ્તી.—લોકે એવી અટક પાડી તેનું કારણ તમારી ચાલચલણ ઉપરથી તેઓને કાંઈ માલમ નહિ હોયે વાર?

સ્વહિત.—ના ના, લોકે મારી એવી અટક પાડી એનું એજ કારણ છે, કે જેવી લોકની ચાલ હતી, તે પ્રમાણે ચાલવું હોય મને સાંડે લાગવું, તેથી સંજોગે મને લાભ થયો. પણ જો એ રીતે લોક મારી અપકીર્તિ કરે, તો હું તે ધન્ય ગણીશ; પણ એ માટે દેખીએ મારી નિંદા ન કરવી.

ખ્રીસ્તી.—મેં ધાર્યું, કે જે માણસ સંબંધી મેં સાંભળ્યું હતું, તે તમેજ છો. ને જો સાચું પૂછો તો હું કહું છું, કે તમને એ નામ એમ નાલાયક ગણીએ એવી તમારી ઈચ્છા છતાં એમ તેને લાયક ગણિયે છિયે.

સ્વહિત.—વાર, જો તમે એમ વિચારશો, તો હું લાચાર છું. પણ જો તમે મને તમારી સંગતમાં કબૂલ કરશો, તો સારી રીતે તમારી સંગતમાં ચાલીશ.

ખ્રીસ્તી.—જો તમે અમારી સાથે આવશો, તો પવન તથા પાણીની સામા તમારે જવું પડશે. પણ હું જાણું છું, કે તે તમારા વિચારને પ્રતિકુલ છે. વળી ન્યારે ધર્મ રૂપાનાં ચંપલ પેહેરેલા હોય ત્યારેજ નહિ, પણ ન્યારે તે ફાટાંતૂટાં લૂગડાં પેહેરેલા હોય ત્યારે તેને કબૂલ કરવો જોઈએ. તે વખણાતો વખણાતો રસ્તામાં ચાલે છે ત્યારેજ નહિ, પણ ન્યારે તે ખેડીએ જડાએલા હોય ત્યારે પણ તેની સાથે રહેવું પડશે.

સ્વહિત.—તમે મારા પર ધણીપણું ન કરો, ને મારા વિશ્વાસ પર અખિત-
માર ન ચલાવો ; પણ મને સ્વતંત્રપણામાં રહી તમારી સાથે આવવા દો.

ખ્રીસ્તી—જો અમારી પેઠે ચાલો, તો આવો. નહિ તો અમારી સાથે
આગળ એક ડગલું ભરવું નહિ.

ત્યારે સ્વહિતશોધકે કહ્યું, મારી અસલ મૂળ નિષ્ઠા નિર્દોષ તથા ગુણકારી છે,
ને તેને હું કદી મુકીશ નહિ. જો હું તમારી સાથે ન આવું, તો મારી સંગત પસંદ
આવે એવા કોઈ ખીજો મને મને ત્યાં સુધી જેમ તમારા આવવા પેહેલાં હું
એકલા જતો હતો તેમ હું જઈશ-

હવે સમણામાં મેં જોયું, કે ખ્રીસ્તી તથા આરાવાન તેને મુકીને આગળ ચાલ્યા.
પછી તે બેમાંથી એકે પાછળ ફરીને જોયું. ત્યારે સ્વહિતશોધકની પછવાડે
ત્રણ માણસ આવતા જોયા. તેઓ તેની પાસે આવી પોતાંઆ ત્યારે તેણે
નમીને સલામ કીધી, ને તેઓએ તેને પણ સલામ કીધી. તેઓનાં નામ
સંસારગ્રહણજી, લક્ષ્મીપ્રિયજી, તથા કેન્દુસજી હતાં. તેઓ સ્વહિતશોધકના
અસલના ઓળખીતા હતા ; કેમકે જ્ઞાનપણમાં તેઓ એક નિરાણના સાથી હતા.
સ્વાર્થસિદ્ધજી પાસે તેઓ શીખતા હતા. તે ઉત્તરના લાભ નામે પ્રાંતના પ્રાપ્તિ-
પ્રિય બજારવાળા શેહેરમાં શીખવતા હતા. તેઓને જોરથી, ઠગાઈથી, ખુરામ-
તથી, જુઠાઈથી, અથવા ધર્મનો વેરા લેવાથી, દ્રવ્ય કમાવું એવા હુનર એ મહે-
તાજીએ શીખવ્યો. ને એ ચાર સાહેબો પોતાના શીખવનારનો હુનર એવા
શીખ્યા કે એક એક પોતે એવી નિરાણ ચલાવી શકે.

તેઓ એક ખીજને સલામ કર્યા પછી લક્ષ્મીપ્રિયજીએ ખ્રીસ્તી તથા ઉમેદ-
વારને જોઈને સ્વહિતશોધકને પૂછ્યું, કે એ આગળ રસ્તે કોણ જાય છે ?

• સ્વહિત—તેઓ દૂર દેશના માણસ છે, ને પોતાના ખ્યાલ પ્રમાણે મુસાફરી
કરતા જાય છે.

લક્ષ્મી.—હાય હાય ! જો તેઓ હાં કર્યા હોત, તો કેવું સાઈં યાત, કે
આપણે તેઓની સારી સંગત મળત; કેમકે હું જાણું છું, કે તેઓ, સાહેબ, ને આપણ
બધા મુસાફરીએ જઈએ છીએ.

સ્વહિત.—હા, એ ખરું છે; પણ આગળ જનાર માણસ એવા સખત છે, ને પોતાના મત એવા સારા ગણેછે, ને ખીજના વિચારને એવા હલકા ગણેછે, કે કોઈ ગમે તેવા ધર્મી હોય, તો પણ સંધી બાબતમાં તે તેઓને અનુકૂલ ન હોય, તો તેઓ પોતાના સંગાતમાંથી તેને કાઢાડી મૂકે.

કંતુસ—એવું કરવું જોઈ છે, પણ અમે કેટલાએક સંબંધી વાંચ્યું છે, કે તેઓ અતિશય ધર્મી છે, ને તેઓ સખતપણાથી પોતાને પવિત્ર, પણ ખીજ સંધાઓને અપરાધી ઠેરવેછે. પણ કહો તમારામાં તથા તેઓમાં શી બાબતનો તથા કેટલો તફાવત પડ્યો.

સ્વહિત.—તેઓ પોતાના ઉતાવળાપણાએ જાણેછે કે હરેક તરેહની માસ-મમાં યુસાફરી કરવી જરૂર છે, પણ પવન તથા પાણી અનુકૂલ આવે ત્યાં સુધી મને સખર કરવી ગમેછે. તેઓ ઈશ્વરને મારે પોતાનો જીવ એકદમ જોખમમાં નાખવા ચાહેછે; પણ મારે જીવ તથા મારી માલમિલકત બચાવવા સારું હું તત્પર રહુંછું. વળી સંધા છોક તેઓના મતને ઉલટા હોય તો પણ તેઓ પોતાનો મત પકડી રાખવા ચાહેછે; પણ સમે જોઈને દેહરણો ધર્મ મને પસંદ આવેછું. ન્યારે ધર્મ ફાટાંટૂટાં લગડાં પેહેરેલા હોય, ને તિરસ્કાર પામેલા હોય, ત્યારે તેઓ ધર્મની તરફના છે; પણ રૂપાના ચંપળ પેહેરેલા ને સુરજના પ્રકાશમાં વગ્નલાતો ચાલેછું ત્યારે જ હું તેની તરફનો છું.

સંસાર સંગ્રહણજી—સખર કરો, સ્વહિતશોધક સાહેબ, જો કોઈને પોતાની પાસેનું રાખવાને કાંઈ હરકત ન પડ્યા છતાં તેને જોઈનાએ, તો હું તેને ચૂર્ણ ગણુંછું. આપણે સાપના જેવા ચતુર થવું. તડકાની વખત ધાસ એકંદું કરવું સારું છે. તમે જૂઓછો, કે મધમાખ આખા શિયાળામાં ખેસી રહેછે ને ન્યારે લાભ ખૂશીની સાથે મળે ત્યારે ફરેછે. ઈશ્વર કોઈ વાર વર્ષાદ વર્ષાવેછે ને કોઈવાર તડકો પાડેછે. જો તેઓ બેવકૂફીથી વર્ષાદમાં જાય તો જાય, પણ અમે તો સારી માસમમાં જ જઈશું. જે ધર્મ પાળવામાં ઈશ્વરની સારી આપેલી વસ્તુ સચવાય તે જ ધર્મ મને ગમેછે. કેમકે જે બુદ્ધિએ વિચાર કરેછે તે જાણેછે, કે આ દુનિયાની જે સારી વસ્તુ ઈશ્વર આપેછે, તે આપણે સાચવી રાખીએ એ તેને પસંદ લાગેછે. ઈબ્રાહીમ તથા સુલેમાન ધર્મ પાળતાં પાળતાં દોલતવાન થયા,

ને અપુત્ર એમ કહેછે, કે “સારું માણસ ધૂળની પેઠે સુંગું એકડું કરશે.” પણ જો આગળ જનાર લોક તમારા કદા પ્રમાણે હોય, તો તેઓ તે મોટા માણસની પેઠે વર્તનાર નથી.

કૃત્વસ—હું જાણું છું કે એ બાબતમાં આપણા સંધાના વિચાર એકજ છે, માટે એ સંબંધી વતું ખોલવાની જરૂર નથી.

લક્ષ્મી—ના, એ બાબતમાં ખીજું કંઈ ખોલવાની જરૂર નથી ખરી; કેમકે ધર્મશાસ્ત્ર તથા યુક્તિને જે માનતો નથી (ને તમે જૂવો છો કે તે બેડું આપણે પક્ષે છે), તે પોતાનું સ્વાધીનપણું જાણતો નથી, ને પોતાનું કલ્યાણ શોધતો નથી.

સ્વહિત—ભાઈઓ, તમે જૂવો છો, કે આપણે મુસાફરી કરિયે છીએ, ને આપણાં મન બૂંડાઈની તરફ ન ફરે માટે જો કહેા, તો એક સવાલ પૂછું ?

કોઈ માણસ ઉપદેશ કરનાર કે ધંધાર્થી હોય, ને ધર્મની કેટલીએક બાબત સંબંધી ચિંતા રાખતો નહિ હોય, પણ પછી તેને જાણવામાં આવે કે ધર્મ બાબત બહુ ચિંતા દેખાડવાથી જ મને સંસારની સારી વસ્તુ મળે ; એમ થયા અથવા દેખાયા વિના મળે નહિ. હવે જો ધન પામવા સારું તે ધર્મનો વેશ લે, તો તે ખરેખરે સાચો માણસ કહેવાય નહિ શું ?

લક્ષ્મી.—તમારા આ પૂછવાનો મર્મ મારા જાણ્યામાં છે ; ને જો તમ સાહેબો મને રજા આપો, તો હું તમને જવાબ દઉં. હવે, પેહેલાં, ઉપદેશ કરનાર સંબંધી તમારા સવાલનો જવાબ હું દઉં છું. તે ઉપદેશ કરનાર ભલું માણસ હોય, પણ તેના કામથી તેને થોડી કમાઈ થતી હોય. તે કરતાં સારી કમાઈની મોટી જગ્યા મારા પડે, પણ તે જગ્યા પામવા સારું પેહેલાં કરતાં તેને વત્તો અભ્યાસ કરવો પડે ; ખરું દિલ રાખીને ઉપદેશ કરવો પડે ; ને તેના સાંભળનારાની ઈચ્છા પ્રમાણે ધર્મીત્વ વિષે પોતાની મૂળ નિષ્ઠા જે હતી તેમાં કંઈ ફેરફાર કરવો પડે. હવે જો કોઈ માણસ એ પ્રમાણે કરે, ને એ કરતાં એવું ઘણું ખીજું કરે, તો પણ તે માણસ સત્યધારી ન કહેવાય, એનું કંઈ કારણ મને મારા પડતું નથી ; કેમકે—

૧. મોટી કમાઈની જગ્યા પામવાની ઈચ્છા રાખવી લાયક છે, એમાં કંઈ શક નથી ; કેમકે ઇશ્વરના કરવાથી તે મળે એવું થાય છે. માટે જો તે મળે તો લેવું, ને એવું કરતાં મનમાં સંકલ્પવિકલ્પ કરવો નહિ.

૨. વળી તેવી જગ્યા પામવાની આશાએ તે ઉપદેશક વત્તા અભ્યાસ કરેછે, ને વત્તા દિલ રાખીને બાધ કર્યા કરેછે, એથી તે વત્તા સુધરતો જાયછે, તેની બુદ્ધિ અધિક વિરાળ થાયછે, ને ખીજને તે વત્તા શિખવી શકેછે ; એ સંધુ તો હસ્તરની ઇચ્છા પ્રમાણે છે.

૩. વળી તે પોતાનું સાંભળનારાઓની ઇચ્છા જાણીને, પોતાની મૂળ નિષ્ઠાનું કાંઈ મૂકદિછે, એથી જાણાયછે, કે ૧) તે સ્વેચ્છાદમન કરનાર એવો છે. ૨) તેની ચાલ ખૂશ કરનારી તથા મોહ પમાડનારી છે. ૩) તેથી તે ઉપદેશ કરવાના કામને વત્તા લાયક થાયછે.

૪. તો એ સંબંધી મને જાણાયછે, કે જે ઉપદેશક ન્હાની કમાઈની જગ્યા મૂકીને મ્હોટી કમાઈની લેછે, તે તો લોભી કેહેવાય નહિ. પણ એવું કરવાથી તેની બુદ્ધિ વતી થતી જાયછે તથા તેનો અભ્યાસ વધતો જાયછે, માટે તેને પોતાનું કામ સાઈ ચલાવનાર તથા તક પર લોકનું સાઈ કરનાર ગણવો.

વળી ધંધાધી સંબંધી જે સવાલ તમે પૂછ્યો, તેનો જવાબ હું દઉં છું, કે તેને કાંઈ વેપાર હોય પણ તેમાં નફો થોડો હોય. હવે જે ધર્મનો દેખાવ દેખાડયાથી તેને વત્તા નફો મળે, એટલે દોલતવાનના ધરમાં વડું મળે, અથવા ધણા સારા ધરાક મેળવે, તો એ કરવું નાલાયક છે એવું કેહવાનું કારણ મને માલમ પડતું નથી.

કારણ ૧. ગમે તેવી રીતે માણસે ધર્મી થવું એ સાઈ છે.

૨. દોલતવાનની સાથે સગાઈ કરવી, તથા સારાં ધરાક મેળવવાં નાદુરસ્ત નથી.

૩. વળી ધર્મી દેખાયાથી જેને એ બધું પ્રાપ્ત થાયછે તે પોતે ગુણવાન થયો, માટે સદ્ગુણીમાં જે સાઈ છે તે પામેછે. તેને સારી વડું, સારા ધરાક, તથા સારી કમાઈ ધર્મી થવાથી પ્રાપ્ત થાયછે, ને ધર્મી થવું એ પણ સાઈ છે. માટે એ સંધુ પામવા સાઈ ધર્મનો દેખાવ દેખાડવો એ સાઈ તથા ગુણકારી છે.

એ સ્વહિતશોધક સાહેબના સવાલનો જવાબ જે લક્ષ્મીપ્રિય સાહેબે આપ્યો, તે સહુએ બહુ વખાણ્યો. તેઓનો વિચાર એવો ઈચ્છો, કે એવું કરવું લાયક તથા ગુણકારી છે. તેઓ જાણતા કે કોઈ એને ઉલટું કહી શકે નહિ. ખ્રીસ્તી તથા આશાવાન પોકારનારનો ઘાંટો સાંભળી શકે, એટલે દૂર હતા. હવે તેઓએ પેહેલાં સ્વહિતશોધકને ઉલટું કહ્યું હતું, માટે પેલા આર જણાએ માહોમાહે ડેરવું, કે આપણે તેઓની પાસે જઈને તે સવાલ પૂછીએ. પછી તેઓએ હાંક મારી, ને એ લોક તેઓની પાસે જઈ પોહોંચે, ત્યાં સુધી તેઓ

જોભા રહ્યા. તેઓએ જતાં જતાં ડેરબું, કે સ્વહિતરોધકે તે સવાલ પૂછવો નહિ, પણ સંસારગ્રહણ સાહેબે પૂછવો; કારણ કે તેઓ જાણતા હતા કે સ્વહિતરોધક સાથે વાત કરતાં તેઓ ગરમ થયા હતા, માટે જો એ પૂછે તો જોશ ફરી ઉભરાતો આવે.

હવે તેઓ તેઓની પાસે જઈ પોતાંઓ, ને સલામ કર્યા પછી, સંસારગ્રહણ સાહેબે શ્રીરતીને તથા તેના સાથીને એ સવાલ પૂછ્યો, કે જો એનો જવાબ દર્શાવાય તો દો.

ત્યારે શ્રીસ્તીએ કહ્યું, કે ધર્મ સંબંધી જે બાળક જેવો છે, તે એવા દસહજાર સવાલનો જવાબ દઈ શકે છે; કેમકે જો રોડલી પામવા સાથે શ્રીરતની પછવાડે જવું લાયક નથી, ૧ તો સંસારનું પામીને તેના ઉપભોગકરવા સાથે ધર્મનો વેશ લેવો, એ કેવું કંટાળવા જોગ છે. ને મૃત્તિ પૂજનારાઓ, ઢોંગીઓ, શેતાનના લોક તથા જાદુગરો વિના ખીજે કોઈ એવો મત માનતો નથી.

૧. મૃત્તિ પૂજનાર; કેમકે જ્યારે અમારે તથા શીકે મેં યાદુખની દીકરી તથા એના ઢોર પામવા આજ્ઞા, ને તેઓએ જોયું, કે આપણી સુનત થયા વિના તેઓ મળે નહિ, ત્યારે તેઓએ પોતાના સાથીને કહ્યું, કે “જેમ તેઓની સુનત થાય છે, તેમ આપણા હરેક નરની સુનત થાય, તો તેઓનાં ઢોર તથા માલ તથા હરેક જનવર આપણાં ઘરે નહિ શું?” તેઓએ તેની દીકરી તથા તેનાં ઢોર પામવા આજ્ઞા, ને તે પામવાની ઇચ્છા રાખીને, તેના ધર્મનો વેશ લેવાનો ઉપાય કીધો. કેવું માનું પરિણામ થયું તેનું સંપૂર્ણ વૃત્તાંત વાંચી જોજો. ૨

૨. ઢોંગી ફરોશીઓ પણ એવા ધર્મનો હતા; કેવળ જાંખી પ્રાર્થનાનું બાહાનું તેઓ દેખાડતા, પણ વિધવા આદિ અનાથોનાં ઘર જાડી લેવાનો ઇરિદા રાખતા; પણ ઇશ્વરે તેઓ પર વત્તી સજા કરાવી. ૩

૩. શેતાની યહુદા પણ એવા ધર્મનો હતા. તે કોથળી પામવા સાથે ધર્મી થયો, કે જે તેમાં ભરેલું હતું, તે તેના હાથમાં આવે. પણ તે હાનીને તથા ત્યાગને લાયક થયો, ને તેનું સત્યાનારા થયું.

૪. શીમાન જાદુગર પણ એવા ધર્મનો હતા; કેમકે તેણે પૈસા મેળવવા સાથે પવિત્ર આત્મા પામવા આજ્ઞા. તે કેવી સજા લાયક હતો, તે પિતરે સ્પષ્ટ કહી દીધું. ૪

૫. વળી મારા મનમાં આ વિચાર જાણુ રહેછે, કે જે માણસ સંસાર પામવા સારૂ ધર્મને સ્વીકારે, તે તે તેજ કારણને લીધે ધર્મને ત્યાગ પણ કરે ; જમકે યહુદાએ ધનને સારૂ ધર્મને માનીને, પછી, ધનને સારૂ પોતાના ધર્મને તથા ધણીને પણ વેચી માગ્યો. માટે તમારી પેઠે એ સવાલના જવાબમાં હા કેરૂં વી ને એવા જવાબ સાચો માનવો, એ તો મૂર્તિપૂજન કરનારનું તથા ઢોંગીઓનું તથા શેતાનીનું કામ છે ; તમારાં કામ પ્રમાણે તમને ક્ષણ મળશે.

ત્યારે તેઓ એક ખીજની તરફ જોવા લાગ્યા, ને તેઓને કાંઈ જવાબ દેવા સૂઝ્યો નહિ. આરાવાનને પણ ખ્રીસ્તીનો જવાબ કીક લાગ્યો. માટે સંધા ચૂપ રહ્યા, ને સ્વહિતશોધક સાહેબ તથા તેના સાથીઓ ધીમે ધીમે ચાલવા લાગ્યા, કે ખ્રીસ્તી તથા આરાવાન આગળ જઈ રહે. ત્યારે ખ્રીસ્તીએ પોતાના સાથીને કહ્યું, કે જો એ લોક માણસનાં રાખદ આગળ નભી રાકતા નથી, તો ઈશ્વરનાં રાખદ આગળ કેમ નભી રાકશે. જો મટોડીનાં વાસણની સામાં તેઓ બંધ પડેછે, તો નારાકારક આગના ભજુકા તેઓને ધમકાવે ત્યારે તેઓ શું કરી રાકશે.

પછી ખ્રીસ્તી તથા આરાવાન ફરી તેઓને મૂકીને આગળ ચાલ્યા, ને વિશ્રામ નામે સુંદર મેદાનમાં તેઓ જલદી જઈ પોહ્યાં, ને ત્યાં આનંદે ચાલ્યા ગયા. પણ તે મેદાન સાંકડું હતું, માટે તેઓ વેહેલા નીકળી ચાલ્યા * હવે તે મેદાનને છેડે લાભ નામે એક જાહનો ડુંગર હતો, ને તે ડુંગરમાં રૂપાની ખાણ હતી. જે લોક તે રસ્તે આગળ ગયા હતા, તેઓમાંના કેટલાએક તે દુર્લભ વસ્તુ જોવા સારૂ રસ્તો મૂકીને ગયા. પણ તે ખાણના મ્હો પર પોહ્યાં, એટલે તે જમીન સખત માલમ પડ્યા છતાં પણ ધસીપડી, ને તેથી તેઓનો નારા થયો. ને કેટલાએકને ત્યાં એવું તો વાગ્યું કે જીવતા સુધી તેઓ સમા થયા નહિ.

ત્યારે મેં સમણામાં જોયું, કે રસ્તાની કોરે, તે રૂપાની ખાણ આગળ, દીમસ નામે એક માણસ ગમ્યા રહેલો મુસાફરને ખાલાવતો હતો, કે તેઓ આવીને જૂએ. તેણે ખ્રીસ્તીને તથા તેના સાથીને કહ્યું, કે “આમ આવો, આમ ; હું તમને એક ચીજ બતાવું.”

ખ્રીસ્તી—એવી જોવા લાયક શી ચીજ છે, કે અમે રસ્તો મૂકીને જઈએ?

દીમસ—હાં શપાની ખાણ છે, ને શુ મળવાની આશાએ કેટલાએક લોક તેમાં ખાઈએ. તમે આવશો, તો થોડી મહેનત કીધાથી તમને ઘણી દોલત મળશે.

ત્યારે આશાવાને કહ્યું, કે આણે આપણે જઈને જોઈએ.

ખીસ્તીએ કહ્યું, કે ના. હું તો નહિ આવું. એ જગ્યા સંબંધી મેં અગાઉ સાંભળ્યું છે કે ત્યાં ઘણા લોકનો નારા થયો છે. વળી જે લોક તે દોલત શોધે, તેઓને તે ફાંસી છે; કેમકે મુસાફરી કરવામાં તે તેઓને રોકે છે.

ત્યારે ખીસ્તીએ દીમસને ખૂમ પાડીને પ્રશ્ન્યું, કે આ દીમસ, આ જગ્યા બયકારક નથી શું? ઘણા લોકને મુસાફરીમાં તેથી હરકત પોહ્યાં નથી શું? ૧

દીમસ.—ગાડેલ વિના ખીજ કોઈને એ બયકારક નથી. પણ એમ કહેતાં તેનું મ્હેાં જન્મવાયું.

ત્યારે ખીસ્તીએ આશાવાને કહ્યું, કે આપણે તેણીગમ એક ડગલું બરડું નહિ. આપણે આપણે રસ્તે ચાલ્યા જવું,

આશા.—સ્વહિતશોધક આવશે ત્યારે, જેમ એ માણસે આપણને ખાલાવ્યા તેમ તેને ખાલાવશે, તો હું જાણું છું કે તે જોવા જશે.

ખીસ્તી—એમાં શક નથી; કેમકે તેની મૂળ નિશા એની તરફની છે, ને સોવશા તે ત્યાં મરણ પામશે.

દીમસ—પછી દીમસે ફરી ખૂમ પાડી, કે તમે જોવા સારું નહિ આવશે શું?

ત્યારે ખીસ્તીએ સાફ જવાબ દીધો, કે દીમસ, તમે આ રસ્તાના પ્રભુનો જે ખરો રસ્તો છે તેના દુરમન છો. તમે રસ્તો મૂક્યો માટે અમણાં પણ રાજના એક ઈન્સાફ કરનારથી તમે અપરાધી ઠર્યા છો. ૨ એમ તમારી પટે અપરાધી ફરિયે એ સારું તમે કેમ યત્ન કરો છો. વળી અમે રસ્તો જરા પણ મૂકિયે, તો અમારો રાજ પ્રભુ તે સંબંધી સાંભળશે, ને ત્યારે તેની આગળ હિમ્મત રાખીને અમે જીતી રહેવા ચાહીશું, ત્યારે અમે શરમીંદા થઈશું.

ફરી દીમસે કહ્યું, કે હું તમારા બાઈએમાંનો એક છું. જે થોડી વાર સુધી તમે માની હ્યાં વાટ જોશો, તો હું તમારી સાથે આવીરા.

ત્યારે શ્રીસ્તીએ પૂછ્યું, કે તમારું નામ શું છે ? ને નામ મેં તમને જાણાવ્યા,
તે નામ તમારું નથી શું ?

દીમસ—હા, મારું નામ દીમસજ છે. હું ઈબ્રાહીમના વંશનો છું.

ખ્રીસ્તી—હું તને ઓળખું છું. તારા દાદાનું નામ ધીહાજી હતું ; ને
યહુદા તારો બાપ હતો. તું તેઓની પદ્ધતીએ ચાલે છે. શેતાનને લાયક તારો
કામ છે. તારો બાપ દંગો કરીને ફાંસીએ ગયો ; ને તું પણ તેવી સજ લાયક
છે. ૧ તું નિશ્ચય જાણ, કે અમે રાજાને મલીશું ત્યારે એ તારી ચાલ સંબંધી
તેને કહીશું. પછી તેઓ ચાલ્યા ગયા.

તે વખતે સ્વહિતશાધક તથા તેના સાથીઓ તેઓની પાસે આવી પોહાંચ્યા,
ને દીમસે ઈસારો કાઢી, ઝેટલે તેઓ તેની પાસે ગયા. હવે તેઓ ખાણમાં
જોતાં માહે પડી ગયા, અથવા નીચે ખોદવા સારૂ ગયા, અથવા ને બાકી
તેમાંથી ધણું કરીને નીકળે છે તેથી તેઓ તળીએ ગુંગળાઈ ગયા, એ સંબંધી
મને ખરી ખબર નથી ; પણ મને માલમ પડ્યું, કે તે રસ્તે તેઓ ફરી કદી
દીઠામાં આવ્યા નહિ. પછી શ્રીસ્તી ગાવા લાગ્યો કે:—

જુઓ, દીમસ ને સ્વાર્થીને જાણું બનતું આવે ;

આ તે તરત ઉઠીને ટાડે, પસા ને જાણાવે.

ક્યમ મને ત્યાં બંને ચાલે, માટે રહે સંગે ;

પથ ખરીને બદલી રહે, આ સંસારી રંગે.

મેં જોયું, કે આ મિદાનને પેષ છેડે ખુસાફરો એક જગ્યામાં જઈ પોહાંચ્યા,
ને રસ્તાની કોર તેઓએ જૂનો થંભ જોયો. તેનું રૂપ એવું તો અપૂર્વ હતું, કે
તે જોઈને તેઓ ગભરાયા, કેમકે તે એવા દેખાયા કે જાણે કોઈ જીનો થંભ થયો
હાય. ત્યાં તેઓએ જીભા રહીને જોયા કાકુ, પણ તે શું છે એ થોડીવાર સુધી
તેઓને જણાયું નહિ. આખરે તેને મથાળે આરાવાને એક લેખ જોયો, પણ
તે ભણેલા નોહોતો ને શ્રીસ્તી વિદ્યાવાન હતો, માટે લેખને અર્થ કહાડવા સારૂ
તેણે શ્રીસ્તીને જાણાવ્યો. તેણે જઈને થોડાંએક શ્રમ કર્યા પછી એ અર્થ
કહાડ્યો, કે “ ઘાટની વહુની યાદ રાખો.” તે તેણે આરાવાનને વાંચી સંભળાવ્યું.

પછી તેઓને માલમ પડ્યું, કે છોટની વહુએ સદોમમાંથી જતી વળા લામ કસી પાછું ફરીને જોયું, એટલે મીઠાનો થંબ થઈ ગઈ, તે એજ છે. ૧ એ અપૂર્વ વસ્તુ એકાએક નજરે પડવાથી તેઓએ આ પ્રમાણે વાતચિત કારવા માંડી.

ખીસ્તી—એ ભાઈ, એ વખતસર નજરે પડ્યો. દીમસે લાભ નામ ફુંગર જેવા સારૂ તેડ્યા પછી, ઉત્તમ વખતે નજરે આંચો. તેના તેડ્યા પ્રમાણે તથા તમારી ઈચ્છા પ્રમાણે આપણે ગયા હોત, તો પછુવાડે આવનારાઓને અનયમ જોવાની વસ્તુ આપણે થઈ ગયા હોત.

આશા.—મેં એવી ચૂપાઈ કીધી, માટે હું દિલગીર છું. મને આશ્ચર્ય લાગે છે, કે છોટની વહુના જેવા હું અમણાં થયો નથી. કેમકે તેનાં તથા મારાં પાપમાં શા તફાવત છે? તેણે માત્ર પાછળ જોયું, ને મને જઈને જોવાની ઈચ્છા થઈ. ઈશ્વરની કૃપાનો પાડ માનું છું, ને એવા વિચાર મારા મનમાં આંચો, માટે મારે શરમાવું જોઈએ.

ખીસ્તી—હવે પછી મદદ આવે, માટે જે હાં જોઈયે છિયે તે પર મન લગાડિયે. એ સ્ત્રી એક સજાથી, એટલે સદોમના નાશમાંથી બચી, પણ આપણે જોઈયે છિયે કે ખીજી સજાથી તેનો નાશ થયો, એટલે તે મીઠાનો થંબ થઈ ગઈ.

આશા.—અરે, ને તે આપણે ચેતવણીરૂપ તથા નમુનારૂપ થયું. ચેતવણીરૂપ, કે તેના જેવાં પાપથી આપણે દૂર રહેવું; ને નમુનારૂપ, કે એ પ્રમાણે ચેતાવા છતાં જે પાપથી દૂર રહેતા નથી તેને એવી સજા મળશે. એ પ્રમાણે કોરાહ, દાયાન, અખીરામ તથા તેઓની સાથે અડીસેં માણસ પાપને લીધે નાશ પામ્યાં. ખીજી લોકને ચેતવણી થાય માટે તેઓ નમુનારૂપ થયાં. ૨ વિશેષે એ સંબંધી વિચાર કરું છું, કે જે દોલતની તરફ એકલા પાછું ફરી જોવાથી એ સ્ત્રી મીઠાનો થંબ થઈ ગઈ (કેમકે એમ લખ્યું નથી, કે તેણે રસ્તેથી એક ડગલું ભર્યું), તે દોલત દીમસ તથા તેના સાથીઓ ૬૯ ડરાવ રાખીને શોધે છે; કેમકે જે જગ્યામાં તેઓ છે, ત્યાંથી જે સજા છોટની વહુને મળી, તેની નિશાની તેઓ જોઈ શકે. જો તેઓ પોતાની આંખો તેની તરફ કરશે, તો તે નજરે પડશે.

ખ્રીસ્તી—એ અભય વાત છે, ને એથી જાણાયછે, કે એ બાબતમાં તેઓનાં મન જડ થઈ ગયાં છે, ને જે છોક ઇન્સાફ કરનારની આગળ બીજને લૂટેછે તથા ફાંસીદવાના લાકડાં પાસે બીજનાં ગળવાં કાતરેછે, એવા છોકની ઉપમા તેઓને આપવી મને લાયક જાણાયછે. સદોમના માણસ સંબંધી એમ કહ્યું છે, કે તેઓ મહા પાપી હતાં ; કારણ કે તેઓએ ઈશ્વરની આગળ, એટલે તેની નજર આગળ પાપ કીધાં. વળી સદોમ દેશ એદનની બાડી જેવા હતો. ઈશ્વરે ઘણા ઉપકાર કર્યા છતાં તેઓએ પાપ કીધાં. ૧ તેથી તે ક્રોધાયમાન થયો, ને ઈશ્વર આકારથી પાડેલી આગે કરીને જેમ પીડા ભારે થઈ શકે તેમ તેઓની સજા થઈ. આ ચેતાવવા સારૂ છોકની આગળ નમુના હમિરા રાખેલા છતાં, ને તેને જોયા છતાં, તેઓ પાપ કર્યા કરેછે. તેઓ તથા તેઓની પહે ચાલનારા ભારી સજાના હિસ્સેદાર થાય, એ તો યોગ્ય દેખાયછે.

આશા.—ખેરાક તમે સાચું કહ્યું. ઈશ્વરની દયા આપણા પર કેવી છે, કે તમે ને વિશેષ હું પણ તેઓ પ્રમાણે નમુનારૂપ થયા નથી, માટે આપણે ઈશ્વરનો પાડ માનવો, તથા તેથી બિહીને છોટની વડુની યાદ રાખવી જોઈએ.

પંદરમો અધ્યાય.

પછી મેં જોયું કે તેઓ એક સુંદર નદી પર પોહોંચ્યા. તે નદીને દાઉદ રાજાએ ઇશ્વરની નદી કહી હતી, પણ ચોહાને તેને જીવનના પાણીની નદી કહી. ૨ હવે તેઓના રસ્તા એ નદીને કાંઠે કાંઠે હતો, ને ત્યાં ખ્રીસ્તી તથા તેના સાથી બહુ ખૂશીથી ચાલ્યા, ને નદીનું પાણી પણ પીધું, ને તેથી તેઓના મન પ્રસન્ન તથા પ્રકૃષ્ઠિત થયાં. વળી એ નદીના બે કિનારા પર નાના પ્રકારના મેવાનાં લીલાં ઝાડ હતાં, ને મુસાફરી કરતાં કરતાં લોહી ઊકળવાથી જે રોગ થાયછે, તે તેઓને ન થાય, માટે તેઓએ તે ઝાડનાં પાતરાં ખાધાં. તે નદીની બેડું બાજુએ મેદાન હતું, ને તેમાં મનોરંજક શોરાન હતાં. તે મેદાનમાં બારેમાસ લીલાણુ રેહેછે. તે મેદાનમાં તેઓ સ્થળ ગયા, કેમકે ત્યાં કાંઈ બય નોહોતો. ૩ જાગ્યા પછી તેઓએ ફરીથી ઝાડનાં ફળ તોડ્યાં, ને નદીનું પાણી ફરી પીધું, ને ફરી પાછા ગંધી ગયા. કેટલાએક દિવસ સુધી તેઓએ એ પ્રમાણે કીધું; ને તેઓએ એવું ગાયું કે—

૧—ઉત. ૧૩; ૧૦-૧૩.

૨—ગીત ૬૫; ૯. પ્રક. ૨૨; ૧. ૬૪. ૪૭; ૧-૯.

૩—ગીત ૨૩; ૨. પશા. ૧૪; ૩૦.

ને ને, આ નહ નિર્મળ હોય, પંથોના કુળ કાળ વેદ્યે ;
તેને તારે લીધું જાણું; શુભ શુભ વાસ વાસપતિ રહે.

સુખની વસ્તુ મથી તો જૂઓ, કુળ મીઠાં, પાનાં પથ્થ મીઠાં;
આ વૃણનાપર ને ને પાડે, મિષ્ટ વિના તે કાએ નરીઠાં.

નહ્યે એનું કંઈ પથ આજુ, અવર બધાને ત્યાગ કર્યે,
જયમ વેદ્યું ત્યમ આમ્રદ કરતાં, આ એતરને વિકિત સેયે.

તેઓની મુસાફરીના અંત આવ્યો નોહોતો, માટે જ્યારે તેઓને જવાની ઇચ્છા થઈ ત્યારે તેઓ આઈ પીને ગયા.

હવે સમણામાં મેં જોયું, કે તેઓ દૂર જઈ ન પોહોંચ્યા અમટલામાં, થોડે અંક સુધી, તેઓનો રસ્તો નદીથી જૂદા પડ્યો. તેથી તેઓ ઘણા દિલગીર હતા, પણ રસ્તો મૂકીને જવાને તેઓના પગ ઉપડ્યા નહિ. હવે નદી પાસેથી જવાના રસ્તામાં આડા ખ્યોચિયા હતા, ને તેઓના ઘણાં આજ્ઞાને લીધે તેઓના પગ ભરાઈ ગયા હતા; ને એવા રસ્તાને લીધે મુસાફરના મનની હિમ્મત તુટી જવા લાગી. ને સારે રસ્તો આવે એમ ધારતાં ધારતાં આગળ આજ્ઞા ગયા. હવે થોડે આગળ રસ્તાની ડાબી ગમ અંક મેદાન હતું, ને તેમાં અંક ઝાંપામાં થઈને જવાનો રસ્તો હતો. તે મેદાન લગતા રસ્તાનું મેદાન કેહેવાયછે. એ જોઈને ખ્રીસ્તીએ પોતાના સાથીને કહ્યું કે જો એ મેદાન આપણા રસ્તાની પાસે છે, તો ત્યાં જઈએ. ઝાંપા પાસે જોવા સારું તે ગયો, ને તેણે વાડની પેલી ગમ પોતાના રસ્તાને લગતો રસ્તો જોયો.* ત્યારે ખ્રીસ્તીએ કહ્યું, કે મારી ઇચ્છા પ્રમાણે થયું; એ રસ્તે જવું સહેલ પડશે. આવો, ભલા આશાવાન, આપણે ત્યાંથી જઈએ.

આશા.—તે રસ્તે જવામાં આ રસ્તો ચૂકી તો નહિ જઈએ ?

ખ્રીસ્તી.—મને ભાસેછે કે એવું નહિ હોય. જૂઓ, આપણા રસ્તાને તે રસ્તો લગતો જોવા નથી શું ? ને ઉમેદવાર પોતાના સાથીના સમજાવ્યાથી તેની પછવાડે ઝાંપામાં થઈને ગયો.† ને જ્યારે તેઓ ઝાંપા વટીને રસ્તે પડ્યા, ત્યારે તેઓને ચાલવું સહેલ લાગ્યું. તેઓએ આગળ જોયું અમટલ પોતાની પેઠે અંક માણસને ચાલતો જોયો. તેનું નામ વ્યર્થવિદ્યાસ હતું.

* રોતાના એકવાર લલચાવ્યામાંથી બીજા વાર લલચાવવાની તકનીર તે કાઢીએ.

† પક્ષા વિદ્યાસીઓથી કાપા વિદ્યાસીઓ રસ્તેથી જુલા પડે.

તેઓએ તેને ઘાંટા પાડીને પૂછ્યું, કે આ રસ્તે ક્યાં જવાયછે? તેણે કહ્યું કે સ્વર્ગી શહેરની ભાગળમાં. ખ્રીસ્તીએ કહ્યું, કે જુઓ મેં તમને એવું કહ્યું નોહતું શું? એથી જણાયછે કે આપણે ખરે રસ્તે છીએ. તે આગળ ચાલતો હતો, ને તેઓ તેની પાછળ પાછળ ગયા. પણ રાત પડી ને અંધારું બહુ થયું, એને લીધે જ પછવાડે હતા તેઓ આગળ ચાલનારને જોઈ શકતા નોહોતા.

વ્યર્થવિશ્વાસ આગળ ચાલતો હતો; પણ તેને રસ્તો ન સૂઝયાથી તે ઉંડી ખાડીમાં પડી ગયો, ને તેના કકડેકકડા થઈ ગયા. તે જમીનના ધણીએ તે ખાડીને આપવડાઈ આ મૂર્ખાને પકડવા સારું ઓદાવી હતી. ૧

હવે ખ્રીસ્તીએ તથા તેના સાથીએ તેનું પડવું સાંભળ્યું, માટે તેઓએ ખૂમ પાડી કે “એ શું થયું.” પણ કોઈએ જવાબ દીધો નહિ. તેઓએ એકસો કણવાનો અવાજ સાંભળ્યો. ત્યારે આશાવાને કહ્યું, કે આપણે ક્યાં આવ્યા છીએ. તેના સાથીએ વિચાર્યું કે મેં તેને રસ્તેથી ચૂકવ્યો માટે તે ચૂપ રહ્યો. ને હવે વરસાદ બહુ વરસ્યો ને બહુ ભયંકર ગર્જના તથા વીજળી થઈ ને રેલ પણ ચડવા લાગી.

ત્યારે આશાવાને શોકિત થઈને કહ્યું, કે હું રસ્તે રહ્યો હોત તો કેવું સારું થાત !

ખ્રીસ્તી—આપણે બધા પડીશું એવું પેહલાંથી કોને સૂઝત ?

આશા.—પેહલાં હું એ રસ્તે આવતાં ખીધો, માટે મેં તમને ઘોડા ચેતાવ્યા. તમે મારા કરતાં વત્તી ઉમ્મરના છો, નહિ તો હું ખુલ્લું કેહેત.

ખ્રીસ્તી—બધા ભાઈ, તમે નાખૂરા ન થાઓ. મારા કેહવાથી તમે આ રસ્તે આવ્યા ને એવા ભયમાં પડ્યા, માટે હું દિલગીર છું. મારા ભાઈમને માફ કરો. મેં જાણીજોઈને એવું કીધું નથી.

આશા.—મારા ભાઈ, ધીરજ રાખો; હું તમને માફ કરુંછું. મને ભરોસો છે કે એમાંથી આપણે ફાયદો થશે.

ખ્રીસ્તી—મારી સાથે દયાળુ ભાઈ છે, એથી હું ખૂશી છું, પણ હાં આપણે જીભા તો ન રહેવું. આપણે પાછા જવાનું ચલન કરિયે.

આશા.—બધા ભાઈ, મને આગળ જવા દો.

निरारा हेत तथा णिषेना असाइर.

५० १०८.

શ્રીસ્તી—ના, તમારી ખૂશી હોય, તો હું આગળ જાઉં કે જો કાંઈ વિગત હોય, તો પેહલાં તેમાં હું પડું; કેમકે મારા થકી આપણે બેહુ આ રસ્તે જૂલા પડ્યા છિયે.

ઉમેદ.—તમે આગળ જાઓ. તમારું મન ગભરાયું છે, માટે ફરી જૂલા પડ્યા.

ત્યારે તેઓને હિંમત આવે એવું કોઈનું બોલવું તેઓએ સાંભળ્યું, કે “સડ-કના રસ્તાની તરફ તમારું મન ફેરવો; જે રસ્તે તમે જતા હતા, તે રસ્તે પાછા ફરો.”^૧ હવે પાણી બહુ ચડ્યાં હતાં, તેથી પાછું જવું બહુ બયકારક હતું; (ત્યારે એ ધારણું, કે જૂલા પડેલે રસ્તેથી પાછા ફરવા કરતાં, અરે રસ્તેથી જૂલા પડવું સહેલ છે). તો પણ તેઓએ પાછા ફરવાની છતાં ચલાવી, પણ અંધારું હતું, ને રેલ એવી ચઢી હતી, કે પાછા જવામાં નવ દરાવાર તેઓ ડુબતાં ડુબતાં બચ્યા.

તેઓ ધણી અપરદાસીથી ચાલ્યા, તો પણ તેઓ તે રાત્રે આંધે પોહ્યાંથી શક્યા નહિ. આખરે પોહો ફાટવા સુધી ખેસી રેહવાનું ધારીને, એક એકની જગ્યા જોઈને ત્યાં બેઠા, ને થાકી ગયેલા હતા માટે જાગી ગયા. હવે જે જગ્યાએ તેઓ સુતેલા હતા તેથી થોડે એક દૂર એક કિલ્લો હતો. તેનું નામ સંરાય કિલ્લો હતું. તેને ધણી નિરાશ નામે દેત હતો; તેની જમીનમાં તેઓ અમણાં જામતા હતા. તેણે મળકે જાડીને પોતાના એતરમાં ફરતાં ફરતાં શ્રીસ્તીને તથા આશાવાનને પોતાની જમીનમાં જામતા જોયા. કઠોર તથા બયાનક શબ્દ કરીને તેણે તેઓને જગાડ્યા, ને તેઓને પૂછ્યું, કે તમે ક્યાંથી આવ્યા, ને મારી જમીનમાં કેમ આવ્યા? તેઓએ તેને કહ્યું, કે અમે ખુસાફર છિયે, ને રસ્તેથી જૂલા પડ્યા છિયે, ત્યારે દેતે કહ્યું, રાત્રે મારી જમીનમાં આવ્યાથી ને તે પર સુતાથી તમે મારા અપરાધી થયા છો, માટે તમે મારી સાથે ચાલો. તેઓને તેની સાથે જવું પડ્યું; કેમકે તે તેઓ કરતાં જોરાવર હતો ને તેઓ અપરાધી હતા, માટે તેઓને કાંઈ કેહેવાનું નોહતું. પછી દેતે તેઓને પોતાની આગળ ચલાવ્યા, ને તેના કિલ્લાના એક મેલા ગંદા ભાંયરામાં તેઓને પૂર્યા. બુધવારની સવારથી તે શાનીવારની રાત સુધી તેઓ રોટલાના એક કુકડા તથા પાણીના એક ટીપા વિના, તથા અજવાળા વિના, તથા કોઈએ તેઓની અપર લીધા વિના, ત્યાં રહ્યા. એવી દુરાવસ્થામાં તેઓ હતા, ને તેઓના મિત્ર તથા એાજખીતાઓથી દૂર હતા. ૨

હવે તે જગ્યામાં શ્રીસ્તીને ખમણી દિલગીરી થઈ, કારણ કે પોતે વગર વિચારે ઉતાવળ કરવાથી તેઓ આ સંકટમાં આવી પડ્યા.

નિરાશ નામ દૈત રાતે સૂવા ગયો, ત્યારે ગંદા નામ પોતાની સ્ત્રીને વર્તમાન કેહેવા લાગ્યો, કે મેં બે કેદી પકડ્યા છે, તેઓ મારી જમીનમાં આવ્યા, માટે તેઓને બાંધરામાં પૂસ્યા છે. વળી તેણે પૂછ્યું, કે હવે હું તેઓને શું કરું? ત્યારે વહુએ તેને પૂછ્યું, કે તેઓ કોણ છે, ને ક્યાંથી આવ્યા, ને ક્યાં જાય છે? તેણે બધું કહ્યું. પછી તેણે એ સલાહ આપી, કે સવારે ઊઠીને નિર્દયતાથી તેઓને મારો. માટે ઊઠ્યા પછી ચીકણા લાકડાનો સોટો લઈને તે કેદખાનામાં ગયો. તેઓએ કોઈ આડી વાત ન કહ્યા છતાં પણ તેણે તેઓને કુતરાંની પંઠે ગણીને તેઓ પર રીશ ઉતારી. પછી તેણે તેઓ પર કુદી આવીને તેઓને એવા માર્યા, કે તેઓ અશક્ત થઈ ગયા, ને બાંધ પર આમ તેમ હાલી પણ રાત્રતા નોહતા. પછી તે તેઓને મૂકીને બાહાર ગયો, ને તેઓ અફસોસ કરવા તથા શોક કરવા લાગ્યા. તેથી તેઓએ તે આખો દાહોડો હાથ હાથ તથા વિલાપ કરતાં કહાડ્યો. આવતી રાત્રે દૈતની વહુએ તેની સાથે વાતચિત કર્યા ઉપરથી જાણ્યું કે તેઓ હજી જીવતા છે; માટે તેણે સલાહ આપી કે તેઓને કહે કે તમે પોતાનો આપઘાત કરો. માટે સહવાર થઈ એટલે પેહેલાંની પંઠે તેઓની પાસે તે મોઢો ચઢાવીને આવ્યો, ને આગલા દહાડાના સોટાના મારથી તેઓને બહુ દુઃખમાં પડેલા જોઈને તેણે કહ્યું, કે તમે છાંયી કદી નીકળનાર નથી; માટે તુરત છૂરીએ, કે ફાંસીએ, કે ઝેર તમે આપઘાત કરો. વળી તેણે કહ્યું, કે જીવવામાં એટલી આફત છે, તો તમે કેમ જીવવા ચાહો છો? ત્યારે તેઓએ તેને કહ્યું, કે અમને જવા દો. એ સાંભળીને તે દૈત તેની ગમ કૂર દૃષ્ટિ જોવા લાગીને દોડી આવ્યો, ને ખેરાક તેઓને મારી નાખત; પણ તેજ વખતે તે નિર્ગત થઈ ગયો, (કેમકે તડકાની વખતે તે કોઈવાર નિર્ગત થતો); તેથી તેના હાથમાં જોર રહ્યું નહિ. માટે હવે શું કરવું એનો વિચાર કરવા સારૂ પેહેલાંની પંઠે તેઓને મૂકીને તે બાહાર ગયો. ત્યારે કેદી માહોમાહે વિચાર કરવા લાગ્યા, કે કેમ? આ કેહે છે તે પ્રમાણે આપણે કરવું કે નહિ?

શ્રીસ્તીએ કહ્યું, કે ભાઈ, આપણે શું કરીએ? અમણાં આપણું જીવવું દુઃખી અવસ્થાનું છે. એવું જીવવું અથવા પોતાને હાથે આપઘાત કરવા, એ બેમાં શું

સાઈ છે, એ મને સ્મરું નથી. મને જીવતા રહેવા કરતાં પ્રાણ કાઢાડી નાંખીને મરવું પસંદ લાગેછે, ને આ બોંયરા કરતાં કબરમાં ચેહેન જણાય છે. ૧ દૈતના કહ્યા પ્રમાણે આપણે કરિયે કે શું ?

આરાણાવાન.—આપણી અવસ્થા બયકારક છે ખરી, ને હાં હમિરા રહેવા કરતાં મરવું મને ઘણું ઇચ્છવા લેગ લાગેછે. પણ આપણે વિચારવું કે જે દેશમાં આપણે જઈએ છિયે તેના પ્રભુએ એમ કહ્યું છે, કે “ખૂન ન કરવું,” એટલે ખીજા માણસનું ખૂન ન કરવું એકલુંજ નહિ, પણ દૈતની સલાહ પ્રમાણે આપઘાત કરવાની પણ મને છે. વળી જે ખીજાનું ખૂન કરેછે, તે તેના શરીરનોજ નાશ કરેછે; પણ આપઘાત કરનાર શરીર તથા આત્મા બેડુંનો નાશ કરેછે. વળી, મારા બાઈ, તમે કહેછા કે કબરમાં ચેહેન છે, પણ આપઘાત કરનાર નિશ્ચય નરકમાં જાયછે, તે તમે વીસરી ગયા શું ? કોઈ ખૂનીને સર્વકાળનું જીવન નથી. વળી જાણવું કે પરમનિયમ ને સામર્થ્ય દૈતના હાથમાં નથી. મને ખબર છે કે દૈતે આપણી પોં ખીજા લોકને પકડ્યા, તોપણ તેઓ તેના હાથમાંથી નીકળી ગયા. હજાર દુનિયાનો પેદા કરનાર તે કદાચ એવું કરે, કે નિરાશ દૈત મરી જાય, અથવા કોઈવાર તે બારણું બંધ કરવાનું જૂલી જાય, અથવા કોઈ દાહડે આપણી આગળ ફરી નિર્ગત થવાથી તેના અંગની શક્તિ જતી રહે. ને જે એમ ધાય, તો પુરૂષની પોં છાતી ચલાવીને તેના હાથમાંથી હું નાહાસી જવાનું ચત્ત કરીશ. હું મૂર્ખ કે પેહેલાંજ મેં એવું કરવાનું ચત્ત કીધું નહિ. પણ મારા બાઈ, આપણે ધીરજ રાખવી, ને થોડીવાર શુધી દુઃખ સેહેવું. એવો વખત આવશે કે આપણે છૂટકારો સેહેલથી થશે; માટે આપણે આપઘાત તો કરવો નહિ. એવી વાતથી આરાણાવાને પોતાના બાઈના મનને શાંતવન કીધું. તે દાહડે તેઓ પોતાની ઉદાસી તથા દુઃખી અવસ્થાએ અંધારમાં રહ્યા.

કેદીઓએ સલાહ પ્રમાણે કીધું કે નહિ, તે જોવા સારું સાંજે દૈત ફરીથી બોંયરામાં ગયો, અને જૂએછે તો તેઓ જીવતા છે. તો પણ રોટલા તથા માણી ન મળ્યાને લીધે, તથા તેના માર્યાથી જે જખમો થયા તેને લીધે, તેઓ આસોચવાસ માલ કરી શકતા હતા. તેઓ જીવેછે એ જોઈને તે ખડુ ક્રોધાયમાન થયો, ને તેણે તેઓને કહ્યું, કે તમે મારી સલાહ માની નહિ, માટે જો તમે જન્મ્યા ન હોત તો તમને સારું હતું.

તે સાંભળીને તેઓ બહુ ધૂળ્યા, ને હું ધારંધું કે ખીરતી તો બેહોશ થઈ ગયો. તે પાછો હોશમાં આવ્યો ત્યારે દૈતની સલાહ પ્રમાણે કરવું કે ન કરવું તે સંબંધી તેઓ ફરી વાત કરવા લાગ્યા. ખીરતીએ ફરી તે પ્રમાણે કરવા આહ્વાન, મોટે આશાવાન તેને એમ કહેવા લાગ્યો કે—

અરે મારા ભાઈ, તમે તો અગાઉ કહેવા જુઆમરદ હતા, તે તમને યાદ નથી શું? અપાલિયન તથા મોતની છાયાના મેદાનમાં જે તમે સાંભળ્યું, ને જોયું, ને જે તમને વીત્યું તે તમને દાખી રાકતા નોહોતા. તમે કેવાં કષ્ટ તથા ખીક તથા ગભરાટ સહીને તેમાંથી નીકળ્યા. અમણું તમે એવા બચાવુર કેમ છો? તમે જુઓ છો કે મારામાં તમારા જેટલી હિમ્મત ન છતાં, હું તમારી સાથે ભાંયરામાં છું. વળી એ દૈતે તમારા જેવા મને પણ જાપમી કીધા, ને તેણે એવું કીધું છે કે રોટલા તથા પાણી આપણને મળતાં નથી; અજવાળા વિના તમારી સાથે હું વિલાપ કરું છું. આપણે થોડી ધીરજ રાખવી. યાદ કરો, કે વ્યર્થત્વ બજરમાં તમે પુરુષાર્થી યદને સાંકળથી, કેદથી, અથવા કારી મોતથી ખીધા નહિ. મોટે જે શરમીદી અવસ્થામાં પડવું વિશ્વાસીને લાયક નથી, તેમાં આપણે ન પડિયે તે સારૂ, જેમ બની શકે તેમ, આપણે ધીરજ રાખીને રહેવું.

ફરી રાત પડી, ને દૈત તથા તેની વહુ સ્ત્રી હતાં. ત્યારે વહુએ કેદીઓ સંબંધી તેને પૂછ્યું, કે તેઓએ તમારી સલાહ પ્રમાણે કીધું કે નહિ? તેણે જવાબ દીધો કે તેઓ ઘણા લુચ્છા તથા હઠીલા છે. તેઓને આપણા કરવા કરતાં નાના પ્રકારનાં કષ્ટ ભાગવવાં પસંદ લાગે છે. ત્યારે વહુએ કહ્યું, કે કાલે કિલ્લાની વાડીમાં તેઓને લઈ જાવો, ને તેઓને તમે પેહેલાં મારીનાખ્યા છે, તેઓના હાડકાં તથા ખોપરીઓ તેઓને ખતલાવો; ને તેઓને જણાવો કે જેમ મેં તમારાં ધર્મભાઈઓના કકડેકકડા કીધા, તેમ એક અઠવાડિયામાં હું તમારા પણ કકડેકકડા કરીશ.

સવાર થઈ ત્યારે ફરી દૈત તેઓની પાસે ગયો, ને તેઓને કિલ્લાની વાડીમાં લઈ જઈને પોતાની વહુના કહ્યા પ્રમાણે તેઓને ખતાવ્યું. ને તેણે કહ્યું, કે એઓ તમારા જેવા યુસાફર હતા, ને તેઓ તમારી પહે મારી જમીન પર આવ્યા, ને ન્યારે મારી નજરમાં આવ્યું, ત્યારે મેં તેઓના કકડેકકડા કીધા, ને દરા દહાડામાં તમને પણ હું તેજ પ્રમાણે કરીશ. જાઓ, તમારા ભાંયરામાં

પાછા જાઓ. ને આખે રસ્તે તેણે તેઓને મારવાં કીધું. ત્યાં પેહેલાંની પટે તેઓ શાનીવારનો આગો દહાડો દુઃખી અવસ્થામાં રહ્યા. રાત પડી ત્યારે વેહેમ તથા તેનો માટી, ઝતાં ઝતાં, કેદી સંબંધી વાતચિત કરવા લાગ્યાં. તે ધરડા દૈતને અચરત લાગ્યું, કે મારા મારવાથી કે મારી સલાહથી તેઓનો અંત થતો નથી. ત્યારે તેની વહુચ્છે તેને કહ્યું, કે હું ધારું કે તેઓને આશા હોય કે અમને કોઈ છોડાવવા આવશે; અથવા તો તેઓની પાસે કલાંરી હોશે, ને તેથી તેઓ છૂટકા પામવાની આશા રાખતા હોશે. દૈતે કહ્યું, કે તમે એમ ધારો છો. તો હું સવારે તેઓનો ઝાડો લઈશ.

શાનીવારને દહાડે મધરાતે તેઓએ ઈશ્વરની પ્રાર્થના કરવા માંડી, ને લગભગ પોહો ફાટવા સુધી તેઓએ પ્રાર્થના કરવા કીધી.

હવે પોહો ફાટવાને થોડીવાર અગાઉ ખીસ્તી અચરત થઈને ગદગદ કંઠે એવું બોલવા લાગ્યો “કેહુંકેવા મૂર્ખ છું કે મારી મરજી પ્રમાણે બહાર નીકળવાને ઉપાય છતાં આ ગંધાતા ભાંયરામાં પડીરહ્યો છું. મારી ફેટમાં વચન નામ એક કુંચી છે, ને હું જાણું છું, કે સંશય નામના કિલ્લામાંની હરેક કળ તેથી ઉઘડી જશે.” ત્યારે આશાવાને કહ્યું, કે “એ ભલા ભાઈ, એ ખૂશાલી છે. તમારી ફેટમાંથી તે કહાડીને લગાડી જૂઓ.”

ત્યારે ખીસ્તીએ તે પોતાની ફેટમાંથી કહાડીને ભાંયરાના દરવાજા પર અજમાવી બેઠા. તેણે કુંચી ફેરવી એટલે વાંદરો હટ્યો ને દરવાજા સેહેલથી ઉઘડી ગયો. ને ખીસ્તી તથા આશાવાન બેહુ બહાર નીકળ્યા. ત્યાર પછી બહારનો દરવાજો, જેમાંથી કિલ્લાની વાડીમાં જવાય છે, ત્યાં ગયા. તે કુંચીથી તે પણ ઉઘડ્યો. પછી ઘોહોડાના દરવાજા આગળ તેઓ આવ્યા; કેમકે તે ઉઘાડવાની તેઓને જરૂર હતી. તે ઉઘાડવાને બહુ જોર કરવું પડ્યું અરે, તો પણ તે કુંચીથી તે પણ ઉઘડ્યો, ને તેઓએ જલદી નાહાસી જવા માટે જોરથી દરવાજાને હડ-સેલ્યો. તેના ઉઘડતાં એવા અપડાટ થયો કે તેથી નિરાશ દૈત જાગ્યો, ને ઉતાવળથી પોતાના કેદીઓની પૂઠે ધાવા સાફ તે નીકળ્યો, પણ તેનાં ગાત્ર શીથળ થઈ ગયાં, તેથી તેઓની પછુવાડે તે જઈશક્યો નહિ. એમ કરીને તેઓ ફરી અડ-કના રસ્તા પર પોહ્યાં. હવે તેઓ સહીસલામત થયા; કેમકે તેઓ દૈતના અખિતયારમાંથી બહાર પડ્યા.

હવે અંધો વઢવા પછી તેઓએ માહેમાહે વિચાર કીધો, કે એવી શી તબીબી કાર્યો, કે હવે પછી આવનારા એ દૈતના હાથમાં પડે નહિ. માટે તેઓએ એક થંભ ઉભો કરવો તથા તેના પર એવા લેખ લખવો રૂઝવે, કે “એ અંધો સંશય નામે કિલ્લે જવાનો રસ્તો છે. નિરાશ દૈત, જે સ્વર્ગી શહેરના રાજાને વખોડેછે, ને તેના પવિત્ર મુસાફરનો નાશ કરવા ચાહેછે, તેના કબજામાં તે છે.” પછી આવનારાઓમાંના ઘણા એ લેખ વાંચીને તે ભયથી બચી ગયા. એવું કરવા પછી ખ્રીસ્તી તથા આરાધાન એ પ્રમાણે ગાવા લાગ્યા કે—

પથ મૂડી અમ થોડે માલ્યા. જાણ થયું તે કાળ,
મના થયું ત્યાં ને જન જાશે, તેના ઉના દાલ.

માટે ને આવો પછવાડે મહુ રાખો મેલાળ;
માગે મૂડીને લાં ચક્રો તો, ગતિ પામે વિકરાળ.

દૈતનિરાશ તણા છે કિલ્લો, સંશય ને ઉનાય,
તેમાં ને જન તો પૂરાશે અનહદ પીડા આપ.

સોળમે અઢચાચ.

તેઓ આગળ જતાં મનોરંજન પહાડ પર પોહ્યાં. ને પહાડ સંબંધી અમે પેહલાં કહ્યું તેના પ્રશ્નના એ પહાડ હતા. તેઓ પહાડની ફૂલવાડી, મેવાવાડી, દરાખવાડી, તથા પાણીના ઝરા જોવા સાફ ગયા. ત્યાં તેઓએ પાણી પીધું ને જાણ્યું, ને દરાખવાડીનાં ફળ ખાધાં. હવે તે પહાડના મથાળા પર ભરવાડો પોતાના ગેટાંનાં ટોળાં ચરાવતા હતા. તેઓ રસ્તાની કોરે ઉભા હતા, ને મુસાફરો તેઓની પાસે ગયા. ખીજ યાહેલા મુસાફરની પેઠે તેઓ વાતચિત કરતી વખત પોતાની લાકડી પર ટેકીને ગેલા રહ્યા. તેઓએ ભરવાડોને પૂછ્યું કે આ મનો-હર પહાડ કોણનો છે, ને જે આ ગેટાં ચરે છે તે કોણનાં છે ?

ભરવા.—એ પહાડો ઈમાનુઅલનો દેશ છે. એપરથી તેનું શહેર નજરે આવે છે. આ ગેટાં પણ તેનાં જ છે; એઓને સાફ તેણે પોતાના પ્રાણનો ત્યાગ કીધો.

ખ્રીસ્તી—સ્વર્ગી શહેરમાં પોહ્યાંયવાનો રસ્તો એ છે શું ?

બરવા.—હા; એ ખરે રસ્તે તમે જાઓ છો.

ખીસ્તી—તે હાંથી કેટલું વગળું છે ?

બરવા.—એટલું વગળું છે, કે ખરેખરા પોહોંચનારા વિના ખીજો કોઈ પોહોંચી શકશે નહિ.

ખીસ્તી—એ રસ્તો ભયવિનાનો છે, કે ભયવાળો છે ?

બરવા.—જેને સાફ તે ભયવિનાનો તેને સાફ તો તે ભય વિનાનો છે, પણ અપરાધીઓ તો તેમાં ચાલતાં પડી જાય છે. ૧

ખીસ્તી—જે યુસાફર યાકેલા અથવા નિર્ગત યર્ધગચ્છલા હોય, તેઓને હાં કાંઈ સહાય મળશે ?

બરવા.—આ પહાડના પ્રભુએ અમને આગા આપી છે, કે પરદેશીઓની પરીણાયાકરી કરવામાં બૂલવું નહિ, માટે આ જગ્યાની સારી વસ્તુ તમારે સાફ છે. ૨

સમણામાં મેં જોયું, કે બરવાડો તેઓને યુસાફર જાણીને એવા સવાલ પૂછવા લાગ્યા, કે તમે ક્યાંથી આવ્યા, ને રસ્તે શી તરેહ આવ્યા, ને શી રીતે હાં સુધી તમે આવ્યા આવ્યા ? કેમકે જે આવવા કરે છે, તેઓમાંના ઘોડાજ આ પહાડ સુધી આવી શકે છે. તેના જવાબ તેઓએ જેમ ખીજી જગ્યાએ દીધા હતા, તેમ હાં પણ દીધા. તેઓના જવાબ સાંભળીને બરવાડો ખૂશ થયા, ને તેઓ પર રહેમ નજર રાખીને તેઓને કહ્યું, કે બસે આ મનોરંજન પહાડ પર તમે આવ્યા.

બરવાડો યાન, અનુભવ, સાવધ, તથા નિષ્કપટી નામે જે છે, તેઓ યુસાફરોના હાથ પકડી, પોતાના તંત્રમાં તેડી લાવ્યા ; જે ખાવાનું તૈયાર હતું, તે તેઓને ખાવા આપ્યું. વળી તેઓએ કહ્યું, કે અમારું તમને સારી પંઠે ઓળખાણ થાય ને આ મનોરંજન પહાડની સારી વસ્તુ તમને સુખશાતાથી મળે, માટે અમે આહિરેહિયે કે તમે ઘોડીવાર સુધી હાં રહે તો સાડં. તેઓએ કહ્યું, કે અમે રહેવાને બહુ પૂછી છીએ. હવે રાત ધણી ગઈ હતી, તેથી તેઓ સૂઈ ગયા.

હવે સમણામાં મેં જોયું કે સવારે ભરવાડોએ ખ્રીસ્તીને તથા આશાવાને પોતાની સાથે પહાડ પર ફેરવવા સાથે જગાડ્યા ; માટે તેઓ તેઓની સાથે બહાર ગયા ને ઘોડીવાર સુધી ફર્યા ; ને હરેક બાજુ પર સારા પદાર્થ હતા તે તેઓએ જોયા. ત્યારે ભરવાડોએ એક બીજને કહ્યું, કે એ ખુસાફરોને આપણે અભયમ વસ્તુ દેખાડીએ કે નહિ ? તેઓ સંધાએ હા કહી, ને પેહેલાં બૂલ નામે એક પહાડના મથાળા પર તેઓને તેડી ગયા. તેની સામી બાજુ પર કરાડા રૂપો ઢાળ હતા. ભરવાડોએ તેઓને કહ્યું, કે તમે નીચે જૂઓ. ત્યાં ખ્રીસ્તી તથા આશાવાને જૂએ છે તો તેઓએ તે પર્વતના મથાળા પરથી પડી-ગયેલા કેટલાએક લોકના શરીરના કકડા તળીએ જોયા. ત્યારે ખ્રીસ્તીએ પૂછ્યું, કે એનું શું કારણ ? ભરવાડોએ જવાબ દીધો, કે હર્ષમનીષ્ઠ તથા ફીલીષ્ટાનું સાંભળવાથી જોણે શરીરના પાછા ઉઠવાના વિશ્વાસ સંબંધી બૂલ આપી, તે વિષે તમે સાંભળ્યું છે કે નહિ ? તેઓએ કહ્યું, કે હા. ત્યારે ભરવાડોએ કહ્યું, કે જોના કકડેકકડા થયેલા આ પહાડની હેઠળ તમે જૂઓ છો, તે તેઓના જ છે. લોક હંમેશા અહંવાદી સાવધાન રહે, ને એ કરાડાની કોરે નજદીક ન આવે, એવી ચેતવણી થાય માટે તેઓ આજ સુધી દટાયા નથી.

ત્યારે મેં જોયું કે અપરધાર નામે બીજ પહાડના મથાળા પર ભરવાડો તેઓને તેડી ગયા, ને તેઓને કહ્યું, કે દૂર જૂઓ. ને તેઓએ જોયું. એટલે તેઓને માલમ પડ્યું, કે જાણે કેટલાએક લોક ત્યાંનાં કપરસ્થાનમાં આમ તેમ ફરે છે, ને કપરે ઢાકરાય છે ને કપરસ્થાનમાંથી નીકળી શકતા નથી, માટે તેઓને એવું ભાસ્યું, કે તેઓ આંધળા છે ત્યારે ખ્રીસ્તીએ પૂછ્યું, કે તેઓ કોણ છે ?

ભરવા.—એ પહાડની હેઠલ રસ્તાની ડાબી ગમ એક ગ્રાંપામાં થઈને મેદા-નમાં જવાય છે, તે તમે જોયું કે નહિ ? તેઓએ જવાબ દીધો કે હા. ત્યારે ભરવા-ડોએ કહ્યું, કે તે ગ્રાંપી સંચાલ નામના કિલ્લામાં જવાનો એક સીધો રસ્તો છે. તે કિલ્લા નિરાશ દૈતનો છે. એ કપરસ્થાનમાંના લોક તમારી પેઠે એક વારે ખુસાફરી કરતાં તે ગ્રાંપા સુધી આવ્યા હતા. તે જગ્યામાં અરે રસ્તો ખાડા-અર્ધઆવાજો છે, માટે તેને મૂકીને મેદાનમાં જવાનું તેઓને સાઈં લાગ્યું, ને

०१२५१३।.

५० ११०.

ત્યાં નિરાશા દેતે તેઓને સંશય નામના કિલ્લામાં પૂર્યા, ને ત્યાંના બોંયશમાં ઘોડીવાર રાખ્યા પછી તેણે તેઓની આંખ ફેડીનાંખી, ને તેઓને લઈ જઈને કબરસ્થાનમાં મૂક્યા. ત્યાં આજ સુધી તેઓ અથડાયું કરેછે. તેથી માણસની વાત પૂરી થઈ કે “ને બુદ્ધિનો માર્ગ મૂકી દઈને ચાલેછે તે મુશ્કેલીની મંડળીમાં રહેશે.”^૧ ત્યારે ખ્રીસ્તીએ તથા આશાવાને આંસુ ભરેલી આંખે એક ખીજની ગમ જોયું, પણ ભરવાડોને કંઈ કહ્યું નહિ.

ત્યારે મેં સમણામાં જોયું, કે ભરવાડો તેઓને ખીજ જગ્યામાં તેડી ગયા. ત્યાં ડુંગરની એક બાજુ પર દરવાજો હતો. તેઓએ તે દરવાજો ઊઘાડીને તેઓને કહ્યું, કે અંદર જૂઓ. ને તેઓએ જોયું, તો અંદર અંધારું તથા ધુંમડો હતો. વળી તેઓએ આગના શુસવાટા જેવો શબ્દ ને કષ્ટમાં પડેલા લોકનો ઘાટો સાંભળ્યો, ને ગંધકની ખો આવી. ત્યારે ખ્રીસ્તીએ પૂછ્યું, કે આ શું છે? ભરવાડોએ તેને કહ્યું, કે નરકનો ટુંકો રસ્તો છાંયો છે. તેમાં ઠાંગીઓ, અંધારા ધરાવતી પેઠે ને પોતાના વડીલપણનો હક વેચી નાખેછે, ને યહુદાની પેઠે ને પોતાના ધણીને વેચી નાખેછે, ને આલેકઝાંદ્રની પેઠે ને શુભવર્તમાનનું જૂઠું બાંધેછે, ને અનાન્યાની તથા તેની વડુ શરીરાની પેઠે ને જૂઠું બાંધેછે તથા પ્રપંચ કરેછે, તેઓ એ રસ્તે જાયછે.

ત્યારે આશાવાને ભરવાડોને કહ્યું, કે મને માલમ પડેછે કે અમારા જેવા તેઓ સંધા મુસાફર દેખાયા હોશે એમ હવું કે નહિ ?

ભરવાડ—હા, ને તેઓ ધણીવાર સુધી પણ એવા દેખાયા.

આશા.—ત્યારે તેઓ ક્યાં સુધી મુસાફરી કર્યા પછી એવી દુર્દશા પામ્યા ?

ભરવાડ—કેટલાએક આ પહાડથી આગળ, ને કેટલાએક તો છાંં સુધીએ નહિ.

ત્યારે મુસાફરોએ એક ખીજને કહ્યું, સમર્થ પાસેથી આપણે સામર્થ્ય માગવું જોઈએ.

આશા.—હા, ને તે મળ્યા પછી ઉપયોગમાં લાવવું જોઈશે.

અમણાં મુસાફરોની ઈચ્છા આગળ જવાની હતી, ને ભરવાડોની પણ મરજી હતી. મોટે તેમ્મા સાથે સાથે પહાડના છેડા મુધી આત્યા. ત્યારે ભરવાડોએ માહોમાહે કહ્યું, કે જે મુસાફરો આપણી દુરખીદમાંથી જોઈ જાણીતા હોય, તો આપણે તેમ્માને સ્વર્ગી શહેરની ભાગળ દેખાડીએ. મુસાફરોએ ઘણા પ્રેમથી હા કહી. મોટે સ્વચ્છ નામે એક ઊંચા પહાડની ટોચ પર તેમ્મા તેમ્માને તેડી ગયા, ને જોવા સાર તેમ્માએ તેમ્માને દુરખીદ આપી.

તેમ્માએ જોવાનું યતન કર્યું. પણ ભરવાડોએ જે છેલ્લું તેમ્માને ખતાવ્યું હતું, તે યાદ આવવાથી તેમ્માના હાથ હાલતા હતા, ને તે કારણે તેમ્મા દુરખીદ પકડીને થીર નજરે જોઈ શકતા નહોતા; તોપણ ભાગળના જેવું તથા તે જગ્યાના ચમકાટ જેવું તેમ્માએ કાંઈ દીધું. પછી આગળ જતાં તેમ્માએ એમ ગાયું કે,—

ગુપ્ત રહેલા જોઈ જશાવે આ ભરવાડો જ્ઞાની;
અવર ન કાડ એવી વાતો રાખેલી ને છાની.

હંડા ઝીંઘા ગુપ્ત રહેલા મર્મો જે તમ પાશે,
ભરવાડોની પાસે આવી શુભ શુભ બોધ સુધાવે.

તેમ્મા જવાના હતા ત્યારે એક ભરવાડે તેમ્માને રસ્તાનો પટ આપ્યો; ખીજએ કહ્યું, કે પૂસામતિયાથી સાવધાન રહેજે; ત્રીજએ કહ્યું, કે મંત્રેલી જમીન પર ચૂતા ના; ચોથાએ કહ્યું, કે પરમેશ્વર તમને કુશળ રાખે. ત્યારે હું સમણામાંથી જાગ્યો.

સત્તરમો અધ્યાય.

ત્યાર પછી પાછો હું સ્થળ ગયો, ને સમણામાં મેં જોયું, કે તે મેં મુસાફરો પહાડ પરથી સડકને રસ્તે શહેરમાં જવા સાર ઉતરેછે. હવે તે પહાડથી થોડેએક દૂર રસ્તાની ડાબી ગમ સ્થમતાભિમાની નામ દેરા છે, ને જે રસ્તે મુસાફરો ચાલતા હતા તે રસ્તામાં તે દેરા તરફની એક વાંઝી ગલી હતી. ત્યાં તેમ્માને નાદાની નામ એક ચપળ છોકરો તે દેરામાંથી આવતો મળ્યો. ત્યારે ખ્રીસ્તીએ તેને પૂછ્યું, કે તમે ક્યાંથી આવ્યા ને ક્યાં જાઓ છો ?

નાદાની—સાહેબ, જે દેરા હાંથી ડાબી ગમ થોડેએક દૂર છે તેમાં હું જાગ્યો, ને હું સ્વર્ગી શહેરમાં જાઉં છું.

ખ્રીસ્તી—તેની ભાગ્યે જો હરકત પડે, તો તમે શી તરફ ચંદર જવા ધારીશો?
નાદા.—જે પ્રમાણે ખીજ સારા છોક્ર જાયછે, તે પ્રમાણે હું પણ જઈશ.

ખ્રીસ્તી—તમારે સાફ ભાગળ જીધારે ચ્ચિવું તમારી પાસે શું દેખાડવાનું છે?

નાદા.—મારા પ્રજાની ઈચ્છા મને માલમ છે; ને હું સારી રીતે આલ્યો છું; હું
મારું દેવું વાળી આપુંછું; હું પ્રાર્થના તથા અપવાસ કરુંછું; મારી પાસે જે છે, તેમાંથી
દશમા ભાગ હું દાનધર્મ કરુંછું; ને સ્વર્ગે જવા સાફ મેં મારા દેશનો ત્યાગ કીધો.

ખ્રીસ્તી—જે દરવાજે રસ્તાને આદીચ્ચ છે, તેમાંથી તમે આવ્યા નહિ. તમે
પેલી વાંકી ગલીમાંથી આ રસ્તે આવ્યા. તમારા સંબંધી તમારો વિચાર ગમ
તેવો હોય, તોપણ હિસાબ આપવાનો દહાડો આવશે, ત્યારે હું જાણુંછું કે તમે
ચોર તથા છુટારા ઠરશે, ને તમારાથી શેહેરમાં જવાશે નહિ.

નાદા.—સાહેબો, તમે મને અણુજાણ્યા છો, ને હું તમને ઝિજાળ્યો નથી.
તમે તમારા દેશનો ધર્મ પાળો, ને હું મારા દેશનો ધર્મ પાળીશ. મારી આરા છે
કે સહુ સાઈ થશે. જે ભાગળ સંબંધી તમે કહોછો, તે અમારા દેશથી ધણી
દૂર છે, ચ્ચ સંધા છોક્ર જાણેછે. હું ધારુંછું, કે અમારા દેશનો ઠાઈ માણસ
તેનો રસ્તો જાણ્યો નથી, ને નથી જાણ્યો તો શી શીકર; કેમકે તમે જુઝ્યાછો કે
અમારા દેશથી ચ્ચક સારી સુંદર લીલાંણ વાળી ગલી આ રસ્તાને મેળેછે.

ખ્રીસ્તીચ્ચે જોયુંકે ચ્ચ માણસ પોતાને મતે પોતાને ખુદ્દિવાન ગણેછે, ત્યારે
તેણે આરાવાનને ધીમે સારે કહ્યું, કે ચ્ચેના કરતાં મૂર્ખ વિષે વધારે આરા
દેખાયછે. ૧ વળી તેણે કહ્યું, કે જ્યારે મૂર્ખ રસ્તામાં ચાલેછે ત્યારે તેની ખુદ્દિ
ચ્ચાઈથી થાયછે ને તે હરેકને હું પોતે મૂર્ખ છું ચ્ચેમ કહેછે. ૨ હવે આપણે
શું કરવું, તેની પાછી વાતચિત કરવી? કે જે તેણે સાંભળ્યું તે સંબંધી તે
વિચાર કરે, માટે તેનાથી આગળ જવું; ને પછી આપણે તેને સાફ ચાબિયે ?
ચ્ચેમ ધીમે ધીમે આપણાથી તેનું ભણું થાય ? ત્યારે આરાવાને કહ્યુંકે—

૨ નાવાન, ૨એ તું રહતો સારી પ્રાત્રિ વિષે અજ્ઞાન;

થોડીવાર વિચાર કરીને તે જોને ન કેહે શાન.

મોખતશાં બચતો મુશ્કતાં રે, જોન ના કરતો ઇનકાર,
પથ માથે તે તિત્થ ચઢાવી, જાણ શિરોમણિ જે નિરખાર.

ઇશ્વર કર્તા, તો પથ પાતે નહિ ઉપરાને મૂખે હલીમ;
રૂપક કહીને બીક ખતાવે, માલ રખે શું કરતો ઢીમ.

વળી આશાવાને કહ્યું, કે હું જાણ્યું કે એકીવારે ધણી વાત તેને કેહેવી સારી નથી. તમારી મરજી હોય, તો આપણે તેનાથી આગળ જાણીએ. પછી જેમ જેમ તેના મનમાં ઉતરે તેમ તેમ આપણે તેને વાત કહીશું.

તેઓ આગળ આલ્યા ને નાદાન પછવાડે આલ્યા. તેઓ તેનાથી થોડે દૂર આગળ ગયા એટલે બહુ અંધારી ગલી આવી. ત્યાં સાત જૂતે સાત મજબૂત દોરડાંએ બાંધેલા એક માણસ તેઓને મળ્યો, ને જે દરવાજે તેઓએ ડુંગરની બાજુમાં જોયો હતો, તેમાં તેઓ તેને લઈ જતા હતા. ૧ હવે ખ્રીસ્તી તથા તેનો સાથી આશાવાને ધ્રુજવા લાગ્યા. જૂતો તેને લઈ જતા હતા ત્યારે ખ્રીસ્તીએ જોયું કે તે મારો એળખીતા છે કે નહિ, ને અટકળ ઝીંધી કે પાછાફરનાર નામે જે બજારોદેરમાં રહેતો, તે એજ હશે. પણ તે માણસે પકડાએલા ચોરની પોંઠે માથું નીચું ધાલ્યું હતું, માટે ખ્રીસ્તીથી તેનું મોહો સાફ જોવાયું નહિ. તેઓ તેઓની પાસેથી ગયા ત્યારે આશાવાને તેની તરફ નજર ફેરવી, તો તેની પીઠ પર એક કાગળ જોયો. તે પર આ લેખ હતો કે “વિષયાશક્ત ભક્ત ને નરક જોગ બજ.”

પછી ખ્રીસ્તીએ પોતાના સાથીને કહ્યું, કે એક ભલા માણસને જે હ્યાં બન્યું હતું તે મને યાદ આવેછે, તે માણસનું નામ અદ્યવિશ્વાસ હતું. તે ભલો માણસ હતો, ને નિરકપટ નામના શહેરમાં તે રહેતો હતો. એવું છે, કે ગલીને આરંભે પોહોળા રસ્તાની ભાગળ તરફની એક બીજી ગલી મળેલી છે, તેનું નામ મુશ્કેલા માણસની ગલી છે. એ નામ એથી પડ્યું કે ત્યાં ધણાં ખૂન થાયછે. આપણી પોંઠે અદ્યવિશ્વાસ ખુસાફરી કરતો હતો, ને તે ત્યાં બેસીને જાંધી ગયો. હવે તેવારે એમ થયું, કે પોહોળા રસ્તાની ભાગળની ગલીમાંથી ત્રણ હુમ્મ્યા ભાઈઓ આવ્યા. તેઓનાં નામ નાહિમ્મત, વહેમી, તથા અપરાધ હતાં. તેઓ અદ્યવિશ્વાસને જોઈને તેની પાસે દોડતા દોડતા આવ્યા. હવે તે વખત એ ભલો માણસ જાંધમાંથી જાગીને ખુસાફરી કરવા સાફ જાણ્યો હતો.

તેવારે તે સંધ્યાએ તેની પાસે આવીને તેને ધમકાવી કહ્યું, કે ઊભા રહે. તેથી અલ્પવિશ્વાસ ધાગોદક થઈ ગયો, ને લડાઈ કરવાનું કે નહાસી જવાનું કાંઈ સામર્થ્ય તેને રહ્યું નહિ. નાહિઅને તેને કહ્યું, કે તારી થેલી આપ. તેણે તરત આપી નહિ; કેમકે રૂપિયા જા્ય એ તેને ગમતું નોહાતું. માટે વહેમીએ તેની પાસે દોડતો જઈને તેના ગજવામાં પોતાનો હાથ ધાલીને તેમાંથી રૂપિયાની થેલી કહાડી લીધી. ત્યારે તેણે ચોરે! ચોરે! એમ ખૂમ પાડી. એને લીધે અપરાધીએ મોટો મોટો અલ્પવિશ્વાસના માયામાં મારીને તેને બેંચ પર પાડ્યો. છાહી એટલું નીકળવા લાગ્યું, કે તે મરી જાય એવા થઈ ગયો. ચોરો ત્યાં ઊભા રહ્યા, પણ આખરે તેઓએ સાંભળ્યું કે કોઈ રસ્તા પર છે, ને તે મહાબાહાદુર મોટો અનુગ્રહ નામ પુરૂષ છે. તેની બીકથી તેઓ અલ્પવિશ્વાસને મૂકીને નહાસી ગયા. થોડીએક વાર પછી અલ્પવિશ્વાસને શુદ્ધ આવી, ને ઊઠીને એટલું જુકસાન પોહોંઆ છતાં તે હજવે હજવે આલ્યો ગયો. તે સંબંધી એજ વાત છે.

આશા.—તેની પાસે જે કાંઈ હતું, તે સંધુ તેઓ લઈ ગયા થું ?

ખ્રીસ્તી.—ના, જ્યાં તેનાં જવાહેર હતાં તે જગ્યામાં તેઓએ શોધ્યું નહિ, માટે તેઓ તેની પાસે રહ્યાં; પણ મેં સાંભળ્યું, કે તે ભલા માણસના રૂપિયા તેઓ ચોરી લઈ ગયા તેથી તેને ઘણું દુઃખ લાગ્યું; કેમકે તેની વાટખરચીમાંનું ઘણું ચોરો લઈ ગયા. હવે જે તેઓને હાથે લાગ્યાં નહિ, તે જવાહેર હતાં ને તેની પાસે કાંઈએક ખરચી બાકી રહી, પણ તેની મુસાફરી પૂરી થાય ત્યાં સુધી તરફડીને ચાલે એટલીજ હતી. એ વાત ખરી હોય તો તેને પોતાનું ગુજરાન કરવાને બીજા માગવી પડી હોશે. કેમકે તેનાં જવાહેર વચવાનાં નોહોતાં. તેણે બીજા માગીને જેમ બની શકે તેમ ગુજરાન કરવાનું કીધું, તો પણ આગળ રસ્તે તે ઘણી વાર બૂખ્યો થયો. ૧

આશા.—એ તો અજબ છે, કે જે દાખલે કરીને તેને સ્વર્ગી ભાગજમાં પેસવાનું હતું તે તેઓએ તેની પાસેથી લીધા નહિ.

ખ્રીસ્તી.—હા, એ અજબ વાત છે. પણ તેની ખખરદારીથી તે તેઓના હાથમાં ન ગયો એમ નહિ; કેમકે ચોરને જોઈને તે એવા તો ગભરાયો કે

કાંઈ સંતાડવાની તેનામાં શક્તિ અથવા હોશ નોહોતો, માટે તેની જીવતીથી નહિ, પણ ઈશ્વરી કૃતિથી તે મહા વસ્તુ તેઓને હાથ લાગી નહિ. ૧

આશા.—તેઓએ જવાહર લીધું નહિ, માટે તેના મનને સમાધાન થયું હોશે.

ખીસ્તી.—જેમ કામમાં લાવવું ઘટવું હતું તેમ જો તે કામમાં લાવત, તો તેથી તેના મનનું સમાધાન થાત. પણ જો મને એ વાત કહી, તેણે કહ્યું, કે આગળના રસ્તામાં તેમાંનું કાંઈ એક માત્ર કામમાં લાવ્યો, કારણ કે તેની ખરચી ગયાથી તે ગભરાયો હતો. ધણું કરીને જવાહર તેને યાદ આવ્યું નહિ, ને જ્યારે કોઈવાર તે યાદ આવતું ને તેથી મનનું સમાધાન થવા લાગતું, ત્યારે તેની ખરચી જોયા સંબંધી મનમાં આવતું ને મનનું સમાધાન રહ્યું નહિ.

આશા.—હાય હાય ! નિશ્ચય તેને ધણો શોક થયો હોશે.

ખીસ્તી.—હા, બહુ શોક થયો. જો એવું આપણે થાત, એટલે જો આપણે કોઈએ લટી લઈને જખમી કર્યા હોત, તો મહા શોકનું કારણ થાત નહિ ? આશ્ચર્ય છે કે તે શોકથી મરી ન ગયો. એ સાંભળ્યું કે આગળ રસ્તે તે વિલાપ કરતો કરતો ગયો, ને જોઈને તે મળ્યો ને જોઈ તેને મળ્યા, તેઓને તેણે પોતે ક્યાં ને શી તરફ લુટાયો, ને કોણે લુટ્યો, ને જો લુટ્યું, ને જો જખમ લાગ્યા, ને પોતાનો જીવ મુશ્કેલીથી બચ્યો, એ સંધુ તે કહેતો.

આશા.—તેને એવા ખપ હતો, તો અજબ છે, કે મુસાફરીમાં કામ આવે એ સાફ તેનાં જવાહર તેણે વેચીનાંખ્યાં નહિ અથવા ગીરવી મુક્યાં નહિ.

ખીસ્તી.—જેના માથા પર અજી સુધી શીપ છે, તેના સરખું તમે જોયાછો. તે સાથી જવાહર ગીરવી મૂકે અથવા કોણે વેચાવું આપે ? જે દેશમાં તે લુટાયો, તે આખા દેશમાં તેનાં જવાહર ગણતીમાં નથી. વળી તેથી જે મદદ થાત તેની તેને અગત નોહોતી. વળી જોહરની ભાગળ આગળ જો જવાહર પિના તે ગયો હોત, તો ત્યાંનો વારસો તેને મળત નહિ. તે નુકશાન હજાર ચોરના આવવા કરતાં, ને તેઓના જીલમ કરતાં તેને ધણુંજ થાત, એવું તે જાણતો હતો.

આશા.—ભાઈ તમે એવી કરડી વાત કેમ કહો છો ? ઈશ્વર પેટપૂર ખીચડીને

સાફ પોતાના વડીલપણાનો હક વચ્ચાતો આપ્યો ; ૧ ને તે હક તેનું સહુથી મોટું જવાહેર હતો, ને જો તેણે જીમ કીધું, તો અલ્પવિશ્વાસ જીમ કેમ કરે નહિ.

ખ્રીસ્તી—ઈશાવ પોતાના વડીલપણાનો હક વચ્ચો ખરો, ને તે પ્રમાણે બધા ખીજ પણ કરેછે. જ્યે કારણને લીધે, તેઓ પરમ આશીર્વાદ પામવાથી પોતે દૂર થાયછે. પણ ઈશાવમાં તથા અલ્પવિશ્વાસમાં તક્ષવત છે; ને તેઓની હાલતમાં પણ તક્ષવત છે. ઈશાવનું વડીલપણું દૃષ્ટાંતરૂપ હતું; પણ અલ્પવિશ્વાસનું તો જીવું નોતું. ઈશાવ પોતાના પેટને દેવ ગણતો, પણ અલ્પવિશ્વાસ જીવું નોતો ગણતો. ઈશાવને દેહખપની સ્વાભાવિક બુખ હતી, પણ અલ્પવિશ્વાસને જીમ નોતું. ઈશાવ પોતાનો વિશય પૂરો કરવા ચાહતો, ખીજ પર મન રાખી શકતો નોતો; તેણે કહ્યું, કે “મારો મરણકાળ આવ્યો છે, માટે જ્યે વડીલપણાનો હક મને શા કામનો?” ૨ પણ અલ્પવિશ્વાસને કાંઈ જીમ વિશ્વાસ હતો ખરો, માટે તે વિશ્વાસથી જીવા બેવકુફીના કામથી પાછો હટ્યો, ને તેથી તેનાં જવાહેર જીવાં મૂલવાન ગણાયાં, કે જેમ ઈશાવ પોતાનો વડીલપણાનો હક વચ્ચો, તેમ તેણે પોતાનાં જવાહેર વચ્ચાં નહિ. ઈશાવને કાંઈ પણ વિશ્વાસ હતો, જીવું તમે કોઈ જગ્યામાં વાંચ્યું નથી, જાણે કે જેના મનમાં દૈહિક વિશય રાજ કરેછે (ને જેને વિશ્વાસ નથી તેમાં રાજ કરશે), તે માણસ જે પોતાનું વડીલપણું, તથા પોતાના આત્મા વગેરે, નરકવાસી શેતાનને વચ્ચાતાં આપે, તો તેમાં શું અજબ છે; કેમકે જેમ ગર્વિની સહવાતા વખત કોઈ ફેરવે નહિ, તેમ તેઓને થાયછે. ૩ જ્યારે તેઓનાં મન વિશય પર લાગેછે, તેવારે ગમે તેવું નુકરાન થાય, તો પણ તેઓને તેઓ વળગ્યા રહેછે. પણ અલ્પવિશ્વાસ તો જૂદા સ્વભાવનો હતો. તેનું મન ઈશ્વરની વસ્તુ પર લાગેલું હતું, ને જે આત્મિક તથા સ્વર્ગી છે, તેથી તેના મનનું રક્ષણ થયું. માટે જો ખરીદદાર હોત, તો જીવા સ્વભાવનો માણસ પોતાનું મન નકામી વસ્તુએ ભરવા સાફ પોતાનાં જવાહેર કેમ વચ્ચાતાં આપે? કોઈ માણસ પોતાનું પેટ ધાસે ભરવા સાફ પૈસા આપશે શું? કાગડાની પટે ખજીતર મુડાં ખાશે શું? અવિશ્વાસી છોક દૈહિક વિષય પૂર્ણ કરવા સાફ, પોતાનું તથા પોતાને પણ ગીરવી થકે કે વચ્ચી

નાખે. તો પણ તારણ યાવ ઝિવો વિશ્વાસ ને કોઈને હોય, ને થોડો પણ હોય, તો તે ઝિમ કરી શકતો નથી. ભાઈ ઝિ ખાખતમાં તો તમારી ચૂક હતી.

આશા.—હું ઝિ કમ્પ્લ કઈંછું ; પણ તમારી કરડી વાતોથી મને યુસ્સો મહોં ઝિયું થયું.

ખ્રીસ્તી.—કેમ ? ને પક્ષી હુશિયાર છે, ને જોના માથા પર શીપ રદ્દા છતાં, સાધારણ રસ્તે ફરેછે, તેઓના ઉપમા માત્ર મેં તમને આપી, તે તમારે ફરીથી મનમાં આણવું નહિ. ને ખાખત સંબંધી આપણે વાતચિત કરિયે છિયે, તેનોજ વિચાર કરો તો આપણું સંધું સારું થશે.

આશા.—પણ, ખ્રીસ્તી, હું જાણુંછું કે તે ત્રણ માણસ નામરદ હતાં, નહિ તો રસ્તે આવનારનો અવાજ સાંભળીને તેઓ નાહશી જાત નહિ. અલ્પવિશ્વાસે કેમ હિમ્મત રાખી નહિ ? તેણે કાંઈ સામાં થવું હતું ; ને જો ઉપાય આલત નહિ તો પછી તેણે ખસતા રેહવું હતું.

ખ્રીસ્તી.—ઘણા લોક કહેછે કે તેઓ નામરદ છે ; પણ અજમાઈશની વખતે થોડા લોક તેઓને ઝિવા ગણેછે. અલ્પવિશ્વાસને ઘણી હિમ્મત નોતી. ને, ભાઈ, તમારી વાત પરથી મને જણાયછે, કે જો તેઓ તમારા પર હુમલો કરત, તો થોડીવાર લડાઈકસ્યા પછી તમે હાથ ઊઠાવત. અમણાં તેઓ દૂર છતાં તમારી ઝિટલીજ માલ હિમ્મત છે, તો જો તેઓ પાસે આવે, તો તમારો અમણાંનો વિચાર બદલાઈ જશે.

વળી તેઓ પરાધીન ચાર છે, ઝિટલે ખાડાના રાજાની સેવા તેઓ કરેછે. ને જો અગત્ય હોય તો તે તેઓની સહાય કરવા આવશે. તેના ધાંટો તો સિંહની ગર્જના સરખો છે. ૧ અલ્પવિશ્વાસની પેઠે મેં તેઓની સાથે લડાઈ કીધી, ને તે લડાઈ બહુ ભારી હતી. ઝિ લણ દુષ્ટે મારા પર હુમલો કીધો, ને ખ્રીસ્તીની પેઠે હું તેઓને રોકવા લાગ્યો, ત્યારે તેઓઝિ હાંક મારી, ઝિટલે તેઓનો ધણી આવ્યો. મેં અજમાવેલું બખતર પેહેચું હતું, નહિ તો પાણીને મૂલ્યે હું મારો જીવ આપત. મેં ઝિવાં બખતર પેહેચ્યા છતાં પણ, પુરુષાર્થ કરવા સારું મને ઘણી મેહનત પડી ; જેણે ઝિવી લડાઈ કીધી હોય, તે વિના તે લડાઈની કદર ખીજે કોઈ જાણતો નથી.

આશા.—વારૂ, પણ મોટા અનુગ્રહ રસતામાં છે, એમ જાણીને તેઓ એકદમ નાહશી ગયા.

ખીસ્તી.—ખરૂં, ત્યારે મોટા અનુગ્રહ દૃષ્ટિએ પડતો ત્યારે તેઓ તથા તેઓનો ધણી પણ ધણીવાર નાહશી જતા, ને તેમાં આશ્ચર્ય નથી; કેમકે તે રાજનો પેહેલવાન છે, ને અલ્પવિશ્વાસમાં તથા રાજના પેહેલવાનમાં નિશ્ચય તફાવત જણાય છે. રાજની સંધી પ્રજા તેના પેહેલવાન નથી, ને તેની પોંઠે લડાઈમાં પુરૂષાર્થ કરી શકતી નથી. દાઉદની પોંઠે નાહતો છેકરે ગોલીઆથની સાથે લડાઈકરી શકે શું? અથવા સલ્તીમાં બળદના જોડલું જોર છે શું? એવું વિચારવું ઘટારથ નથી. કેટલાએક જોરાવર છે, કેટલાએક નબળા છે, કેટલાએકને ધણો વિશ્વાસ છે, કેટલાએકને થોડો છે; એ માણસ નબળો હતો મોટે તે હારી ગયો.

આશા.—જો મોટા અનુગ્રહ હોત, તો તેઓની સામાં થાત.

ખીસ્તી.—જો તે હોત તોપણ હાથ વાપરવા પડત. ને મારે કહેવું જોઈએ કે મોટા અનુગ્રહ હથિયાર વાપરવામાં બહુ હોશિયાર છે ખરે; ને ત્યાં સુધી તે તેઓને પોતાની તરવારની નોકે દૂર રાખે, ત્યાં સુધી તેને તે પૂરે પડે છે ખરે. પણ જો નાહિમત, વેહેમી, કે તે ખીસ્તે તેની પાસે પોહોંચી જાય, તો તેઓ તેને ઠોકર મારીને પાડી નાખશે; ને ભોંય પડેલા માણસ શું કરે.

જો મોટા અનુગ્રહનું મોહો સારી પઠે જૂએ છે, તેને એવાં આંકાં તથા ડાઘ માલમ પડે છે, કે મારું ખરૂં કહેવું સાખીત થશે. હા, મેં સાંભળ્યું કે તેણે લડાઈમાં એકવાર કહ્યું, કે અમે અમારા જાનથી હાત ધાઈયેછિયે. એ ત્રણ જોરાવર દુશ્મની, તથા તેઓના સાથીઓથી, દાઉદે ધણો અફશાસ વિલાપ તથા પોકાર કીધા. ૧ હીમાન તથા હન્કિઆ તેઓના વખતમાં પેહેલવાન હતા, તોપણ એ જોડે તેઓ પર હુમલો કીધો, ત્યારે તેઓના પરિશ્રમ કસ્યા છતાં પણ તેઓને ધણું ગુફશાન પોહોંચ્યું. પિતર પણ જોમ બનીશકે તેમ કરવા એકવાર ગયો, ને તેના સંબંધી કેટલાએક કહે છે કે તે મુખ્ય પ્રેરિત હતો, તોપણ એ જોડે તેને એવું કીધું, કે અંતે તે એક અબલા સ્ત્રીથી બીધો.

વળી તેઓનો રાજ તેઓની સિદ્દી સાંભળીને આવે છે. તે ન સંભળાય એટલા

દૂર કદો હોતો નથી. ને કોઈ વાર તેઓ હારી જાય, ત્યારે જો બનીશકે, તો તે તેઓની મદદ કરવા આવેછે. ને તે સંબંધી ઝ્મમ કહ્યું છે, કે તેના ઉપર હુમલો કરનારની તરવાર, બાણ, તીર તથા કટાર પણ તેને વાગતાં નથી ; લાહોડાને ધાસ સરખું ગણેછે, ને પિત્તળને શોલા લાકડા સરખું ગણેછે ; તીરથી તે નાહથી જતો નથી, ગોફાણના પથરોને તે કચરા સરખા ગણેછે, ને ખરછીને તે ખુંપરા સરખા ગણેછે, ને બાણ ઉગામવાપર તે હથેછે. ૧ તો માણસ ઝ્મની સામાં થું કરી શકે ? ઝ્મ વાત ખરી છે, કે જો અયુબનો ઘોડો કોઈ માણસની પાસે હમિશાં હોય, ને તે પર સવારી કરવાની હિમ્મત તથા આવડ હોય, તો તે અદ્ભુત કામ કરે; કેમકે તેની ગરદન ગરજનાઝ્મ ઢંકાઝ્મલી છે. ડીડ ખીહુ તેમ તે બિહીતો નથી ; તેના નશાકોરાનો મહિમા ભયંકર છે. તે મેદાનમાં પગે બોંધ જોદેછે. તે પોતાના સામર્થ પર હર્માયછે, ને હથિયારખંધ માણસની સામાં જાયછે. તે બિહીકનો કંઠો કરેછે, ને તરવારથી તે બિહીતો નથી, ને તેથી પાછો હટતો નથી. તરકશ તથા ચળકતો બાણ તથા ઢાલ તેની સામાં કકડેછે, તે ગુસાથી તથા ક્રોધથી પૃથિવને ગત્રી જાયછે, ને તુરખનો રાખ્દ છે ઝ્મવું તે માનતો નથી. તુરખ પર તે હાહા કરેછે. ધણે આઘેથી તેને લડાઈની ખો આવેછે, ને ફોજના સરદારોનો ધાંટો તથા ખૂમ સાંભળેછે. ૨

પણ તમે ને હું પાયદલ છિયે, માટે ઝ્મવા દુસમનને મળવાની આપણે ધંધ્લુ કરવી નહિ. આપણે ખીજ સંબંધી સાંભળિયછિયે, કે તેઓ હારયા ગયા, તો આપણે ડીંગ ન મારવી, અથવા આપણા પુરુષાર્થના વિચારથી ખૂશી ન થવું ; કેમકે ધણું કરીને ઝ્મવા લોકો તપાસ થતી વખતે હારી જાયછે. પિતર સંબંધી મેં પેહેલાં કહ્યું તેનો વિચાર કરો. તેણે કુલાઈને કહ્યું, કે મારા ધણીને સાફ હું સંધા માણસ કરતાં અધિક કરીશ, ને દુશ્મનની સામાં મજબૂત બોલો રહિશ. તો પણ તેની પહે ઝ્મ દુષ્ટ લોકથી ખીજે ઢોલુ હારી ગયો.

રાજના શરિયામ રસ્તે ઝ્મવી ચોરી થાયછે ઝ્મ સાંભળીને આપણે ખે ઉપાય કરવા જોઈઝ્મ. ઝ્મઠલે ૧) હથિયાર સજીને ચાલવું, ને ઢાલ સાથે રાખવી ; કેમકે પેલાની પાસે ઢાલ નોતી, માટે જો પણ લીવાયથાનને જોરથી માર્યો તોપણ

તેને હરાવી શક્યો નહિ; કેમકે જો ઠાલ આપણી પાસે ન હોય, તો તે આપણાથી કાંઈજ ખીશે નહિ. માટે જે અનુભવી હતો તેણે કહ્યું છે, કે સહુ કરતાં પેઢેલી વિશ્વાસની ઠાલ રાખો, કે તેથી જુઠાના સંઘળા ધગધગતા બાલા તમે હોલવી શકશો. ૧

૨) એ પણ સાઈ છે, કે રાખની પાસે આપણે જળાવા માગિયે-તે પોતે આપણી સાથે આવે એવું પણ માગિયે. એજ કારણથી દાઉદ મોતની છાયાના મેદાનમાં હોવાયો, ને ત્રસાએ પોતાના ઈશ્વર વિના એક ડગલું ભરવા કરતાં મરવું સાઈ ગણ્યું. ૨ ઓ મારા બાઈ, જો તે આપણી સાથે આવે તો દશ હજાર આપણી સામાં થાય, પણ તેઓથી આપણે કાંઈજ ખીવું નહિ. ૩ પણ તે નહિ હોય તો, અહંકારી સહાય કરનારાઓ મારીનંખાએલાની નીચે પડે છે. ૪

હું અગાઉ લડાઈમાં હતો, ને જે શ્રેષ્ઠ છે તેના ઉપકારથી હું અમણાં જીવતો છું ખરો, પણ મારા પુરુષાર્થ સંબંધી હું ડીંગ મારી શકતો નથી; ને જો મને ફરીથી એવી લડાઈ કરવી પડે નહિ તો હું ખૂશી રહીશ. પણ મને બિહીક લાગે છે, કે હજી આપણે સંઘા બચમાંથી નીકળી ચૂક્યા નથી, પણ સિંહ ને રીછ અમણાં સુધી મને ખાઈ ગયા નહિ, માટે મને આશા છે કે ખીજ અસુંનતી ફીલીસ્તી આપણને મળે તો તેના હાથથી ઈશ્વર આપણને બચાવે.

અવનિશ્વાસ ૨, ઓમ ઝાલી હવે, ચોર ભોડે તને કેમ લૂંટશે !

એ નમરી, સવે તો ચેતલે, કે રખે, શુદ્ધ વિશ્વાસ રેખાચ ખૂંટશે.

રોપ વિશ્વાસ જો શુદ્ધ સાને રહી, લાખ જોદા થડી તે ન ખીરી;

પથ થયો મંદ તો, તરત ફીડો પડી, તથજ ઉઠવાયડી નચ્છ ધીરી.

તેઓ આગળ ચાલ્યા ને નાદાન પછવાડે પડ્યો. જતાં જતાં એક જગ્યામાં તેઓએ ખીજે રસ્તો તેઓના રસ્તાને મળતો જોયો. જે રસ્તો તેઓને જવાનો હતો તેવાજ સીધો રસ્તો તે તેઓને દેખાયો, ને એ બેમાંથી ક્રિયે રસ્તે જવું એ તેઓને સ્પષ્ટ નહિ, માટે વિચાર કરવા સાફ તેઓ બીભા રહ્યા. તેઓ વિચારતા હતા એટલે સડેદ જમ્મો પેહરેણા એક કાળો માણસ તેઓની પાસે આન્યો. તેણે તેઓને પૂછ્યું કે તમે હ્યાં કેમ બીભા છો ? તેઓએ જવાબ દીધો કે અમે

સ્વર્ગી શહેરમાં જઈયે છિયે. પણ આ બે રસ્તામાંનો કિયો ખરો છે એ અમને જાણતા નથી. તે માણસે કહ્યું, કે મારી પાછળ આવો, હું ત્યાં જઈ છું. હવે જે રસ્તો તેઓના રસ્તાને મળતો હતો, તેમાં તેઓ તેની પાછળ ગયા; પણ આગળ જતાં રસ્તો એવા આડો હતો, કે જે શહેરમાં તેઓ જવા ચાહતા હતા, તેની ગમથી ધીમે ધીમે તેઓનાં મ્હે અવળાં ફર્યાં. તો પણ તેઓ તેની પાછળ ચાલ્યા ગયા. પણ થોડીએક વાર પછી તેઓના જાણ્યા વગર તે તેઓને એક જગ્યામાં લઈ ગયો. તેઓ તેમાં એવા તો ફસ્યા કે તેઓને તેમાંથી નીકળવું કાંઈ સ્વપ્ન નોતું. એટલે સફેદ જમી કાળા માણસની વાંઘ પરથી ખસી પડ્યો. ત્યારે તેઓને માલમ પડ્યું કે અમને ક્યાં આવી પડ્યા છિયે. ત્યાં ધણીવાર રડતાં રડતાં તેઓ પડી રહ્યા; કેમકે તેઓ નીકળી શકતા નોતા.

ત્યારે ખીસ્તીએ પોતાના સાથીને કહ્યું, કે અમણાં મને સ્વપ્ન છે કે હું બૂલમાં પડ્યો છું. થું, બરવાડાએ આપણે ચેતાવ્યા નોતા, કે ખૂશામતિયાથી સાવધાન રહેજો. બુદ્ધિવાનના કહ્યા પ્રમાણે આજે આપણને થયું, કે જે તેના પડોસીની ખૂશામત કરે છે તે તેના પગને સાફ જળ નાખે છે. ૧

આશા.—રસ્તા સંજંધીનો પટો પણ તેઓએ આપણને આપ્યો હતો, કે આપણે બૂલા ન પડિયે, પણ તેમાં આપણે જોવું બૂલી ગયા, માટે નારા કરનારના રસ્તાથી આપણે દૂર રહ્યા નહિ. એ બાબતમાં દાઉદ આપણા કરતાં બુદ્ધિવાન હતો; કેમકે તેણે કહ્યું, કે માણસનાં કામ સંજંધી, તારા હોઠની વાતના આસરથી, હું નારા કરનારના રસ્તાથી દૂર રહ્યો. ૨ એમ શોક કરતાં કરતાં તેઓ જળમાં રહ્યા. આખરે તેઓએ એક તેજસ્વીને હાથમાં ત્રીણી દોરીની ચાબુક લઈને આવતો જોયો. ને જે જગ્યાએ તેઓ હતા ત્યાં આવીને તેણે તેઓને પૂછ્યું, કે તમે ક્યાંથી આવ્યા; ને હાં તમે થું કરાં છો? તેઓએ કહ્યું, કે અમે ગરીબ મુસાફર સીઓન જઈયે છિયે. પણ સફેદ જમી પેહેરેલા એક કાળા માણસે અમને રસ્તેથી બૂલાવ્યા. તેણે અમને કહ્યું, કે હું ત્યાં જઈ છું, માટે મારી પાછળ આવો. ત્યારે ચાબુકવાળાએ કહ્યું, તે પ્રકારના દૂતનો વેશ-ધારી ખૂશામતિયા બોલો પ્રેરિત છે. ૩ પછી જળ ફાડીને તેણે તેઓને બહાર

કહાડયા. પછી તેણે તેઓને કહ્યું, કે મારી પાછળ આવો, ને હું તમને ખરે રસ્તે લઈ જઈશ. ને જે રસ્તો મૂકીને તેઓ ખૂશાતિયાની પાછળ આવ્યા હતા, તેમાં તે તેઓને પાછો લઈ ગયો. પછી તેણે પૂછ્યું, કે ગઈ રતે તમે ક્યાં જતા હતા? તેઓએ જવાબ દીધા કે અમે બરવાડની સાથે, મનોરંજન પાહાડ પર રહ્યા હતા. વળી તેણે પૂછ્યું, કે તમારી પાસે રસ્તાનો પટો નથી શું? તેઓએ જવાબ દીધા કે હા, છે. તેણે પૂછ્યું, કે ત્યારે રસ્તા સંબંધી તમને શક પડ્યો, ત્યારે તેમાં તમે જોયું નહિ શું? તેઓએ કહ્યું, કે ના. તેણે પૂછ્યું, કે કેમ નહિ? તેઓએ કહ્યું, કે અમે જૂલી ગયા. વળી તેણે પૂછ્યું, કે બરવાડાએ ખૂશાતિયાથી સાવધાન રહેવાનું તમને કહ્યું, નહિ શું? તેઓએ જવાબ દીધા કે હા, કહ્યું, પણ એ મીઠું બોલનાર તેજ છે એ અમારા મનમાં આવ્યું નહિ. ૧

ત્યારે સમણામાં મેં જોયું, કે તેણે તેઓને બિંધે સુવાનું કહ્યું. ને ત્યારે તેઓ બિંધે પડ્યા એ પર તેણે તેઓને સારી પઠે માર્યા, કે જે ખરે મારે તેઓએ ચાલવું જોઈએ, તેમાં તેઓ ચાલે. ૨ મારતી વળા તેણે કહ્યું, કે જોલા મને વાહલા છે તેટલાને હું ધમકાવું છું, તથા શીક્ષા કરું છું, માટે તમે ચિંતા રાખો, ને પસતાવો કરો. ૩ ત્યાર પછી તેણે તેઓને આગળ જવાનું તથા બરવાડાની ખીજ વાત સંબંધી અખરદાર રહેવાનું કરાવ્યું. ત્યારે તેઓ તેના સંધા ઉપકારનો પાડ માનીને નમ્રતાથી આ ગીત ગાતા ગાતા ચાલ્યા કે—

પથ પરના સહુ પેથી જુઓ, એ ગમ ધ્યાન રખાવી;
કે જલડીને ચાલ્યા ને ને, તે પર શી ગતિ આવી.

નોંધ તરત જુલ્યાને મારે, કાંદામાં પકડાયા;
લાચ થતાં પથ માર ન ચૂક્યા; ખૂંટી થા ને કૂંપ્યા.

થોડી વાર પછી તેઓએ સડકને રસ્તે એક ધીમે ચાલનારને એકલા તેઓને મળવા આવતો જોયો. ત્યારે ખ્રીસ્તીએ પોતાના સાથીને કહ્યું કે જૂઓ, એક માણસ સીઓનની તરફ પીઠ કરીને આપણને મળવા આવે છે.

આશાવા.—હું તેને જોઉં છું. આપણે સાવધાન રહેવું, રખે એ પણ

પૂરામતિયો હોય. તે આવતો આવતો છેક નજદીક આંચો. તેનું નામ નાસ્તિક હતું; ને તેણે તેઓને પૂછ્યું, કે તમે ક્યાં જાઓ છો ?

ખ્રીસ્તી—અમે સીઆન પહાડ પર જઈએ છિયે.

ત્યારે નાસ્તિક ખડખડ હસવા લાગ્યો.

ખ્રીસ્તી—તમારા હસવાનું કારણ શું ?

નાસ્તિક.—તમે અનાડી છોક્રો છો, કે યિવી લાંબી યુસાફરી કરવા તમે નીકળ્યા, ને તમારા કુઃખનું ફળ કેવળ મહેનત છે તે વિના તમને ખીજું કંઈ મળે એવું નથી, માટે હું હસું છું.

ખ્રીસ્તી—કેમ નહિ મળે. અમને અંગીકાર નહિ કરે એવું તમે ધારો છો શું ?

નાસ્તિક.—અંગીકાર કરશે એ તમે શું બોલ્યા ? જે જગ્યા સંબંધી તમે ખ્યાલ કરો છો, તે આ છોક્રામાં નથી.

ખ્રીસ્તી—પણ પરછોક્રામાં યિવી જગ્યા છે.

નાસ્તિક.—હું મારા ઘરમાં હતો, ત્યારે તમારા કહ્યા પ્રમાણે મેં સાંભળીને ખહાર જોવા સાર નીકળ્યો. તે શહેર વીસ વર્ષ થયાં શોધું છું, પણ જોઈશું મને પેહેલે દહાડે મળ્યું હતું, તેથી વતું અમણાં સુધી મને મળ્યું નથી. ૧

ખ્રીસ્તી—અમે સાંભળ્યું છે ને વિશ્વાસ કરિયે છિયે કે યિવી જગ્યા મળવાની છે.

નાસ્તિક.—મેં પણ જો ઘેર એવા વિશ્વાસ કાઢ્યા ન હોત, તો આટલે સુધી શોધવા આવત નહિ. મને તે મળી નહિ, પણ જો યિવી જગ્યા હોત તો મલત ; કેમકે તે શોધવા સાર તમારા કરતાં હું દૂર ગયો હતો. જે સંબંધી મને સ્મરે છે કે તે નથી, તે પામવા સાર, જે વસ્તુથી મેં હાથ ઉઠાવ્યા, તેનો ઉપભોગ કરી કરવા સાર હું પાછો જાઉં છું *

ત્યારે ખ્રીસ્તીએ પોતાના સાથી આરાવાનને કહ્યું, કે જે એ માણસે કહ્યું તે ખરું છે શું ?

* નાસ્તિક કેવળ આ કુનિયાની વસ્તુથી જ સંતોષ પામે છે.

આશા.—ખપરદાર ! એ પણ ખૂશામતિયો હોજી. એવા લોકનું સાંભળવાથી જે આપણા આપણા પર પડી, તે યાદ રાખો. તે શું કહે છે ? શીખોન પહાડ નથી શું ? મનોરંજક પહાડ પરથી શેહેરની ભાગળ આપણે જોઈ નહિ શું ? વળી અમણાં આપણે વિશ્વાસ રાખીને ચાલવું જોઈએ નહિ શું ? ૧ આણા, આપણે આગળ જઈયે, રખે ચાલુકવાળો ફરી આપણને આવી મળે. જે શીખામણ તમારે મને દેવી જોઈએ તે હું તમને દર્શા; ચિટલે, “મારો દીકરા, જ્ઞાન શાસ્ત્રથી જૂદું કતીને જે શીખામણ જૂલ ખવાડે છે તે સાંભળવું બંધ કરો. ૨ મારા ભાઈ, હું તમને કહું છું, કે તેનું ન સાંભળો, ને આપણા જીવનું તારણ થાય એવા વિશ્વાસ કરિયે. ૩

ખ્રીસ્તી—મારા ભાઈ, જે પર આપણો વિશ્વાસ છે, તે છે કે નહિ, એ શકને લીધે મેં એ સવાલ તમને પૂછ્યો નહિ. પણ તમારું પારખું જોવા સારું, તથા તમારા મનના સાચપણની સાખીતી તમારામાંથી નીકળે એ સારું મેં એવું પૂછ્યું. આ માણસ સંબંધી હું જાણું છું કે તે આ દુનિયાના દેવથી આંધળો થયો છે, આપણને સતનો વિશ્વાસ છે, ને સતનું કાંઈ જૂનું નથી, એમ જાણીને તમે ને હું આગળ જઈયે. ૪

આશા.—ઈશ્વરના મહિમાની આશાથી હું હરખાઉ છું. ત્યારે તેઓ તે માણસને મૂકીને ગયા, ને તે પણ તેઓ પર હસીને આવ્યો ગયો.

પછી સમણામાં મેં જોયું કે, તેઓ આગળ જતાં કોઈએક દેશમાં પોહોંચ્યા. તેની હવાના ગુણ એવો હતો કે જે કોઈ પરદેશી તેમાં આવે, તો તે નિદ્રાવશ થતો. ત્યાં આશાવાનને ઝોકાં આવવા લાગ્યાં ને તેણે ખ્રીસ્તીને કહ્યું કે હું એવો નિદ્રાવશ થયો છું કે મારી આંખો ઉઘડતી નથી. હ્યાં આપણે જઈયે, ને થોડી ગંધ કહાડિયે.

ખ્રીસ્તી—ના, આપણે જીવું નહિ. રખે ગંધમાંથી આપણે કદી જાગિયે નહિ.

આશા.—મારા ભાઈ, મેહેનગુને ગંધ મીઠી લાગે છે. જે ગંધિયે, તો આપણો થાક ઉતરી જશે.

ખ્રીસ્તી—તમને યાદ નથી, કે ભરવાડોમાંના એકે મંત્રેલી જમીન સંબંધી

સાવધાન રહેવાનું કહ્યું હતું. તેના કહેવાનો અર્થ એ હતો કે ગંધથી સાવધાન રહે, માટે ખીભાઓની પોં આપણે ગંધવું નહિ, પણ જગરત તથા હેરિયાર રહેવું જોઈએ. ૧

આશા.—હું કપૂલ કરું છું, કે મેં ચૂક કીધી. જો હું હાં એકલા હોત, તો ગંધવાથી માતના બચમાં પડત. બુદ્ધિવાન કેહેછે તે ખરું છે, એટલે એક કરતાં બે બલા. ૨ હાં સુધી તમારી સંગતથી મને ગુણ થયો ને તમને તમારી મહેનતનું ફળ સારું મળશે.

ખીસ્તી—હવે ખીસ્તીએ કહ્યું, કે આપણને ઝાકાં ન આવે માટે આપણે કાંઈ સારી વાત કરિયે.

આશા.—ધણું સારું.

ખીસ્તી—શા સંબંધી વાત કહાડિયે ?

આશા.—ધૈર્ય રે પેહેલાં આપણે સારું જ કીધું, તે સંબંધી પેહેલું તમે કેહેવા માંડો.

ખીસ્તી—પેહેલાં તો હું ગીત ગાઈશ.

ગોંધ કદી જો સંત જનોને સાગે એમ જણાય,
આવી, તેઓએ તો જોયું કેવો ધાય ઉપાય.

જોવી, કેવી બે પંખીમાં વાત પરસ્પર થાય.
એમ શિખે કે કેમ કરીને ખૂલી આંખ રખાય.

સંતોમાં સંભાષણ પાલી, પદતી રીતે જાય,
તો, જો માતક જીવિત કરે પથ, ગોંધ કદી નહિ થાય.

પછી ખીસ્તીએ કેહેવા માંડ્યું, કે હું તમને એક સવાલ પૂછું છું, કે જો તમે અમણાં કરો છો, તે સંબંધીના વિચાર તમારા મનમાં પેહેલાં શી તરેહ આવ્યો ?

આશા.—તમારા કેહેવાનો અર્થ એ હોશે, કે પેહેલાં શા કારણથી મારાં આત્માનું કલ્યાણ થવા સંબંધીની મેં શોધ કીધી.

ખીસ્તી—હા, મારા કેહેવાનો અર્થ એ જ છે.

આશા.—અમારા બજારમાં જે વસ્તુ દેખાતી તથા વેચાતી હતી, તેના ઉપભોગ કરવામાં હું ધણીવાર સુધી રહ્યો. તે એવી વસ્તુ હતી કે જે તેમાંના તેમાંજ હું રહ્યો હોત તો નરકના નાશમાં પડીને હું કુખી બત.

ખ્રીસ્તી—તે શી વસ્તુ હતી ?

આશા.—દુનિયાનાં સંધી તરેહનાં દ્રવ્ય ને દોલત હતાં. વળી મારા આત્માનાં નારાકારક તોફાન, ધમત્કડ, પીવા, દુર્ભાષણ, જૂઠું બોલવું, અશુદ્ધતા, વિશ્વામવારને ન પાળવા વગેરેમાં હરખાતો, પણ આખરે ઈશ્વરની જે વાત પર વિચાર કરવાથી મને માલમ પડ્યું, કે એ કામનો પરિણામ મોત છે. ૧ વળી તેને લીધે અમર્યાદના દીકરા પર ઈશ્વરનો કોપ આવનાર છે. ૨ તે વાત મેં તમારી પાસેથી તથા આપણા વહાલા વિદ્વાસુ જે વ્યર્થત્વ બજારમાં પોતાના વિદ્વાસીપણાને લીધે તથા રૂડી ચાલને લીધે મરણ પામ્યો, તેની પાસેથી પણ સાંભળી.

ખ્રીસ્તી—એ વાત ખરી જાણીને તમારો વિશ્વાસ જલદી એ પર બેઠો શું ?

આશા.—ના, પાપની જુડાઈ તથા પાપ કરવાથી જે સજા થાય છે, તે જાણવા મને સાહે લાગ્યું નહિ; પણ જ્યારે વાતથી માંહે મન ડામડોલ થવા લાગ્યું, ત્યારે તેના પ્રકાશ જોવાય નહિ, તે સાહે મારી આંખ મીચી રાખી.

ખ્રીસ્તી—પણ ઈશ્વરનો પવિત્ર આત્મા તમારા મનમાં જે જે ઉપજાવવા લાગ્યો તેને પ્રતિકુલ કેમ કીધું ?

આશા.—કારણ એ હતાં. ૧) એવું મારા મનમાં ઈશ્વરના કરવાથી થાય છે તે મને માલમ નોતું. મેં કદી એવું ધાર્યું નોતું કે પાપની સજા સંબંધી ભય લગાડવાથી ઈશ્વર પાપીઓને પ્રથમ સુધારવા માંડે છે. ૨) પાપ મને મીઠું લાગ્યું ને તે મૂકી દેવા હું ખૂશ નોતો. ૩) મારા પેહેલાંના સાથીઓને મૂકી દેવા હું રાજી નોતો, કેમકે તેઓ તથા તેઓનાં કામ મને વહાલાં લાગતાં. ૪) જે વખત એવા વિચાર મારા મનમાં આવ્યા તે વખત એવા દુઃખકારક તથા ભયકારક હતા, કે ત્યાર પછી મનમાં પણ તે સંબંધીની યાદ આવે એવું મારાથી ખમી શકાતું નોતું.

ખ્રીસ્તી—તો જાણાય છે કે કોઈ વાર તમારું દુઃખ જવું રહ્યું ?

આશા.—હા, નિશ્ચયે એમ થયું ; તો પણ ફરી તે મનમાં આવ્યું. ત્યારે આગળના કરતાં પણ વતું દુઃખ થયું.

ખ્રીસ્તી.—તમારાં પાપ શાયકી યાદ આવ્યાં ?

આશા.—ધણી પાપતથી યાદ આવ્યાં, ઓઠલે,

૧ રસ્તામાં મને સારું માણસ મળ્યું તેથી.

૨ મેં કોઈને ખ્રીસ્તી શાસ્ત્ર વાંચતાં સાંભળ્યો તેથી.

૩ મારું માથું દુખવા લાગ્યું તેથી.

૪ મારા પડોસીમાંના કેટલાએક માંદા પડ્યા તેથી.

૫ કોઈ મરીગયો તે માટે દેવલમાંનો ધંટ વાગતાં સાંભળ્યો તેથી.

૬ મારા માત સંબંધી મેં વિચાર્યું તેથી.

૭ કોઈનું એકાએક માત થયું, તે મેં સાંભળ્યું તેથી.

૮ વિશેષ મને વિચાર આવ્યો કે મારે ઈસાઈમાં વહેલું જવું પડશે તેથી.

ખ્રીસ્તી.—જ્યારે પાપ એ રીતે યાદ આવ્યાં ત્યારે કોઈ વાર પાપથી અપરાધી થયાનો વિચાર સેહેલથી નિવૃત્તિ પામ્યો શું ?

આશા.—ના, એમ નોતું ; કેમકે એવી વેળાએ મારાં પાપથી હું ધણો અપરાધી દેખાયો. મારું મન પાપને ઉલટું હતું, ને જ્યારે ફરીથી પાપ કરવાનો વિચાર મનમાં આવ્યો ત્યારે મારું દુઃખ બમણું થયું.

ખ્રીસ્તી.—ત્યારે તમે શું કીધું ?

આશા.—મેં ધાર્યું કે મારે સુધરવું જોઈએ, નહિ તો નિશ્ચય હું નરકમાં પડીશ.

ખ્રીસ્તી.—શું તમે સુધરવાનું યત્ન કીધું ?

આશા.—હા, ને મારાં પાપને એકલાં મૂકી દીધાં એમ નહિ, પણ મારા પાપી સાથીઓને પણ મૂકી દીધા, ને ધર્મોચાર પાળવા લાગ્યો, ઓઠલે પ્રાર્થના કરતો, વાંચતો, પાપને લીધે રડતો, પડોસીને સત વાત કહેતો. એ ઉપરાંત મેં ખીજાં ઘણાં એવાં કામ કીધાં. તે સંધાં હું અમણાં સવિસ્તર કહી શકતો નથી.

ખ્રીસ્તી.—ત્યાર પછી હું સારો છું એમ તમે જાણતા હતા ?

આશા.—હા, થોડીવાર સુધી ઝમ જાણ્યું, પણ અંતે મારા સુધરવા છતાં પણ મારું સંકુ દુઃખ મારા પર પાછું આવી પડ્યું.

ખીસ્તી—તમે સુધરવા હતા તો ઝમું કેમ થયું ?

આશા.—ધણા કારણથી તે આવ્યું. વિશેષ ઝમી કે મારી સંધી નીતિ મેલાં લગડાં જેવી છે. ૧ શાસ્ત્ર પાળવાથી કોઈ માણસ નિરપરાધી ઠરી શકશે નહિ. ૨ સંકુ કરવા પછી તેને ઝમું કહેવું પડેછે કે અમે નિષ્કળ છીએ. ૩ ઝમી ખીજા ધણી વાતથી પણ થયું. તે ઉપરથી હું ઝમ વિચાર કરવા ભાગ્યે કે જો મારી સંધી નીતિ મેલાં લગડાં જેવી છે, ને જો કોઈ માણસ શાસ્ત્ર પાળવાથી નિરપરાધી ઠરી શકતો નથી, ને સંકુ કરવા પછી જો આપણે નિષ્કળ છીએ, તો નિયમ કરણથી સ્વર્ગમાં જવાશે ઝમ ધારવું એવકુફી ભરેલું છે. વળી મેં ઝમું વિચાર્યું, કે જો કોઈ માણસ ઝમક ઉત્તર રૂપિયા કોઈ દુકાનદાર પાસેથી કરજે કહાડે, ને ત્યાર પછી તેજ દુકાનદાર પાસેથી ખીજું રોકડે રૂપિયે ખરીદ કરે, તો પણ જૂનું દેવું જીજું રહેશે. માટે દુકાનદાર તેના પર કોઈ વાર ફરિયાદી કસીને તેને તે દેવું અદા થાય ત્યાં સુધી કેદ કરાવી શકેછે.

ખીસ્તી—વાર તમારા પર ઝમ વાત તમે શી તરેહ લગાડી ?

આશા.—મેં ઝમવા વિચાર કીધો કે પાપના કારણથી હું ધ્વિરનો દેવાદાર છું, માટે અમણાં સુધરવાથી તે દેવું નહિ વળે. માટે મારા સુધરવા છતાં પણ મારે ઝમું વિચારવું જોઈ ઝમ, કે મારા પેહેલા અપરાધને લીધે જે સજા લાયક હું થયો છું, તેથી મારો છૂટકો કેમ થાય.

ખીસ્તી—તમે તે વાતની સારી પઠે યોજના કીધી. વળી ખીજું કહો.

આશા.—મારા સુધરવા પછી ખીજા કારણથી પણ દુઃખ આવ્યું, ઝમવા મારાં સારાં સારાં કામ હું તપાસી જોઉં છું, તો મારા ઉત્તમ કામમાં પણ પાપ, કોઈ પણ નવું પાપ, દેખાવામાં આવેછે. માટે અમણાં ઝમવા નિર્ણય થાયછે, કે જે પણ હું પેહેલાં ધારતો હતો કે હું સારો છું અને મારાં કામ સારાં છે, ને ઝમ મોહિત થઈ ગયેલા હતા, તો પણ મારા ઝમક દહાડામાં આવાં ધણાં પાપ થાયછે, કે જે પણ હું ખીજું કંઈ પાપ ન કરું, તો પણ તે ઝમક દિવસના પાપને લીધે હું નરકમાં પડવા લાયક છું.

ખીસ્તી—પછી તમે શું કીધું?

આશા.—મેં મારા મનની વાત મારા ઝ્મીગખીતા વિધાસુને કહી ત્યાં સુધી મારે શું કર્યું એ મને માત્રમ પડતું નહોતું. તેણે મને કહ્યું, કે જો નિબ્બાપ માણસની નીતિ તમારી તરફ ન ગણાય, તો તમારી તથા આખી દુનિયાની નીતિથી તમારું તારણ થઈ શકશે નહિ.

ખીસ્તી—તમારા જાણ્યામાં આવ્યું કે એ તેણે ખરું કહ્યું?

આશા.—મારાં કામ ઉપરથી મને આનંદ તથા સંતોષ થતા હતા ત્યારે જો તેણે એવું કહ્યું હોત, તો હું તેને મૂર્ખ ગણત; પણ જો દહાડાથી મારું અશક્ત-પણું મારા જાણ્યામાં આવ્યું તથા મારાં ઉત્તમ કામમાં પાપ છે તે મને જણાયું, તે દહાડાથી હું તેના વિચારને માન્ય કરું છું.

ખીસ્તી—તેણે તમને પ્રથમ એવું સમજાવ્યું તેથી પેહેલાં શું તમે ધારતા હતા કે કદી પાપ ન કીધું હોય એવા કોઈ માણસ મળે?

આશા.—હું સાચું કહું છું, કે પેહેલાં તો વિધાસુનું મત મને અજબ લાગ્યું, પણ તેની સાથે થોડી ઈમ્ક ખીજી વાત કર્યા પછી તે મને ખરું જણાયું.

ખીસ્તી—તમે તેને પૂછ્યું, કે એ નિબ્બાપ કોણ છે, ને તેથી હું કેમ નિરપરાધી હૂં?

આશા.—હા, ને તેણે મને કહ્યું, કે પ્રજા ઈશ્વર જે પરાતપરની જમણી ગમ થસે છે તે એ છે. ૧ ઈશ્વર એ અવતાર લઈને જે જે કીધું ને મરણચંબ પર જડાઈને જે દુઃખ ભોગવ્યું, તે પર વિશ્વાસ કરવાથી તમે નિરપરાધી હરશો. ૨ મેં તેને પૂછ્યું, કે તે માણસની નીતિ ખીજીને શી તરફ અસર કરી શકે કે તેથી તે પ્રત્યક્ષની આગળ નિરપરાધી હશે? તેણે મને કહ્યું, કે તે મહા સમર્થ ઈશ્વર છે. તેણે જે કીધું તે પોતાને સાચું નહિ, પણ તમારે સાચું કીધું. તેણે જીવ આપ્યો તે પોતાને સાચું નહિ, પણ તમારે સાચું આપ્યો. જો તમે તેના પર વિશ્વાસ કરશો તો ઈશ્વર તેના કામ તથા તે કામનું પુણ્ય તમારી તરફ ગણશે.

ખીસ્તી—એ વાત તમને કેવી લાગી?

આશા.—વિશ્વાસ કરવા વિષે મેં એવા બાધ કહાડ્યો, કે કદાચ ઈશ્વર મને ખ્યાવવા રાજી નહિ હોય.

ખ્રીસ્તી—અપર વિશ્વાસુએ તમને શું કહ્યું ?

આશા.—તેણે મને કહ્યું, કે જઈને જુઓ. મેં કહ્યું, કે ના, આશા નથી. તેણે કહ્યું, કે છે; તે તમને ખાલાવે છે. ૧ પછી મને ખૂશીથી તેની પાસે જવાનું દિલ થાય, માટે તેણે મને ઈસ્રુ સંબંધી લખેલું પુસ્તક આપ્યું, ને તે પુસ્તક સંબંધી તેણે કહ્યું, કે તેમાંનો હરક કાનો માત્રા આકારા તથા પૃથ્વી કરતાં સ્થિર છે. ૨ પછી મેં તેને પૂછ્યું કે હું જઈ ત્યાર મારે શું કરવું? તેણે જવાબ દીધો, કે તું અત્યંત દીન થઈને કેવળ મનથી પિતાની એવી પ્રાર્થના કર, કે તારો પુત્ર મને દેખાય તેમ કર. ૩ વળી મેં પૂછ્યું, કે મારે તેની શી તરહ વિનંતિ કરવી જોઈએ? તેણે કહ્યું, કે તમે જાઓ, ને તે તમને દયાસન પર મળશે. ત્યાં આવનારને માફી આપવા સાર તે હમિરા ખેસે છે. ૪ ત્યાર પછી મેં કહ્યું, કે જો હું જઈ તો મારે શું કરવું, તે મને માલમ નથી. તેણે કહ્યું, કે એ પ્રમાણે કોહો, કે ઓ ઈશ્વર. હું પાપી પર દયા કર, ને મને ઈશુ ખ્રીસ્તને ઓળખાવ, ને તેના પર મારો વિશ્વાસ ખેસાડ; કેમકે મને જણાય છે, કે જો તેનું પુણ્ય મારી પાસે ન હોય ને તેના પર હું વિશ્વાસ ન કરું, તો મારો પૂરા નાશ થશે. હે પ્રભુ, મેં સાંભળ્યું છે કે તું દયાળુ ઈશ્વર છે, ને તે એવા ડરાવ કીધો છે, કે તારો દીકરો ઈશુ ખ્રીસ્ત દુનિયાનો તારનાર થાય. વળી હું રંક પાપી પર ઈસ્રુનું પુણ્ય ગણવાને તું રાજી છે. હું ખરેખર પાપી છું. હે પ્રભુ, તારા દિકરા ઈસ્રુ ખ્રીસ્તની આત્મ-રને સાર મારા આત્માનું તારણ કરવાથી તારા અનુગ્રહનો મહિમા દેખાડ. આમીન.

ખ્રીસ્તી—તેના કહ્યા પ્રમાણે તમે કીધું શું ?

આશા.—હા, ધણીવાર કીધું.

ખ્રીસ્તી—ને બાપે દિકરાને તમને ઓળખાવ્યો શું ?

આશા.—પેહેરી, ખીજી, ત્રીજી, ચોથી, પાંચમી, છઠ્ઠી વખત માગતાં પણ તોણે તેને ઓળખાવ્યો નહિ.

ખ્રીસ્તી—ત્યારે તમે શું કીધું ?

આશા.—શું કરવું, તે મને માલમ પડ્યું નહિ.

ખ્રીસ્તી—પ્રાર્થના મૂકી દેવાનો વિચાર ઉત્પન્ન થયો નહિ શું?

આશા.—હા, સેંકડો વાર થયો.

ખ્રીસ્તી—વાર, મૂકી દીધી નહિ તેવું શું કારણ?

આશા.—મેં જે સાંભળ્યું તે મને ખરું જણાયું, એટલે કે ખ્રીસ્તના પુણ્ય વગર આખી દુનિયાના ઘોઠ મળીને મને ખચાવી શકતા નથી. ને મનમાં મેં એમ વિચાર્યું કે જો હું પ્રાર્થના મૂકી દઈશ, તો મારો નારા થશે. દયાસન આગળ હું રહીશ તો નારા કરતાં કાંઈ વતું થનાર નથી. વળી એમ પણ મારા મનમાં આવ્યું, કે જો તેને વાર લાગે, તો તેને સાફ સજ્જ કરવી; કેમકે તે નિશ્ચય આવશે ને વાર નહિ લાગે. ૧ માટે ખાપે પોતાના દિકરાને મને ઓળખાવ્યો નહિ ત્યાં સુધી મેં પ્રાર્થના કરવા કીધી.

ખ્રીસ્તી—તેણે તેને શી રીતે તમને ઓળખાવ્યો?

આશા.—મારા શરીરની આંખે મેં તેને જોયો નહિ, પણ મનની આંખે મેં જોયો. ૨ તે એમ થયું કે એક દહાડે હું બહુ દિલગીર હતો, અગાઉ કદી એ પ્રમાણે હું દિલગીર થયો નોહતાતો. મારાં પાપ અગણિત તથા અધોર છે, એમ ફરી જાણવાથી તે દિલગીરી મને થઈ. નરકમાં મારા આત્માને અનંત સજ્જ મળશે, એ વિના બીજું મને કાંઈ સૂઝ્યું નહિ. ત્યારે એકાએક એવું મારા મનમાં આવ્યું કે પ્રભુ ઈશ્વર ખ્રીસ્ત સ્વર્ગથી મારા પર નજર રાખે છે, ને એમ કેહે છે, કે પ્રભુ ઈશ્વર ખ્રીસ્ત પર વિશ્વાસ કરો ને તમારું તારણ થશે. ૩

મેં તેને જવાબ દીધો કે, હે પ્રભુ, હું પાપી છું, હું મહા પાપી છું. તેણે જવાબ દીધો, કે મારો અનુગ્રહ તને ખસ છે. ૪ ત્યારે મેં પૂછ્યું કે, હે પ્રભુ, વિશ્વાસ કરવો એટલે શું? ત્યારે તેની એ વાત મનમાં આવી કે “જો મારી પાસે આવે છે તેને કદી બૂખ લાગશે નહિ, ને જો મારા પર વિશ્વાસ કરે છે તેને કદી તરસ લાગશે નહિ.” ૫ એ વાતથી મને જણાયું, કે વિશ્વાસ કરવો તથા તેની પાસે જવું એકજ છે. જે આવે છે, એટલે ખ્રીસ્તથી તારણ પામવાની ઇચ્છા રાખે છે, તે ખ્રીસ્ત પર ખરેખરો વિશ્વાસ કરે છે. તે સમયે મારી આંખો આંશુએ

૧—૬૫. ૨; ૩.

૨—એફ. ૧; ૧૮-૧૯.

૩—પ્રેરિ. ૧૬; ૩૧.

૪—૨ કોરિ. ૧૨; ૯.

૫—માત્થા ૬; ૩૫.

ભરાઈ ને મેં ફરી પૂછ્યું, કે હે પ્રભુ, તું મારા જેવા મહા પાપીનો અંગીકાર કરીને તારણુ કરીશ? ત્યારે મેં તેને ઝમ્બું કેહેતાં સાંભળ્યો, કે “જે મારી પાસે આવેછે તેને હું કુદાપિ કહાડી મુકીશ નહિ.”^૧ ત્યારે મેં પૂછ્યું કે, હે પ્રભુ, જેમ જોઈએ તેમ મારો વિશ્વાસ તારા પર થાય એ સાર તારી પાસે આવવામાં મારે તારા સંબંધી શો વિચાર કરવો? ત્યારે તેણે કહ્યું કે “પાપીઓનું તારણુ કરવા સાર હસુ ખ્રીસ્ત આ દુનિયામાં આવ્યો.”^૨ વિશ્વાસ કરનારા નિરપરાધી ઠરે એ માટે તે નિયમશાસ્ત્રનો પરિણામ છે. ૩ આપણું પાપને સાર તે યુએ ને આપણે નિરપરાધી ઠરિયે તે સાર તે પાછો જોઈએ. ૪ તેણે આપણા પર પ્રેમ રાખ્યો, ને તેણે પોતાને લોહીએ આપણું પાપથી આપણને ઘોઈ નાખ્યા. ૫ હૃદયની તથા આપણી વચ્ચે તે મધ્યસ્થ છે. ૬ આપણને સાર મધ્યસ્થી કરવા તે હૃદયે જીવંત છે. ૭ એ સંધા ઉપરથી મને માલમ પડ્યું કે કેવળ તેનાથી મને પ્રુણ મળે ને મારાં પાપનું પ્રાયશ્ચિત્ત તેના લોહીથી જ થઈ શકે. જે તેણે પોતાના પાપના શાસ્ત્ર પ્રમાણે કીધું, ને તે તોડવાની જે સજ તેણે જોગવી, તે સંધું પોતાને સાર નોહતું, પણ તારણુ પામવા સાર પાડ માનીને જે કબૂલ કરશે તેને સાર તેણે તે સંધું કીધું. તે સમયે માંહે દિલ આનંદે ભરપૂર થયું. મારી આંખો આંશુએ ભરાઈ, ને હસુના નામ તથા લોક તથા માર્ગ પર મારા મનમાં અતિ ઘણો પ્રેમ ઉપજ્યો.

ખ્રીસ્તી—નિશ્ચય તમારા આત્માને ખ્રીસ્તનું દર્શન થયું ખરું, પણ તેણે કરીને તમારા આત્મા પર શી અસર લાગી? તે મને વિશેષ કરીને કહે.

આશા.—તેથી મને જાણાયું કે આખી દુનિયાના લોક પોતપોતાને નીતિવાન જાણતા છતાં પણ અપરાધી ઠર્યા છે. વળી જાણાયું કે આપણે પાપ હૃદયે અદલ ઇન્સાફી છતાં તેની પાસે આવનાર પાપીઓને સાચા ઠેરવે. મારી પહેલી ચાલના દુષ્ટપણથી મને ખુલ્લું શરમ લાગી, ને મારી નાદાનીને લીધે હું તેથી ગભરાયો. કેમકે હસુ ખ્રીસ્તના એવા ગુણ છે એવા વિચાર મારા મનમાં પહેલાં કદી આવ્યો નહિ. તેથી શુદ્ધ ચાલચલણ ચાલવા પર મને પ્રીતિ થઈ ને પ્રભુ હસુના નામને માન તથા મહિમા મળે એવું કરવાની ઇચ્છા મને થઈ. વળી મેં ધાર્યું, કે મારા શરીરમાં હજારો મણુ લોહી હોય, તો તે હું પ્રભુ હસુની આતર સાર વેહેવડાવું.

૧—માતા ૬; ૩૭.

૨—૧ તિમો. ૧; ૧૫.

૩—૧મી ૧૦; ૪. તથા અધ્યાય ૪.

૪—૧મી ૪; ૨૫.

૫—પ્રકી. ૧; ૫.

૬—૧ તિમો. ૨; ૫.

૭—૨મી ૭; ૨૫.

અસાડમેા અધ્યાય.

ત્યારે સમણામાં મેં જોયું, કે આશાવાને મ્હો પાછું ફેરવ્યું, ને જે નાદાનને તેઓએ પછવાડે મૂક્યો હતો, તેને આવતાં જોયો. તેણે ખીરતીને કહ્યું, કે જુઓ, પેલો જુઓન કેટલો દૂર પછવાડે ધીમે ધીમે આવેછે.

ખીરતી—હા હા, હું તેને જોઉં છું. તે આપણી સંગતની પરવા રાખતો નથી.

આશા—હું ધારું છું, કે જો તે આજ સુધી આપણી સાથે રહેત તો તેને કાંઈ નુકસાન પોહોત નહિ.

ખીરતી—તે ખરું, પણ હું જાણું છું, કે તેનો વિચાર કંઈ જુદાજ હશે.

આશા—હા, જુદો હશે; તો પણ તેને સાર આપણે વાટ જોઈએ. ને તેઓ જીભા રહ્યા.

પછી ખીરતીએ તેને કહ્યું, કે ચાલો ભાઈ, તમે એટલા પછવાડે કેમ રહી ગયા ?

નાદાન—એવી સંગતમાં ચાલવા કરતાં એકલા ચાલવું મને ગમેછે.

ત્યારે ખીરતીએ ધીમેથી આશાવાનને કહ્યું, કે શું મેં તમને કહ્યું ન હતું કે તે આપણી સંગતની પરવા રાખતો નથી ? તો પણ ચાલો, આ વસતી વગરની જગ્યામાં આપણે વાતચિત કરતાં વખત કહાડીએ. ત્યારે નાદાનને તેણે કહ્યું, આવો, તમારી શી ખબર છે ? ઈશ્વર વિષે અમણાં તમારું મન કેમ છે ?

નાદાન—શારી રીતે છે, એમ હું આશા રાખું છું; કેમકે મારાં મનમાં સારા વિચાર આવેછે ને તેથી ચાલવામાં મને દિલાસો લાગેછે.

ખીરતી—વાર, તે ચિન્તન કેવું છે તે અમને જણાવ.

નાદાન—હું ઈશ્વર તથા સ્વર્ગ સંબંધીના વિચાર કરું છું.

ખીરતી—હા, એમ તો રીતાનના તથા નરકના લોક પણ કરેછે.

નાદાન—પણ હું વિચાર કરું છું એટલુંજ નહિ, પામવા પણ ચાહું છું.

ખીરતી ઘણા લોક જે ત્યાં કદી જઈ શકશે નહિ, તેઓ પણ એમ કરેછે. ગંધણશીનું મન ચાહેછે, પણ તેને કાંઈ મળતું નથી. ૧

નાદાન—હું તેઓ સંબંધી વિચાર કરું છું, ને તે પામવા સાર પણ સંધું મૂકી દઉં છું.

ખ્રીસ્તી—એ વિષે મને સંદેહ છે, કેમકે સંધું મૂકી દેવું બહુ કઠણ છે. હા, ખણના ધારણા કરતાં બહુજ કઠણ છે. પણ કેમ અથવા શાથી તમને માલમ આવે છે કે ઈશ્વરને તથા સ્વર્ગને સાર તમે સંધું મૂકી દીધું છે.

નાદાન—મારે મન મને એવું કહે છે.

ખ્રીસ્તી—પણ બુદ્ધિવાન માણસ એમ કહે છે, કે “જે પોતાના મન પર ખરોસો રાખે છે તે મૂર્ખ છે.” ૧

નાદાન—તે તો તેણે ખુંડા મન સંબંધી કહ્યું છે, પણ મારું મન સાઈ છે.

ખ્રીસ્તી.—એની શી સાબીતી છે?

નાદાન—તે સ્વર્ગ પામવાની આશા ઉપજાવે છે.

ખ્રીસ્તી—તે કપટથી એવું કહે ; કેમકે પામવાની આશાનું કારણ ન છતાં પણ, પામવાની આશાથી મનમાં દિલાસો આવે.

નાદાન—પણ મારું મન તથા મારી ચાલ મળતી છે, માટે મારી આશાનું સાઈ કારણ છે.

ખ્રીસ્તી—તમને કોણે કહ્યું, કે તમારું મન તથા ચાલ મળતી છે?

નાદાન—મારા મનથી મને એમ જણાય છે.

ખ્રીસ્તી—કોઈ ચોર સંબંધી તેના સાથીને પૂછે, કે તે ચોર છે કે નહિ તો તે કેહવે? તમે કહેા કે મારા મનથી મને જણાય છે, એ શી વાત છે? જો ઈશ્વરની વાત એ બાબતમાં સાહેદી આપે નહિ તો બીજી સાહેદી શા કામની?

નાદાન—જે મનમાં સારા વિચાર આવે છે, તે સાઈ મન કેહેવાય નહિ શું? ને જે ચાલચલણ ઈશ્વરની આગા પ્રમાણે છે, તેજ સારી નથી શું?

ખ્રીસ્તી—હા, જે મનમાં સારા વિચાર આવે છે, તે મન સાઈ છે ખરું; ને જે ચાલચલણ ઈશ્વરની આગા પ્રમાણે છે તે ચાલચલણ સારી છે ખરી; પણ

અધી ચાલચલણ ચાલવામાં, ને મારી અધી ચાલચલણ છે, અધી વિચાર કરવામાં થણો તકાવત છે.

નાદાન—સારા વિચાર તથા ઇશ્વરની આમા પ્રમાણે ચાલવું તે શું છે, તે વિષે તમારા વિચાર કહી સંભળાવો.

ખ્રીસ્તી—સારા વિચાર ધણી તરેહના છે. કેટલાએક આપણા સંબંધી, કેટલાએક ઇશ્વર સંબંધી, કેટલાએક ખ્રીસ્ત સંબંધી, ને કેટલાએક કોઈ ખીજ વસ્તુ સંબંધી છે.

નાદાન—આપણા સંબંધી સારા વિચાર કહ્યા છે ?

ખ્રીસ્તી—જે ઇશ્વરની વાતની સાથે મળતા છે તે.

નાદાન—આપણા સંબંધીના વિચાર ઇશ્વરની વાતની સાથે કેવારે મળતા છે ?

ખ્રીસ્તી—જેવારે આપણુ પોતા સંબંધી તે વાત પ્રમાણે ઠરાવ કરિયે છિયે તેવારે, અટલે સ્વાભાવિક અવસ્થાના લોક સંબંધી ઇશ્વરની વાત અધી છે કે કોઈ નીતિવાન નથી, કોઈ સાઈ કરે અધી નથી. વળી ધર્મ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે માણસના મનની હરેક કલ્પના બુંડી છે ને હમિશ બુંડીજ હોયછે. ૧ વળી નહાનપણથી માણસના મનની કલ્પના બુંડી છે, ૨ હવે ન્યારે અધ પ્રમાણે મન થકી આપણે પોતા સંબંધી વિચારિયે છિયે ત્યારે આપણા વિચાર સારા છે, કેમકે તેઓ ઇશ્વરની વાત પ્રમાણે છે.

નાદાન—મારું મન અધું બુંડું છે તે હું કદી માનીશ નહિ.

ખ્રીસ્તી—અધું હોય, તો તમે પોતાની હયાતીમાં પોતા સંબંધી અધ સારે વિચાર કદી કીધો નથી; પણ મને યોલવા દો. ધર્મશાસ્ત્રની વાત આપણાં મનને સારાં નરતાં ઠેરવેછે, તે પ્રમાણે તે આપણી ચાલચલણ પણ સારી નરતી ઠેરવેછે ને ન્યારે આપણાં મન તથા આપણી ચાલચલણ સંબંધી આપણો વિચાર ઇશ્વરની વાતની સાથે મળતો છે, ત્યારે આપણાં મન તથા ચાલચલણ સારાં છે.

નાદાન—તમારા કેહેવાનો અર્થ બતાવો.

ખ્રીસ્તી—ઈશ્વરની વાતમાં કહ્યું છે કે માણસના માર્ગે બાંકા છે; સારા નથી, પણ આડા છે. વળી તેમાં કહ્યું છે કે તેઓ સ્વભાવે સારા માર્ગથી આડા ફેંટાયે છે, ને તે તેઓને માલમ નથી. ૧ હવે ન્યારે મનથી તથા દિલની નમ્રતાથી એ પ્રમાણે કોઈ માણસ પોતાના માર્ગે સંબંધી વિચારે છે, ત્યારે પોતાના માર્ગે સંબંધી તેના વિચાર સારા છે, કેમકે ઈશ્વરની વાતની સાથે મળતા છે.

નાદાન—ઈશ્વર સંબંધી સારા વિચાર ક્રિયા છે તે કહેા.

ખ્રીસ્તી—જે પ્રમાણે આપણા સંબંધી મેં કહ્યું તે પ્રમાણે. ન્યારે ઈશ્વર વિષે આપણા વિચાર તેની વાતની સાથે મળતા છે ત્યારે, એટલે તેનું અસ્તિત્વ તથા તેના ગુણ સંબંધી. તે સંધા ગુણ હું વિસ્તારી કહી શકતો નથી, પણ તે સંબંધી શાસ્ત્રના બતાવ્યા પ્રમાણે આપણે વિચારિયેછિયે ત્યારે આપણા વિચાર સારા છે. વળી જેમ આપણે પોતાને ઝાળખિયેછિયે તે કરતાં ઈશ્વર આપણને વતું ઝાળખે છે. આપણે પોતાનામાં પાપ નથી જોતા, ત્યારે તે જૂઝૂકે. તે આપણે સહુથી ગુપ્ત વિચાર જાણે છે, ને આપણાં મન ને જે તેમાં છે તે હમિરા તેની આગળ ઉઘાડાં છે. આપણામાં જે પુણ્યરૂપ દેખાય છે, તે એવું હીલું છે કે તેથી ઈશ્વરને કેટલો આવી છે. એને લીધે આપણાં સારાં કામ પર ભરેસો રાખીને આપણે તેની આગળ જીભા રહી નથી શકતા. ન્યારે એ પ્રમાણે વિચાર કરિયેછિયે ત્યારે ઈશ્વર સંબંધી આપણા વિચાર સારા છે.

નાદાન—થું, મારા ભાઈ, તમારા ધાસ્ત્રામાં હું એવો મૂર્ખ છું કે ઈશ્વર મારા કરતાં વતું જૂઝૂકે છે એ હું સમજતો નહિ હોજી? વળી, થું, હું એવો નાદાન, કે મારી ઉત્તમ ઉત્તમ વાતો પર ભરેસો રાખીને પ્રભુની આગળ આવવા ફરું?

ખ્રીસ્તી—તે બાબત સંબંધી તમારે શા વિચાર છે?

નાદાન—હુંકામાં કહુંછું કે હું નિરપરાધી ફરું માટે ખ્રીસ્તપર મારે વિશ્વાસ રાખવા.

ખ્રીસ્તી—ખ્રીસ્તની આપણને અગત્ય નથી એમ જાણ્યા છતાં પણ તમે કેમ કહેછો કે મારે તેના પર વિશ્વાસ કરવો? તમારું મૂળ અશક્તપણું તથા તમે જે અપરાધ ક્રીધા તે બેહુ તમને માલુમ નથી. હું ઉત્તમ છું, હું જે કંઈ છું તે ઉત્તમ છે, એમ તારા મનમાં જાણાય છે. તેથી સાફ જાણાય છે કે ઈશ્વરની

આગળ તમે નિરપરાધી ઠરો એ સાર તમને ખ્રીસ્તનું પુણ્ય અવશ્ય જોઈએ એ તમને લાગતું નથી. તો પણ તમે કેમ કહો છો કે હું ખ્રીસ્ત પર વિશ્વાસ કરું છું.

નાદાન— એવું હોય, તો પણ હું સારી પહે વિશ્વાસ કરું છું.

ખ્રીસ્તી—તમે શી રીતે વિશ્વાસ કરો છો ?

નાદાન— પાપી એમને સાર ખ્રીસ્ત યુએના ને મેં તેનું શાસ્ત્ર પાળ્યું, એવું જાણીને હાથર મારા પર દયા કરીને સળથી મારો છૂટકો કરશે, એવો મારો વિશ્વાસ છે. અથવા એમ થશે કે જે ધર્મનાં કામ હું કરું છું તે ખ્રીસ્તના પુણ્ય થકી હાથર કાબૂલ કરશે, ને તેથી હું નિરપરાધી ઠરીશ.

ખ્રીસ્તી—એ તમારા મતની વાત પર હું કહું છું તે સાંભળો.

૧. તમારો વિશ્વાસ ખ્યાલી છે, કેમકે એવા વિશ્વાસનું શાસ્ત્રમાં વર્ણન નથી.
૨. તમારો વિશ્વાસ ખોટો છે ; કેમકે તમારા કહ્યા ઉપરથી જાણાય છે કે નિરપરાધી ઠરવું ખ્રીસ્તના પુણ્યથી થતું નથી, પણ તમારાં પુણ્યથી જ થાય છે.
૩. એવા વિશ્વાસથી જાણાય છે કે ખ્રીસ્તથી તમે પંડે તો નહિ, પણ તમારાં કૃત્ય નિર્દોષ ઠરે છે, પછી તમારાં કૃત્યથી તમે પોતે નિર્દોષ ઠરો; પણ એવો ખોટું છે.
૪. એ સંધા ઉપરથી જાણાય છે, કે એ તમારો વિશ્વાસ ભુલાવો દેનાર છે. એવા વિશ્વાસ છતાં ઇશ્વરથી ઠરાવેલે ઇન્સાફને દહોડે તમે કોપપાલ થશો. કેમકે જે વિશ્વાસથી માણસ નિર્દોષ ઠરે છે, તે એવા છે કે નિયમ શાસ્ત્ર ઉપરથી હું નિરપરાધી ઠરવાનો નથી એવું જાણીને વિશ્વાસ કરનાર તારણ પામવા સાર ખ્રીસ્તના પુણ્ય પર ભરોસો રાખે છે. હવે ખ્રીસ્તનું જે પુણ્ય છે તે તો દયાનું એવું કૃત્ય નથી કે નીતિવાન ઠરાવવા સાર આપણા આત્માકિતપણાને ઇશ્વરની આગળ માન્ય કરાવે છે, પણ એ છે કે, જે કૃત્ય ને જે માર નિયમ શાસ્ત્ર આપણી પાસે માગતું હતું, તે સંધું હજી એ પંડે પૂર્ણ કીધું; એટલે, જે આપણે કરવું તથા સેહેવું જોઈતું હતું, તે સંધું તેણે આપણે બદલે કીધું તથા સહું. એજ પુણ્ય પર ભરોસો રાખવો તેજ સાચો વિશ્વાસ છે, એવા વિશ્વાસ રાખવાથી માણસ ઇશ્વર આગળ પવિત્ર ગણાય છે, માન્ય થાય છે, ને સળથી છૂટે છે.

નાદાન— ખ્રીસ્તે આપણને બહાર રાખીને જે કીધું તે પર આપણે ભરોસો રાખવો એમ તમે કહો છો શું? એવી કલ્પના કરિયે તો આપણા વિષયોની લગામ છૂટી મૂકવાની આત્મા મળી એમ જાણાય છે ; જે ખ્રીસ્તના પુણ્ય પર ભરોસો રાખવાથી નિરપરાધી ઠરિયે તો ગમે તેવી ચાલચલણ હોય તો તેમાં શી શીકર.

ખ્રીસ્તી—તમારું નામ નાદાન છે, ને જેવું તમારું નામ તેવાજ તમે છે; એની શાખીતી તમારા જવાબ ઉપરથી દેખાય છે. નિરપરાધી ઠરવાની નીતિ થું છે, ને તેના પરના વિશ્વાસથી ઈશ્વરના કોપ થકી તમારા જીવનો છૂટકો કેમ થાય, એ સંબંધી તમે નાદાન છો. યજી ખ્રીસ્તના પુણ્ય પર અરેખરા વિશ્વાસથી ને અસર થાય છે તે તમારી નાદાનીના વિચાર જેવી નથી, પણ મન રોકડું કરવું તથા ઈશ્વરની તરફ એવું લગાડવું કે તેના નામ પર, તેની વાત પર, તેના માર્ગ પર તથા તેના ઘોઠ પર પ્રેમ ઉપજે.

આશાવાન—તેને પૂછો કે ખ્રીસ્ત સ્વર્ગેથી તમને આજખાવાયો કે નહિ ?

નાદાન—હા ! તમને તો તે બસા આજખાવાયો ! એ ખાખત તમે ને તમારા જેવા બીજા ઘોઠ ને કહે છે તે સંધુ તો ઘેલાની વાત જેવું મને લાગે છે.

આશા—અરે મારા ભાઈ ! થું જોણા છો ! ખ્રીસ્ત તો ઈશ્વરમાં એવા સંતાપ્ય છે, કે તે માણસની સ્વાભાવિક સમજણમાં આવતો નથી. ને ઈશ્વર ખાપ તેને પ્રગટ કરે ત્યાં સુધી કોઈ માણસ તેને એવા જાણી શકતો નથી કે તેનું તારણ થાય.

નાદાન—એ તમારો વિશ્વાસ છે, પણ મારો નથી. તમારા જેવા દ્રવંગ મારા મનમાં નથી, પણ મારે વિશ્વાસ તમારા જેવા સારો છે એમાં મને શક નથી.

ખ્રીસ્તી—મને એક વાત કહેવા દો. એ ખાખત સંબંધી તમારે એવી હલકી રીતે કહેવું ઘટારય નથી ; કેમકે મારા સારા સાથીની પટે હું નિર્ભયથી કહું છું કે ખાપના આજખાવા પિના કોઈ માણસ ઈશુ ખ્રીસ્તને આજખી શકે નહિ. હા; ને જે વિશ્વાસથી માણસનું મન ખ્રીસ્ત પર લાગે છે, તે તો ઈશ્વરના અતિ ધણા સામર્થ્યે કરીને થાય છે. ને આ વિચાર નાદાન, મને જણાય છે કે એ વિશ્વાસની અસર સંબંધી તમે અજાણ્યા છો; તો તમે સાવચિત થાઓ, ને તમે સંકટમાં પડેલા છો તે સંબંધી વિચારો, ને પ્રભુ ઈશુ પાસે દોડ્યા જાઓ. ને તેના પુણ્યે કરીને એટલે ઈશ્વરના પુણ્યે કરીને (કેમકે તે ઈશ્વરજ છે) તમે સજાથી છૂટકો પામશો.

નાદાન—તમે ઉતાવળા ચાલો છો. તમારી દમીદમ હું ચાલી શકતો નથી. તમે આજખ જાઓ ને હું થોડીવાર સુધી પાછળ ચાલીશ. ત્યારે તેઓએ કહ્યું કે:—

૨ નાદાન, અજ થું પાસે મૂર્ખપણાને માર્ગે એમ ?

૬૫ ૬૫ વાર મુજોપ થયો પછ, જ્ઞાન તજમે, એવો કેમ ?

ના કરયા કર એવું જ રે, થાય રમે આર્થિતા માર,
જો તજી તું જોય દેવે જો, જોને શોક ધરી નિર્ધાર.

માઠ બખતસર ધ્યાન ધરીને, વૃક્ષો નમને; ના ગજરાતો.
તારે ભાષ્ય ધરી શુભ કાલે, જોપતલ્લી ખાને શુભ વાતો.

માઠ સુશને; પથ્ય ચેત્યાપર, થાય અજ્ઞાને આધિકાર;
જાણ કહુંયું દાબત તારી, નિશ્ચય પૂર્ણ રૂપે તથાતર.

પછી ખ્રીસ્તીએ પોતાના સાથીને એમ કહેવા માંડ્યું, કે ચાલો મારા બહાલા
આશાવાન, તમારે ને મારે ફરી એકલાં ચાલવાનું છે.

હવે સમણામાં મેં જોયું કે તેઓ ઉતાવળે આગળ ચાલ્યા ગયા, ને નાદાન
પશુપાડે-ખોડાતો ખોડાતો ચાલ્યો. ત્યારે ખ્રીસ્તીએ પોતાના સાથીને કહ્યું, આ
વિચારા માણસ પર મને ઘણી દયા આવે છે. નિશ્ચય પરિણામે તેની ખરાબી થશે.

આશા.—અરે ! આપણા શહેરમાં ઘણા કુટુંબના તથા ઘણા મોહાલા-
માંના ખુસાફરો એવાજ હાલમાં છે, ને જો આપણા પ્રાંતમાં એવા ઘણા છે, તો
આ માણસના વતનમાં કેટલા હોશે.

ખ્રીસ્તી—શાસ્ત્ર કહે છે કે તેઓ ન જોય, માટે તેણે તેમની આંખ અંધીક્રાધી છે.

આપણે હાં એકલા છીએ, માટે કહો, કે એવા લોક સંબંધી તમારો શા વિચાર
છે ? એમ અપરાધી છિયેં એવું તેઓના મનમાં કોઈ વાર આવ્યું ન હશે શું ?
ને તેથી અમારો હાલ ભયકારક છે એવી ખીક તેઓને કદાપિ ભાગી ન હશે શું ?

આશા.—ના, મારા કરતાં તમે વડીલ છો, માટે તે સવાલનો જવાબ તમે આપો.

ખ્રીસ્તી—તો કહું છું, કે તેઓના ધારવામાં કોઈવાર એવું આવતું હશે. પણ
તેઓની સ્વાભાવિક નાદાનીને લીધે એવો સમજતા નથી, કે એવા વિચારથી
અમારું કલ્યાણ થાય, માટે એવા વિચારને જોરથી દાખી નાખવા તેઓ પ્રયત્ન
કરે છે ને મનોરથ પ્રમાણે ચાલવાથી તેઓ રીઝે છે.

આશા.—તમારું કહેવું હું માનું છું, કે ખીકથી માણસનું કલ્યાણ થાય છે.
લોક ખુસાફરી કરવા મારે છે ત્યારે તેથી તેઓને ગુણ થાય છે.

ખ્રીસ્તી—જો ખીક ખરી હોય, તો બેશક એમ થાય છે. કેમકે ધર્મશાસ્ત્રમાં
કહ્યું છે કે પ્રભુની ખીક જીવિનો આરંભ છે. ૧

આશા.—ખરી ખીક શી છે? તે કહો.

ખ્રીસ્તી—સાચી ને ખરી ખીક ત્રણ બાબતથી જાણાયછે.

૧ તેના મૂળથી;— પાપને લીધે મન અપરાધી ઠરવાથી તે ઉત્પન્ન થાયછે.

૨ એને લીધે તારણ પામવા સારું મન ખ્રીસ્તની સાથે મજબૂત થજોછે.

૩ ઈશ્વર તથા તેની વાત તથા તેના માર્ગ વિષેનું માન તે મનમાં ઉપજાવેછે, ને તેમાં રાખેછે; મનને નરમ રાખેછે, ને જેથી ઈશ્વરનું અપમાન થાય, કે મનની શાંતિ જાય, કે પવિત્ર આત્મા દલગીર થાય, કે દુશ્મન વ્યોઝવાની વાત કેહે, તે સંધાની તરફ મન જમણી ડાખી ગમ ન ફરે એવું કરેછે.

આશા.—તમે સારું કહ્યું, હું જાણું છું કે તમે સાચી વાત કહી. હજી મંત્રેલી જમીનને છેડે આપણે આવી પોહ્યાંઆ નથી થું?

ખ્રીસ્તી—કેમ, એ વાતચિતથી તમે યાજ્યા થું?

આશા.—ના, યાજ્યા તો નથી; પણ જ્યાં સુધી આંખો એ જાણવા આડુંછું.

ખ્રીસ્તી.—હવે જે ગાઢ રહ્યા હશે. તો આપણે તે વાત ફરી કહાડિયે.

જે વિચારથી ખીક લાગેછે તેથી તેઓનું કલ્યાણ થાય એ નાદાન સાક જાણતા નથી, માટે તેને દાખી નાખવાનું તેઓ પ્રયત્ન કરેછે.

આશા.—તેઓ શી તરફ દાખીનાખવા પ્રયત્ન કરેછે?

ખ્રીસ્તી—૧ એવી ખીક ઈશ્વરથી ઉત્પન્ન થયા છતાં પણ, તેઓ તે શતાનની ગણેછે; ને એથી અમારો નારા થશે એવું સમજીને તેઓ તેને દાખીનાખેછે. ૨ તેઓ ધારેછે કે એ ખીકથી અમારો વિશ્વાસ બર્ધ થાયછે; માટે તેના પર તેઓ પોતાનું મન કહણ રાખેછે. પણ હાય હાય! તેઓ કેવા બિચારા છોક છે, તેઓને કાંઈ વિશ્વાસ નથી. ૩ તેઓ જાણેછે કે અમારે ખીવું ન જોઈએ, માટે તેઓએ ખીવું એવું છતાં નિર્ભયપણું બતાવેછે. ૪ એ ખીકથી તેઓની જૂની તથા નકામી પવિત્રાઈનો નારા થાય એવું જાણીને જોમ થઈ શકે તેમ જોરથી તેઓ તેઓને રોકેછે.

આશા.—એ સંબંધી હું થોડું જાણું છું; કેમકે મારા પોતા વિષે હું શિખ્યો તેથી પેહેલાં મને એમજ થયું.

ખ્રીસ્તી—વાર, આપણા નાદાન પડોસીની વાત અમણાં મુકી દઈયે, ને ખીજી ગુણુકારી આપત સંબંધી આપણે વાતચિત કરિયે.

આશા.—ઘણું સારું, તમે વાત કહાડો.

ખ્રીસ્તી—વાર, દશ વર્ષ પર ક્ષણિક નામિ એક સન્નન તમારા દેશમાં રહેતો હતો. ત્યારે તે બહુ ધર્મી દેખાયો તેને તમે ઝ્યાજખતા હતા શું ?

આશા.—હા, હું તેને ઝ્યાજખતો હતો. ધર્મરહિત શહેર, જે ઘાનત શહેરથી થે માલ દૂર છે, તેમાં પાછા ફરનારની જોડાજોડ તે રહેતો હતો.

ખ્રીસ્તી—ઠીક, તેઓ એક ધરમાં રહેતા. તે માણસને તેવારે પોતાનાં પાપના જોધ થયો, વળી પોતાને બાયક સળ ફરેલી છે તે તેને માલમ પડી ?

આશા.—આપણા બન્નેના એક વિચાર છે. માઈ ધર તેઓના ધરથી લણ ગાઉ માલ દૂર હતું, માટે તે બહુ વાર રડતો રડતો મારી પાસે આવતો. મને તેની દયા આવી ને તે સાચો છે એવી મને આશા થઈ. પણ તેની વાત પરથી દેખાય છે કે જે પ્રભુ પ્રભુ કેહેછે તે સંધાસ્વર્ગી શહેરમાં પેસરી નહિ.

ખ્રીસ્તી—જેમ આપણે અમણાં મુસાફરી કરિયે છિયે, તેમ તેણે મુસાફરી કરવાનું એક વાર ડેરવું એવું તેણે મને કહ્યું. પણ એકાએક સ્વરક્ષક નામિ એક માણસની સાથે તેને ઝ્યાજખાણ થયું, ત્યારે તેણે મને મુકી દીધો.

આશા.—આપણે તે સંબંધી વાતચિત કરિયે છિયે. હવે તેનું તથા ખીજા એવાનું પાછા ફરવાનાં કારણ સંબંધી આપણે તપાસી જોઈયે.

ખ્રીસ્તી— આપણને ગુણુ યાય તેમ તમે કેહેવા માંડો.

આશા.—વાર મારી નજરમાં એનાં ચાર કારણ આવેછે. ૧. એવા માણસના અંતઃકરણને જોધ થયા છતાં પણ મન બદલાતાં નથી, માટે જ્યારે કુટપણાનું સ્મરણ જાયછે ત્યારે જે કારણથી તેઓ ધર્મી દેખાયા તે પણ જાયછે, ને તેઓ પોતાના જૂના માર્ગમાં પાછા ફરેછે. જે પ્રમાણે કુતરા કાંઈ ખાવાથી જ્યાં સુધી એક આવેછે ત્યાં સુધી એકેછે. જે અંતે કહિયે કે કુતરાને મન છે, તો મનની ઈચ્છાથી તે એમ કરતો નથી; પણ તેના પેટમાં વિકાર થયાને લીધે એકેછે. પણ જ્યારે એકવાથી તેના પેટમાં ચેહેન થાયછે, ત્યારે તેનું મન પોતાના એકેલા પરથી ન ફરયાને લીધે, તે તેની તરફ જાયછે ને તેને ચાટી ખાયછે. માટે અંતે બધું છે, કે કુતરો પોતાના એકેલાની

તરફ પાછો ફરેછે. ૧ હું ઝમમ કહુંછું, કે ઝમવા લોક નરકના દુઃખની ખીકના કારણથી સ્વર્ગ પામવાની ઇચ્છા રાખેછે. માટે જેમ નરક તથા તેની સજાની ખીક નરમ પડતી જાયછે, તેમ સ્વર્ગ તથા તારણ પામવાની ઇચ્છા પણ નરમ પડતી જાયછે. માટે ઝમવું થાયછે કે જ્યારે અપરાધનો વિચાર તથા સજાની ખીક જાયછે, ત્યારે સ્વર્ગ તથા સુખ પામવાની ઇચ્છા જાયછે ને તેઓ પાછા અસજની ચાલ પ્રમાણે ચાલેછે.

૨. ખીજું કારણ ઝમ છે, કે ભારી ખીક તેઓ પર કાબુ રાખેછે. અમણાં માણસની ખીક સંબંધી હું કહુંછું; કેમકે માણસની ખીકથી લોક ફસી જાયછે. ૨ માટે જ્યાં સુધી નરકની સજા સંબંધી તેઓ સાંભળેછે, ત્યાં સુધી તેઓ સ્વર્ગ પામવાની ફીકર રાખેછે; પણ જ્યારે તેની ખીક ઝમાછી થાયછે, ત્યારે તેઓમાં ખીજો વિચાર આવેછે, ઝમટલે બુદ્ધિવાન થવું સાહે છે. જે અમને માલમ નથી, તે પામવા સાર સરવસ્ત જાય, તેનું જોખમ સેહેવું, અથવા અગત વિના દુઃખ ભોગવવું ઝમ સાહે નથી ઝમવું મત પકડે છે; માટે તેઓ ફરી સંસારમાં લપેટાયછે.

૩. ધર્મથી જે પ્રાપ્ત થાયછે, તેટાકરરૂપ છે. તેઓ અહંકારી તથા મગર છે. તેઓની નજરે ધર્મ નીચો તથા ગુચ્છુ જણાયછે, ને જ્યારે નરક તથા આવનાર કોપની ખીક મટી જાય, ત્યારે તેઓ પોતાની અસલ ચાલ પ્રમાણે ચાલેછે.

૪. અમ અપરાધી છિયે ને ભય આવેછે ઝમવા વિચાર રાખવાથી તેઓને દિલગીરી લાગેછે. દુઃખ આવી પડે તેથી તે જાણવાનું તેઓ ચાહતા નથી; પેહલાં જે તે જાણવું પસંદ સાગત, તો તે પેહલાં જાણવાથી, જ્યાં નીતિવાન જઈને બચેછે ત્યાં તેઓ જાત. પણ અપરાધના તથા ભયના વિચારથી તેઓ દૂર રહેછે, માટે ઇસ્વરના ભયનો તથા તેના કોપનો બોધ જે ચમ્પેલા તે જાતો રહેછે; ત્યારે તેઓ ખૂશીથી પોતાનાં મન કંઠણ કરેછે ને જે માર્ગમાં તેઓ વત્તા કંઠણ થતા જાય તે માર્ગ તેઓ પસંદ કરેછે.

ખ્રીસ્તી—તમારી વાત મને અનુકુલ આવેછે, કેમકે તેઓનાં મન તથા ઇચ્છા બદલાયાં નથી તેથી ઝમ સંધું થાયછે. જે શુનેહગાર ઇસાક કરનારની આગળ જામા રહેછે, તેના જવા તેઓ છે, તેઓ કાંપેછે તથા ધ્રુજેછે ને ખરે-ખરે પસ્તાવા કરનાર જવા દેખાયછે. ઝમ બધામાં પાપનો કંટાળો નથી, પણ

ફાંસીએ જવાની બીક છે ; જો તેનો છૂટકો થાય, તો પછી તે પેહેલાંની ખેંચે ચાર ને ગુનેહગાર રહેશે, પણ જો તેનું મન બદલાયું હોત તો તેની ચાલ જૂદી થાત.

આશા.—તેઓને પાછા ફરવાનું કારણ મેં તમને બતાવ્યું, હવે તે પાછું ફરવું શી તરેહ થાય છે તે તમે મને બતાવો.

ખ્રીસ્તી—હા, તે હું ખૂશીથી બતાવું છું.

૧. ઈશ્વરથી, માતાથી, તથા આપનાર ઈસાક્રી, જેમ બની શકે તેમ, તેઓ પોતાના વિચાર પાછા હટાવે છે. ૨. પછી ધીમે ધીમે તેઓ અંતરભક્તિ, અંટલે અંકાંત પ્રાર્થના, વિશયનું રમન, જાગરૂત રહેવું, પાપનો શોક કરવા વગેરે મુકી દે છે. ૩. પછી આગ્રહ તથા પ્રેમક્રયુત ખ્રીસ્તી લોકથી તેઓ દૂર રહે છે. ૪. પછી પ્રગટ રીતે ભક્તિમાર્ગથી અસે છે ; અંટલે શાસ્ત્ર સાંભળવું, વાંચવું, ધર્મ સંબંધી વાતચિત્ત કરી વગેરે તેઓ ડગલે ડગલે મુકી દે છે. ૫. પછી તેઓ શેતાનની ખેંચે ધર્મી લોકની અંબ કહાડવા લાગે છે, અંબ વાસ્તે કે તેઓની થોડી તકશીરના કારણથી તેઓના ધર્મનો ત્યાગ કરવાનું બહાનું મળે. ૬. પછી વિષયી તથા બેકદ તથા નિરંકુશની સાથે લાગે છે ને તેઓની સંગત કરે છે. ૭. પછી ગુપ્તમાં તેઓ વિશય તથા વ્યભિચાર વિષે વાતચિત્ત કરવા લાગે છે, ને જે ભક્ત ગણાય છે, તેઓમાં જો કાંઈ અંબું દેખાય, તો તેઓને જોઈને તેઓ તે નિર્લજ્જ પણાએ કરે અંબ સાથે તેઓ ખૂશ થાય છે. ૮. પછી તેઓ નહાની નહાની વાતમાં પાપ પ્રગટ રીતે કરે છે. ૯. પછી કંઠણ મન કરીને તેઓ પોતાના સ્વભાવ દેખડાવે છે. અંબ રીતે આકૃતના સમુદ્રમાં પડે છે, ને જો અદબૂત દયા તેઓને અંબાવે નહિ, તો પોતાની ઠગાઈમાં તેઓ સર્વકાલની હાની પામે છે.

ઓગણીસમે અદયાય.

હવે સમણામાં મેં જોયું, કે યુસાફરે મંત્રેલી જમીનમાંથી વડીને ખીલલા દેશમાં પોહોંચવા લાગ્યા. ૧ તેની હવા સારી તથા માફક હતી, ને તે દેશમાંથી તેઓનો રસ્તો હતો, માટે થોડીવાર સુધી વિસાએ આવાને સાથે તેઓ ત્યાં રહ્યા. ત્યાં હમેશા તેઓએ પક્ષીઓને ગાતાં સાંભળ્યાં ; રોજ રોજ પૃથ્વીમાંથી કૃષ્ણ નિપજતાં જોયાં, તથા હોલાનો શબ્દ પણ તે દેશમાં સાંભળ્યો. તે દેશમાં રાત દિવસ સુરજનો પ્રકાશ રહે છે. તે માતાની છાયાના મેદાનથી દૂર હતો.

નિરાશા હૈત પોહોંચી ન શકે ચ્મિવો દૂર હતો ને તે જગ્યાથી તેચ્મો સંરાય નામે કિશ્નાને જોઈ પણુ શકતા નાતા. જે શહેરમાં તેચ્મો જતા હતા તે તેચ્મોને ત્યાંથી નજરે પડતું હતું; વળી શહેરના રૈહેવાસીચ્મો પણુ તેચ્મોને ત્યાં મળ્યા; અને તે દેશ સ્વર્ગની હદ પર હતો, માટે તેમાં તેજસ્વીચ્મો * ધણું કરીને ફરવા આવતા હતા. તે દેશમાં વર વહુનો પણુ બંદોબસ્ત ફરીથી થયો હતો. હા, ને જેમ વર વહુ પર હરખાયછે, તેમ તેચ્મોના ઇશ્વર તેચ્મો પર હરખાયછે. ત્યાં તેચ્મોને અનાજ અથવા વાઢનિની ન્યૂનતા નાતી, કેમકે મુસાફરીમાં તેચ્મો જે શોધતા હતા તે ત્યાં પુશ્કલ મળ્યું. ત્યાં શહેરમાંથી માટે રાખે તેચ્મોચ્મ સાંભળ્યું, કે શીચ્મોનની દિકરીને કહો, કે “જૂચ્મો, તારે તારણુ આવેછે. જૂચ્મો, તેના આપવાનો ધનામ તેની સાથે છે.” તે દેશના સંધા રૈહેવાસીચ્મોચ્મ તેચ્મોને પવિત્ર લોક તથા ઇશ્વરે અચાવેલા તથા શોધી કહોડેલા વગેરે કહ્યા.

તેચ્મો તે દેશમાં ફરતા, ત્યારે જે રાજમાં તેચ્મો જવાના હતા તેથી દૂર દેશમાં જે આનંદ તેચ્મોને થયો, તે કરતાં ચ્મિ દેશમાં વત્તો થયો, ને શહેરની પાસે આવ્યા માટે તેચ્મોચ્મ તેને પહેલાં કરતાં સાફ દીઠું. તે માતાચ્મ તથા જવાહેરે આંધિલું હતું, ને તેના રસ્તા સુંતાના હતા. તે શહેરના મહિમાથી તથા તે પર સુરજના કીરણુ પડવાથી, ખ્રીસ્તી ઇચ્છાતુર થયાને લીધે માંદો પડ્યો. આરાવાન પણુ તેની પટે જે લણુ વાર માંદો પડ્યો. તેચ્મોની ભારે ઇચ્છાને લીધે તેચ્મોચ્મ શહેર પાસે પડ્યા પડ્યા ખૂમ પાડી, કે “જે તમે મારા વહાલાને મળો, તો તેને કેહેજો, કે હું ત્રેમથી માંદો પડ્યો છું.”

પછી તેચ્મોને યાડી શક્તિ આવી, તેથી તેચ્મો, પોતાના મંદવાડને વગર ગણુકારવે, રસ્તે આગળ જતાં શહેરની પાસે આવતાં આવતાં ફળવાડી, દ્રાક્ષાવાડી તથા ફુલવાડી સુધી આવી પોહોંચ્યા. તેચ્મોના દરવાજા સડકના રસ્તા પર ઊઘાડા હતા. તેચ્મો તે જગ્યામાં પોહોંચ્યા ત્યારે તેનો માળી રસ્તામાં ઊભો હતો. ત્યારે તેને મુસાફરોચ્મ કહ્યું, કે આવી સારી વાડીચ્મો કોણુની છે? તેણે જવાબ દીધો, કે રાજની છે. તેની ખૂશીને સાફ તથા મુસાફરોના વિસામાને સાફ ચ્મિચ્મો ખતાવી છે. પછી માળીચ્મ તેચ્મોને દ્રાક્ષાવાડીમાં તેડીજઈને કહ્યું, કે હાંનાં મિષ્ટાન્ન તમે ખાચ્મો.૧ વળી રાજને ફરવાના રસ્તા તથા જે ડુંગ્રે તેને પસંદ છે, તે સંધું તેચ્મોને ખતાવ્યું, ને ત્યાં તેચ્મો ઊતર્યા ને ઊંધી ગયા.

* ઇશ્વરના દૂતો.

૧—પુનર્નિયમ ૨૩; ૨૪.

સમણામાં મેં જોયું, કે તેઓની પહેલી મુસાફરીમાં કરતાં વનું યે જગ્યાએ તેઓ ઉંઘમાં બાંધ્યા. તે મને અજબ લાગ્યું. યે જાણીને માણીએ મને કહ્યું કે યેથી તમને કેમ અજબ લાગેછે? આ દ્રાક્ષાવાડીનાં ફળનો ગુણ એવો છે કે તે આધાધી યેવું મીઠું લાગેછે કે ઉંઘતાના હોઠ બાંધેછે. ૧

મેં જોયું કે જગ્યા પછી તેઓએ શહેરમાં જવાને તૈયારી કરીધી, પણ તે શહેર ચોખ્ખા સુંતાનું હતું. ૨ તે શહેર પર સુરજના કીરણ એવા પ્રકાશિત હતા કે તેઓ ખુલ્લે મોઢેએ જોઈ શકતા નોહોતા. પણ તે સારા બનેલા યંત્રથી તેઓએ જોયું. ૩ વળી મેં જોયું કે તેઓ જતા હતા ત્યારે સુંતા જેવાં ચક્રચક્રતાં ઢગડાં પહેરેલા તથા પ્રકાશવાન મોંવાળા બે માણસ તેઓને મળ્યાં.

તે માણસોએ મુસાફરોને પૂછ્યું કે તમે ક્યાંથી આવ્યા? તેઓએ તે કહ્યું. વળી તેઓએ પૂછ્યું, કે રસ્તે કેઈ કેઈ જગ્યામાં ઊતર્યા; કેવી કેવી હરકત તથા ભય થયા; કેવી કેવી શાંતિ તથા ખૂશી તમને થઈ? તેઓએ તે સંધું કહ્યું. પછી તે બે માણસે તેઓને કહ્યું, કે હજી તમને બે હરકત થવાની છે. પછી તમે શહેરમાં પોહોંચશો.

ત્યારે ખ્રીસ્તીએ તથા તેના સાથીએ તે બે માણસને કહ્યું, કે અમારી સાથે આવો. તેઓએ તેઓને કહ્યું, કે હા, આવીશું, પણ તે તો તમારા વિશ્વાસથી તમારે પામવું જોઈશે. પછી સમણામાં મેં જોયું કે તેઓને ભાગળ દીઠામાં આવી ત્યાં સુધી તેઓ સાથે સાથે આવ્યા.

વળી મેં જોયું કે તેઓની તથા ભાગળની બચમાં એક નદી * હતી, ને તેના પર કાંઈ પૂલ બાંધ્યો નોહોતો. નદીમાં પાણી બહુ ઊંડાં હતાં. યે નદી જોઈને મુસાફરો દંગ થઈ ગયા; પણ જો માણસો તેઓની સાથે આવ્યા, તેઓએ કહ્યું, કે નદી ઊતર્યા વિના તમે ભાગજો પોહોંચી શકશો નહિ.

ત્યારે મુસાફરો પૂછ્યા લાગ્યા, કે ભાગજો પોહોંચવાનો ખીજો કોઈ રસ્તો નથી થો? તેઓએ જવાબ દીધો, કે હા, છે, પણ હોનાખ તથા એલીયા વિના કોઈ ખીજ માણસ જગતના આરંભથી તે અમણાં સુધી તે રસ્તેથી ગયો નથી ને છેલ્લી તૂરખનો રાત્રિ થશે ત્યાં સુધી ખીજ કોઈ જશે નહિ. ત્યારે મુસાફરો, ને વિશેષે ખ્રીસ્તી, મનમાં ગભરાવવા લાગ્યા, ને આમ તેમ જોયું. પણ નદી

* નદી એટલે મોત.

૧—સુલે. ૭; ૯.

૨—પ્રક. ૨૧; ૧૮

૩—૨ કર્. ૩; ૧૮,

ઊતર્યા વિના જવાય એવા રસ્તો તેઓને મળ્યો નહિ. * ત્યારે તેઓએ તે બે માણસને પૂછ્યું, કે પાણી સઘળે ખરાબર છે શું? તેઓએ કહ્યું કે ના. એ બાબતમાં અમારી મદદ પણ ચાલતી નથી †; કેમકે તે જગ્યાના રાજા પર જેવા તમારે વિશ્વાસ છે, તેવી તે જાડી અથવા છાત્રર થશે.

ત્યાર પછી તેઓ પાણીમાં ઊતર્યા, એટલે ખ્રીસ્તી કુખવા ભાગ્યો. તેણે પોતાનાં મિત્ર આશાવાનને એવી ખૂમ પાડી, કે જાડા પાણીમાં હું કુખું છું. માજી મારા માથા પર થઈને જાય છે. તેના સઘળા માજી મારી ઉપર થઈને જાય છે.

ત્યારે ખીજાએ કહ્યું, ભાઈ, ખૂશ રહો. મારા પગ તળીએ લાગે છે, ને તે સાફ છે. ત્યારે ખ્રીસ્તીએ કહ્યું કે, એ મારા મિત્ર, માતળી દિલગીરીએ મને ઘેરી લીધા છે. જે દેશમાં દૂધ તથા મધ વહે છે તેને હું જોઈ શકું નહિ. તેથી ખ્રીસ્તી પર એવા માટે અંધકાર તથા ભય પડ્યો કે આગળ તેને કાંઈ સ્વપ્ન થઈ નહિ. ત્યાં પણ તે બેહોરા જેવા થઈ ગયો, માટે જે સારો દિલાસો દેનાર વસ્તુ યુસાફરીમાં તેને મળી તે તેને ત્યાં યાદ આવી નહિ, ને તે સંબંધી તે યથાસ્થિત વાતચિત કરી શકતો નોહોતો. તેનું સંકુ બોલવાથી એવું સમજાયું કે તેના મનને બહુ ભય ભાગ્યો તથા હું નદીમાં કુખી જઈશ ને ભાગળમાં કદી પોહ્યાંચીશ નહિ, એવી ભારી ખીક ભાગી. પાસે ઊભા રહેનારને જણાયું, કે યુસાફરી કરવાના વખત પછીનાં તથા પેહેલાનાં પાપ, જે તેણે કીધાં હતાં, તે વિશે દુઃખદાયક વિચાર મનમાં આવ્યા. વળી કોઈવાર તેની વાતથી એમ પણ જણાયું, કે અજગરનો તથા બૂતનો આભાસ તેના દીઠામાં આવ્યો, ને તે તેને દુઃખદાયક થયો.

ત્યાં આશાવાનને તેના ભાઈનું માથું પાણી ઉપર રાખતાં બહુ મહેનત પડી. કોઈવાર તે કુખી જતો, ને થોડીવાર પછી અંધધુએ થઈ પાછો ઉપર આવતો. આશાવાન તેને દિલાસો આપતો એમ કહેવા ભાગ્યો, કે ભાઈ, હું ભાગળને જોઉં છું; ત્યાં આપણને મળવા સારૂ માણસ ઊભાં છે. પણ ખ્રીસ્તીએ કહ્યું, કે તમારે સારૂજ તેઓ રાહ જુઓ. જવારથી મેં તમને એાળખ્યા તેવારથી તમે આશાવાન જ છો, તેણે ખ્રીસ્તીને કહ્યું કે હા, તમે પણ તેવા જ હતા. ખ્રીસ્તીએ

* જલ્પુશરે કરી સ્વર્ગે જવાય છે, પણ માણસને જોત ગમતું નથી.

† માણસના જોત સમે દૂતની મદદ ચાલતી નથી.

કહ્યું કે, ઓ ભાઈ, જો માઈં મન ઠીક હોય, તો મને મદદ કરવા સારૂ તે અમણાં ઉઠશે. પણ મારા પાપને લીધે તેણે મને ફાંદામાં નાખી પડતો મૂક્યો છે. આશાવાને કહ્યું, કે મારા ભાઈ, કુદ્રે લોક સંબંધીની વાત તમિ વીસરી ગયા હશે, કે તેઓના મરવામાં બંધન નથી, પણ બળ સ્થિર છે. બીજા લોક જેવા તેઓ ગભરાતા નથી, ને કુઃખ ગણતા નથી. ૧. એ પાણીમાં જે કુઃખ તથા સંકટ થાય છે, તે ધૃત્યે તમને મુકી દીધાની નિશાની નથી; પણ તમારૂં પારખું જોવા સારૂ છે. તેની પાસેથી જે મળ્યું તે તમિ સંભારીને સંકટમાં તમિ તેના પર જીવશો કે નહિ, એ જોવા સારૂ છે.

ત્યારે સમણામાં મેં જોયું, કે ખ્રીસ્તી થોડીવાર સુધી જીંડો વિચાર કરતો હતો. આશાવાને તેને આ વાત કહી, કે ખૂશી યાઓ, ધૃત્ય ખ્રીસ્ત તમને સજ કરે છે. ત્યારે ખ્રીસ્તીએ ધાંટો પાડીને કહ્યું, કે હું તેને ફરીથી જોઉં છું; તે મને કહે છે, કે તમિ પાણીમાંથી જન્મો છો. ત્યારે હું તમારી સાથે રહીશ, ને નદી ઊતરો છો. ત્યારે તે તમારા માથા પર ફરી વળશે નહિ, ૨* ત્યારે તે ખેડુએ હિમ્મત પકડી. પેણપાર પોહોંચવા સુધી દુશ્મન પથરની પકે પડ્યા રહ્યા. તરત ખ્રીસ્તીને તળિયું લાગ્યું ને પાણી છાછર થયું. એ પ્રકારે તેઓ પાર ઊતર્યા.

હવે નદી કાંઠે તેઓએ એ તેજસ્વીને વાટ જોતા જોયા. † પાર આવતાં તેઓએ તેઓને કહ્યું, કે અમિ સેવા કરનારા દૂત છિયે, ને તારણનો વારસો પામનારાની સેવા કરવા સારૂ મોકલાયા છિયે. પછી તેઓ ભાગળની તરફ ગયા.

તમારે જાણવું કે તે રોહરે મોટા ડુંગર પર છે, પણ તે ડુંગર પર સુસાફરો સેહેલથી ચડ્યા; કારણ કે તે એ માણસો તેઓના હાથ પકડીને લઈ ગયા. બીજી મરનારનો પોશાક તેઓએ નદીમાં પછવાડે મુકી દીધો. તેઓ તે સાથે નદીમાં ઊતર્યા, પણ તે વિના બહાર નીકળ્યા. તે રોહરેનો પાંચો વાદળાં કરતાં ઉંચો હતો તો પણ તેઓ આલાકીથી તથા જલદીથી ચડ્યા. રસિકવાણીએ બોલતા બોલતા હવાની ઉપર ગયા. કુશળતાથી પાર ઉતર્યા ને મહિમાવાન સાથીઓની સાથે જતા હતા મોટે તેઓને દિલાસો મળ્યો.

તેજસ્વીઓની સાથે તેઓએ તે જગ્યાના મહિમા સંબંધી બાતચિત કીધી, તેઓએ કહ્યું કે તેની ખૂબસુરતી તથા તેનો મહિમા કહેવામાં આવતો નથી.

૧—ગીત. ૭૩; ૪-૫.

૨—યશાયા. ૪૩; ૨.

* મોતને મને ખ્રીસ્તીની બીક જતી રહે છે.

† દુનિયામાંથી ગયા, એટલે રાખું, કે દૂત અમારે સારૂ વાદ જોય છે.

ત્યાં શીર્ષ્માન પહાડ, ઝંપટલે સ્વર્ગી યજ્ઞશલિમ તથા અગણિત દૂતોની સંગત તથા પરિપૂર્ણ થયેલા સાચા લોકના આત્મા છે. ૧ અમણું તમે હ/ધરના પારાદાહસિમાં જન્મ્યાછો. તેમાં તમે જીવનનું ઝાડ જોશો, ને તેનાં અવિનાશી ફળ ખાશો, ને પોહોંચ્યા પછી તમને સરેદ ઝબ્બો મળશે, નિત્ય રાજની સાથે તમે ફરશો તથા વાતચિત કરશો. ૨ જે તમે નીચે પૃથ્વીમાં જોશું, ઝંપટલે રોક, મંદવાડ, દુઃખ તથા મોત તે ફરીથી જોશો નહિ; કેમકે પેહેલાંની વસ્તુ જતી રહી છે. ૩ તમે આશ્રાહામ, હસહાક, યાકુબ તથા પેગંબરની પાસે જન્મ્યાછો. તેઓને હ/ધરે આવનાર આકૃતથી બચાવી લીધા છે, ને અમણું તેઓ આરામ પામેછે, ને હરેક પોતાની નીતિમાં ચાલેછે. ત્યારે મુસાફરોએ પૂછ્યું. કે તે પવિત જગ્યામાં અમારે શું કરવું જોઈશે? તેઓને જવાબ મળ્યા, કે ત્યાં તમારા બધા શ્રમનો દિલાસો તમને મળશે, ને તમારા રોકને બદલે સુખ મળશે. જે જે તમે વાળ્યું, તે તે તમે લાણુશો, ઝંપટલે તમારી બધી પ્રાર્થના તથા આંશુ તથા રાજને સાર જે દુઃખ તમને રસ્તામાં પડ્યાં, તે સઘળાનું ફળ તમે પામશો. ૪ તે જગ્યાએ સુંતાનો તાજ તમે પેહેરશો, ને પવિત્રને તમે હમેશ જોશો. કેમકે ત્યાં તે જેમ છે, તેમ તેને જોશો. ૫ જેની સેવા પૃથ્વી પર તમે કરવા આહાતા હતા, પણ દેહની નબળાઈને લીધે તે કરતાં મુશ્કેલી પડી, તેની સેવા તમે સ્તુતિ કરીને ઘાંટો પાડીને તથા પાડ માનીને હમેશ કચ્ચા કરશો. ત્યાં જોવાથી તમારી આંખ ટાઢી થશે ને સઘળાં કામનો આનંદદાયક શબ્દ સાંભળવાથી તમને સારું લાગશે. ત્યાં જે તમારા મિત્ર પેહેલાં ગયા છે તેઓની સંગત થવાથી તમે ખુશ થશો. જે તમારી પાછળ આવે તેઓને તમે બહુ આનંદથી આવકાર કરશો. ત્યાં મહિમા તથા મહોટાઈ તમારો પેહેરવેશ થશે, ને મહિમાના રાજની સાથે જવાને લાયક રથમાં તમે બેસશો. ન્યારે તે તૂરધના શબ્દ સુઝાં પવનની પાંખરૂપ વાદળમાં આવશે, ત્યારે તમે તેની સાથે આવશો. તે ઇન્સાફની ગાદી પર બેસશે, ત્યારે તમે તેની પાસે બેસશો. તે જૂડાં કામ કરનારા માણસો પર તથા દૂતો પર સજા ડેરવશે, ત્યારે ઇન્સાફ કરવામાં તમારી સંમતિ આવશે; કેમકે તેઓ તેના તથા તમારા બંનેના દુશ્મન હતા. ન્યારે તે પાછો શહેરમાં જશે, ત્યારે તમે પણ તૂરધના શબ્દ સુઝાં જશો, ને સદા તેની પાસે રહેશો. ૬

૧—શ્રી ૧૨; ૨૨-૨૪.

૧૬-૧૭.

૨—પ્રકી. ૨; ૭.

૪—ગલા. ૬; ૭-૮.

૩-૫. ૨૨; ૫.

૫—૧ મોહન ૩; ૨.

૩—પશા. ૬૫;

૬—૧ મેશા. ૪; ૧૩-૧૭.

યહુદા. ૧. ૧૪-૧૫.

કાનિયલ ૭; ૯-૧૦.

૧ ક્રિ. ૬; ૨-૩.

હવે તેઓ અમ ભાગળની તરફ જતા હતા ત્યારે સ્વર્ગમાંના કેટલાએક તેઓને મળવા સારૂ બહાર આવ્યા. તેઓને તે એ તેજસ્વીએ કહ્યું, કે એ માણસ પૃથ્વી પર હતા ત્યારે તેઓએ અમારા પ્રભુ પર પ્રેમ કીધો, ને તેના પવિત્ર નામને સારૂ સંધું ત્યાગ કીધું. તેણે તેઓને તેડી લાવવા સારૂ અમને મોકલ્યા, ને તેઓની યુસાફરીમાં અમે હાં સુધી તેઓને તેડી લાવ્યા કે તેઓ અંદર જાય, ને તેઓના તારનારનું મ્હો આનંદે જૂઓ. ત્યારે સ્વર્ગી લોકે મોટી ખૂમ પાડીને કહ્યું, કે ગેઠાંના લગનની જમણવારમાં જે તેડ્યા છે તેઓને ધન્ય છે. ૧ તેવારે સફેદ તથા ચળકતાં લૂગડાં પહેરેલા રાજના કેટલાએક તૂરખવાળા તેઓને મળવા સારૂ બહાર આવ્યા, ને તેઓએ એવા રસિક તથા મોટા શબ્દ વળડયા કે આપ્પા સ્વર્ગમાં તેઓનો શબ્દ ગાજી રહ્યો. એ તૂરખવાળાએ તૂરખ વળડીને ખ્રીસ્તીને તથા તેના સાથીને આગતાસ્વાગતા કીધી.

એ કરતા પછી તેઓ તેઓની આસપાસ ફરી વળ્યા, ને જાણે ચોકી કરતા હોય તેમ કેટલાએક આગળ કેટલાએક પાછળ કેટલાએક જમણીગમ ને કેટલાએક ડાબીગમ રસિક તથા મોટે શબ્દે તૂરખ વળડતાં વળડતાં સાથે ચાલ્યા, ને જનારાઓને એવું દેખાયું, કે જાણે બધા સ્વર્ગવાસી તેઓને મળવા સારૂ બહાર નીકળ્યા છે. એમ તેઓ સાથે સાથે ચાલ્યા, ને ચાલતાં, વારે વારે, તૂરખવાળાઓ આનંદદાયક શબ્દથી તથા હસતું મ્હો રાખવાથી ખ્રીસ્તી તથા તેના ભાઈને ખતાવ્યું કે ભલે અમારી સંગતમાં આવ્યા, ને અમે તમને મળવા સારૂ બહુ ખુશીથી આવ્યા. હવે એ એ માણસ સ્વર્ગમાં પોહ્યાંઆ નોહોતા તોપણ હોતોને જોયાથી તથા તેઓના રસિક શબ્દ સાંભળ્યાથી તેઓને એમ લાગ્યું, કે અમે સ્વર્ગમાં છીએ. વળી શહેર તેઓની નજરે પડ્યું, ને તેના સઘળા ધંટ આપણા આવવાને લીધે વળડાય છે, એમ તેઓને જણાયું. પણ વિશેષ એવી સંગતમાં સર્વકાળ સુધી ત્યાં રહેવાના એવા સુખદાયક વિચાર તેઓને આવ્યા કે તેઓનાં સુખ કહ્યા કે લખ્યામાં આવી શકતાં નથી. આખરે તેઓ ભાગે પોહ્યાંઆ.

હવે તેઓ ભાગળમાં પોહ્યાંઆ, એટલે તેઓએ તેની ઉપર સુંનાના હરફે એમ લખેલું જોયું, કે તેની આગા જે માનેછે, તેઓને ધન્ય છે, કે તેઓનો જીવનના ગ્રાંડ પર હક મેળે, ને તેઓ ભાગળથી શહેરમાં જાય. ૨

સમણામાં મેં જોયું, કે તેજસ્વીએ તેઓને કહ્યું કે ખૂમ પાડો, ને તેઓએ ખૂમ પાડી. પછી કેટલાએક, ઘેટલે હોનોએ, મુસાએ તથા અક્ષીજ વગેરેએ ભાગળની ઉપરથી જોયું ને તેઓને ખબર પડી, કે આ જગ્યાના રાજા પરના પ્રેમને કીધે આ મુસાફરો નારાના શહેરમાંથી આવ્યા છે. મુસાફરોને જે દાખલા અગાઉ મળ્યા હતા, તે જોઈએ આપ્યા, ને તે રાજાને પોહોંચાડ્યા. તે વાંચ્યા પછી તેણે પૂછ્યું કે તે માણસો ક્યાં છે? તેઓએ જવાબ દીધો, કે તેઓ ભાગળ બહાર જતા છે. ત્યારે રાજાએ હુકમ કરીધો, કે ભાગળ ઉઘાડો કે જે નીતિવાન લોક સત પાળે છે તેઓ અંદર આવે.^૧

પછી સમણામાં મેં જોયું, કે તેઓ ભાગળમાં ગયા, ને પેસતાંજ બદલાઈ ગયા. સુંનાના સરખાં ચળકતાં લૂગડાં પેહેરેલા થયા. તેઓને શીતારવાળા તથા તાજવાળા મળ્યા. સ્તુતિ કરવા સારૂ ને તાજપ્રતિષ્ઠાની નિશાની થવા સારૂ તેઓ તેઓને શીતાર આપ્યા. ત્યારે મેં સાંભળ્યું કે શહેરના સધળા ઘંટ આનંદે વાગવા લાગ્યા. વળી કોઈએ તેઓને કહ્યું કે આપણા પ્રભુના આનંદમાં આવો.^૨ વળી તે માણસોમાં મોટે ઘાટે એવું ગાવું સાંભળ્યું કે જે તખ્ત પર બેસે છે તેને તથા યુવામિશ ઘેટલે હલવાનને સદાકાલ ધન્ય તથા પ્રતિષ્ઠા તથા મહિમા તથા સામર્થ્ય થાઓ.^૩

હવે અ્યારે એઓને શહેરમાં જવા સારૂ ભાગળ ઊધડી, ત્યારે મેં તેઓની પછવાડેથી જોયું કે શહેર સુરજના પ્રકારા એવું ચમકતું છે, ને રસ્તા સુંનાના છે, ને રસ્તે ઘણા લોક પોતાના માથા પર તાજ પેહેરીને તથા હાથમાં તાડની ડાલી તથા સુંનાની શીતાર સ્તુતિ કરવા સારૂ પાસે રાખીને ચાલે.

વળી તેઓમાંના કેટલાએકને પાંખ હતા, ને તેઓ નિરંતર એક ખીજને ઠેકેતા, કે પ્રભુ પવિત્ર, પવિત્ર, પવિત્ર છે. પછી તેઓએ ભાગળ અંધ કીધી ને તે જોઈને મને એવું લાગ્યું કે જો હું માંહે ગયો હોત તો કેવું સારું થાત !

તે સંધ્યા પર ધારીને જોયા પછી મેં પાછળ ફરીને નાદાનને નદીની પાસે આવતાં જોયા. તે વેહેલો ઊતર્યો. જે હરકત ખીજ બે માણસને પડી, તેની અડધી પણ તેને પડી નહિ; કેમકે તેવારે એવું હતું કે તે જગ્યામાં વ્યર્થ-

આશા નામે તરવાળો હતો. તેણે હોડીએ ઊતારવાને મદદ કીધી ને પેહેલા બે માણસની પોતે તે પણ ભાગળની તરફ ડુંગર પર ચઢડ્યો, પણ તે એકસો આવ્યો ને તેને જે મળ્યા તેએએ તેની સુખશાતા પૂછી નહિ. તે ભાગળે પોહોંચ્યા પછી જે ઉપર લખ્યું હતું તે તેણે જોયું. ત્યારે તેણે ધાણું કે હું જલદી માંહે પ્રવેશ કરું માટે તે ડોકવા લાગ્યો. પણ જે લોકે ભાગળની ઉપરથી જોયું તેએએ તેને પૂછ્યું કે તમે ક્યાંથી આવ્યા, ને તમારે શું જોયું? તેણે જવાબ દીધો, કે રાજની હજીર મેં આધું પીધું છે, ને તેણે અમારા રસ્તામાં ઉપદેશ કીધો છે. ત્યારે રાજને દેખાડવા સાર તેએએ તેની પાસે દાખલો માગ્યો, માટે તેણે જેટલાં શોધ્યા, પણ જડ્યો નહિ. ત્યારે તેએએ પૂછ્યું, કે તે તમારી પાસે નથી શું? પણ તેણે કાંઈ જવાબ દીધો નહિ. ત્યારે તેએએ તે સંધું રાજને કહ્યું. તે તેને મળવા સાર આવ્યો નહિ, પણ જે બે તેજસ્વીએ ખ્રીસ્તીને તથા આશાવાનને શહેરમાં પોહોંચાડ્યા તેએને તેણે હુકમ કીધો, કે બહાર જઈને નાદાનને પકડો, ને તેના હાથ પગ બાંધીને લઈ જાઓ. ત્યારે તેએ તેને પકડીને હવામાંથી પહાડની બાજુ પર જે દરવાજો મેં જોયો ત્યાં તેને લઈ જઈને તેમાં મૂકી દીધો. તેથી મેં જાણ્યું કે જેમ નાશના શહેરમાંથી નરકનો રસ્તો છે, તેમ સ્વર્ગી શહેરની ભાગળની પાસેથી પણ નરકનો રસ્તો છે. પછી હું જાગ્યો, ને મેં સમણું જોયું એવું મને જણાયું.

